MAX GALLO

NAPOLEON

Cântecul de plecare

ROMAN ISTORIC

EDITURA ALLFA

ROMAN ISTORIC

În 15 mai 1779 sosește la școala regală militară de la Brienne. Nu are încă zece ani și vorbește cu greu franceza... Va rămâne cinci ani în această școală fără să o părăsească nici măcar o zi, fără să-și revadă familia.

Douăzeci de ani mai târziu, acest copil va deveni generalul Napoleon Bonaparte, stăpân al unei Franțe pentru care la început nu a fost decât un străin. Cât caracter, voință, curaj, energie, imaginație, ambiție, putere de a visa, fler și geniu i-au trebuit acestui băiat smuls din mediul său să devină eroul unei națiuni?

Acesta este doar începutul unui destin, și în acest *Cântec de plecare*, care face să se ivească în iureșul Revoluției un general de treizeci de ani care și-a riscat viața de sute de ori, în Arcole sau în deșertul Egiptului, se află sămânța întregii aventuri imperiale.

Au fost scrise mii de cărți despre Napoleon. Niciuna nu seamănă cu aceasta.

MAX GALLO – NAPOLEON

* Cântecul de plecare (1769-1799)
** Soarele de la Austerlitz (1799-1805)
*** Împăratul Regilor (1806-1812)
**** Nemuritorul din Sfânta Elena (1812-1821)

NAPOLEON
CÂNTECUL DE PLECARE

NAPOLÉON : LE CHANT DU DÉPART
Max Gallo

NAPOLEON : CÂNTECUL DE PLECARE
Max Gallo

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GALLO, MAX
Napoleon : Cântecul de plecare / Gallo Max ;
trad. de Simona Ceauşu – Bucureşti : ALLFA, 2011
ISBN 978-973-724-368-3
Vol. 1. – 2011. – ISBN 978-973-724-357-7

I. Ceauşu, Simona (trad.)

821.133.1-31=135.1
94(44)"17" Napoleon I (0:82-94)
929 Napoleon I (0:82-94)
821.133.1

Editura **ALLFA** : Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512 – Bucureşti
Tel. : 021 402 26 00
Fax : 021 402 26 10

Distribuţie : Tel. : 021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi : comenzi@all.ro
www.all.ro

Redactare : Delia Petrescu
Tehnoredactare : Liviu Stoica
Corectură : Simona Nicolae
Copertă : Alexandru Novac

Max Gallo

*

NAPOLEON

CÂNTECUL DE PLECARE

1769-1799

Traducere din limba franceză de
Simona Ceaușu

EDITURA ALLFA

Max Gallo (născut în 7 ianuarie 1932, la Nisa) este licențiat în litere și istorie. A fost multă vreme profesor înainte de a ocupa importante funcții politice precum aceea de secretar de stat, purtător de cuvânt al guvernului Mauroy (între anii 1983-1984) sau președinte fondator al grupării republicane care a susținut candidatura lui Jean Pierre Chevènement la alegerile prezidențiale din ianuarie 2002.

Dar înainte de toate Max Gallo este un scriitor cu o carieră prodigioasă. Operele sale de ficțiune reconstituie momente cruciale ale istoriei și spiritul acestora. De asemenea este autorul unor interesante biografii ale unor personaje celebre precum de Gaulle, Victor Hugo sau Ludovic al XIV-lea, cărți cu mare priză la public și publicate în tiraje impresionante.

Membru al Academei franceze din anul 2007, recompensat cu numeroase premii și distincții ale statului francez, Max Gallo este și o prezență activă în spațiul cultural și literar francez și european.

Este autorul a peste o sută de cărți, dintre care amintim: *Le Cortège des vainquers*, 1972, *La Demeure des puissants*, 1983, *Une affaire publique*, 1989, *Un homme de pouvoir*, 2002.

Cicluri romanești: *La Baie des Anges* (3 vol.), 1975-1976; *La Machinerie Humaine* (10 vol.), 1992-1998; *Les Patriotes* (4 vol.), 2000-2001; *Morts pour la France* (3 vol.), 2003

La Editura Allfa i-au fost publicate în limba română romanele istorice *Ludovic al XIV-lea*: vol. I – *Regele Soare*, vol. II – *Iarna marelui rege*; *Revoluția franceză*: vol. I – *Poporul și Regele*, vol. II – *La arme, cetățeni!*

Lui Stendhal, lui André Malraux
și pentru fiul meu

Ce acuze atât de grave mi s-ar putea aduce,
încât niciun istoric să nu fie capabil să mă apere ?
Napoleon, la Sfânta Elena

E adevărat că a lăsat Franța mai mică decât era atunci când a venit la putere. Dar nu prin asta se definește o națiune. Franța a fost cea care a avut nevoie de el... Să nu punem la îndoială măreția lui.
Charles de Gaulle, citat de André Malraux,
în *Les chênes qu'on abat*

Prolog

Acest loc ar fi un minunat câmp de luptă

Era 4 aprilie 1805, la puțin timp după răsăritul soarelui.

El, Napoleon Bonaparte, împăratul francezilor, stătea drept în șa, strunindu-și bidiviul care izbea cu copitele în pământ.

Caulaincourt, mare maestru de cai și aghiotant, precum și ofițerii suitei imperiale se găseau în urma lui, la o oarecare distanță. Caii băteau pasul pe loc, se loveau unul de altul, așa încât se putea auzi zornăit de săbii.

Împăratul se afla în față, singur.

Privea ruinele învăluite în ceață. Recunoscu aleea cu tei și, la capătul ei, mănăstirea minoriților.

Asta era tot ce mai rămăsese din școala militară de la Brienne, unde-și petrecuse cinci ani din viață, pe vremea când nu era decât un puști de zece ani, de care toți ceilalți râdeau pentru că avea un nume ce lor li se părea ridicol și ciudat, un nume de străin, *Napoleone Buonaparte*. Din cauza teribilului său accent corsican, el însuși îl pronunța într-un fel care suna bizar „Napaillonné Buonapaarté", iar copiii, ca să-l provoace, îi strigau cântând: *Napailloné, paille-au-nez*[1].

Și, iată că, la numai douăzeci de ani după acele întâmplări, pe 2 decembrie 1804, la Notre-Dame, luase din mâinile Papei Pius al VII-lea coroana de împărat pentru a se încorona el însuși.

---

[1] Joc de cuvinte, pronunțat cu aproximație „napaione, paione", care s-ar traduce prin „fără paie-n nas, cu paie-n nas", formulă peiorativă care trimitea la obiceiul celor săraci de a dormi pe așternuturi de paie, dimineața trezindu-se cu paie în nas. (N. red.)

Acum era Napoleon Bonaparte, împăratul francezilor. Nu avea decât treizeci și șase de ani.

Sosise de la Paris cu o seară înainte, pentru că dorise să revadă aceste locuri, școala militară despre care nu știa că ajunsese o ruină, menită parcă să-i amintească frământările ultimilor douăzeci de ani. Școala fusese desființată în 1793, vândută ca bun al statului și transformată în fabrică de chesoane[1]; după redistribuirea atelierelor a fost cedată pe un preț de nimic, apoi demolată în 1799 și folosită ca sursă de materiale.

Iar el petrecuse acolo cinci ani, cei mai grei din viața lui, singur în această țară unde era, într-adevăr, un străin.

Ajunsese însă Napoleon Bonaparte, împăratul francezilor, și de atunci nu trecuseră decât douăzeci de ani.

Se afla la Paris, în 30 martie 1805, când Papa Pius al VII-lea a venit să-l salute înainte de a se întoarce în Italia. Napoleon i-a spus că va pleca și el la Milano pentru a fi încoronat în catedrală, ca rege al Italiei, de cardinalul Caprara. Iar Pius al VII-lea și-a înclinat din nou capul în fața împăratului – care, curând, avea să fie și rege.

Napoleon părăsește Parisul chiar a doua zi, îndreptându-se spre Troyes.

Acceptase ca pe perioada acestui așa-zis pelerinaj la locurile copilăriei sale singuratice, în amintirea anilor de studii de la școala militară, să rămână peste noapte la castelul din Brienne, care domina întregul sat.

Pe tot parcursul drumului de la Paris la Brienne, fiind aclamat de o mulțime de oameni, s-a văzut nevoit să stea mai tot timpul aplecat peste portiera trăsurii. Însă, la trecerea prin orașe și sate, încăleca și saluta mulțimea ținându-se drept în șa, în timp ce bidiviul său își înălța grațios picioarele de dinainte.

---

[1] Vehicul de artilerie, tras de cai, format dintr-o ladă de tablă închisă, împărțită în compartimente, destinat pentru transportul muniției. (N. red.)

A ajuns la Brienne în 3 aprilie 1805, către prânz, strunindu-şi calul în faţa ţăranilor veniţi din zonele învecinate într-un număr atât de mare încât străzile erau pline până la refuz. Napoleon apucă pe drumul ce ducea spre esplanada pe care se înălţa, din mijlocul unor grădini imense, castelul.

Doamna de Brienne îl aştepta chiar la intrarea în clădire. Îl salută cu deosebit respect apoi îi arătă apartamentul care fusese pregătit pentru el şi, în care, odinioară – îi şopti ea – locuise ducele d'Orléans.

Napoleon intră, străbătu încăperea, deschise fereastra şi privi peisajul ţinutului Champagne ce i se păruse atât de ostil, atât de diferit, atât de străin pe vremea când se afla acolo singur, un biet copil speriat, de numai zece ani.

În răstimpul petrecut la şcoala militară, auzise de sute de ori vorbindu-se despre petrecerile pe care familia de Brienne le dădea la castel şi despre vânătorile organizate în pădurile pe care le stăpânea. Adesea, muzica şi tropăitul cailor răzbăteau până în curtea şcolii.

Însă Bonaparte şi colegii săi au fost invitaţi numai o singură dată să viziteze castelul.

Era 25 august 1783, ziua Sfântului Ludovic. Doamna de Brienne îl remarcase de la început pe elevul slab, cu ten măsliniu şi cu un nume atât de ciudat, „Napoleone Buonaparte". Dar nu l-a zărit decât preţ de câteva clipe pentru că el se făcu pierdut printre cei aproape o sută de elevi ai şcolii, o masă anonimă de copii îmbrăcaţi în uniforme de postav albastru, cu veston căptuşit, având manşetele şi reverele roşii, iar nasturii albi, gravaţi cu însemnele şcolii militare.

În plimbarea sa prin grădinile domeniului, Bonaparte a străbătut aleile unde se îngrămădea toată populaţia din împrejurimi, chemată de nobila gazdă, la sărbătoarea regelui.

Se construiseră nişte estrade pentru saltimbanci, cântăreţi şi actori, se întinseseră corzi pentru echilibrişti, iar negustorii de băuturi răcoritoare şi de turtă dulce îşi croiau drum prin mulţime, încercând să-şi vândă produsele.

Bonaparte mergea tăcut, cu brațele încrucișate la spate.

Toate astea însă se petrecuseră cu douăzeci și doi de ani în urmă.

Acum era împăratul francezilor, iar doamna de Brienne tocmai îl invitase la masă. După dejun era poftit în salon.

Tot felul de oameni veneau să se prezinte împăratului.

Un preot din împrejurimi, îmbrăcat într-o redingotă închisă la culoare, se apropie, se înclină și pretinse că a fost unul dintre profesorii lui Bonaparte la școala militară, condusă de călugării din ordinul minoriților.

— Cine sunteți? îl întrebă împăratul, de parcă n-ar fi auzit ce i s-a spus.

Preotul repetă.

— Sutana, răspunse Napoleon, le-a fost dată preoților, să-i putem recunoaște oricând, de aproape sau de departe, iar eu nu pot recunoaște un preot în redingotă. Duceți-vă să vă îmbrăcați!

Preotul a dispărut, ca apoi să revină confuz și umil.

— Acum vă recunosc, spuse Napoleon. Mă bucur foarte mult să vă văd.

Era împăratul francezilor.

La masă, se plictisi. Comesenii tăceau chitic. Unul dintre oamenii care serveau, intimidat, a răsturnat o sosieră pe fața de masă, chiar în dreptul împăratului. Napoleon izbucni în râs și atmosfera se destinse pe dată.

Curând se ridică de la masă în timp ce toți ceilalți discutau aprins, și se retrase.

Dormi puțin, iar în zori era deja în curtea din fața castelului. Își încălecă bidiviul și părăsi reședința pentru a merge să revadă școala militară. Dar, după ce ceața se risipi, constată că, din clădirea de altă dată, nu mai rămăsese decât o ruină.

Nici nu-și putea imagina că ar putea, cândva, să o reconstruiască. Ar fi costat milioane.

Trecutul nu mai putea fi reclădit.

Atunci, dintr-o dată, își lovi scurt calul cu pintenii și o porni singur, după ce traversă Brienne, pe drumul spre Bar-sur-Aube.

În câteva minute, se făcut nevăzut.

Animalul, ținut prea mult timp în frâu, o luă la galop, sărind peste șanțuri, străbătând păduri, lovind cu copitele drumurile pietruite. Iar împăratul schimba tot timpul direcția, recunoscând aici un peisaj, mai încolo un sat...

Napoleon își urmărea de unul singur amintirile prin tot ținutul, imaginându-și-l, în același timp, pe Caulaincourt cum, urmat de ceilalți ofițeri îngroziți, încerca să-l ajungă din urmă.

Un foc de armă rupse tăcerea îngreunată de ultimele resturi de ceață. Caulaincourt dădea semnalul de adunare. Trebuia să pornească, din nou, cu toții la drum.

Împăratul se întoarse privind insistent turnurile castelului din Brienne. A mers la galop mai bine de trei ore – „fără să știe încotro" – spune el ofițerilor cărora nu le venea să creadă.

Mărturie era însă bidiviul extenuat, acoperit de sudoare și cu nările sângerânde.

Împăratul plecă din Brienne în 4 aprilie 1805, îndreptându-se spre Milano, unde îl aștepta coroana regelui Italiei.

Pe când încă mai putea zări castelul în depărtare, se aplecă pe fereastra trăsurii și îi ceru vizitiului să oprească. Soarele scălda în lumină turnurile, făcea să strălucească tecile săbiilor și ornamentele care le împodobeau, petlițele și tresele uniformelor.

„Acest loc", spuse Napoleon, „ar fi un minunat câmp de luptă."

Partea întâi

Granit încălzit de un vulcan

15 august 1769 – octombrie 1785

1

Încă nu împlinise zece ani copilul care, în ziua de 15 mai 1779, intra în vorbitorul Școlii Militare Regale din Brienne; se născuse în 15 august 1769 la Ajaccio, ca fiu al lui Carlo Maria Buonaparte și al Letiziei Ramolino.

Stătea cu mâinile la spate, cât putea de drept. Avea fața subțire, bărbia ascuțită și o privire goală, fără expresie. Părul șaten îl purta tuns scurt.

Deși trupul plăpând îi era strâns în niște veșminte albastru închis, adoptase o ținută rigidă, țeapănă.

Părea insensibil, chiar indiferent. Nu lăsa impresia că l-ar emoționa în vreun fel sala mare și rece în care se afla, așteptând să fie primit de directorul școlii, părintele Lelue, reprezentant al Ordinului minoriților, de care depindea școala.

Copilul știa că va rămâne în acel loc mai mulți ani, fără să poată pleca fie și numai pentru o zi și că, prin urmare, va fi singur în țara a cărei limbă nu reușise s-o învețe decât foarte puțin.

Ajunsese la Autun în 1 ianuarie 1779, împreună cu părintele său, Carlo, un bărbat chipeș, cu trăsăturile feței regulate, înalt, cu un aer distins, cu ținută îngrijită, chiar rafinată.

Corsica, străduțele din Ajaccio, mirosul mării, parfumul pinilor, al arbuștilor de tot felul, întreaga lume care fusese până nu demult cea a copilăriei sale, rămăsese undeva departe, surghiunită parcă într-un loc numai de el știut, asemenea unui secret intim.

A scrâşnit din dinţi şi şi-a muşcat buzele ca să nu plângă atunci când tatăl lui a plecat înapoi, spre casă, lăsându-şi cei doi copii la colegiul din Autun, pe Joseph, fiul cel mare, născut în 7 ianuarie 1768, şi pe Napoleone – cel dintâi destinat vieţii ecleziastice, iar celălalt, unei cariere militare.

La Autun, în trei luni, de la 1 ianuarie până la 21 aprilie, a trebuit să înveţe franceza, limba aceea străină în care soldaţii învingătorului strigau pe străzile din Ajaccio. Tatăl său o vorbea, nu însă şi mama. Iar fiii lui Bonaparte nu învăţaseră decât limba italiană.

Copilul de nouă ani îşi ascundea tristeţea, nostalgia, chiar teama, strângând din pumni şi încercând să uite că a fost părăsit în această ţară ploioasă, unde era frig şi ningea, unde pământul răspândea un miros de humus amestecat cu noroi şi unde niciodată nu se simţea parfumul plantelor bogate, pline de sevă.

„Învaţă! Învaţă!", îşi spunea neîncetat. Voia, cu orice preţ, să stăpânească limba aceea nouă vorbită de cei care îi învinseseră semenii şi îi ocupaseră insula.

Se concentrează cât poate de mult. Rosteşte cuvintele ca şi cum ar recita o poezie. Le repetă la nesfârşit până când pronunţă corect. E absolut necesar să şi-o însuşească aşa cum trebuie ca să se poată război într-o bună zi cu aceşti francezi orgolioşi care îşi bat joc de numele lui şi de care nici măcar nu vrea să se apropie.

Se plimbă singur în curtea colegiului din Autun, gânditor şi posomorât. Fratele lui, Joseph, nu este deloc aşa, ca el, ci mai degrabă amabil, agreabil şi timid. Napoleon îi enervează pe ceilalţi prin comportamentul său, un amestec între mândria de copil umilit şi amărăciunea de învins.

Cei din jur îl tachinează, îl provoacă. La început tace, dar, când îi spun că semenii săi, corsicanii, sunt nişte laşi pentru că s-au lăsat subjugaţi, gesticulează şi le răspunde furios: „Dacă francezii ar fi fost patru contra unu, n-ar fi cucerit niciodată Corsica. Dar au fost zece contra unu."

Îi vorbesc despre Pasquale de Paoli, şeful mişcării de rezistenţă a corsicanilor împotriva francezilor, învins în 9 mai 1769, în Bătălia de la Ponte Nuovo.

Încearcă din nou să se stăpânească.

Își amintește.

Știe că tatăl și mama lui au fost protejații lui Pasquale de Paoli. Pe când erau doar niște tineri de optsprezece și paisprezece ani, au trăit în anturajul lui Paoli, la Corte, în scurta perioadă în care Corsica a fost independentă, între dominația Republicii Genova și intervenția franceză din 1767. În 1764, Paoli a făcut presiuni asupra familiei Letiziei Ramolino pentru a i se permite fetei să se mărite cu Carlo Maria Buonaparte. Cuvântul lui *Babbo – tatăl*, așa i se spunea lui Pasquale de Paoli – avea greutate. Cei doi se căsătoresc. Letizia naște doi copii, dar aceștia mor imediat. Apoi, după ce Letizia abia-l născuse pe Joseph, rămâne din nou însărcinată, tocmai când trupele regale ale lui Ludovic al XV-lea îi înving pe patrioții corsicani. Trebuie să fugă. O pornește disperată pe cărările dintre mărăcinișuri, fiind nevoită să treacă și prin vadurile râurilor.

Dar la colegiul din Autun, copilul de nouă ani nu îi poate povesti toate astea abatelui Chardon care, între două lecții de franceză, îi pune o mulțime de întrebări, binevoitor și ironic totodată.

— De ce ați fost învinși? întreabă abatele. Îl aveați pe Paoli, iar Paoli era considerat un general priceput.

Copilul nu se poate abține.

— Da, domnule, așa este, iar eu aș vrea să-i semăn.

Este corsican. Urăște țara asta, clima asta și pe francezi. Mormăie: „Le voi face francezilor tot răul de care voi fi capabil."

Se simte un fel de prizonier voluntar, este fiul captiv al unui învins. Nu se poate spovedi, dar nici să plângă nu poate.

Retrăiește serile din casa părintească, de pe strada Saint-Charles, amintindu-și tot felul de miresme, dar și de blândețea vocilor.

Mama lui era o femeie severă, îi pălmuia, îi bătea, însă el nu păstrează în memorie decât frumusețea și iubirea ei.

O găseai mereu stând lângă copii. Acum era din nou însărcinată, dar, cu toate astea, își păstrase calmul și neînduplecarea.

Le povestea despre război, cum au fugit după înfrângerea de la Ponte Nuovo.

Bunica paternă, Maria Saveria Buonaparte, cumnatul, Joseph Fesch, căci mama Letiziei se recăsătorise, mătuşa din partea mamei, Gertrude Paravicini, doica lui Napoleon, Camilla Ilari, servitoarea Saveria – singura servitoare a familiei – toată lumea asculta. Adeseori, bunica, o femeie credincioasă care asista la nouă slujbe în fiecare zi, se închina.

Napoleon îşi amintea în cele mai mici detalii râul Liamone, cu apele lui învolburate. Letizia Bonaparte a vrut să traverseze râul prin vad, dar calul, luat de curent, a alunecat. Carlo Bonaparte s-a aruncat în apă să-şi salveze soţia însărcinată şi pe fiul său, Joseph, însă Letizia a reuşit să ţină animalul în frâu şi să-l dirijeze spre celălalt mal.

Ce le pasă francezilor, abatelui Chardon, elevilor de la colegiul din Autun de corsicani, de Corsica, când habar n-au ce înseamnă vuietul mării, intimitatea străduţelor ce se întind de-a lungul portului şi culoarea ocru a fortăreţei din Ajaccio care domină golful!

Napoleon se gândea la plimbările lui, la confruntările pe care le avea cu alţi copii, tot din Sud ca şi el, care vorbeau aceeaşi limbă expresivă, afectuoasă, chiar dacă uneori râdeau şi de ţinuta lui neglijentă.

Napoleone di mezza calzetta
Fa l'amore a Giacominetta[1]

Se repezea la ei şi apoi o trăgea după el pe fetiţa cu care era coleg de clasă la şcoala călugăriţelor beghine, unde învăţa limba italiană.

Mai târziu, la opt ani, aveau să se plimbe împreună pe cheiurile din port. Însă băiatul o depăşise deja cu mult în cunoştinţe,

[1] În limba italiană, în original. „Napoleone c-o jumătate de şosetă/Se iubeşte cu micuţa Giacometta." (N. red.)

așa că s-au înstrăinat. Începuse să studieze aritmetica și, ca să aibă liniște, se retrăgea într-o cabană de scânduri construită în spatele casei. Rezolva exerciții cât era ziua de lungă, de unul singur, iar seara ieșea de acolo, jerpelit, indiferent, visător.

Nu poate spune însă nimic despre toate astea, le păstrează numai pentru sine.

Trebuie să învețe franceza!

Soldații regelui învingător defilau ostentativ pe străzile din Ajaccio, în acest oraș care purta încă amprenta recentelor lupte, a confruntărilor dintre clanuri, dintre cei care erau de partea lui Pasquale de Paoli, refugiat în Anglia, și cei care trecuseră de partea francezilor.

Copilul știa prea bine că tatăl său, Carlo Bonaparte, făcea parte din tabăra celor din urmă.

Guvernatorul Corsicii, domnul de Marbeuf, era binevenit în casa lor de pe strada Saint-Charles, unde putea fi totodată atras, dacă ținem cont de renumele său de seducător, și de frumusețea Letiziei.

Carlo Bonaparte, care făcea parte dintr-o familie de nobili cu patru generații atestate de autorii de genealogii din Toscana, unde își aveau originea strămoșii săi, îi câștigase încrederea guvernatorului aflat în căutare de sprijin în rândul notabilităților dispuse să se alăture francezilor.

Carlo profitase de această ocazie pentru a obține funcții și avantaje bănești.

În 8 iunie 1777 a fost ales reprezentant al nobilimii, delegat al Stărilor Generale din Corsica, la Versailles. S-a întors la Ajaccio uimit de puterea Franței, de orașele și palatele sale, de organizarea acestui regat și de noul suveran îngăduitor, Ludovic al XVI-lea. A bătut la toate porțile, a făcut tot posibilul încercând să obțină burse pentru fiii săi: Joseph, cel mare, destinat vieții ecleziastice și Napoleon, destinat carierei militare.

Copilul în vârstă de opt ani, crescut în casa din Ajaccio, este atent la tot ce se petrece în jurul lui.

După ce privește soldații care defilează pe străzile din Ajaccio, încearcă să-i deseneze. Sau, rămânând fascinat de prestanța ofițerilor îmbrăcați în uniforma albastru cu alb, se joacă de-a războiul cu soldățeii lui de plumb, aranjându-i în formațiune de luptă. Este un copil din Sud care fuge pe străzi, urcă până în citadelă, se tăvăleşte pe pământ, conduce o gaşcă de puşti năzdrăvani, stă în ploaie, pentru că un viitor soldat trebuie să fie rezistent. Renunță la pâinea albă și o schimbă cu cea neagră pe care o mănâncă militarii pentru că vrea să se obișnuiască încă de pe acum cu viața de regiment.

Când află că tatăl lui a obținut o bursă pentru el și pentru Joseph, că vor pleca amândoi să studieze la colegiul din Autun, unde Joseph va rămâne, fiind destinat vieții ecleziastice, în timp ce el, îndată ce va învăța limba franceză, se va duce la Şcoala Militară Regală, este copleşit de bucurie, dar şi deznădăjduit la gândul că îşi va părăsi mama, familia, casa şi oraşul natal.

Trebuie totuşi să facă acest lucru. În familia lor se mai născuseră şi alți copii: Lucien în 1775, Marianna Élisa în 1777. Urmează Louis (1778), Pauline (1780), Marie Annonciade Caroline (1782) şi Jérôme (1784).

Desigur, nu se poate spune că familiile Bonaparte şi Ramolino erau sărace. Aveau trei case, podgorii, proprietatea de la Milelli şi pământurile de la Pépinière, o moară, bunuri imobile la Ucciani, la Bucognago, la Bastelica. Fiind nişte familii influente, membrii lor alcătuiau un adevărat clan. Cu toate astea era necesar să se gândească şi la cariera copiilor, cât şi la felul cum să-şi păstreze rangul în cadrul nobilimii acestui regat din care făcea parte, de acum înainte, şi Corsica.

Aşadar, Joseph va fi preot, iar Napoleon soldat.

Domnul de Marbeuf promite pentru Joseph unul dintre „beneficiile ecleziastice" de care dispunea nepotul său, Yves Alexandre

de Marbeuf, episcop de Autun. Când vine vorba de Napoleon, confirmă şi obţinerea bursei pentru o şcoală militară.

În 15 decembrie 1778, copilul de nouă ani şi jumătate îşi îmbrăţişa mama şi apropiaţii, luându-şi rămas bun. Stătea între tatăl său, mândru şi elegant, care pleca din nou la Versailles să reînnoiască legământul nobilimii corsicane, şi fratele său, Joseph. Împreună cu ei pleca Joseph Fesch, fratele mamei, care urma să-şi continue studiile la seminarul de la Aix, şi vărul, Aurèle Varèse, numit subdiacon al episcopului de Marbeuf.

Copilul nu varsă nicio lacrimă.

Se îmbarcă, iar de pe puntea vaporului ce navighează spre Marsilia priveşte Corsica pierzându-se în depărtare. Mult timp după ce şi-a lăsat în urmă ţinutul natal, copilul încă mai simte în nări mirosul pământului, miresmele patriei sale.

La Corsica se gândea, cu gura întredeschisă, privind fix într-un punct, în sala de studiu a colegiului din Autun, în timp ce abatele Chardon recapitula lecţia de franceză.

Când profesorul îl acuză că nu este atent, copilul tresare şi răspunde pe un ton autoritar din care răzbate intonaţia limbii materne:

— Domnule, ştiu deja toate astea.

Într-adevăr, acest copil singuratic învăţase mult şi repede de când intrase la colegiu şi, măcar din când în când, îşi putea permite un scurt răgaz pentru a retrăi în sinea lui jocurile de acasă, alături de fratele său.

Îşi mai amintea oare Joseph când se luau la trântă? Şi că, uneori, fratele lui mai mic, energic şi coleric, îl punea la pământ?

Îşi mai amintea de abatele Recco, cel care-i învăţase aritmetică pe cei doi fraţi? Napoleon excela deja la această materie, îi plăcea să socotească.

Îşi mai amintea de ziua în care abatele Recco i-a împărţit pe elevii din clasă în cartaginezi şi romani, iar Joseph, care era mai mare, făcea parte din tabăra romanilor, în timp ce Napoleon

făcea parte din cea a cartaginezilor, adică a celor învinși? Și cum Napoleon a făcut scandal până când profesorul a acceptat ca cei doi frați să schimbe locurile, așa încât el să ajungă în tabăra învingătorilor?

Își amintea de sărbătoarea de pe 5 mai 1777 trecuseră mai puțin de doi de atunci, când fermierul familiei Bonaparte venise la Ajaccio cu doi cai tineri și năvalnici? Și cum, după plecarea fermierului, Napoleon încălecase unul dintre animale și pornise în galop?

Nu avea decât opt ani pe atunci. S-a dus la fermă și l-a uimit pe țăranul care l-a găsit acolo, calculând cât grâu trebuie să macine moara, pe zi.

Copil fără astâmpăr, dar cu o minte ageră și cu o voință de neclintit...

După scurta perioadă de timp petrecută la colegiul din Autun stăpânește deja franceza, limba domnului de Marbeuf, a soldaților regelui și a învingătorilor lui Pasquale de Paoli.

„L-am avut în clasă numai trei luni", mărturisește abatele Chardon. „În aceste trei luni a învățat atât de bine franceza, încât putea să întrețină fără probleme o conversație, ba chiar putea rezolva câteva teme și putea face scurte traduceri."

După ce demersurile tatălui său de a-și atesta cele patru generații de nobili existente în familie au dat roade, Napoleon poate pleca la Școala Militară Regală de la Brienne. În registrele colegiului de la Autun, directorul scrie: „Domnul Neapoleone de Buonaparte, pentru trei luni, douăzeci de zile, o sută unsprezece lire, doisprezece soli, opt dinari, 111 l., 12 s., 8 d."

Așa i se spunea, „copilul străin"!

Strânge pumnii. Face un efort extraordinar, din toate puterile sale, ca să nu-l cuprindă deznădejdea, să nu dea frâu liber emoției, de față cu toată lumea, în curtea colegiului din Autun, unde îl așteaptă trăsura spre Brienne.

Totuşi, fratele lui, Joseph, care rămâne acolo să-şi continue studiile clasice pentru a deveni preot, se lasă pradă sentimentelor şi îl strânge în braţe pe Napoleon.

Mezinul ştie că în momentul acela se rupe ultima legătură cu familia sa. De acum înainte, va trăi ani de zile printre francezi a căror limbă o stăpâneşte doar superficial, afundându-se tot mai adânc în aceste ţinuturi reci şi ploioase din Champagne, atât de departe de mare.

Nu schiţează însă niciun gest care i-ar putea trăda gândurile.

„Eu plângeam în hohote", povesteşte Joseph. „Napoleon n-a vărsat decât o lacrimă, pe care s-a străduit zadarnic s-o ascundă. Abatele Simon, directorul adjunct al colegiului, care a asistat la scena noastră de rămas bun, mi-a spus după plecarea lui: «N-a vărsat decât o lacrimă, dar ea demonstrează la fel de bine ca toate lacrimile tale, cât de mult suferă şi el că te părăseşte.»"

Copilul i-a fost încredinţat domnului de Champeaux, care-l duce mai întâi la castelul său din Thoisy-le-Désert.

Aici descoperă un univers necunoscut, cel al familiilor din nobilimea franceză despre ale căror obiceiuri el nu ştie nimic.

Tace. Observă. Îşi înăspreşte şi mai mult atitudinea. Face plimbări lungi în ţinutul din împrejurimi, ale cărui rotunjimi vălurite îl impresionează.

Se gândeşte la peisajele sălbatice şi însorite din Corsica, la smochinii în care se căţăra, ca să savureze pulpa roşie a fructelor. Şi, uneori, ca din senin, apărea mama lui care-l pălmuia, pedepsindu-l că n-a ascultat şi a cules smochine, deşi i s-a interzis s-o facă.

Ce vremuri fericite, când singurele lui griji erau pedepsele mamei şi seva albă a fructelor care i se lipea de degete!

Dar nu trebuie să lase nimic din toate astea să iasă la iveală, trebuie doar să asculte, să înţeleagă expresiile, să ghicească înţelesul cuvintelor noi pe care le aude.

Peste trei săptămâni, abatele Hemey d'Auberive, mare vicar al episcopului de Marbeuf, chemat de domnul de Champeaux, care

era bolnav, vine să-l ia pe Napoleon de la castelul din Thoisy-le-Désert, ca să-l ducă la Brienne.

Iată-l pe Napoleon Bonaparte, copilul cu privire goală, fără expresie, ajuns în 15 mai 1779 la şcoala militară, unde va rămâne mai bine de cinci ani.

2

Copilul este singur.

A fost nevoit să se stăpânească din răsputeri ca nu cumva să se întoarcă, atunci când abatele Hemey d'Auberive s-a îndepărtat, lăsându-l față în față cu directorul de la Școala Militară Regală din Brienne.

Părintele Lelue se străduiește să pronunțe acest nume ciudat: „Napoleone de Buonaparte, e corect?"

Copilul tace. Simte cum îl măsoară cu privirea din cap până-n picioare. Știe că este scund și are umerii lați. Își strânge tot mai tare buzele vrând ca figura lui, la care oricine remarcă mai întâi fruntea înaltă și ochii vii, să nu exprime nimic. Pricepe că, aici, în acest loc cenușiu, în această țară, Franța, unde a fost lăsat, toată lumea se miră de tenul său măsliniu.

La colegiul din Autun, elevii l-au tachinat din cauza pielii gălbui. Nu și-a dat seama exact de înțelesul întrebărilor care i se puneau, dar a ghicit că erau ironice, sarcastice. Cu ce a fost hrănit de are pielea atât de închisă la culoare? Cu lapte de capră și ulei?

În acest ținut al smântânii și al untului, nimeni nu are habar ce înseamnă savoarea uleiului de măsline sau a brânzeturilor puse la uscat, pe piatră.

Își strânge pumnii.

Acum, îl urmează pe director pe niște culoare lungi, friguroase, pe care se află tot felul de uși înguste.

În timp ce merge, părintele Lelue îl lămureşte că a fost ales deoarece face parte dintr-o familie de nobili a cărei genealogie a fost atestată de domnul d'Hozier de Sérigny, ofiţerul însărcinat să verifice şi să certifice blazoanele şi titlurile de nobleţe ale nobilimii franceze, căruia domnul Carlo de Bonaparte, „tatăl vostru“, i-a răspuns cu promptitudine şi minuţiozitate. Carlo de Bonaparte a precizat, în ceea ce-l priveşte pe fiul său, ca răspuns la întrebarea domnului d'Hozier: „Cum trebuie tradus în limba franceză numele fiului vostru, care în italiană este Napoleone?“, că „numele Napoleone este italienesc.“

Părintele Lelue se întoarce spre el. Copilul nu îşi pleacă privirea. Atunci, părintele Lelue începe să enunţe articole din regulamentul şcolii: „să se modeleze caracterul, să se suprime orgoliul.“ În cei şase ani de studii la această şcoală, nicio permisie. Elevii trebuie „să se îmbrace singuri, să-şi ţină efectele în ordine şi să se abţină să solicite orice ajutor de la servitori în acest sens. Până la doisprezece ani, părul trebuie să fie tuns scurt. După această vârstă, părul se lasă să crească şi se poartă în coadă, nu în fileu, şi se pudrează numai duminica şi în zilele de sărbătoare.“

Dar copilul nu a împlinit încă zece ani. Aşadar, părul tuns scurt.

Părintele Lelue deschide una dintre uşi. Se dă la o parte invitându-l să intre în încăpere. Copilul face doi paşi.

Se gândeşte la camera spaţioasă pe care Letizia, mama lui, a golit-o de mobilă pentru ca cei mici să aibă loc de joacă. Se gândeşte la cabana din scânduri unde se retrăgea atunci când avea de făcut socoteli. Se gândeşte la străzile de unde putea privi orizontul şi marea.

Chilia în care va dormi are mai puţin de doi metri pătraţi. Înăuntru nu există decât un pat de campanie, un vas de apă şi un lighean. Părintele Lelue, rămas în pragul uşii, îi spune că, potrivit regulamentului, „chiar şi în anotimpul cel mai friguros, elevul nu va avea dreptul decât la o singură pătură, cu excepţia cazului în care are o constituţie delicată“.

Napoleon nu se sfieşte să-l privească în ochi pe director.

Părintele Lelue îi arată clopoțelul pus lângă pat. Chiliile sunt încuiate, desigur, cu zăvorul, în exterior. În cazul în care are nevoie, elevul poate chema un servitor care stă tot timpul pe coridor.

Copilul ascultă și își înfrânează cu greu dorința de a țipa, de a fugi.

La el acasă i se spunea *Rabulione*, adică cel care pune mâna peste tot, care își bagă nasul peste tot.

Aici, regulamentul și disciplina îl încătușează, îl constrâng. Elevul trebuie să iasă din chilie de îndată ce se sună deșteptarea și să nu se mai întoarcă acolo decât ca să doarmă. Își petrece ziua în sala de studiu sau făcând exerciții fizice. „Elevii trebuie să practice jocuri, în special pe acelea care sunt menite să le sporească forța și agilitatea."

Copilul aude pași pe coridor. Mai sunt și alți elevi care vin la școală. Îi vede și își dă seama după îmbrăcămintea lor cât de avute sunt familiile din care provin. Le ascultă vocile. Toți sunt francezi, din familii de nobili.

Se simte și mai singur.

„Elevii își schimbă lenjeria de două ori pe săptămână", adaugă directorul. Copilul îl urmează din nou pe coridor. Intră după el în sala de mese. Acolo se vor aduna cei o sută de elevi pe care îi poate găzdui școala, la mesele acelea mari, sub bolțile austere, în prezența profesorilor. Pâine, apă și fructe la micul dejun și la gustarea de după-amiază. Carne la cele două mese principale.

Copilul se așază în mijlocul celorlalți. Îl privesc. Șușotesc. De unde vine? Cum îl cheamă? Napoleone? Cineva izbucnește în râs. „Napaillоné, paille-au-nez."

Asta-i tot ce-au auzit și au înțeles.

Îi urăsc.

Se găsește pe meleaguri străine.

Nu spun chiar profesorii lui de geografie că, deși a fost cucerită de francezi, Corsica este un ținut subordonat Italiei, deci o țară străină?

Napoleon acceptă acest lucru, și-l asumă. Îi disprețuiește pe cei din jur și se izolează. Când cineva reușește să-i străpungă armura, să-l surprindă cu garda jos, sare la bătaie.

Ceilalți îi întind curse. Cineva îl împinge spre el pe un elev nou venit la școală, în iunie 1782. L-au pus pe acest Balathier de Bragelonne, fiul comandantului din Bastia, să-i spună lui „Napailloné, paille-au-nez“ că este genovez. Napoleon îi răspunde imediat în italiană: *Sei di questa maledetta nazione?*, „Faci parte din această națiune blestemată?“ Celălalt spune „da“. Napoleon se repede la el, îl apucă de păr și cineva trebuie să intervină, să îi despartă pe adversari.

Napoleon se îndepărtează, plăpând patriot corsican de doisprezece ani, care cunoaște atât de puțin ortografia franceză încât scrie ilizibil ca să-și ascundă greșelile, deși are deja un stil aparte, iar frazele se aștern în ritmul gândurilor care îi întăresc convingerile și se fac remarcate.

Căci, copilul solitar vrea să își ia revanșa, să scape de condiția sa de învins.

Străin? Poate. Supus, niciodată.

Îi mărturisește lui Bourrienne, unul dintre puținii elevi cu care vorbește: „Sper ca într-o bună zi să redau Corsicii libertatea! De ce n-ar fi posibil? Destinul unui imperiu depinde adesea de un singur om.“

Lecturile îl entuziasmează. Citește și recitește Plutarh. Istoria devine materia lui preferată, împreună cu matematica la care excelează, după cum spune profesorul său, părintele Patrault, care șoptește ascultându-l rezolvând probleme de algebră, de trigonometrie, de geometrie, secțiuni în conuri: „Acest copil nu se va pricepe decât la geometrie.“

Copilul nu-l contrazice. Îi plac în egală măsură jocurile abstracte ale minții, care-l ajută să fugă de realitatea plină de umilințe și de constrângeri, dar și *Viețile paralele* ale lui Plutarh, care-i permit să evadeze într-o altă realitate, de astă dată nu imaginară, căci ea a existat, este istorie și poate, deci, renaște.

Datorită lui.

Se identifică cu eroii al căror destin îl urmărește. Este „spartanul". Este Cato și Brutus sau Leonida.

Străbate curtea cu Plutarh în mână. Nimeni nu-l mai bagă în seamă. Dar, odată cu trecerea timpului, constatând că ceea ce a presimțit printr-un gest spontan de mândrie este adevărat, că le este superior celor mai mulți dintre elevi, poate chiar tuturor, începe să răspundă când cineva i se adresează. A devenit nesuferit, își întărâtă adversarii. Mai degrabă dă ordine, decât să fie supus. A ajuns să îi judece pe ceilalți. Să îi condamne.

Uneori, aude pe culoare zgomotul pașilor care se îndreaptă spre chilii. Sunt „nimfele", elevii cu aspect și obiceiuri echivoce, care-și caută un însoțitor, preț de câteva clipe peste noapte.

Napoleon este îngrozit și cu toate astea unii îi dau târcoale. Sunt atrași de trăsăturile lui fine și de insolența pe care o afișează. Respinge frenezia seducătorilor. Îi lovește. Se bate cu ei. Îi alungă. Îi insultă. Intuiește că unii dintre profesori tăinuiesc „astfel de vicii și acest desfrâu întâlnit în mănăstiri. Le declară război, conduce revoltele împotriva „regenților" care-l secondează pe noul director, părintele Berton. Îl prind. Îl biciuiesc. Scrâșnește din dinți, dar nu plânge. Ripostează. Un profesor îl admonestează, indignat.

— Cine ești dumneata, domnule, de-ți permiți să-mi răspunzi atât de obraznic?

— Un bărbat, răspunde ferm Napoleon.

Este copilul inflexibil, a cărui sensibilitate, atât de intensă sub carapacea de voință, răbufnește uneori, precum lava unui vulcan ce pârjolește tot ce se găsește în jur.

Într-o seară, intendentul care l-a surprins citind, îl pedepsește. Trebuie să mănânce stând în genunchi în fața ușii de la sala de mese, îmbrăcat într-o ținută degradantă, cu un pantalon din stofă grosolană și bocanci butucănoși.

Cel ce se consideră deja bărbat se supune calm, însă, deodată, copilul din el se face covrig, țipă, se tăvălește pe jos și vomită tot ce a înghițit.

Profesorul de matematică, părintele Patrault, vine degrabă, revoltat de felul în care este tratat cel mai bun elev al său. Directorul recunoaşte că pedeapsa a fost exagerată şi o anulează.

Bărbatul-copil se ridică, mai însingurat, mai mândru, mai decis ca oricând să nu se supună, să nu accepte să fie îngenuncheat.

Izolat de ceilalţi, un insular, asta era şi asta voia să fie.

Într-o zi, directorul adună elevii şi îi anunţă că va încredinţa fiecăruia dintre ei câte o bucată de pământ din suprafaţa mare de teren aflată în vecinătatea şcolii, pe care o vor putea lucra şi cultiva aşa cum vor, folosind-o nestingheriţi, în special în perioade precum luna septembrie, când cursurile au un ritm mai lent.

Bonaparte îl ascultă pe director cu faţa încordată, privindu-l fix.

Îndată ce părintele Berton s-a îndepărtat, Napoleon se îndreaptă spre colegii lui, le vorbeşte, discută cu ei. Şi, timp de câteva zile, el, care de obicei stă deoparte, se află tot timpul în mijlocul lor. Apoi se opreşte. A obţinut ceea ce-şi dorea, ca doi dintre ei să-şi cedeze partea lor de teren.

De-a lungul a câteva săptămâni poate fi văzut, de fiecare dată, amenajându-şi teritoriul, transformându-l într-o fortăreaţă. Fixează ţăruşi, înalţă o palisadă, sapă pământul ca să sădească nişte arbuşti. Îşi construieşte astfel un loc împrejmuit, „insula" lui, care devine în curând un adevărat schit, cum i se spune, unde îşi petrece timpul singur, citind, unde se retrage în timpul recreaţiilor, să mediteze.

Vara, acolo, la umbra bolţii sale, poate da frâu liber nostalgiei. Însă ţinutul Champagne, chiar şi vara, este trist şi monoton, iar cerul acoperit nu are niciodată acel albastru intens, imaculat, ca a celui din sud.

Îşi aminteşte de cabana lui, făcută din scânduri, din spatele casei părinteşti.

„Să fii lipsit de camera ta şi de grădina în care te-ai plimbat în copilărie, să nu ai casa părintească, înseamnă să nu mai ai patrie", îndrăzneşte Napoleon să mărturisească într-o bună zi.

Slăbiciune de moment. Elevii care îndrăznesc să se apropie de „insula“ lui, de locul în care îi place să se retragă, sunt alungați cu lovituri de pumni și de picioare, oricât de mulți ar fi. Iar Napoleon este atât de furios și atât de decis să-i îndepărteze, încât aceștia se retrag, acceptând că el și-a creat un „regat“ aparte.

„Colegii mei nu mă plac deloc“, va spune într-o bună zi.

Ba chiar îl urăsc, căci este mândru și arțăgos, trufaș și singuratic, e altfel.

Și-l fac să plătească pentru asta.

Abatele i-a organizat pe elevi într-un Batalion alcătuit din mai multe companii. Fac instrucție. Se aliniază, defilează. Fiecare companie are drept căpitan pe unul dintre elevi, ales pentru rezultatele sale școlare.

Napoleon se numără printre aceștia.

Dar statul major al elevilor îl convoacă. Se prezintă, disprețuitor, în fața colegilor de treisprezece ani care au alcătuit un consiliu de război. Ascultă sentința pronunțată potrivit regulamentului. Napoleon Bonaparte este nedemn, sună sentința. Să fie comandant, pentru că stă izolat de ceilalți și refuză să se împrietenească cu tovarășii lui de școală.

„Să fie degradat, să i se scoată însemnele de comandant și să fie trimis în ultimul rând al Batalionului.“

Napoleon ascultă. Nu răspunde acestui afront, de parcă nu-l poate afecta în niciun fel. Se duce acolo unde i s-a spus.

Ceilalți îl urmăresc cu privirile. Murmură. Îi admiră fermitatea. Iar în zilele următoare, se poartă cu el în așa fel încât îi dau de înțeles că-l stimează. Știa să rabde. Iar ceilalți îi apreciază curajul.

Acceptă dovezile de respect, participând la unele jocuri, conducându-le chiar, așa cum s-a întâmplat în iarna lui 1783, când, în curtea școlii, elevii au avut de construit un adevărat fort și când a dirijat o bătaie cu bulgări de zăpadă.

Rămâne însă asemenea unui recif inaccesibil, pe care nimic nu-l poate distruge și, pe măsură ce anii trec, el se simte tot mai străin și nu se poate bucura alături de colegii săi, francezi.

Şi chiar dacă participă asiduu, la fel ca toţi ceilalţi elevi, din obligaţie, la slujbe, la împărtăşanii, rostindu-şi rugăciunile, refuză să „pactizeze" cu cei care încearcă, totuşi, de câţiva ani încoace, să se apropie de el.

Să-i comande ar accepta, poate, dar în niciun caz să fie unul dintre ei.

În 1782, are treisprezece ani. Este un adolescent subţire, cu un păr atât de drept şi de rebel, încât un peruchier, încălcând regulamentul, încearcă să i-l aranjeze.

Subinspectorul general al şcolilor militare, cavalerul de Keralio, *mareşal de tabără*, soseşte la Brienne în septembrie acelaşi an pentru obişnuitele inspecţii. Cere ca elevii să vină în faţa lui, cercetează dosarul fiecăruia, le studiază rezultatele şcolare, adresează copiilor care se prezintă „la raport" tot felul de întrebări, de parcă ar fi avut de a face cu adevăraţi soldaţi.

Bonaparte visa să ajungă pe mare şi îi plăceau navele de luptă. Şi alţi nobili corsicani erau ofiţeri de marină pe navele majestăţii sale. De ce n-ar putea face şi el acelaşi lucru? Ar avea astfel ocazia să revadă cerul Mediteranei, şi să supravegheze Corsica, mergând de-a lungul coastelor din Provence.

Mareşalul de Keralio a fost mulţumit de întrevederea cu Napoleon. Tânărul era merituos, strălucit la matematică, „avea o constituţie solidă, o sănătate excelentă, şi o înălţime de patru picioare, zece degete, zece linii[1]". Chiar dacă lăsa de dorit la jocuri şi la latină, acesta ia decizia să-l trimită pe elevul Bonaparte cât mai repede posibil la Academia Militară din Paris, în compania cadeţilor de origine nobilă, din care făceau parte cei mai buni bursieri ai şcolilor militare. Iar de acolo se va putea duce la Toulon.

Napoleon ascultă, jubilează, dar chipul lui rămâne inert, niciun muşchi de pe faţă nu-i tresare. Se îndreaptă cu paşi mari spre locul unde îi place să se izoleze, adică spre „schitul" pe care şi

[1] Aproximativ 1,58 m. (N. a.)

l-a ridicat singur. Acolo se calmează. Viitorul pare să se deschidă dinaintea lui, la fel ca marea.

În câteva luni însă visul său se năruie, iar adolescentul se închide din nou în el. Keralio a fost înlocuit în iunie 1783 de un alt inspector, Reynaud des Monts, care-l consideră pe Bonaparte prea tânăr pentru Academia Militară din Paris. Acesta respinge alegerea făcută de băiat, marina, și-l orientează către artilerie, arma cea mai grea, destinată elevilor care, la fel ca Bonaparte, excelează la matematică. În orice caz, după părerea noului inspector, ar fi prea devreme să plece de la Brienne: „Napoleone Buonaparte n-a stat la școala aceasta decât patru ani și patru luni. Trebuie să aibă răbdare!"

Furia și resentimentele pun din nou stăpânire pe el. Bonaparte se retrage în fortăreața lui. La școala din Brienne nu mai are ce învăța. De altfel nici nu se mai duce decât la orele de matematică. Nu-l interesează limba latină. Iar toate celelalte materii îi sunt deja cunoscute. Citește, se stăpânește cu greu și refuză să participe la activitățile școlii.

În ziua de 25 august 1784, de Sfântul Ludovic, ziua regelui, când elevii îl sărbătoresc pe „Ludovic al XVI-lea, părintele nostru", nu se alătură cortegiilor. Culoarele răsună de cântecele lor. Și, potrivit tradiției, se aruncă petarde.

Deodată, se aude o explozie mai puternică decât celelalte: scânteile unui foc de artificii lansat de un vecin al școlii au ajuns la un butoi cu praf de pușcă făcându-l să explodeze. Panica a pus stăpânire pe elevii care o iau la fugă, iar în disperarea lor răstoarnă palisada locului împrejmuit de Bonaparte, îi rup arborii, îi distrug „schitul".

Se aruncă în fața lor, înarmat cu o cazma, ca să-i oprească, să-și apere teritoriul, fără să-i pese de teama lor și de faptul că aceștia sunt, poate, în pericol.

Ei îl insultă. El îi amenință cu cazmaua. Ei îl acuză că este egoist și turbulent. Și insinuează că sărbătorile publice în onoarea regelui Franței l-au exasperat probabil pe străin, pe „Napailloné,

paille-au-nez" și, de ce nu, chiar și pe republicanul din el, căci acesta era regimul la care visa Corsica independentă.

Napoleon nu catadicsește să le răspundă, deși furia pune stăpânire pe el la gândul că trebuie să mai rămână, pentru cine știe cât timp încă, la școala din Brienne. Ca să scape de acolo trebuie să se stăpânească și mai mult, căci acum, la cincisprezece ani, este deja un bărbat care răspunde de destinul familiei sale.

De altfel, în august 1784 nu mai se află singur la Brienne. Din iunie a venit acolo și fratele său, Lucien.

În acea lună a avut parte de un eveniment fericit.

Pe 21, Napoleone Buonaparte a fost chemat la vorbitor. Se duce. Iar acolo, în încăperea aceea mare, îl așteaptă tatăl său, Carlo Bonaparte, însoțit de cel mai mic dintre fii, Bonaparte, Lucien.

Napoleon nu se aruncă în brațele lor. Ba chiar dimpotrivă se revoltă, ca să-și înăbușe emoțiile. Căci au trecut mai bine de cinci ani de când nu a mai văzut niciun membru al familiei.

Își privește tatăl în ochi. Acesta arată neschimbat: înalt, slab, poartă o perucă terminată în coadă de cal cu fileu și un cordon dublu de mătase neagră care iese din ea și se prinde de jabou. Îi este atât de familiar chipul lui încât are impresia că nici nu au fost despărțiți. Carlo Bonaparte este tot elegant, îmbrăcat cu o haină de mătase împodobită cu brandemburguri și poartă spada prinsă pe o parte.

Cu toate astea însă, este tras la față și palid. Carlo Bonaparte, care tocmai își condusese fiica, pe Marianna Elisa și două verișoare, la Saint-Cyr, se plânge că are probleme de sănătate. Îi explică fiului său că vomită tot ce înghite și că durerile de stomac sunt tot mai atroce.

Napoleon îl ascultă, iar fratele lui, Lucien, îl privește și se miră că nu face niciun gest de tandrețe și nu pare să fie mișcat deloc de ceea ce le mărturisește tatăl lor. Dar când acesta află că Joseph, fratele cel mare, a decis să plece de la colegiul din Autun, pentru a se dedica și el carierei militare, începe să argumenteze în fața celor doi motivele care l-au îndemnat pe tânăr să ia o asemenea decizie,

cu toată autoritatea unui cap de familie, sigur pe el, de parcă boala părintelui său îl îndemna să-și asume de îndată acest rol.

Întrevederea durează puțin. Lucien rămâne la Brienne. Napoleon îl va supraveghea, îi va da sfaturi. Carlo Bonaparte pleacă la Paris și anunță că va trece din nou prin Brienne în drumul de întoarcere spre Corsica.

Băiatul își însoțește tatăl până la trăsură. Când caii pornesc la drum, se întoarce brusc spre Lucien și-i vorbește cu un ton superior.

Are cincisprezece ani. Se simte deja bărbat.

În 25 iunie, se apucă de scris.

Literele sunt înclinate, face multe greșeli, dar ceea ce vrea să spună este limpede, iar ideile foarte clar exprimate. Un adult de cincisprezece ani își așterne gândurile pe hârtie pe care, apoi, i le trimite unchiului său, Fesch. Îi trece în revistă pe toți, îi judecă pe rând, când pe unii, când pe alții, pe fratele său, Lucien, căruia îi spune „cavalerul" pentru că este cel mai mic, pe fratele lui mai mare, Joseph. Din fiecare frază răzbesc convingerile unui bărbat ce-și ține sentimentele în frâu dând câștig de cauză rațiunii.

Un bărbat – de doar cincisprezece ani, de curând împliniți! – care gândește de unul singur, care își făurește singur ideile, părerile. Și-a croit o judecată personală, total opusă celor din jur. Copilul care a fost nevoit să se apere, să se închidă în el ca să nu se lase cuprins de nostalgie, de tristețe, sau să se contopească cu ceilalți, a devenit o persoană independentă, care știe să analizeze și să ia măsuri radicale, să tragă concluzii.

Cincisprezece ani!

Iată ce scrie:

„Dragă unchiule,

Îți trimit aceste rânduri ca să te informez despre faptul că iubitul meu tată a trecut prin Brienne. L-a lăsat aici pe Lucciano, care are nouă ani și o înălțime de trei picioare, unsprezece degete, șase

linii[1]. Este într-a şasea la latină şi va învăţa toate materiile predate. Pare să fie foarte dispus să înveţe şi are multă bunăvoinţă. Trebuie să sperăm că va fi un elev bun. Este sănătos, corpolent, ager la minte, cam neatent, dar, pentru început, profesorii sunt mulţumiţi de el. Ştie franceză foarte bine, dar italiana a cam uitat-o...

Sunt convins că fratele meu, Joseph, nu ţi-a scris. Abia dacă îi scrie câtva cuvinte iubitului meu tată. Adevărul este că s-a schimbat mult. Cât despre calea pe care vrea s-o urmeze, după cum ştii, la început a ales viaţa ecleziastică. A continuat să-şi dorească acest lucru până acum, când s-a decis să fie în slujba regelui: se înşală însă, luând această decizie, în mai multe privinţe. Nu este îndeajuns de curajos să poată înfrunta pericolele unei acţiuni. Sănătatea lui şubredă nu-i permite să facă faţă greutăţilor unei campanii, iar dacă fratele meu crede că o carieră militară se desfăşoară doar în garnizoană... Se va descurca întotdeauna bine în privinţa relaţiilor cu oamenii, dar când va ajunge pe câmpul de luptă?“

Şi Bonaparte, cu scrisul său iute, continuă rechizitoriul. Joseph, care nu se pricepe la matematică, nu va putea deveni nici ofiţer de marină, nici de artilerie. Atunci ce-i mai rămâne, infanteria? „Mă rog, îl înţeleg, vrea să stea toată ziua fără să facă nimic, vrea să umble creanga. Ce să caute un ofiţer subţirel la infanterie? Nu şi-ar putea găsi mai niciodată rostul, iar comportamentul lui ar lăsa mult de dorit şi tocmai asta nu aţi vrea să se întâmple nici iubitul meu tată, nici tu, unchiule, nici mama, nici iubitul meu unchi arhidiaconul, căci deja a dat dovadă în câteva ocazii de neseriozitate şi este prea cheltuitor.“

Aşa îşi critică un frate mai mic, fratele mai mare! Un adolescent-bărbat care se simte responsabil, de parcă el ar fi capul familiei.

Peste câteva zile, Bonaparte scrie din nou. A suferit o nouă decepţie. Tatăl lui nu va mai trece prin Brienne. De la Paris se duce direct în Corsica.

[1] Circa 1,10 m. (N. a.)

„Dragă tată,

Rândurile tale, după cum cred că-ți dai seama, nu m-au bucurat deloc, dar rațiunea și starea sănătății tale și interesul întregii familii, la care țin foarte mult, m-au îndemnat să fiu de acord cu grabnica ta întoarcere în Corsica și m-au consolat pe de-a-ntregul. De altfel, convins fiind că vei da dovadă și pe viitor de aceeași bunăvoință, afecțiune și solicitudine în a mă ajuta să plec de aici și în a mă susține în ceea ce-mi poate face plăcere, cum să nu fiu mulțumit și bucuros? În rest, vreau să te întreb ce efect au avut apele asupra sănătății tale și să te asigur de respectuoasa mea afecțiune și de recunoștința mea veșnică."

Fiu iubitor, fiu „respectuos", atașat de familia sa, fiu recunoscător care-i mulțumește tatălui său pentru eforturile pe care le face pentru a-l ajuta să plece de la Brienne, Napoleon își continuă scrisoarea sfătuindu-l pe tatăl său în privința alegerii studiilor potrivite pentru Joseph. El spune că ar fi de dorit ca fratele său mai mare să-și continue studiile mai degrabă la Brienne decât la Metz, „pentru că asta ar fi o consolare pentru Joseph, pentru Lucien și pentru mine". Îl roagă pe tatăl lui să-i trimită cărți despre Corsica. „Nu ai de ce te teme, voi avea grijă de ele și le voi aduce cu mine înapoi, în Corsica, atunci când voi veni acolo, chiar dacă asta se va petrece peste șase ani."

„Rămas bun, dragă tată", încheie el. „Cavalerul – Lucien – vă îmbrățișează din tot sufletul. Învață foarte bine. A răspuns foarte corect la științele administrative."

Apoi adresează salutări tuturor membrilor familiei, mătușilor – *Zie* – și semnează:

„Al tău umil și ascultător T.C. și fiu de Buonaparte, elev."

În scrisoarea adresată tatălui său, o frază aparent anodină – „Domnul inspector va fi aici "în 15 sau în 16 cel târziu, luna aceasta, adică peste trei zile. De îndată ce va pleca, te voi anunța ce mi-a spus" – scoate în evidență așteptările lui Bonaparte.

El trebuie să se prezinte încă o dată în fața lui Reynaud des Monts, care a fost autorizat de ministru să recruteze pentru

Academia Militară din Paris „bursierii de la şcolile de pe lângă mănăstiri, care se vor remarca nu numai prin înclinaţii, cunoştinţe şi conduită, ci şi prin aptitudinile lor la matematică“.

În septembrie 1784, cu ocazia inspecţiei la Brienne, acesta alege cinci elevi de la minoriţi, care devin astfel cadeţi-gentilomi[1] şi urmează să plece la şcoala militară superioară din Paris. Primul nume citat este cel al lui Montarby de Dampierre care a optat pentru cavalerie. Al doilea, Castres de Vaux, vrea să devină ofiţer de geniu. Următorii trei sunt candidaţi pentru artilerie. Alături de Laugier de Bellecourt şi de Cominges figurează Napoleone Buonaparte.

Când îşi aude numele, adolescentul se mulţumeşte să ridice capul, iar emoţia nu i se poate citi decât în strălucirea ochilor.

Ştie ce înseamnă plecarea de la Brienne. În primul rând, va scăpa de rutină, de locurile care-i sunt deja prea familiare, de toate aceste peisaje sumbre. Ceea ce-l doare este faptul că trebuie să-l lase acolo pe Lucien. Poate însă obţine gradul de ofiţer într-un an, iar fratele său, Joseph, va dispune atunci de o bursă şi va veni şi el la Brienne, să urmeze cursurile de matematică cu părintele Patrault.

Bonaparte nu-şi trădează bucuria. Merge însă mai repede, măsurând curtea în lung şi-n lat, cu braţele încrucişate la spate. A depăşit deja un obstacol. Avansează. Totul devine posibil.

Nu mai rămâne decât să aibă răbdare şi să aştepte. Zilele par interminabile. Abia în 22 octombrie 1784, Ludovic al XVI-lea „după ce i-a acordat lui Napoleone de Buonaparte, născut în cincisprezece august 1769, un loc de cadet-gentilom în compania de cadeţi-gentilomi creată în şcoala mea militară“, îl roagă pe inspectorul general, domnul de Timbrune-Valence, „să-l primească şi să consfinţească legitimitatea ocupării de către el, a acestui loc“.

[1] *Le Cadet gentilhomme*, „cadetul-gentilom“ activa în trupele regelui, fără să fie plătit, ca să înveţe meseria armelor. Vârsta minimă era de 15-16 ani, iar cea maximă de 20 de ani. Trebuia să facă parte din nobilime. (N. tr.)

În 30 octombrie, Napoleon Bonaparte pleacă de la Brienne în compania celorlalți patru camarazi și a unui minorit care îi supraveghează.

Iau cu toții mai întâi trăsura până la Nogent, iar acolo se îmbarcă pe vaporul care se îndreaptă spre Paris.

Cerul este cenușiu. Din când în când plouă.

Dar un cadet-gentilom în vârstă de cincisprezece ani nu se poate lăsa pradă melancoliei tocmai când se îndreaptă spre capitala regatului Franței, unde regele îl primește ca bursier la cea mai prestigioasă școală militară.

Iată ce poate obține un străin, cetățeanul unei țări învinse, un corsican, dacă știe ce vrea.

„Eu știu", șoptește Bonaparte.

3

Napoleon merge prin Paris. Se înfățișează ca „un tânăr scund, cu tenul închis la culoare, purtând pantaloni cu decorații roșii. Este trist, posomorât și serios“, dar ochii lui curioși sunt atenți la tot ce-l înconjoară.

Deseori se oprește. Îl lasă pe minoritul care îl însoțește pe el și pe cei patru colegi ai săi de la Brienne să se îndepărteze.

Bonaparte vrea să se bucure singur de acest spectacol care îl amețește, chiar dacă pe chipul său nu se poate citi nimic. În forul său interior, vibrează însă precum o coardă întinsă.

Nu are decât cincisprezece ani și două luni, dar pare că înțelege foarte bine acest oraș, are impresia că seamănă cu un teatru imens, cu un orizont foarte larg. Traversează Pont-Neuf, pe unde trec o grămadă de trăsuri și căruțe. Barje sunt legate de chei. Hamalii își croiesc drum prin mulțimea pestriță, în care poți vedea cel mai straniu amestec de ținute, începând cu cea rafinată a unei tinere aristocrate și terminând cu cea zdrențuită a unei femei cu sâni mari și brațele goale.

Trecătorii îl îmbrâncesc fără ca măcar să-l privească. Dar el este foarte atent la tot ce există în jur. Descoperă clădirile de la încrucișarea străzilor care dau în Piața Dauphine, rigide ca niște gărzi în veșminte roșii și ornamentații albe. De cealaltă parte a podului se aliniază hotelurile particulare, prin fața cărora trec trăsuri, unele după altele. Zărește apoi clopotnițe și domuri. Curând vine rândul piețelor, apoi Champ de Mars, iar auriul cupolelor se răsfrânge

și face să strălucească și griul acoperișurilor de ardezie. Totul îl entuziasmează. Respiră aerul orașului, în care se simt deopotrivă mirosul gunoaielor, al bălegarului și mirosul de sudoare. Ascultă zgomotul roților pe caldarâm, sunetul înfundat al pașilor mulțimii care se înghesuie pe străzile înguste și vocile, vocile acestor oameni, vocile francezilor pe care, pentru prima oară nu-i mai simte ostili, străini.

Se gândește la Corsica, la cerul ei albastru, la peisajele uimitoare, la frumusețea golfulețelor, la limba care se vorbește acolo, la cei dragi lui și i se pare că Parisul, atât de mare, atât de liberal, atât de tumultuos, este și el o mare. A scăpat, în fine, de ținutul arid al provinciei Champagne, și de orizontul limitat de la Brienne. În acest oraș în care totul pare să fie în continuă mișcare, unde grandoarea regală poate fi întâlnită la tot pasul, în construcțiile monumentale și în statuile de pretutindeni, adolescentul se simte mai puțin străin decât în universul limitat al școlii de provincie. Aici, bătaia vântului te face să te simți pe malul unui râu, iar tânărul din sudul îngenuncheat regăsește în capitală un orizont fără limite, așa cum i-au oferit doar marea și imensitatea cerului.

Când unul dintre colegii lui, Laugier de Bellecourt, îl trage de mânecă dându-i de înțeles că vrea să pornească împreună să guste bucuria de a fi în sfârșit acolo, într-un oraș plin de viață unde unduirea trupurilor, privirile îndrăznețe îți sugerează că nu există limite și poți avea tot ce-ți dorești, Bonaparte se îndepărtează.

Laugier de Bellecourt, deși mai mic cu un an decât el, i-a fost, totuși, timp de câteva luni, la Brienne, unul dintre cei mai apropiați colegi. Bonaparte a renunțat repede însă la această prietenie echivocă: Laugier de Bellecourt, cu aspectul lui delicat, ca de fată, este fără îndoială una dintre „nimfele" școlii. Bonaparte nu uită acest lucru. Îi întoarce spatele. Să-l lase toată lumea în pace, să străbată în voie orașul, să descopere pe câmpia Grenelle, nu departe de Hôtel des Invalides, Academia Militară din Paris.

Pe măsură ce se apropie de clădire, frumusețea acestui palat, dominat de un turn înalt cu patru unghiuri, îl impresionează, dar, ca de obicei, nu-și trădează nicio emoție.

Intră ultimul din grup ca să admire cele opt coloane corintiene, frontonul, statuile care-l decorează, ceasul încadrat de ghirlande.

Trece printr-una din cele trei porți în curtea pentru recreație, luminată de douăsprezece felinare mari.

Cadeții sunt găzduiți în aripa dreaptă a clădirii. Străbate sălile în care, elevii, când ploaia îi alungă din curte, joacă table, șah, cărți.

Vorbitorul nu este atât de auster și de rece precum cel de la școala din Brienne. Pe perete se află un tablou mare în care este zugrăvit Ludovic al XV-lea. Draperiile sunt din pânză de bumbac alb, iar tapetul, din damasc roșu de Abbeville. Banchetele și scaunele sunt tapițate cu o țesătură împodobită cu trandafiri verzi și albi.

Bonaparte intră în sălile de clasă, ai căror pereți acoperiți cu crinii și cifrele regelui (cincisprezece), aurii, strălucesc pe un fond alb. Ușile au geamuri și, la fel ca ferestrele, sunt încadrate cu tapet.

Adolescentul este profund impresionat de luxul, fastul și bogăția din jur.

Mănâncă pentru prima oară în sala de mese, așezat la o masă de zece persoane. Se aduc multe feluri de mâncare, cele principale (cu carne) fiind urmate de deserturi și de fructe. Personalul specializat servește masa ceremonios.

Printre cadeții-gentilomi, alături de bursieri, Napoleon îi observă și pe tinerii care fac parte din marea nobilime și care plătesc două mii de livre pe an pentru a fi acceptați în această școală.

Dacă n-ar fi atât de plini de ei și n-ar avea rezultate atât de slabe la învățătură – căci deși vin la cursuri, nu învață deloc – nu s-ar deosebi cu nimic de marea masă a celor o sută douăzeci și șase de cadeți.

Însă Napoleon observă, chiar din prima zi, că un anume duce de Fleury, un altul Laval-Montmorency, un Puységur, un anume prinț de Rohan Guéménée, vărul regelui, îl privesc cu dispreț, iar apoi întorc capul în altă parte ca să-i arate că sunt de altă rasă, că acest bursier, fiul unui modest nobil corsican, este considerat francez numai pentru că armata regală i-a cucerit insula.

Privirile lor piezișe îi strică tot cheful lui Bonaparte, de la bun început.

Cine se cred ăştia ? Nu s-a lăsat el călcat în picioare când era un copil de nouă ani, doar nu-şi imaginează că va lăsa garda jos tocmai acum când acest oraş, această clădire, aceste săli de clasă, tot ce-l înconjoară, îi demonstrează că este un învingător !

Certitudinile pe care le are deja îl ajută să nu mai fie atât de violent, chiar dacă rămâne la fel de neînduplecat şi de hotărât. Frumuseţea locurilor, atenţia de care se bucură toţi cadeţii-gentilomi, chiar şi prezenţa sa alături de descendenţii celor mai ilustre familii din regat, îi confirmă faptul că face parte dintre cei câţiva chemaţi să conducă. Toate astea îi stârnesc orgoliul, iar veşnica lui susceptibilitate, deşi mai temperată acum, continuă să stea de veghe. L-au recunoscut, foarte bine, să aibă însă grijă, să nu cumva să-l provoace, căci, dacă fac asta, va fi şi mai pornit să-şi apere originile şi ideile.

Dar, de îndată ce aceştia îi demonstrează că îl respectă, se poartă prieteneşte, pentru că nici el nu mai este persoana extrem de sensibilă şi de vulnerabilă de odinioară. Prima sa reuşită i-a vindecat câteva răni.

Un tânăr, pe nume Alexandre Des Mazis, a fost atent cu el, chiar amabil, arătându-i simpatia sa. Bonaparte a răspuns cu aceeaşi monedă şi au devenit prieteni.

În camera mică există un pat de campanie, scaune, o comodă pentru încălţăminte, care ajunge până la pervazul ferestrei. Acolo sunt aşezate cele trei perechi de pantofi regulamentari. Urmează o încăpere cu pereţii de lemn, luminată de felinare şi încălzită de mai multe sobe de teracotă : dormitorul.

Aşadar, nimic auster în această şcoală militară, iar Bonaparte, după ce vede sălile de scrimă, admiră cei şaizeci de cai din manej – cai de luptă, de rasă, spanioli, care costă între opt sute şi o mie de livre – se convinge că este tratat precum fiul unui mare nobil.

Cu toate astea, se pune din nou în gardă. Nu trebuie să se lase corupt de acest lux. Înţelege foarte bine că nu este decât ceva trecător.

Ştie ce posibilităţi are familia lui. Statutul de bursier i-a permis să aibă acces la lucruri la care nu îndrăznea să spere. Acum,

trebuie să obțină cât se poate de mult prin muncă, prin talent, căci tot luxul va dispărea de îndată ce va termina școala, așa că îi evită pe aceia dintre colegii săi care își irosesc timpul cu alte preocupări.

— Domnule, îi spune lui Laugier de Bellecourt, dumneata ai legături care nu sunt pe placul meu și cu care nu pot fi de acord. Noii tăi prieteni te sortesc pierzaniei. Alege între mine și ei. Nu există cale de mijloc. Trebuie să fii bărbat și să te hotărăști. Consideră cuvintele mele un prim avertisment.

Însă Laugier de Bellecourt nu rezistă tentațiilor, comportamentul său confirmă bănuielile pe care Napoleon Bonaparte le-a avut încă de la Brienne.

— Domnule, i-a spus pe un ton sec și rece, nici nu te-ai sinchisit de sfaturile mele și de avertismentul meu. Consideră că de acum înainte nu mai suntem prieteni, să nu-mi mai vorbești niciodată.

Muncește din răsputeri, hotărât să nu piardă nicio clipă. Unii dintre colegi, în special cei din familiile marii nobilimi, râd de el și de strădaniile lui. Acest tinerel scund, cu ten măsliniu „gândește și vorbește mult".

Pe Napoleon Bonaparte îl deranjează remarcile lor, așa că, uneori, în curtea școlii, se repede la ei cu pumnii strânși și îi „cotonogește" zdravăn. El nu este decât „un mic nobil", după cum singur spune, dar iese învingător din confruntările fizice.

Uneori, antipatia se transformă în ură. Orice cuvânt îi este întors, orice privire se lovește de odrasla unui nobil din Vendeea, Le Picard de Phélippeaux, cu doi ani mai mare decât el și intrat în școală în 1781, care îl provoacă continuu pe Bonaparte. Rivalitatea lor nu are nicio legătură cu școala. Se urăsc instinctiv, ca și când unul l-ar considera pe bursier întruchiparea acelor oameni noi care vor să răstoarne lumea monarhică și s-o destabilizeze, iar corsicanul intuiește că vendeeanul este un adversar de temut, care se opune din răsputeri acestei mișcări, un nobil decis să reprime și să interzică orice schimbare.

Se înfruntă. Se bat. Sergentul lor major, Picot de Peccaduc, se așază între ei, la orele de curs, să-i împiedice să se lovească, dar ei continuă să se izbească cu ghetele pe sub masă, atât de tare încât sergentul-major are picioarele învinețite de la loviturile lor.

Adeseori, în sala de scrimă, printre lecțiile profesorilor de scrimă, Bonaparte se plimbă cu brațele încrucișate la spate și, dintr-o dată, rămâne încremenit. Dintr-un grup se aude o voce care-i adresează un cuvânt, o frază. Cu toții fac haz pe seama corsicanului, îl provoacă. El sare, își apucă floreta și se repede asupra grupului în timp ce toți ceilalți izbucnesc în râs.

Lui nu-i arde de râs.

Este foarte indignat ori de câte ori câte un cadet pretinde că, în momentul cuceririi insulei Corsica, francezii erau puțini la număr. Nu sunt decât aceleași calomnii pe care le-a auzit și la colegiul din Autun și la școala din Brienne, iar el nu le poate tolera. „Nu erați doar șase sute, așa cum pretindeți", le răspunde indignat, „ci șase mii împotriva unor bieți țărani".

De ce un popor numeros a trebuit să pornească război împotriva unei mici nații? Acest popor a dat dovadă „de lipsă de măreție".

— Haidem, îi spune, în fine, prietenului său Des Mazis, să-i lăsăm baltă pe lașii ăștia.

Nu poate să tacă însă prea multă vreme, cu atât mai mult cu cât clipă de clipă un detaliu, o frază îi amintesc de unde se trage.

Când îngenunchează pentru a primi confirmarea din mâinile Monseniorului de Juigné, acesta se miră când îi aude prenumele, „Napoleone", nu se numără printre numele sfinților din calendar.

Adolescentul ridică privirile, se uită la preot, apoi spune cu multă convingere că sunt foarte mulți sfinți, iar anul nu are decât trei sute șaizeci și cinci de zile.

Nimeni nu va reuși vreodată să-l facă să tacă.

Chiar și în confesional, răspunde răspicat dacă este atacat.

Atunci când îl ascultă, în luna ianuarie 1785, pe preotul căruia tocmai i s-a spovedit – așa cum trebuie s-o facă toți cadeții în fiecare lună – nu se poate abține să nu ridice tonul. Preotul îl

admonestează, îi vorbește despre Corsica, despre necesitatea de a-i da ascultare regelui, al cărui bursier și supus recunoscător este. Corsicanii, de altfel, continuă preotul, sunt adeseori niște bandiți prea mândri de ei.

— Nu vin aici să vorbesc despre Corsica, strigă Bonaparte, iar misiunea unui preot nu este aceea de a mă dojeni în această privință!

Apoi lovește cu pumnul peretele care îl desparte de confesorul său, și cei doi se iau la bătaie.

Cutezanță de care dă dovadă când vine vorba să își apere patria, înflăcărarea cu care laudă faptele de vitejie ale lui Pascal Paoli, demonstrează că nu este defel unul dintre acei oameni prudenți care-și calculează fiecare gest, ci un adolescent cu o energie inepuizabilă, care se manifestă sub impulsul emoțiilor.

Profesorul său de gramatică, Domairon, rămâne uluit de „exagerările lui bizare". „Este granit încălzit de un vulcan", constată el. Iar profesorul de istorie, De Lesguille, adaugă faptul că acest tânăr cadet „are un caracter de corsican, nu degeaba aceea-i nația din care provine" și „dacă împrejurările îi vor fi favorabile, va ajunge departe".

Domnul Valfort însă, directorul care gestionează modul în care elevii școlii studiază, este îngrijorat.

I s-a raportat că acest cadet, care beneficiază de o bursă din partea regelui, recită versuri proprii, în care spune că i-a apărut în vis patria natală, i-a întins un pumnal și i-a prezis că: „Tu vei fi cel care mă va răzbuna."

Prin școală circulă tot felul de caricaturi făcute de colegii lui, care-l înfățișează ca pe un tânăr cadet viguros, care pășește trufaș, în timp ce un profesor în vârstă încearcă zadarnic să-l apuce de perucă, vrând să-l oprească. Iar cuvintele care însoțesc această caricatură sună astfel: „Bonaparte, aleargă, zboară să-l ajuți pe Paoli să scape din mâinile dușmanilor."

Situația este foarte stranie: acest cadet-gentilom, viitor ofițer în armata regelui, se visează în același timp ca „cel care-l va răzbuna"

pe Paoli, înfrânt de trupele regale și nu face niciun efort de a-și ascunde convingerile sau hotărârea de a le respecta.

Domnul Valfort și Consiliul de administrație al școlii îl convoacă. Este chiar foarte tânăr patriotul corsican! Iar entuziasmul lui imprudent pare a fi, într-o oarecare măsură, garanția purității sale interioare.

De altfel, pentru ofițeri, patriotismul este o virtute. Ei consideră însă că dragostea pentru Corsica nu trebuie să pună în umbră recunoștința pe care i-o datorează bunăvoinței monarhului. Bonaparte îi ascultă, înțepenit în poziție de drepți.

Poartă o haină albastră cu guler roșu, căptușeală albă și galoane argintii. Ține în mână cascheta brodată cu fir srălucitor.

Nu simte niciun fel de ostilitate din partea lui Valfort sau a acelor ofițeri. Ba chiar are impresia că este înțeles.

— Domnule, i se spune, dumneata ești un elev al regelui. Trebuie să ții minte acest lucru și să-ți temperezi iubirea pentru Corsica care, la urma urmei, face parte din Franța.

I se pare justificat acest reproș. Și cu toate acestea, comportamentul lui rămâne neschimbat.

Rămâne la fel de hotărât, cu atât mai mult cu cât este sigur pe el. Dar nu luxul de la școală îi asigură această siguranță. Mărturisește sub forma unui reproș: „Suntem hrăniți, suntem serviți ireproșabil, suntem tratați din toate punctele de vedere ca niște ofițeri care au niște venituri substanțiale, mai mari decât cele pe care le au cele mai multe dintre familiile noastre, mai mari decât cele pe care majoritatea dintre noi le vom avea într-o bună zi." Neclintit ca o stâncă, știe ce vrea și are convingerea că posedă calitățile necesare ca să realizeze ceea ce și-a propus.

În dormitor, îi explică lui Des Mazis că vrea să sară peste niște etape, să obțină după un an gradul de ofițer și să fie numit sublocotenent într-un regiment.

Pentru asta însă, spune Bonaparte, cu fața încordată și trupul aplecat înainte, spre colegul său, trebuie să fac față cu brio

în același timp examenului care-i permite unui cadet-gentilom să intre într-o școală de artilerie, dar și celui care-i permite să obțină gradul de ofițer. Ceea ce înseamnă că nu-mi voi pierde deloc timpul ca elev într-o școală de artilerie, ci voi promova direct de la statutul de cadet-gentilom, la cel de sublocotenent.

Voi încerca să realizez imposibilul!

— E tot ce îmi doresc, spune Napoleon Bonaparte.

Numai că acest lucru presupune ca Bonaparte să cunoască integral cele patru volume din *Tratatul de matematică* al profesorului Bezout – căruia cadeții îi spun pur și simplu *Bezout*-ul, după numele autorul – și să poată răspunde la toate întrebările examinatorului, Laplace, un eminent membru al Academiei de Științe.

Bonaparte își îndreaptă spatele. Va accepta această provocare, va învăța *Bezout*-ul, ca să poată fi acceptat în același timp ca elev și ofițer de artilerie.

Să învețe, să învețe cu râvnă.

În timp ce Des Mazis stă câteva zile la infirmerie, Bonaparte se încuie în cameră și nu lasă din mână tratatul de matematică. Ce mai contează celelalte materii, greșelile de ortografie, latina, gramatica, germana?

Profesorul de limba germană, Baur, îl judecă pe Napoleon după rezultatele obținute la această materie.

În septembrie 1785, în perioada de examene, când constată că Napoleon lipsește, îi întreabă pe colegii lui unde se află. I se răspunde că Bonaparte participă la examenul pentru obținerea gradului de sublocotenent de artilerie.

— Adică se pricepe și el la ceva? întreabă Baur.

— Cum să nu! i se răspunde. Este unul dintre cei mai buni la matematică, din școală.

— Mă rog, spune neamțul, întotdeauna am crezut că la matematică se pricep numai elevii dotați.

Pe Bonaparte nu-l interesează și nu frecventează nici cursurile de dans. Nu-l preocupă nici să fie un om educat și nici bunele ma-

niere care se predau la Academia Militară din Paris, în ideea de a se consolida excelența și prestigiul nobilimii.

Însă, ca un adolescent grăbit, închis în sine, obsedat de scopul pe care și l-a propus, nu are timp să învețe ceea ce nu-i folosește imediat.

Totul trebuie să se subordoneze reușitei la cele două examene, într-un singur an.

Puțin îi pasă dacă nu obține la școală, în tot acest timp, niciunul din gradele care le sunt atribuite unor elevi, numiți sergent-major, comandant de divizie sau șef de pluton. Puțin îi pasă de cele trei galoane argintii pe care le expun cu mândrie unii dintre colegi, pe el îl interesează eficacitatea și utilitatea fiecărui lucru.

Nici nu va primi, precum Picot de Peccaduc sau Phélippeaux, Crucea Ordinului Notre-Dame-du-Mont-Carmel! Pentru asta ar trebui să rămână trei ani la Academia Militară!

Trei ani! Numai gândindu-se la asta și îi vine să moară de ciudă! Are nevoie de zece luni ca să învețe *Tratatul de matematică* Bezout, ecuație după ecuație, teoremă după teoremă, demonstrație după demonstrație, figură după figură.

E îndârjit, încăpățânat, nu acceptă nimic care îi poate distrage atenția.

De altfel disciplina școlii nu tolerează nicio ieșire, nu prevede nicio permisie. Și, în toată perioada asta, nu va primi decât o singură vizită la vorbitor, cea a unui văr, Arrighi de Casanova.

Între lecții și studiu, străbate adesea un spațiu vast de teren, numit „promenadă", pe care se află opt bănci de stejar și care este mărginită, pe toată lungimea, de niște bariere făcute din scânduri de lemn alb.

La începutul anului 1785, acolo au fost construite două hangare, apoi un fel de redută, pentru ca elevii școlii (mai ales cadeții) să înțeleagă ce înseamnă un oraș fortificat.

Bonaparte merge repede de-a lungul acestei promenade, cu o carte în mână. Învață. Recită. Și, uneori, face versuri.

Iată-l în ianuarie 1785, creând un poem stângaci. Va recopia aceste versuri pe pagina de gardă a tratatului său de matematică:

Mare Bezout, sfârșește-ți cursul
Dar mai înainte de asta, dă-mi voie să-ți spun
Că aspiranților le sari în ajutor
Ceea ce este foarte adevărat
Dar eu voi râde întruna
După ce-l voi fi terminat
Nu mai târziu de luna mai
Când voi deveni consilier.

Iată, el este sigur, încă din luna ianuarie, că în mai va termina de studiat *Tratatul de matematică*, ceea ce înseamnă cu mai mult de patru luni înaintea examenului prevăzut să aibă loc în luna septembrie.

Își organizează studiul foarte metodic, alocă timp recapitulărilor, căci probele sunt grele, iar accesul la artilerie, această armă savantă, este dificil. Un nobil scăpătat, dacă este talentat, poate fi sigur, în cadrul acestei arme, că va urca treptele ierarhice, căci selecția se face printr-un examen care scoate în evidență calitățile candidatului.

În 1785, douăzeci și cinci de cadeți-gentilomi aveau de gând să încerce să fie acceptați la artilerie. Însă guvernatorul școlii, domnul de Timbrune-Valence, autorizează ca numai optsprezece elevi să participe la examen.

Primul este Des Mazis, prietenul lui Bonaparte, care nu luase examenul în 1784, apoi urmează Picot de Peccaduc. Bonaparte urmează după dușmanul lui, vendeeanul Phélippeaux. Pe foaie, mai jos, se găsește Laugier de Bellecourt, care, în pofida dezinteresului vădit față de învățătură, a fost considerat apt să participe la examen.

Bonaparte, când vede lista, se lasă doar preț de-o clipă în voia unui sentiment de superioritate: nu se teme de adversarii lui.

Ştie că este unul dintre cei mai buni elevi la matematică, din toată şcoala.

Mai sunt însă şi candidaţi care vin din provincie, în special cei de la şcoala din Metz, cea mai prestigioasă şcoală de artilerie. În plus, nu vrea să se mulţumească să treacă acest prim examen. Nu uită că-l mai are şi pe cel de ofiţer. Aşa că îşi dublează efortul.

În luna februarie 1785 începe volumul trei al tratatului lui Bezout.

Nimic nu trebuie să-l abată de la drumul său.

Cu toate acestea, la sfârşitul lunii, Napoleon Bonaparte primeşte o veste care-l loveşte ca un trăsnet, îl paralizează. Tatăl lui, Carlo Bonaparte, murise în 24 februarie 1785, la Montpellier. Avea treizeci şi nouă de ani.

Durerea cumplită se citeşte pe chipul tânărului. Suferinţa îi brăzdează faţa. Ştia că tatăl lui este bolnav, dar iată că acum dispariţia lui a lăsat un gol adânc în sufletul adolescentului care abia se mai ţine pe picioare.

Directorul responsabil de studiul elevilor, Valfort, care tocmai i-a dat vestea, îl invită, aşa cum se face de obicei, să se retragă la infirmerie, ca să poată plânge nestingherit şi să se roage, să se lase în voia suferinţei pe care destinul i-o impune. Preţ de o clipă, Bonaparte nu scoate o vorbă, apoi răspunde cu o voce stinsă că un bărbat trebuie să ştie să sufere. Numai femeile plâng. Aşadar, cere permisiunea să se întoarcă la locul lui, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. Suferinţa este o problemă personală. „Nu am trăit până acum fără să mă fi gândit niciodată la moarte", spune el. „Încerc să-mi obişnuiesc sufletul deopotrivă cu moartea şi cu viaţa."

Cu toate acestea, durerea este cumplită.

Află că, în ultimele luni, tatăl lui a avut tot mai mult de suferit din pricina bolii. Vomita frecvent, avea dureri insuportabile de stomac şi nu mai putea mânca deloc.

Carlo Bonaparte a vrut să plece la Paris, însoţit de fiul său cel mare Joseph, să mai fie încă o dată examinat de medicul reginei, doctorul Lasonne. Însă vaporul pe care s-au îmbarcat, de îndată ce

a plecat din Corsica, în luna noiembrie 1784, a fost surprins de o furtună, care l-a aruncat spre Calvi, unde a făcut escală și n-a ajuns pe coastele ținutului Provence decât după ce a avut de înfruntat noi rafale de vânt, extrem de violente.

La Aix, Carlo Bonaparte s-a întâlnit cu cumnatul său Fesch, elev la seminar.

Durerile sunt atât de atroce încât un medic, profesorul Turnatori, îl sfătuiește pe Carlo Bonaparte să se ducă la Montpellier unde practică medicina specialiști renumiți: La Mure, de Sabatier, Barthez.

Prea târziu însă. La Montpellier, Carlo Bonaparte se simte tot mai rău cu fiecare oră care trece.

Fiul său, Joseph, cumnatul său, Fesch, o anume doamnă Pernom și fiica ei, Laure, îl îngrijesc cum pot mai bine.

Carlo, omul puternic, dușmanul iezuiților, admiratorul lui Voltaire, cere să i se aducă un preot, se împărtășește și se roagă. Vocea tot mai stinsă, dintr-o dată devine din nou limpede, iar în orele ce îi preced sfârșitul îl cheamă pe fiul său, Napoleon, pe care-l consideră în stare să-l salveze, să-l smulgă din ghearele morții.

În timpul acceselor de febră, strigă că sabia lui Napoleon va face regi să tremure, că fiul său va schimba fața lumii. Dacă ar fi fost aici, „m-ar fi apărat de dușmani", spune la un moment dat.

Încearcă să se ridice strigându-și iar și iar fiul: „Napoleon, Napoleon", apoi se prăbușește pe pat.

Moare în 24 februarie 1785.

Medicii îi fac autopsia de îndată și consemnează: „La orificiul inferior al stomacului, o tumoare de lungimea și grosimea unui cartof mare sau a unei pere mari de iarnă, alungită. Membranele stomacului spre mijlocul curburii sale mari erau foarte groase și tari ca un cartilaj... Mărturisim că am găsit ficatul saturat, iar vezica fierei extrem de plină cu bilă închisă la culoare, care avea volumul unei pere de mărime mică, alungită."

Carlo Bonaparte a fost înhumat într-unul din cavourile bisericii cordelierilor.

Napoleon, în zilele care au urmat după ce a primit vestea decesului tatălui său, studiază cu și mai multă îndârjire. Încearcă să-și uite astfel durerea. Îi cere lui Alexandre Des Mazis să tacă atunci când acesta încearcă să-l consoleze. Îi spune că, acum, reușita la examen este cu atât mai mult necesară. Începând din septembrie trebuie să fie ofițer. Elev? Nu mai are timp pentru asta. Vrea să ajungă direct sublocotenent.

Știe foarte bine că la Ajaccio mama lui va trebui de acum înainte să-și crească cei patru copii mai mici cu un venit de doar o mie cinci sute de livre. Ceilalți patru copii mai mari au fost admiși la tot felul de școli și se vor putea întreține singuri. Iar dacă el, Napoleon, va primi o soldă începând cu octombrie 1785, dacă va fi ofițer într-un regiment, va putea să fie cap de familie în toată puterea cuvântului, așa cum se simte deja, de luni bune.

La sfârșitul lui martie, scrie două scrisori. Una adresată unchiului tatălui său, arhidiaconul din Ajaccio, Lucien, despre care, în familia Bonaparte, se spune că-și păstrează banii într-o pungă, pe care o ține sub pernă, iar cealaltă, mamei sale.

Conforma regulamentului, trebuie să prezinte aceste scrisori ofițerilor școlii însărcinați să citească toată corespondența, iar dacă este nevoie, să le corecteze. Așadar, își ascunde cât poate de bine sentimentele.

Din scrisoarea datată 23 martie, adresată unchiului arhidiacon, transpare totuși, în pofida stilului atent controlat, durerea fiului care și-a pierdut tatăl:

„Dragă unchiule,

Ar fi inutil să-ți spun cât de mult m-a afectat nenorocirea care s-a abătut asupra familiei. Odată cu moartea lui am pierdut un tată – și numai Dumnezeu știe ce tată bun era –, afecțiunea și devotamentul lui față de noi! Căci, din păcate, el era singurul sprijin al tinereții noastre! Dumneata ai pierdut un nepot ascultător, recunoscător. Iar patria, îndrăznesc să spun, a pierdut prin moartea lui un cetățean luminat și dezinteresat. Și, cu toate astea, Cel de Sus l-a sortit morții, dar unde? La o sută de leghe de țara sa,

într-un ținut străin, nepăsător că i s-a apropiat sfârșitul, departe de tot ceea ce avea mai scump pe lume. Este adevărat că l-a avut alături, în aste clipe de restriște, pe unul dintre fiii săi, iar acest lucru trebuie să-i fi alinat în mare măsură suferința, însă fără îndoială că bucuria i-ar fi fost mult mai mare dacă și-ar fi găsit sfârșitul în casa lui, lângă soție și alături de întreaga familie. Însă Atotputernicul i-a pregătit altă soartă. Facă-se voia Lui! Căci numai El poate alina suferința unor bieți nefericiți ca noi! În mărinimia Lui însă, deși ne-a lipsit de ceea ce aveam mai drag, ne-a lăsat totuși alte persoane care doar ele i-ar putea ține locul. Binevoiește dară să ții tu locul tatălui pe care l-am pierdut. Afecțiunea noastră, recunoștința noastră vor fi pe măsura acestui mare serviciu pe care ți-l cerem.

Închei urându-ți să fii la fel de sănătos ca mine.

Napoleone di Buonaparte."

Recitește scrisoarea. A făcut cea mai potrivită alegere. Arhidiaconul este un om important și bogat. Va accepta sarcina pe care acest adolescent, ce nu a împlinit încă șaisprezece ani, îi cere să și-o asume cu o autoritate gravă, în care emoția își dă mâna cu rațiunea.

Peste cinci zile, în 28 martie 1785, Bonaparte scrie a doua scrisoare, cea destinată mamei lui.

„Dragă mamă,

Abia astăzi, odată cu trecerea timpului, durerea a început să fie ceva mai suportabilă, așa că mă grăbesc să îmi exprim recunoștința față de bunătatea cu care ne-ai înconjurat.

Încearcă să-ți astâmperi durerea, căci n-avem încotro. Vom încerca să-ți fim alături și să-ți dovedim recunoștința noastră, și am fi fericiți dacă am putea, ca prin prezența, purtarea și grija noastră, să-ți alinăm suferința pricinuită de pierderea ireparabilă a soțului iubit.

Închei, dragă mamă, căci durerea nu-mi dă pace, rugându-te să încerci s-o-ndulcești pe-a ta. Sunt bine, sănătos, și mă rog în fiecare zi ca Cel de Sus să vegheze la sănătatea ta.

Transmite-i salutările mele Ziei Gertrude, Minanei Saveria, Minanei Fesch etc.

P.S.: În 27 martie, la ora şapte seara, regina Franţei a născut un prinţ, numit duce de Normandia.

Fiul tău devotat,

Napoleone di Buonaparte."

Acum, când cerneala abia dacă s-a uscat pe scrisoare, cu rana încă deschisă, trebuie să se apuce din nou de treabă. Fără nicio ezitare: „durerea nu-mi dă pace".

La începutul lunii septembrie 1785, când matematicianul şi astronomul Laplace păşeşte în sala Academiei Militare pregătită anume pentru examenul pe care urmau să-l dea cadeţii-gentilomi care îşi aleseseră ca armă artileria, Napoleon este pregătit.

Intră când îi vine rândul.

Laplace se află acolo, îmbrăcat în negru, iar ochii îi sunt pe jumătate ascunşi de un lornion. Are o înfăţişase severă, gesturi grave, însă vocea blândă şi tonul binevoitor. Este extrem de politicos cu toţi candidaţii care par a fi aproape paralizaţi de teamă, căci întreaga lor carieră depinde de răspunsurile pe care le vor da.

Napoleon nu-şi pierde cumpătul. Priveşte estrada pe care s-au aşezat două table de ardezie pentru scheme şi pentru demonstraţii. La ferestre sunt puse draperii de pânză englezească (gofrată). Sunt aliniate tăbliţe pe care să se fixeze desenele. Pe băncile etajate, acoperite cu damasc de Abbeville se aşază ofiţerii de artilerie care se află la Paris, cei doi reprezentanţi ai primului inspector al şcolilor, colonelul d'Angenoust, şi şeful său de birou, comisarul de război Roland de Bellebrune. Examenul este public.

Napoleon înaintează.

Cu un gest nervos desenează figurile. Răspunde cu un ton sec şi precis la întrebări. Scrie ecuaţiile pe tablă. Cunoaşte în amănunt cele patru volume ale *Tratatului de matematică* a lui Bezout. Nu face decât greşeli minore.

În 28 septembrie 1785, numele lui este al patruzeci și doilea pe lista celor cincizeci şi opt de tineri admişi ca sublocotenenţi la arma artilerie. Printre ei se află patru cadeți-gentilomi de la Academia Militară din Paris.

Înaintea lui se află Picot de Peccaduc, locul 39, și Phélippeaux, locul 41. Des Mazis, prietenul lui, se află doar pe locul 56.

Este în culmea fericirii.

Străbate cu paşi mari curtea pentru recreaţii, apoi terenul pentru plimbări.

Și-a atins scopul. După zece luni de muncă asiduă a obținut primul grad în armată, fără să fie constrâns să devină elev într-o şcoală de artilerie. Ceilalți cadeţi-gentilomi care au devenit, ca şi el, sublocotenenţi, sunt mai mari decât el, Picot de Peccaduc şi Phélippeaux cu doi ani, iar Des Mazis cu un an.

Trage aer în piept. Își îndreaptă spatele. Poate că asta înseamnă fericirea. Preț de o clipă se întristează însă. Se gândește la tatăl lui, apoi orgoliul îi alungă tristețea.

Cei care s-au situat pe listă înaintea lui s-au pregătit pentru examen timp de câțiva ani. El este primul corsican care absolvă Academia Militară din Paris. Iar în cadrul armei savante (geniu) care este artileria, nu mai există decât un singur ofițer insular, domnul de Massoni, un om cu totul deosebit.

Numirea sa în gradul de sublocotenent este antedatată: 1 septembrie 1785. Are şaisprezece ani şi cincisprezece zile.

Nu-şi pierde capul din pricina succesului. Cere să fie trimis la Regimentul La Fère, încartiruit la Valence. Acolo trebuie să meargă și prietenul lui, Des Mazis, al cărui frate mai mare este căpitanul regimentului.

Bonaparte nu alege această unitate militară din prietenie, ci din dorința de a se apropia de familie sa şi de Corsica. Căci Regimentul La Fère asigură două companii de artilerie care stau pe insulă. Iar Bonaparte speră să ajungă să facă parte din aceste companii. Au trecut deja şase ani de când n-a mai fost la Ajaccio.

Venise toamna, iar Bonaparte este în sfârşit fericit, poate pentru prima oară din acea zi de 15 decembrie 1778, când a plecat din Corsica.

Îşi umple cufărul cu „efecte şi haine" pe care Academia Militară le asigură sublocotenenţilor: douăsprezece cămăşi, douăsprezece gulere, douăsprezece perechi de papuci, douăsprezece batiste, două bonete de bumbac, patru perechi de ciorapi, o pereche de catarame pentru pantofi şi o pereche de jartiere. Admiră îndelung sabia, centironul şi catarama de argint pentru guler, pe care le primesc numai cadeţii-gentilomi de la Academia Militară din Paris.

Apoi iese, însoţit de un „gardian de uşă"[1], însărcinat să-i supravegheze pe tinerii ofiţeri şi să le plătească cheltuielile.

În această zi de 28 septembrie 1785, Parisul, pe care l-a văzut atât de puţin, pare pregătit să-şi etaleze frumuseţea.

Îl vizitează pe arhiepiscopul de Autun, Monseniorul de Marbeuf, care locuieşte la parterul Palatului Abaţiei Saint-Germain-des-Près.

Primeşte felicitări.

Nu mai este considerat un străin. A dobândit dreptul de a fi acceptat în această lume, în a cărei vâltoare, copil fiind, a fost aruncat, fără să fie pregătit. Dar nu a pierit. A luat tot ce i-a fost de folos, dar nu a uitat nimic din ce îi era drag.

Poartă uniformă, dar nu s-a schimbat deloc, a rămas acelaşi. S-a călit. S-a bătut. N-a plecat niciodată capul, rămânând tot timpul la fel de neînduplecat.

A învăţat limba celor care au învins Corsica, dar, cu ajutorul acestor cuvinte noi, şi-a făurit un stil personal. A adaptat muzicalitatea limbii franceze ritmului nervos al caracterului său.

A luat tot ce îi era de folos de la aceşti oameni, dar nu a acceptat să devină una cu ei.

În 29 octombrie 1785, Lemoyne, „portarul" Academiei Militare, înmânează cincizeci şi şapte de livre, şaisprezece soli celor trei

[1] *Capitaines de portes* în fr. în original – „gardienii de uşi" formau compania militară, de uz casnic, a regelui Franţei pe timpul Vechiului Regim. (N. red.)

cadeți-gentilomi Bonaparte, Des Mazis și Delmas – acesta din urmă acceptat ca elev la artilerie – pentru a le acoperi cheltuielile de drum până la Valence.

A doua zi, Napoleone di Buonaparte urcă, împreună cu cei doi colegi ai săi, în trăsura care îi duce spre sudul Franței.

Partea a doua

Întoarcerea riscantă, în mijlocul nemulțumirilor

[illegible] 1785 – septembrie 1788

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Partea a doua

Întotdeauna singur, în mijlocul oamenilor

noiembrie 1785 – septembrie 1789

4

Bonaparte își pierde răbdarea.

Abia ce au ieșit din Paris în urmă cu câteva ore că diligența se oprește deja la Fontainebleau pentru a se lua masa. Se pierde timpul degeaba. Face plimbări prin curtea hanului ce servește drept loc pentru înlocuirea cailor. În seara asta vor dormi la Sens. Colegul lui, Des Mazis, îi dă toate asigurările că această diligență de la Lyon este renumită în Franța pentru punctualitate și pentru rapiditatea cu care se înlocuiesc caii.

Bonaparte se îndepărtează. Oare va veni și vremea să poată galopa singur, așa cum făcea uneori în Corsica, pe când era copil, să poată merge cât de mult poftește, fără să-l împiedice nimic și nimeni?

Sudul Franței, spre care se îndreaptă, i se pare că este încă un ținut atât de îndepărtat, o fata morgana. Cât de mult a așteptat acest moment în care se va apropia de Corsica și de ai săi. Când va putea, în fine, să-i revadă, în primul concediu obținut după un an de serviciu.

A doua zi dimineață, la Sens, se trezește cel dintâi. Dă târcoale vizitiilor. Este iritat gândindu-se la drumul pe care îl mai au de parcurs și la opririle pe care le vor mai face: Joigny, Auxerre, Vermanton, Saulieu, Autun.

Își amintește acea zi de 1 ianuarie 1779, când tatăl său l-a lăsat la colegiul din acest oraș, împreună cu Joseph. Se calmează. Drumul pe care merg duce spre mare.

La Chalon-sur-Saône, călătorii se urcă pe vaporaşul care îi coboară în tihnă pe Saône, până ajung la Lyon. Urmează apoi Ronul. Bonaparte stă la proră. Vântul, care aduce cu sine miresme noi, îi suflă prin păr. Cerul este de un albastru incert, profund, iar terenul pare accidentat. Fluviul mugeşte învolburându-se între defileurile tăiate în piatră albă. Marinarii sunt nişte oameni simpli, fără educaţie. Sonoritatea limbii pe care o vorbesc îi aminteşte lui Bonaparte accentul ţăranilor ce veneau din alte ţinuturi, la Ajaccio. Dintr-o dată, vede tufişurile, arborii noduroşi, măslinii, vegetaţia atât de familiară lui de pe proprietatea familiei Bonaparte de la Milelli.

Iată, în fine, şi Valence, oraşul cu acoperişuri din ţiglă. Nu a ajuns încă în „patrie", e doar în pragul ei, emoţionat peste măsură că, după mai bine de şase ani, s-a întors în Sud.

Cei trei camarazi se duc la cazarma Regimentului La Fère, situată de-a lungul drumului care merge de la Lyon în Provence.

Suflă vântul. De cealaltă parte a drumului se află poligonul de trageri. Soldaţii fac manevre, deşi a început să plouă. Locotenent-colonelul prezintă Regimentul La Fère, în care toţi oamenii, spune el, sunt laţi în spate, au picioare puternice şi fac impresie bună. Sublocotenenţii vor activa timp de trei luni ca simpli soldaţi şi „ofiţeri inferiori", pentru a cunoaşte viaţa de zi cu zi a oamenilor pe care îi vor comanda.

La Fère artilerie, adaugă locotenent-colonelul, este un regiment destoinic şi neobosit. Matinal. După exerciţiile de trageri urmează manevre. În zilele de târg, de trei ori pe săptămână, adunăm oamenii să participe la orele de teorie, ca nu cumva tunurile să-i deranjeze pe ţărani şi pe burghezi.

— Eşti bun la matematică? întreabă, întorcându-se spre Bonaparte.

Mai citeşte o dată numele locotenent scund, imberb, palid, exagerat de slab. Nu prea face impresie bună acest cadet, devenit peste noapte sublocotenent. Are obrajii supţi şi buzele subţiri. Dar, cu toate astea, locotenent-colonelul îl place pe Bonaparte. Figura lui

exprimă fermitate și încăpățânare. Este ursuz și dezagreabil, dar are caracter.

Locotenent-colonelul pronunță cu dificultate numele scris în evidențele regimentului: *Napolionne de Buonaparte.*

Bonaparte nu pare să-i remarce ezitările.

Se întâmplă din nou același lucru, de parcă ar avea o identitate imprecisă, nesigură pentru acești francezi care l-au acceptat, totuși, în rândul lor, l-au remarcat și l-au promovat.

Acum este și mai posomorât.

El își știe prea bine originea: corsican, ofițer al armatei regelui Franței, care visează să se întoarcă în țara lui.

Peste câteva luni, în camera din casa Bou, unde locuiește, Bonaparte va scrie pe un caiet mare, cu treizeci și trei de pagini, cu o pană care zgârie hârtia, concis, repede, pentru că gândurile sale o iau înaintea mâinii: „Corsicanii au putut scăpa de jugul genovezilor, respectând toate legile justiției, și pot scăpa și de jugul Franței. Amin!"

În seara zilei în care ajunge la regiment, Bonaparte bate la ușa casei Bou. Îi deschide ușa o femeie de vreo cincizeci de ani, Marie-Claude Bou, fiica „lui moș Bou", veselă, serviabilă. Camera pe care i-o arată lui Bonaparte este monahală, dar mult mai mare decât cele în care stătuse la Autun, la Brienne și la Paris. În cameră are o masă. Își pune pe ea cărțile, alături de caietul de însemnări.

Pe cealaltă parte a străzii, la parterul de *la Maison de Tête,* domnul Aurel are o librărie. Locotenentul Bonaparte își poate face acolo un abonament de lectură, îi explică Marie-Claude Bou. Aici, adaugă ea, îți vom spăla și călca lenjeria.

Primele nopți.

Vântul se năpustește pe străzi, spulberând totul în cale.

După toată tensiunea celor zece luni petrecute la Academia Militară sub semnul necesarei reușite la examen, acum, dintr-o dată, pentru adolescentul Bonaparte, care nu împlinise încă șaptesprezece ani, începe o nouă viață. Trebuie să-și asume anumite sarcini, să comande unor oameni după ce a fost subordonatul lor.

Timpul a dobândit parcă un alt ritm, în pofida gărzilor, a exercițiilor de la poligon și a banchetelor date de ofițeri.

În fiecare dimineață, Bonaparte intră la moș Couriol, la întretăierea străzilor Vernoux și Briffaud. Își scoate singur dintr-un sertar de tablă, situat deasupra vetrei cuptorului, două pateuri mici, calde. Bea un pahar cu apă și îi dă doi bani patiserului.

Seara, mănâncă, împreună cu ceilalți locotenenți ai Regimentului La Fère, la hanul „Trei porumbei", de pe strada Pérollerie. Discută cu toții despre exercițiile militare din ziua respectivă. Bonaparte își spune părerea cu autoritate: din luna ianuarie 1786, este locotenent titular, pentru că și-a încheiat stagiul de pregătire.

Într-o dimineață, pe la jumătatea lunii ianuarie, a îmbrăcat uniforma de ofițer: pantaloni din tricot albastru, vestă din postav de aceeași culoare, cu buzunare laterale, haină albastru regal, cu guler și rever; manșetele și buzunarele sunt decorate cu roșu, iar pe nasturii galbeni este trecut numărul 64, deoarece aparține Regimentului 64. Ținuta este completată de epoleți, decorați cu franjuri din fire aurii, de mătase.

Emoția care îl cuprinde pe Bonaparte când se vede îmbrăcat astfel, în ținuta care exprimă succesul său, este atât de puternică încât își pleacă ochii. Va mai avea oare parte vreodată de o bucurie atât de copleșitoare? Va purta oare întotdeauna o uniformă atât de frumoasă?

Se îndreaptă spre cazarmă. Își ia în primire postul de gardă din piața Clerc, în centrul orașului. Participă la manevrele companiei sale. Urmărește instalarea bateriilor. Participă la lecțiile de geometrie și de calcul diferențial și integral, de trigonometrie, pe care le ține profesorul Dupuy de Bordes în fața ofițerilor regimentului, pentru ca aceștia să-și completeze cunoștințele. În anumite zile, are cursuri de desen ca să învețe să traseze planuri, secțiuni și hărți. Iar în sala de conferințe, ofițerii prezintă lecții, pe baza experienței personale, despre modul în care trebuie să se dispună și să se încarce gurile de foc, să se dispună bateriile și minele.

Este foarte atent, avid de cunoştinţe. Citeşte tratatele lui Guibert şi Gribeauval, teoreticienii războiului „modern".

Răspunde, atunci când este întrebat la aceste materii, cu o precizie surprinzătoare pentru un tânăr sublocotenent de doar șaptesprezece ani. Are o voce groasă, dar pare indiferent când vorbește, iar răspunsurile sunt scurte şi seci. Cu toate astea, își ascunde cu greu pasiunea. Îi place meseria armelor. Învață cu aceeaşi îndârjire ca atunci când trebuia să-şi însuşească *Tratatul de matematică* al lui Bezout. Se simte în largul lui printre aceşti ofiţeri, pentru că sunt la fel de pasionați ca el de specialitatea savantă pe care și-au ales-o, artileria.

Deprinderea unor asemenea cunoştinţe presupune să se instaureze între ei un climat de prietenie afectuoasă, pe care Napoleon Bonaparte o apreciază. În pofida patriotismului lui corsican, care nu se diminuează deloc, ba chiar se consolidează, se simte bine printre colegii lui.

„Artileria", va spune el, „este cel mai bun corp de armată şi cel mai bine alcătuit din Europa. Serviciul militar te face să te simţi ca-n familie, comandanţii au o atitudine paternă, şi sunt cei mai curajoşi, cei mai demni oameni din lume, sunt puri ca aurul, dar prea vârstnici pentru că pacea a fost de lungă durată. Tinerii ofiţeri râd de ei, căci sarcasmul și ironia sunt la modă acum, dar îi adoră şi se străduiesc să le facă dreptate."

Dacă viaţa lui Bonaparte la Valence este mai dulce decât şi-ar fi putut-o închipui vreodată după ce, copil fiind, a ajuns în Franţa, asta se datorează faptului că se află într-un oraş care aparţine sudului şi faptului că oamenii din această regiune sunt niște meridionali primitori.

Corsica? îl întreabă câte unii.

Este foarte vigilent. Răspunde înclinându-și capul.

Ei îl felicită însă pentru originea sa, considerând că accentul lui, ce poartă încă pecetea inflexiunilor limbii italiene face conversaţia mai captivantă. Este introdus în cercurile lumii bune din oraş.

Face eforturi să placă, ia lecţii de dans şi de conduită. Dar rămâne neîndemânatic şi stângaci. Îi place să îi privească pe aceşti nobili francezi ale căror eleganţă şi dezinvoltură, maniere alese şi conversaţie sclipitoare par înnăscute.

De cele mai multe ori iese în lume cu uniforma şifonată, deranjată de mişcările bruşte ale trupului şi cu gâtul acoperit de o eşarfă răsucită. Tâmplele îi sunt ascunse de părul lung şi drept ce-i ajunge până la umeri.

Într-o oarecare măsură, fiinţa lui lasă impresia unui om grosolan şi colţuros, total lipsit de rotunjimi şi de graţie. Este timid, nesociabil, şi prea repezit, atât în felul în care vorbeşte, cât şi în felul în care arată.

Are ocazia să fie primit, totuşi, de Jacques Tardivon, fostul stareţ al schitului la Platière şi abate general al Ordinului *Saint-Ruf*, căruia i-a fost recomandat de episcopul de la Autun, Monseniorul de Marbeuf, acesta din urmă prezentându-l pe Bonaparte ca pe un tânăr ofiţer cu un viitor strălucit şi unul dintre protejaţii săi.

Domnul de Tardivon îl invită în salonul său de la hotelul Saint-Ruf unde sunt găzduiţi reprezentanţii nobilimii din Valence.

Bonaparte, în uniformă, face impresie bună, în pofida alurii sale. Atât tăcerea, cât şi privirea lui intrigă. Când cumnatul domnului de Tardivon, domnul de Josselin, un obişnuit al locului şi fost locotenent-colonel al Regimentului de Infanterie d'Artois, îi pune câteva întrebări, Bonaparte răspunde scurt. Neîndoielnic, faptul că nu face risipă de cuvinte atrage atenţia.

Tânărul locotenent produce o impresie deosebită asupra celor de faţă.

Este recomandat, mai departe, doamnelor din Valence care organizează saloane la ele acasă: doamna Lauberie de Saint-Germain, doamna de Laurencin şi doamna Grégoire du Colombier.

Bonaparte frecventează aceste medii unde se vehiculează idei noi. Este timid, iar acest lucru seduce auditoriul, dar şi curajos în acelaşi timp, provocator chiar prin sinceritatea lui ce emoţionează

asistenţa alcătuită în general din persoane binevoitoare, între 50 şi 60 de ani. Este atât de tânăr!

Se obişnuieşte astfel, încetul cu încetul, cu o viaţă socială şi se duce adesea la casa de la ţară a doamnei de Colombier, la Basseaux, situată la trei leghe de Valence.

Se plimbă cu paşi repezi în acest peisaj amintind deja de Provence, care-i readuce în memorie miresmele şi vegetaţia ţinuturilor natale. Se gândeşte tot timpul la lecturile lui.

Acum, citeşte şi reciteşte operele lui Rousseau. Ştie pe dinafară pasaje întregi din *Visările unui călător singuratic*, din *Confesiuni*, din *Noua Héloise*. Îl simpatizează foarte mult pe cel căruia-i spune prieteneşte Jean-Jacques.

Doamna de Colombier ar putea fi doamna de Warens, protectoarea lui Rousseau. Bonaparte, care nu a fost încă îndrăgostit, este sensibil la compania acestei femei instruite, spirituale, distinse, care se străduieşte să îl cucerească.

Bonaparte îi mărturiseşte că are de gând să scrie o istorie a Corsicii. Ea se entuziasmează şi îl întreabă dacă a citit operele abatelui Raynal. Iar când acest autor la modă – pe care şi domnul Tardivon îl cunoaşte – se opreşte din călătoria sa de la Paris la Marsilia la hotelul Saint-Ruf, doamna de Colombier îl sfătuieşte să îi scrie. Tot ea îl îndeamnă să comande cărţi de la un librar din Geneva, Paul Borde.

Pe dată, Bonaparte se aşterne pe scris, cerându-i librarului să-i trimită operele care i-ar putea „servi de continuare la *Confesiunile* lui Jean-Jacques Rousseau". „V-aş ruga totodată", continuă Bonaparte, „să-mi trimiteţi cele două volume din *Istoria Corsicii*, scrise de abatele Germanes. V-aş rămâne îndatorat dacă m-aţi informa în privinţa lucrărilor pe care le aveţi despre insula Corsica sau pe care mi le puteţi procura cu promptitudine. Aştept răspunsul dumneavoastră ca să vă trimit suma de bani necesară."

Se abonează, aşa cum l-a sfătuit Marie-Claude, la cabinetul de lectură al librarului din Valence, domnul Aurel, iar, de atunci, pe masa mică din camera lui din casa Bou, se adună tot mai multe cărţi.

Citește. Trăiește intens ceea ce citește. Jean-Jacques este vocea lui interioară, cel care exprimă cel mai bine ceea ce simte acest tânăr bărbat încă nehotărât în privința viitorului său. Bonaparte nu s-a simțit oare întotdeauna diferit? Nu a fost un neînțeles, la fel ca Rousseau, de care au râs cei din jur? Când Bonaparte se duce la Basseaux, nu este el oare fratele hoinarului singuratic?

Când, în luna iunie 1786, Bonaparte urcă pe muntele din Roche-Colombe împreună cu un camarad din Regimentul La Fère și rămâne uimit în fața frumuseții naturii, nu seamănă oare cu Rousseau?

Napoleon merge, visător și impresionat. Descoperă o panoramă nesfârșită. Și simte că sufletul i se înalță datorită nemărginirii pe care o contemplă. Comunică acum cu Jean-Jacques: „Îmi place", spune el, „să mă ridic deasupra orizontului."

Coboară la apusul soarelui. Își pune tot felul de întrebări. Ce se va alege de el? Ce va deveni? Scriitor? „Filosof"? Legiuitor, cum și-a dorit Rousseau? Sau un autor care va concepe, la fel ca acesta, un „contract social"?

Bonaparte acum este plin de entuziasm, acum pare a fi descurajat, acum este plin de curaj, acum devine timid. Încă nu a împlinit șaptesprezece ani. Ce se va alege de viața lui care abia începe?

Un simplu schimb de cuvinte cu domnișoara de Lauberie de Saint-Germain îl emoționează profund. Îi admiră frumusețea, „virtutea". Se mulțumește cu atât. El nu a făcut încă niciodată dragoste.

Când doamna de Colombier i-o prezintă pe fiica ei, Caroline, se îndrăgostește pe dată, dar nu concepe să aibă cu ea decât relații platonice.

Caroline roșește. El pălește. Îi mărturisește colegului său, Des Mazis, îndrăgostit nebunește de o tânără din Valence, că, în ceea ce-l privește, „vrea să evite vizitele frecvente care dau motive de bârfă unor oameni răi și pe care o mamă îngrijorată le consideră nelalocul lor".

Însă, într-o dimineață, pare a fi de ajuns să adune cireșe împreună cu frumoasa Caroline în grădina casei de la Basseaux ca să rămână tulburat ore întregi. Iar seara, întors în camera lui, recitește pasajul din *Confesiuni* în care Jean-Jacques povestește cum, stând la un moment dat într-o livadă, arunca buchețele de cireșe unor tinere fete care, râzând, îi aruncau înapoi numai sâmburii!

Nu poate să adoarmă. Revede scena cu ochii minții. Se identifică cu Jean-Jacques. Simte că se lovește neîncetat de o realitate pe care încă nu o cunoaște. Se așază la masă. Lectura și scrisul îl ajută să înțeleagă cine este și ce sentimente îl încearcă.

Citește și recitește scrisorile pe care fratele lui, Joseph, i le-a scris din Corsica. Dorul de familie și de insula lui, de parfumul mirtului și al florilor de portocal îi răscolește sufletul. Abia așteaptă concediul la care are dreptul și care poate începe, dacă îl obține, de la 1 septembrie 1786.

„Sunt departe de țară“, scrie în 3 mai 1786, „de șase, șapte ani. Ce bucurie nesfârșită mi-ar umple sufletul dacă mi-aș putea revedea peste patru luni compatrioții și părinții! De vreme ce, doar amintindu-mi plăcerile trăite în copilărie, simt că sufletu-mi renaște, odată ajuns acolo voi fi pe deplin fericit.“

Corsica este, prin urmare, pentru Bonaparte punctul fix, certitudinea, aproape o obsesie.

Este ținutul care suportă jugul nedrept al unei puteri străine, insula ale cărei virtuți le-a slăvit Rousseau, precum și reciful dorului de copilărie și de familie, purtat neîncetat în suflet.

În iunie, când află că un compatriot, un artist pe nume Pontornini, locuiește la Tournon, la patru leghe de Valence, Bonaparte se duce acolo de îndată să vorbească despre dorul de patrie, să audă iar graiul de acasă.

Bărbatul îl primește bucuros. Vorbesc până târziu în noapte, iar în tot acest timp, Pontornini îi schițează un portret lui Bonaparte, primul care i-a fost făcut vreodată.

Privindu-l, Bonaparte își descoperă profilul regulat, nasul puțin coroiat și puternic, gura fină, părul lung ce-i acoperă jumătate

din frunte, căzându-i în șuvițe drepte pe umeri. Expresia este cea a unui tânăr grav și serios, cu o privire îngândurată.

În partea de jos și la dreapta portretului, Pontornini scrie: „Mi caro amico Buonaparte, Pontornini, del 1785, Tournone".

Întâlnirea cu compatriotul său îl face să-și dorească cu și mai multă ardoare să-și regăsească patria și, așteptând nerăbdător ziua în care, în fine, va pune din nou piciorul pe pământul insulei sale, scrie cu spontaneitatea specifică unui tânăr și cu forța gândurilor care-i creează stilul.

Limba franceză, pe care acum o stăpânește, este dovada amprentei pe care, aproape împotriva voinței lui, această țară, care a devenit a sa, a lăsat-o în adâncul lui, profundă, rodnică.

Folosește însă limba străină învățată cu atâta trudă pentru a descrie rana adâncă din sufletul lui, care-l face să sufere.

Este ofițer francez și se arată mândru că a reușit acest lucru. După cum el însuși o va spune, consideră „o onoare faptul de a fi un simplu sublocotenent de artilerie".

În același timp însă, este un patriot corsican!

Visează la clipa când își va regăsi patria, și, în timp ce stă singur în cameră, se înduioșează și se lasă cuprins de indignare împotriva sorții ce le-a fost hărăzită corsicanilor. „Muntenilor, cine v-a tulburat fericirea?" scrie. „Oameni pașnici și virtuoși care duceați o viață liniștită în sânul patriei voastre, ce tiran v-a distrus căminele?"

Astfel se revoltă împotriva genovezilor.

E neliniștit însă și din pricina victoriei obținute de francezi:

„La ce spectacol voi asista în patria mea? Îmi voi vedea compatrioții în lanțuri, sărutând tremurând mâna celor care îi oprimă? Ei nu mai sunt astăzi acei bravi corsicani, pe care îi însuflețea un erou plin de virtuți, nu mai sunt dușmanii tiranilor, ai luxului, ci niște bieți lingușitori!"

Cum să nu se gândească la tatăl lui, care a fost camaradul de luptă al lui Pasquale Paoli, dar care, după victoria francezilor, a

ajuns să-i ceară favoruri domnului de Marbeuf și și-a trimis fiii la școlile din Franța?

„Cât de diferiți sunt oamenii, de natură!“ scrie Bonaparte. „Cât sunt de lași, mârșavi și josnici!“

Furia lui se îndreaptă împotriva celor care i-au schimbat într-atât pe semenii lui.

„Francezilor, nu v-ați mulțumit să ne luați tot ce aveam mai scump, ne-ați corupt semenii și datinile“, scrie el cu mânie. „Chipul pocit al patriei mele și neputința de a-l schimba, iată un motiv întemeiat să părăsesc un ținut unde datoria mă obligă să-i laud pe oamenii pe care sufletul mă îndeamnă să-i urăsc.“

Se ridică. Se plimbă prin cameră. Repetă iar și iar aceeași frază: „datoria mă obligă să-i laud pe oamenii pe care sufletul mă îndeamnă să-i urăsc.“ O pronunță tare și răspicat, de parcă ar vrea să sufere și mai mult din pricina acestui supliciu pe care nu-l poate curma, iar asta îi ucide speranța, îl duce la disperare, căci acest tânăr de șaptesprezece ani este mult prea sensibil.

Iese. Străbate străzile din Valence, intră în hanul „Trei porumbei“, ia masa împreună cu ceilalți ofițeri, încruntat, fără să scoată o vorbă, apoi se întoarce în casa Bou și reîncepe să scrie. „Mă simt întotdeauna singur în mijlocul oamenilor; mă întorc acasă să visez de unul singur și să mă las în voia melancoliei ce pune stăpânire pe mine. Încotro mă poartă astăzi gândurile? Către moarte... Ce patimă mă-ndeamnă să vreau să mă distrug? De fapt, ce-i de făcut în astă lume? De vreme ce tot trebuie să mor, n-ar fi mai bine să mă omor?“

Slăbiciune de moment? Tânărul nostru are un moment de rătăcire? Bonaparte suferă cumplit pentru că nu-și poate controla încă tensiunile interioare, nu știe cum s-o facă.

Însetat de absolut, își dorește să se lase subjugat de o cauză care să-l silească să accepte provocările.

În toți acești ani de când a plecat din Corsica l-a obsedat un singur gând: să ajungă ofițer. A reușit. Iar acum, când se află în pragul vieții, încotro s-o pornească, ce să facă?

Spre Corsica!

Să își asume misiunea de a-i reda patriei sale libertatea, s-o răzbune.

Dar sufletul lui este deja cuprins de îndoieli. A trăit în Franța la fel de mult ca pe insula lui. Aici a lăsat în urmă copilăria, aici și-a format gândirea.

Aici poate fi ceea ce-i place, ofițer de artilerie.

Toți soldații Regimentului La Fère sunt convocați în cazarma de la Valence.

La Lyon a izbucnit o revoltă, în rândul muncitorilor din industria mătăsii. Trebuie să plece acolo, să restabilească ordinea.

Al doilea Batalion La Fère, din care face parte compania lui Bonaparte, se pune în mișcare, ocupă cartierele de la periferia Lyonului (Vaise), din apropierea cartierului muncitoresc Bourgneuf. Trupele îi vor dispersa pe răzvrătiții care cer o mărire de salariu cu doi bani. Trei dintre ei vor fi spânzurați.

Bonaparte și-a făcut datoria, dornic să vadă ordinea restabilită. Căci i-a fost, în sfârșit, confirmată plecarea în concediu în Corsica, din data de 1 septembrie 1786.

Nu va întârzia. Poate pleca din Valence, unde Batalionul s-a întors la data prevăzută.

Bonaparte coboară pe Valea Ronului. Cu fiecare pas cu care se apropie de mare, gândul îi zboară tot mai mult... Monumentele romane care îl impresionează, natura strălucind în lumina soarelui tomnatic, totul îl încântă.

„Niște munți învăluiți în depărtare de un nor negru înconjoară și domină câmpia imensă din Tarascon unde și-au pierdut viața o sută de mii de cimbri", scrie el. „Ronul curge la vale mai repede ca o săgeată, un drum pe malul stâng, micul oraș la o oarecare distanță, o turmă paște pe pășune."

Iar la capăt, marea, portul, vasul care-l va duce până pe insula copilăriei.

5

Bonaparte, stând drept la prova vaporului, recunoaște mai întâi miresmele insulei.

În 15 septembrie 1786, ia sfârșit călătoria pe care a început-o în urmă cu cincisprezece zile la Valence. Visează la acest moment de șapte ani și nouă luni, calculează repede în minte, la clipa în care în zorii zilei vede desenându-se piscurile violete ale munților de pe insulă și încep să se zărească zidurile fortăreței din Ajaccio.

Are șaptesprezece ani și o lună.

Trage în piept aerul aproape călduț ca să-și umple plămânii cu parfumul încărcat cu miresme de mirt și flori de portocal, despre care îi vorbea tot timpul Joseph, în scrisorile lui.

Iar când marinarii aruncă ancora, primul om pe care Bonaparte îl vede alergând spre pasarelă este chiar fratele lui mai mare.

Trebuie să-și stăpânească lacrimile. Napoleon coboară încet, le privește pe rând pe mama și pe bunici, pe *minanna* Saveria și *minanna* Francesca, pe mătuși, *zia* Gertrude și pe dădaca lui, Camilla Ilari, care plânge în hohote.

Îl înconjoară pe *Rabulione* al lor, apoi se îndepărtează, vor să-i admire uniforma albastră cu decorațiuni roșii. Rabulione ofițer?

Letizia Bonaparte îl ia pe fiul său de braț. Joseph merge de cealaltă parte. Frații și surorile mai mici, Louis și Caroline îi urmează îndeaproape, iar cel mai mic, Jérôme, care nu are decât doi ani, se agață de dădaca lui. Au venit cu toții. Încarcă un cufăr mare, atât de greu încât doi bărbați abia îl ridică. Joseph întreabă ce se

află în el, dar nu mai aşteaptă răspunsul, dându-şi seama imediat că este plin de cărţi. Ele sunt bunul cel mai de preţ al fratelui său care, pentru a-şi stăpâni cât mai bine emoţia se interesează deja de situaţia familiei.

Cum se poartă arhidiaconul Lucien, fratele bunicului care a acceptat să se ocupe de problemele familiei după moartea lui Carlo Bonaparte ?

Stă mai tot timpul culcat, se plâng cu toţii, este bolnav, îşi simte capul greu, genunchii şi gleznele îi sunt umflate din pricina artritei, nu se poate mişca, are însă poftă de mâncare, ştie să dea din gură, are mintea limpede, calculează totul foarte exact, dar nu poate face nimic, căci de îndată ce vrea să pună piciorul în pământ îl sfâşie durerile.

Letizia îi împărtăşeşte deja fiului ei faptul că o duc greu cu banii, că îşi face griji pentru viitorul celor patru copii mai mici, dar şi pentru Lucien, elev încă la seminarul din Aix. Se apleacă spre el şi vorbeşte în şoaptă. Ce se va alege oare de fiul ei cel mare, Joseph ? El intenţionează să plece la Pisa să studieze dreptul. Poate va reuşi să ocupe, după ce va absolvi, postul de deputat pe care-l deţinuse tatăl său în Adunarea Generală a Statelor Corsicii.

De îndată ce pune piciorul pe pământul insulei sale, Bonaparte ştie că este capul familiei, cel care are un statut, care este admirat, căruia i se cere ajutor, un sfat, protecţie.

Abia ajunsese de cinci zile acasă şi primeşte vestea morţii domnului de Marbeuf care-şi găsise sfârşitul la Bastia, în 20 septembrie 1786.

Letizia Bonaparte se întristează. Cine-i va mai ajuta de acum înainte, cine îi va susţine în demersurile lor, cine va mai obţine subvenţii pentru livada de duzi sau burse pentru copii ?

Bonaparte îşi linişteşte mama şi îi cere să aibă puţină răbdare. Are concediu şase luni. Se va ocupa atât de toate problemele casei, cât şi de cele ale familiei.

Mama îl strânge în braţe. Are încredere în fiul ei. Lasă totul în grija lui.

Iar tânărul de şaptesprezece ani se simte mândru în noua sa postură. Va face tot ce îi stă în putinţă să-şi ajute familia. Este de datoria lui.

În fiecare dimineaţă, în zori, porneşte pe jos sau călare.

Se duce la proprietatea de la Milelli. Acolo se juca pe când era un puştan. Fiecare petic de pământ îi aminteşte un episod din copilărie.

Străbate pădurea deasă de măslini. Intră în grota a cărei boltă este susţinută de două stânci enorme, de granit.

Citeşte sub un stejar mare, verde, care, pe vremea aceea, îi servea drept punct de reper şi-l ajuta să găsească drumul prin plantaţia de măslini.

A luat cu el unul dintre volumele din cufăr. Într-o zi, citeşte Plutarh, în altă zi Cicero sau Titus Livius, Tacitus sau Montaigne, Montesquieu sau abatele Raynal. Uneori, împreună cu Joseph, recită din Corneille, din Voltaire sau pagini întregi din Rousseau.

— Îţi dai seama, îi mărturiseşte fratelui său, că, făcând asta, devenim locuitorii unei lumi ideale?

Lecturile nu-i mai sunt însă un refugiu, ca pe vremea când se simţea singur în Franţa.

Corsica nu-l poate decepţiona pe Napoleon, ba chiar îl copleşeşte. Coboară potecile ce duc spre mare. Aşteaptă până când soarele „se face nevăzut în adâncul infinit". Apusul îl aruncă în braţele melancoliei, iar Joseph îl surprinde în picioare, pe culmea unei stânci, sprijinindu-şi cotul pe genunchiul îndoit, meditând, cu o figură gravă, în timp ce noaptea trage cortina peste cer.

Tresare. „Am simţit trecându-mi prin fibre electricitatea naturii", îi spune fratelui său. Seara, aşezat la masă cu întreaga familie, laudă insula „dăruită cu atâtea frumuseţi". Letizia îl întrerupe însă.

— Aici nu se mai întâmplă nimic, aici nimic nu mai e posibil, spune ea.

Ştie asta. Ce s-ar fi ales de el dacă nu şi-ar fi făcut studiile la Brienne şi la Paris? A devenit ofiţer al Armatei franceze. Numai în regat îţi mai poţi clădi o carieră.

Bonaparte ascultă respectuos. Urcă apoi în camera lui și scrie. N-a renunțat la ideea de a redacta o istorie a Corsicii dar, în primele zile ale șederii, a descoperit surprins și nedumerit că i-au dispărut din memorie o mulțime de cuvinte din limba maternă.

Când țăranii sau ciobanii îl strigă și i se adresează, nu îi mai înțelege foarte bine și îi vine greu să vorbească.

Ce-a devenit fără voia lui? Un francez? Îi este mai familiară acum limba cărților pe care le citește cu emoție și încântare. Scrie în franceză.

Însă, într-o zi, când se rătăcește în munții Corsicii, iar un cioban îi oferă o blană de oaie să se acopere peste noapte și o bucată de brânză și de jambon, se simte mândru că aparține unui popor atât de ospitalier. Îi privește pe acești oameni simpli, energici și generoși, care îl primesc cu încredere, fără să-i intereseze cine este.

Chipurile și vocile lor îi readuc în minte impresiile din copilărie.

Peste câteva zile, vorbește iarăși limba maternă fără probleme. Ba chiar se străduiește să-și găsească acum cuvintele în italiană, de parcă le-ar fi uitat.

Aflat în cabana ciobanului, la gura focului, îl stârnește pe om să își amintească întâmplări din viața lui și rămâne încântat de felul cum acesta povestește, făcând pauze lungi sau glumind din când în când. Bonaparte descoperă în spusele lui simboluri ascunse.

Când revine la lecturile lui și citește „adăpostit de arborele păcii și de portocal", simte un imbold și mai puternic să-și lege destinul de cel al insulei, „teatru al primelor sale jocuri".

Se apropie mama lui. Tânărul se ridică.

Apoi se așază unul lângă altul. Ea își ține spatele drept. Este încă o femeie frumoasă, ce abia a împlinit treizeci și șapte de ani, însă cu trupul deformat de cele douăsprezece sarcini. Are o privire semeață, autoritară, deși chipul îi este brăzdat de ridurile săpate adânc de suferință, de doliul pentru copiii născuți morți, de cel pentru soțul ei.

— Tu ești sufletul casei, îi spune lui Napoleon.

Arhidiaconul nu se simte bine. Iar el trebuie să facă ceva, să ia decizii pentru întreaga familie. Ce-i de făcut pentru pepiniera de duzi?

În 1782, Carlo Bonaparte obținuse de la intendentul regatului să i se concesioneze acest teren. I s-au promis opt mii cinci sute de livre avans, iar lui îi revenea sarcina să distribuie duzii, după cinci ani, în 1787. N-a primit însă decât cinci mii opt sute de livre, iar în mai 1786, contractul a fost reziliat, pentru că ministerul a abandonat proiectul. Ori, plantația se amenajase deja.

Napoleon ascultă și face calcule păstrând o figură foarte serioasă.

Statul îi datorează familiei sale trei mii cincizeci de livre. O liniștește pe mama lui. Va face tot posibilul să obțină acești bani, chiar dacă va fi nevoie să ceară un nou concediu de la regiment pentru a duce la capăt toate demersurile necesare în Corsica.

De altfel, trebuie să se ocupe și de sănătatea arhidiaconului, să discute cu el despre soarta proprietății de la Milelli.

Reușește astfel să treacă de la melancolia visătoare la o organizare foarte strictă, de la proiectul *Istoriei Corsicii*, la o discuție riguroasă cu arhidiaconul.

Îl vizitează pe acesta de trei ori și, în funcție de oamenii pe care îi găsește în preajma lui, Bonaparte își poate da seama cât este de influent. Un arhidiacon din Corsica, își spune el, trebuie să fie cam ca un episcop în Franța.

Arhidiaconul stă culcat. Bombăne, se vaită. Nu aprobă proiectele prezentate de Napoleon care vrea să exploateze domeniul de la Milelli, fiind de părere că asta n-ar fi decât o pierdere de bani.

Tânărul și bătrânul arhidiacon de șaizeci și opt de ani discută aprins pe tema sorții caprelor de pe insulă.

— Trebuie să le alungăm, spune Bonaparte. Distrug copacii.

Arhidiaconul, care are turme numeroase de ovine, se arată indignat de propunerea lui Napoleon.

— Grozave idei mai ai, n-am ce spune, să alungăm caprele din Corsica!

Conversaţia se întrerupe însă. O durere atroce îl face pe arhidiacon să strige. Îi arată interlocutorului său genunchii şi gleznele.

În 1 aprilie 1787, după una dintre întâlniri, Bonaparte se hotărăşte să-i scrie doctorului Tissot, un medic celebru, „membru al Societăţii Regale de la Londra, al Academiei Medicale de la Basel şi al Societăţii de Economie de la Berna".

Acesta este foarte apreciat în Corsica declarând că Pasquale Paoli este egalul lui Caesar şi al lui Mahomed.

„V-aţi petrecut viaţa", îi scrie Bonaparte, „deşteptând omenirea, iar reputaţia de care vă bucuraţi a ajuns până aici, în munţii Corsicii, unde oamenii nu prea apelează la medici.

Este adevărat că elogiile concise, dar înălţătoare, pe care le-aţi rostit la adresa iubitului lor general sunt de ajuns pentru a-i face pe corsicani să vă fie profund recunoscători, iar mie-mi revine acum plăcuta misiune de a vă transmite această recunoştinţă în numele tuturor compatrioţilor mei.

Îndrăznesc să vă deranjez şi să vă cer sfatul pentru unul dintre unchii mei care are gută. Unchiul meu are picioarele şi mâinile foarte mici, dar capul mare (este foarte pretenţios). Cred că, fiind predispus să fie un egoist, s-a aflat totuşi în fericita situaţie de a nu fi obligat să profite din plin de acest lucru. Guta i-a apărut, într-adevăr la vârsta de treizeci şi doi de ani. A avut dureri cumplite la genunchi şi la picioare, i-a fost afectat şi capul. Mănâncă bine, digeră bine, citeşte, doarme, iar zilele trec, fără să se mişte, fără să se poată bucura de căldura soarelui. Vă roagă să-i veniţi în ajutor cu ştiinţa voastră.

Eu însumi, de o lună încoace, sufăr de o febră intermitentă, ceea ce mă face să cred că veţi citi cu dificultate scrisul meu neciteţ."

E foarte adevărat că scrisul lui Bonaparte este mai cursiv ca de obicei, dar şi mai tremurat.

De altfel, peste câteva zile, în 31 aprilie 1787, el îi va trimite colonelului său un certificat de boală semnat de medicul-chirurg din Ajaccio, prin care solicită un concediu de cinci luni şi jumătate începând din data de 16 mai 1787. „Ţinând cont de veniturile mele

reduse și de tratamentul costisitor", precizează el, „solicit ca acest concediu să-mi fie acordat cu plată".

Răspunsul ministerului este favorabil. Concediul se prelungește până la 1 noiembrie 1787.

Bonaparte știe că, dacă vrea să ducă la bun sfârșit demersurile prin care să obțină de la autoritățile din Paris cele trei mii cincizeci de livre pe care consideră că acestea le datorează familiei sale, trebuie să ajungă în capitală.

Mama lui insistă să facă acest lucru și se bucură atunci când Napoleon obține prelungirea concediului.

Bonaparte ezită câteva săptămâni să plece, iar pe parcursul acestora vorbește puțin, de parcă și-ar fi folosit întreaga energie pentru a găsi răspunsuri la întrebările pe care și le pune, de parcă ar încerca să rezolve dilema care îl frământă: Franța *sau* Corsica, Franța *și* Corsica. Cum să le opună pe una celeilalte, de vreme ce depinde de una și este profund atașat de cealaltă?

Mama îi pune întrebări. Este neliniștită din pricina febrei lui. Însă febra, poate un acces de paludism, a trecut.

— Te vei duce la Paris? îl întreabă ea.

O vreme evită să-i răspundă, cutreieră toată ziua, își petrece nopțile printre ciobani, privește cerul, se pierde în imensitatea lui, meditează în liniște, cuprins din nou de melancolie. Apoi, la începutul lui septembrie 1787, o anunță pe mama lui că pleacă la Paris.

Se îmbarcă în data de 16 septembrie pe un vapor ce merge spre Toulon.

Vântul este puternic, tăios și parcă nu mai poartă cu sine miresmele insulei.

Napoleon are optsprezece ani și o lună.

6

Bonaparte priveşte femeile. De când a ajuns la Paris, nu îşi poate lua ochii de la ele. I se pare că-l ating în treacăt când păşeşte pe străduţa Four-Saint-Honoré, pe drumul din cartierul Halelor situat între strada Coquillère şi strada Faubourg-Saint-Honoré, unde s-a instalat. Stă la hotelul Cherbourg.

Priveşte femeile atât de insistent încât ele îi întorc spatele, unele îl provoacă însă şi a fost tentat de mai multe ori să le abordeze. S-a abţinut însă în ultimul moment. A plecat în grabă, a intrat în hotel, a urcat două etaje în fugă, a împins uşa camerei şi s-a sprijinit apoi de ea, să-şi vină în fire. Apoi, se aşază la masă.

Începe să scrie cu frenezie, aproape cu furie.

Redactează un memoriu detaliat pentru controlorul general, în care reia, folosind tot felul de argumente, tot dosarul pepinierei de duzi. Dă toate asigurările că tatăl său a creat această plantaţie din patriotism şi din grijă pentru interesul bunului public.

Însă gândurile i-o iau razna, simte ceva, ceva neştiut care-l împinge să iasă din nou în stradă.

Oraşul îl aşteptă, să-şi dezvăluie încetul cu încetul toate tainele acestui tânăr care, pentru o clipă, pare să fi uitat de toţi şi de toate şi dă frâu liber tinereţii.

Străbate bulevardele, se duce să dea târcoale la Palatul Regal unde, în penumbra galeriilor, sunt o mulţime de femei, ispititoare, necuviincioase, bărbătoase, vulgare şi provocatoare.

Are optsprezece ani. Femeile îl apostrofează. Ele știu foarte bine ce caută acest tânăr, în uniforma lui șifonată, cu părul drept, cu privirea pofticioasă, dar timidă.

Va alege vreuna?

Ezită. Se îndepărtează. O abordează pe una dintre ele, cu răceală. Vrea să știe de ce au ales această meserie. Îl bruftuiesc cu bădărănie. Ce vrea de fapt sfrijitul ăsta, locotenentul ăsta mititel? Să stea la taclale? Îi rânjesc în față. Sunt niște „proaste", își spune. Niște netoate.

Se întoarce. Dar sângele îi fierbe în vine. Este absolut liber pentru prima oară în viață, poate face orice, se poate lăsa în voia curiozității și a dorinței.

Nu mai e ca atunci când se afla în garnizoana de la Valence, un tânăr ofițer pe care mamele fetelor îl spionau și un simplu gest mai îndrăzneț vizavi de aceste fete l-ar fi condamnat să nu mai fie primit în saloanele lor.

Nu mai este fiul respectuos pe care o mamă, niște mătuși, o doică, niște bunici, toată societatea corsicană, familiile coalizate îl constrâng să respecte cu sfințenie buna-cuviință și obiceiurile.

Se află singur într-un oraș în care femeile, toate aceste femei, par dispuse să fie cucerite, par să fie de închiriat.

Iar el necunoscând până acum plăcerea sexului, este obsedat de siluetele lor care se oferă trecătorilor.

Își impune, totuși, să nu dea frâu liber dorinței, să și-o înfrâneze cât de mult poate.

Încă de când a sosit în Paris a luat una dintre acele trăsuri de curte care, pentru un preț modic, merg până la Versailles unde se află birourile Controlului general. Trăsura este confortabilă, dar merge încet. Are nevoie de peste cinci ore ca să ajungă, de la Paris, până în orașul unde se află Curtea și ministerele.

Bonaparte face anticameră. Când, în sfârșit, îi vine rândul se ceartă cu funcționarii biroului de finanțe, cere să se i se arate dosarele, constată că nu există niciun document referitor la pepinieră,

se miră, se încăpățânează. De ce au dispărut aceste documente? Ele privesc soarta unei întregi familii.

Datorită insistențelor, scrisorilor, vizitelor la Versailles, obține o audiență la primul ministru, Monseniorul de Brienne, arhiepiscop de Sens.

Este insistent, îl uimește pe ministru cu fermitatea sa ce transpare în pofida tonului respectuos.

Întors la Paris, îi scrie, reia toate argumentele, apoi lasă să-i transpară indignarea, susceptibilitatea. La urma urmei, spune el, „nu e vorba decât de o sumă de bani care nu va compensa niciodată umilința pe care o resimte un om care-și recunoaște clipă de clipă supunerea". Și încheie spunând că, dacă despăgubirea datorată va fi acordată, Monseniorul de Brienne se va bucura de recunoștința întregii familii Bonaparte și mai ales „de acea mulțumire interioară, care este o binecuvântare pentru orice om drept".

Așteaptă un răspuns. Hoinărește prin Paris, se duce la teatru, se îmbată de lumină, de parfumul acestui oraș cu moravuri libere, unde se simte un anonim, pe care morala îl împiedică să se desfete în voie, simțul datoriei, preocupările înalte pe care le regăsește ori de câte ori se află singur în camera lui, își ia penița și o lasă să alerge în voie pe foaia albă din fața lui.

Se dedică scrierii unei dizertații, compară Sparta cu Roma, dorința de glorie proprie monarhiilor cu dragostea de țară, care este virtutea republicilor. Îi omagiază pe englezi, care l-au primit nu doar pe Pasquale Paoli, ci și pe baronul Neuhof care, în 1753, a reușit să elibereze Corsica de ocupanții genovezi.

Scrie, iar frazele lui nu sunt niște simple cuvinte înșirate pe hârtie, ci vorbele unui om plin de pasiune care, asemenea unui scriitor, dă frâu liber imaginației inventând o scrisoare a baronului de Neuhof adresată omului de stat englez Horace Walpole.

Corsica, destinul ei îi dictează frazele.

„Venalitatea maturității nu-mi va ostoi condeiul", scrie la ora unsprezece seara în camera lui din hotelul Cherbourg, în noiembrie 1787. „Nu accept decât adevărul și mă simt în stare să vi-l

spun. Dragi compatrioţi, am fost pururea nefericiţi. Astăzi facem parte dintr-o monarhie puternică, dar tot ceea ce ne-a adus guvernarea ei sunt imperfecţiunile constituţiei şi atâta nefericire încât credem că izbăvirea suferinţei noastre nu se va petrece mai curând de câteva secole."

Se ridică, ameţit de frazele pe care le rosteşte cu glas tare. Se plimbă prin cameră, dar, în ciuda orei înaintate, nu poate dormi.

A cerut un nou concediu de şase luni ca să poată merge, a scris el, „să asiste la deliberările din Adunarea Generală a Statelor Corsicii, patria sa, să discute despre drepturile privitoare la modesta sa avere, pentru care este obligat să sacrifice costurile călătoriei şi ale drumului de întoarcere, ceea ce nu se va decide să facă decât în caz de absolută necesitate".

A obţinut o prelungire de la 1 decembrie 1787 până la 1 iunie 1788. Prin urmare, se va întoarce în Corsica şi la familia sa. Ţine de datoria lui. Mama se află acolo singură, cu copiii cei mai mici. Fratele cel mare, Joseph, a plecat la Pisa, unde îşi va începe studiile de drept. Letizia Bonaparte are nevoie de Napoleon, iar el trebuie să întreprindă ceva de îndată pentru a duce la bun sfârşit demersurile pe care le-a făcut la Paris. Este nevoit să plece, deci, din acest oraş, unde poate privi femeile, le poate aborda. Numai că simte crescând tot mai mult această dorinţă în trupul lui de bărbat de optsprezece ani.

Iese.

Joi, 22 noiembrie, se duce la *Théâtre des Italiens*, „Teatrul italienilor". După terminarea spectacolului, se plimbă cu paşi mari mai întâi pe aleile de la Palatul Regal, apoi, fiind foarte frig, prin galerii. E multă lume, care merge încoace şi încolo, bărbaţi singuri în căutare de femei, femei singure în căutare de clienţi.

Bonaparte se opreşte în dreptul gardului. Zăreşte o femeie tânără, cu chipul palid. N-are nicio îndoială că este una dintre femeile cu care a încercat să vorbească, pretextând că vrea să înţeleagă ceea ce el numeşte „odioasa lor situaţie". Ele însă l-au tratat de fiecare dată cu aroganţă şi l-au respins.

Aceasta pare să fie altfel. Timiditatea ei îi dă curaj lui Bonaparte. Schimbă câteva cuvinte.

— Cred că vă este frig, spune el. Cum de vă mai înduraţi să vă plimbaţi pe alei?

— Trebuie să-mi termin programul, trebuie să trăiesc, îi răspunde ea.

Vine din Nantes.

I se adresează, cu brutalitate:

— Domnişoară, trebuie să-mi faceţi plăcerea să-mi povestiţi cum v-aţi pierdut virginitatea.

Ea îi răspunde cu o voce blândă:

— Un ofiţer m-a dezvirginat.

Fata îl detestă. A fost nevoită să plece de-acasă, familia ei era indignată. A urmat apoi un al doilea bărbat, un al treilea... Dintr-o dată, se agaţă de braţul lui Bonaparte.

— Să mergem la dumneata acasă, spune ea.

— Ce să facem acolo?

— Păi, să ne încălzim, iar apoi să vă satisfaceţi dorinţa.

Asta îşi dorea.

Mai târziu, în toiul nopţii, când rămâne din nou singur, se plimbă prin camera de la hotelul Cherbourg. Apoi, ca să se calmeze, începe să scrie: „Am ieşit de la «italieni» şi mă plimbam cu paşi mari pe aleile de la Palatul Regal..."

Povesteşte ce i s-a întâmplat.

„Am sâcâit-o ca să nu mai plece... simulând o pudoare pe care voiam să-i demonstrez că nu o am..."

Prea multe cuvinte ca să-şi mărturisească adevărul: că n-a îndrăznit să-i spună fetei că n-a mai fost niciodată cu o femeie!

A obţinut însă ce-şi dorea.

Acum, este bărbat.

Se poate întoarce la Ajaccio.

7

1 ianuarie 1788.

Bonaparte se așază în fața mamei sale, în încăperea cea mare de la parterul casei familiei.

A debarcat la Ajaccio cu mai puțin de două ore în urmă, și, pe tot drumul din port până acasă, mama lui a vorbit cu o voce gravă, fără să se plângă, pe un ton din care răzbătea mai degrabă furia și un soi de indignare surdă.

Acum, după ce i-a trimis de acolo pe frații și surorile lui Napoleon, Louis, Pauline, Caroline, Jérôme, dintre care cel mai mare, Louis, abia a împlinit zece ani, iar cel mai mic va împlini patru ani, i se adresează din nou. Îi spune cum a decurs viața ei de când Napoleon a plecat la Paris.

El ascultă, cu o figură gravă.

Calculează, fără ca niciun mușchi al feței să i se miște, intervalul care s-a scurs de când s-a întors pentru prima oară în Corsica și clipa de față.

Și traversarea mării a decurs altfel. Între Marsilia și Ajaccio, vântul puternic și rece a bătut tot timpul, ridicând valuri înalte și scurte ce loveau vasul la intervale atât de dese încât zgomotul semăna cu duruitul unei tobe care dă alarma.

Napoleon a rămas pe punte, cum îi stă în obicei. Și, de îndată ce au intrat în port, a zărit-o pe mama lui, dreaptă, îmbrăcată toată în negru.

Când pasarela a fost coborâtă, nu s-au mai auzit strigăte de bucurie. Frații și surorile s-au repezit la fratele lor mai mare, care s-a întors în sfârșit, dar Letizia Bonaparte i-a chemat înapoi.

Nimeni nu s-a mai entuziasmat la vederea uniformei de ofițer, în schimb o mulțime de întrebări îngrijorate. Ce ți-au promis, fiule, la birourile Controlului general?

Îi explică. Îi spune că speră că se va rezolva problema pepinierei de duzi. Trebuie să recunoască, însă, că n-a primit încă niciun răspuns la memoriul lui detaliat. Îi va face, deci, o vizită intendentului regatului, domnul de la Guillaumye, care are reședința la Bastia.

Mama lui, pe tot drumul și apoi în încăperea cea mare, când au rămas singuri, îi spune cu ce dificultăți s-a confruntat. De fapt, tocmai i-a scris lui Joseph, student la Pisa.

„Nu mai avem servitoare", spune ea. „L-am rugat pe fratele tău să găsească acolo alta, să vină cu ea în Corsica, dar să știe să gătească, să coasă, să calce și să fie devotată."

Ridică mâna, i-o arată lui Napoleon. „De când mă doare degetul, nu mai sunt în stare să țin un ac în mână."

Tânărul tace. Ascultă. Ce diferență mare este între ceea ce ți-ai dori și ceea ce ai, de fapt. Oare așa o fi viața? Își amintește de fata aceea din Nantes, pe care a posedat-o preț de câteva minute într-o îmbrățișare prea scurtă, în camera hotelului Cherbourg. A plecat în grabă și l-a lăsat nesatisfăcut, cu un gust amar, nemulțumit și rușinat de sine. S-a simțit întotdeauna „pângărit de o simplă privire" a uneia dintre aceste femei a căror situație o consideră „odioasă". Și, iată că, totuși, a strâns-o pe această fată în brațe, a lipit-o de trupul lui și cu ea a descoperit plăcerea sexului.

Plăcere? Iubire? Așa să fie? Întotdeauna un întreg univers desparte ceea ce visăm de ceea ce avem în realitate? Iar situația familiei, este oare sortită să fie doar așa cum o descrie mama lui?

O ascultă enumerând cheltuielile. Copiii sunt încă mici. Pauline n-are decât opt ani, Caroline șase. Trebuie plătită pensiunea lui Lucien la seminarul din Aix. Trebuie să contribuim cu bani, să-l ajutăm pe Joseph, ale cărui ședere și studii la Pisa costă

mult. Au mai rămas și cei douăzeci și cinci de ludovici, banii împrumutați de Carlo Bonaparte de la generalul de divizie din Rosel, de Beaumanoir.

— Călătoria ta la Paris... continuă ea. Dar se întrerupe și adaugă doar: „Știi în ce situație se află familia.“ I-a spus lui Joseph, precizează ea, „să cheltuiască cât mai puțin posibil“.

Asta este realitatea.

Parisul, „centru al plăcerilor“ se află departe. Expresia îi vine în minte dintr-o dată și o murmură doar pentru sine, ca pe un vis, ca pe un reproș, în timp ce mama lui îi spune ce demersuri ar trebui să facă pe lângă domnul de la Guillaumye, intendentul. Trebuie să solicite în favoarea lui Louis un loc de elev bursier al regelui, într-o școală militară. Trebuie să ceară să li se plătească patru mii de duzi, pe care Letizia Bonaparte i-a livrat, conformându-se ordonanțelor intendentului. Trebuie, trebuie...

Oare așa o fi viața?

Numai că, și dacă este așa, trebuie s-o trăim, nu ne putem eschiva.

Napoleon îi scrie domnului intendent al regatului.

Îl va vizita pe acesta de mai multe ori la reședința din Bastia.

Aceste drumuri în nordul insulei, îndelungile deplasări călare sunt cele mai fericite momente ale șederii sale.

Uneori, când drumul îi permite acest lucru, pornește cu calul său la galop, cel mai adesea însă trebuie să meargă la pas, pe pantele muntelui, unde descoperă priveliști noi, care-i permit gândului să zboare departe, să-și amintească de Paris, de galeriile de la Port Royal, de întâlnirea cu „o persoană pentru sex“, cum a consemnat el însuși – și i se întâmplă adesea să recitească acest pasaj așternut pe caiet, imediat după plecarea fetei.

Se oprește.

Se căznește să alunge aceste gânduri care-l umilesc și îl jenează. Apoi țâșnește, imprudent, strunindu-și calul, care, însă, se împotrivește.

Iată un țăran. Napoleon descalecă și îi vorbește. Îi plac întâlnirile de felul ăsta. Zăbovește o vreme. Pune întrebări. Interlocutorul său pare să aibă încredere în el. Îl conduce la un fost soldat al lui Pasquale Paoli, care-i povestește despre luptele la care a luat parte. Când se va întoarce la Ajaccio, le va nota în caiet. De cele mai multe ori, acești de oameni și-au consemnat ei înșiși amintirile păstrate pe documente tipărite clandestin în timpul ocupației genovezilor. Bonaparte le adună, le citește, le clasifică. Astfel strânge materiale pentru punctul de plecare al *Istoriei Corsicii*, pe care are de gând s-o scrie. Când ajunge însă la Bastia, și trebuie să facă anticameră așteptând ca domnul de la Guillaumye să-l primească, se trezește din nou la realitate. În pofida bunăvoinței, cinstei și amabilității de care dă dovadă intendentul, pe Bonaparte îl deranjează că depinde de altcineva.

Este nevoit însă să-și accepte condiția. Familia sa are nevoie de ajutor. Un tânăr locotenent căruia îi place meseria lui și care nu poate și nici nu vrea să renunțe la ea.

De fiecare dată când se duce la Bastia, îi vizitează pe ofițerii de artilerie încartiruiți în oraș. Tradiția cere ca un ofițer în trecere prin oraș să fie invitatul lor. Ia masa împreună cu mai mulți dintre ei.

Sunt mai în vârstă decât el, dar, atunci când discuția abordează, la inițiativa sa, problema „formelor de guvernare, de odinioară și moderne“, remarcă, fără să vrea, ignoranța locotenenților și a căpitanilor.

Unii se ridică de la masă ca să demonstreze că-i plictisește discuția atunci când el continuă să vorbească, incapabil să-și înfrâneze pasiunea. Ceilalți comentează, iar el aude, și spun că vorbește pe un ton afectat, pedant, arogant, pretențios și ridicol.

Bonaparte nu ține cont de vociferările lor și dă frâu liber pasiunii, apără drepturile națiunilor. Ceilalți încearcă să îl pună în încurcătură. Și Corsica? Este o națiune, răspunde el. Ceilalți se miră. Cum poate vorbi astfel un ofițer?

— Nu-i cunoașteți pe corsicani! exclamă Bonaparte. Apoi îl critică pe guvernator, despre care se spune că vrea să-i împiedice pe

corsicani să-şi reunească Stările Generale. Ofiţerii sunt stupefiaţi de îndrăzneala lui, de manifestarea de patriotism corsican.

— Aţi ridica sabia împotriva reprezentantului regelui? îl întreabă unul dintre ei.

Bonaparte păleşte şi tace.

Se va întoarce în aceeaşi seară la Ajaccio, forţându-şi calul, rătăcindu-se, nervos, furios chiar.

Asta înseamnă să trăieşti?

Va fi obligat întotdeauna să-şi înfrâneze gândurile, dorinţele, ambiţiile, din pricina realităţii mediocre?

Va trebui să-şi pună „căluşul în gură“ ca nu cumva să strige ce simte?

Va trebui să-şi înfrâneze orice pornire ca nu cumva să se abată de la drumul drept?

Îşi imboldeşte calul, s-o pornească la trap.

Cu atât mai rău dacă toate astea îl pot duce la pierzanie.

Nu se teme.

În 1 iunie 1788, după ce l-a revăzut pe Joseph care se întoarce de la Pisa, Bonaparte, odată ce i s-a terminat concediul, se reîntoarce la regimentul său încartiruit la Auxonne, din luna decembrie 1787.

Va împlini curând nouăsprezece ani.

8

Ceea ce-i atrage mai întâi atenția lui Napoleon când ajunge la Auxonne, în ziua de 15 iunie 1788, este ceața care acoperă Râul Saône.

Zidurile de apărare și orașul se înalță pe malul stâng al unui vad larg. În depărtare, la nord-est, deasupra stratului de ceață, se pot distinge culmile împădurite, iar vizitiul îi explică lui Napoleon că ceea ce vede sunt Munții Seurre. Întinzând mâna și mai spre est, acesta adaugă că, atunci când este vreme bună, se pot vedea, dincolo de Dole, Munții Jura și iarna, spre sud, chiar Alpii. Când însă căldura și ploaia pun stăpânire pe ținut, râul Saône și lacurile „transpiră", iar „sudoarea" lor jilavă ți se lipește de piele. Atunci te îmbolnăvești de friguri, spune omul, oprind trăsura în fața cazărmii Regimentului La Fère.

Napoleon n-a fost deloc atent la spusele vizitiului.

Au trecut douăzeci și una de luni de când nu și-a mai văzut regimentul. Nimeni nu-i va reproșa acest lucru. Nu e nimic neobișnuit, în corpul regal de artilerie, ca ofițerilor să li se acorde semestre de vacanță, fără a pune la socoteală concediile personale.

Napoleon este nerăbdător să-i regăsească pe colegii săi de la Valence, iar când îl zărește pe Alexandre Des Mazis, se grăbește spre el.

Reîntâlnirea se desfășoară într-o atmosferă călduroasă. De altfel, atmosfera ce domnește în cadrul regimentului sub comanda

feldmareşalului, baronul Jean-Pierre du Teil, care conduce şi Şcoala de Artilerie de la Auxonne, este excelentă.

Du Teil este un om integru, competent, devotat armei sale, căreia familia sa, de generaţii întregi, i-a fost fidelă.

Des Mazis îi arată poligonul de trageri, pajiştea alăturată, unde artileriştii îşi încearcă adesea tunurile şi aruncătoarele de mine, apoi îl conduce pe Napoleon la Pavilionul oraşului situat lângă cazarmă, unde oraşul Auxonne îi găzduieşte gratuit pe ofiţerii din Regimentul La Fère.

Camera lui Bonaparte are numărul 16. Este o încăpere lungă, aşezată cu faţa spre sud, iar în interior există un fotoliu, o masă cu şase scaune de pai şi un altul de lemn.

Napoleon se arată încântat. Se apropie de unica fereastră, priveşte împrejurimile oraşului, dealurile, tufişurile, câmpia.

E cald şi umed deja.

Acum câţiva ani, povesteşte Des Mazis, Du Teil s-a confruntat cu o epidemie de friguri care i-a afectat pe mai toţi elevii şcolii de artilerie.

Napoleon îşi deschide cufărul, îşi aşază caietele şi cărţile pe masă.

Des Mazis le răsfoieşte, le recunoaşte. *Confesiunile* lui Rousseau, operele lui Corneille şi Racine, *Istoria arabilor* a lui Marigny, *Consideraţii asupra istoriei Franţei* a lui Mably, *Republica* lui Platon, *Memoriile* baronului de Trott despre turci şi tătari, *Istoria Angliei*, o lucrare despre Frederic al II-lea, un studiu despre guvernarea Veneţiei.

Des Mazis constată a nu ştiu câta oară că Bonaparte este, fără doar şi poate, o fiinţă deosebită.

„Ce rost are atâta ştiinţă greu de digerat?" întreabă el. „Ce-mi pasă mie ce s-a întâmplat acum o mie de ani? De ce m-ar interesa discuţiile atât de detaliate şi puerile ale acestor oameni?"

Face câţiva paşi. Vorbeşte despre femei, despre dragoste.

— Nu ai impresia, printre toate aceste cărţi, îl întreabă apoi, că sufletul ţi-e totuşi gol?

Napoleon ridică din umeri.

— Chiar și atunci când n-am nimic de făcut, răspunde, cred că n-am timp de pierdut.

Apoi, cu o voce mai fermă, accentuând fiecare cuvânt, recită câteva versuri de Alexander Pope:

Cu cât spiritul nostru e mai viu, cu atât mai mult trebuie să se frământe.
Piere dacă-l lăsăm să se odihnească, trăiește dacă-i dăm de lucru

„Napoleon Bonaparte, nimeni și nimic nu te va schimba", spune în încheiere Des Mazis.

În zilele ce urmează, reușește să-l atragă de partea lor. Bonaparte participă la poznele și farsele lor, la glumele pe care le fac tinerii locotenenți. Cărora uneori le cade victimă. În ajunul unei parade pe poligon, își dă seama că tunurile sale nu pot fi folosite, pentru că au fost blocate. Nu se înfurie. Este foarte atent și nu mai poate fi tras pe sfoară.

Câteodată însă, se înfurie. Într-o cameră de la un etaj superior, unul dintre colegii săi, Bussy, cântă în fiecare seară la corn și-l împiedică să lucreze. Și el ia lecții de muzică, dar sunetele acelea prelungite, repetate, stridente, devin insuportabile.

Îl abordează pe ofițer pe scară.

— Trebuie să te obosească peste măsură cântatul la corn, îi spune.

— Nu, deloc, îi răspunde locotenentul Bussy.

— Îi obosește însă pe ceilalți, crede-mă. Ar trebui să te duci altundeva să poți cânta în voie.

— Fac ce vreau în camera mea.

— Am unele îndoieli în această privință.

— Și cine mă rog mă poate împiedica?

— Eu, răspunde Napoleon.

Sunt gata să se ia la bătaie, dar ofițerii regimentului au grijă să nu se ajungă la duel. Locotenentul Bussy va cânta în altă parte.

Bonaparte știe să se facă respectat, dar toți își dau seama că este un solitar.

Se plimbă singur, cu o carte în mână. Se oprește să scrie câteva cuvinte. Cu vârful pantofului sau cu vârful tecii sabiei desenează pe pământ figuri geometrice. În fiecare zi, întârzie la pensiunea Dumont, unde ia masa împreună cu ceilalți ofițeri.

Aceștia glumesc, dar fără agresivitate, pe seama ținutei sale cam neglijente. Se apără. Nu este bogat și se revoltă, așa cum o fac și alți locotenenți, împotriva regulamentelor care modifică frecvent uniforma. Se înlocuiesc pantalonii albaștri cu unii negri. Trebuie să se poarte redingotă în locul vestonului. Cine plătește? Ofițerii!

Preferă să păstreze banii ca să cumpere cărți, care devin tot mai numeroase în camera lui.

Căci muncește ca un furibund, cu o îndârjire uimitoare și un soi de nerăbdare și de fervoare, de certitudine chiar, că ceea ce face acum îi va fi de folos într-o bună zi.

Mai întâi, trebuie să devină un bun artilerist.

A început să învețe la Valence, dar își dă seama că nu știe decât rudimentele acestei științe: pregătirea și așezarea armelor în poziție de tragere, tragerea, asediul.

Se duce la orele de teorie. Devine unul dintre cei mai sârguincioși elevi, aproape un prieten, al profesorului de matematică, Lombard, care predă de peste patruzeci de ani la Școala de Artilerie de la Auxonne. Lombard a tradus din engleză, în 1783, *Bazele artileriei*, iar în 1878 *Tabele de tir pentru tunuri și obuziere*, două lucrări scrise de Robbins. Napoleon le studiază, face rezumate.

Vrea să-și însușească toate cunoștințele necesare.

Setea lui de cunoaștere este atât de mare, încât Du Teil îl convoacă, îl sfătuiește chiar să se mai și distreze, să se mai odihnească pentru că, la sfârșitul anului 1788, Napoleon s-a îmbolnăvit.

Are puseuri intermitente de febră, provocate, fără îndoială, de vaporii care se ridică din apa mlaștinilor și a șanțurilor care înconjoară zidurile de apărare ale orașului. Slăbește. E palid. Mănâncă puțin, trebuie chiar să țină un regim pe bază de produse lactate.

În ianuarie 1789, se simte mai bine și îi poate scrie, în sfârșit, mamei lui.

„Ținutul acesta este foarte nesănătos", comentează, „din pricina mlaștinilor care îl înconjoară și a frecventelor revărsări ale râului care umplu toate șanțurile cu o apă care degajă vapori infestați. În anumite intervale de timp am avut febră tot timpul, urmau apoi cam patru zile de pauză și după aceea febra îmi revenea. Am slăbit, am delirat și am fost mult timp în convalescență. Acum, când vremea s-a restabilit îmi revin văzând cu ochii."

Du Teil îl cheamă, îl numește membrul unei comisii însărcinate să studieze tirul bombelor cu arme de asediu.

Napoleon coordonează toate manevrele, scrie memorii, propune noi experiențe „neîntrerupte, sistematice, metodice".

Du Teil îi citește rapoartele, îl felicită pe Bonaparte, îi prezice că va fi unul dintre cei mai străluciți ofițeri ai corpului artileriei regale.

În aceeași seară, Bonaparte îi scrie în camera lui, unchiului Fesch:

„Dragă unchiule, află că generalul de aici mă apreciază foarte mult, atât de mult încât m-a însărcinat să realizez la poligon mai multe lucrări care presupun multe calcule și astfel, timp de zece zile, de dimineața până seara, am fost foarte ocupat să coordonez munca a două sute de oameni. Această favoare deosebită i-a cam stârnit pe căpitani împotriva mea. Și colegii mei par că mă invidiază, dar toate astea trec. Dar, pe mine, cel mai mult mă neliniștește sănătatea mea, care nu e deloc grozavă."

Uneori, pe fondul acestei munci susținute și în pofida satisfacțiilor pe care le are de pe urma ei, îi vine cheful de altceva. Și se gândește iar la Paris, acest „centru al plăcerilor".

Visează să ajungă din nou în capitală, să petreacă acolo câtva timp. Ar putea invoca pretexte foarte plauzibile. S-ar putea duce încă o dată la Versailles, să facă presiuni asupra funcționarilor de la Controlul general, căci la Ajaccio, problema pepinierei de duzi nu a fost încă rezolvată. Nu are însă bani să ajungă acolo. I se

adresează unchiul său Lucien, arhidiaconul din Ajaccio, cerându-i insistent suma necesară.

„Trimite-mi o sută de franci“, scrie el, „căci această sumă îmi va ajunge să mă duc la Paris, acolo unde te poți prezenta, poți face cunoștințe, poți depăși obstacole. Totul îmi spune că acolo voi reuși. Vrei să mă împiedici s-o fac pentru că nu am o sută de scuzi?“

Arhidiaconul nu se lasă înduplecat.

Bonaparte i se adresează atunci unchiului său, Fesch. Dar nici acesta nu dă curs rugăminții lui.

„Te-ai înșelat sperând că aș putea găsi aici bani de împrumut“, îi răspunde Napoleon. „Auxonne este un oraș mic și de altfel sunt aici de prea puțin timp ca să am deja cunoștințe la care să pot apela.“ Își exprimă apoi regretul. „N-am să mă mai gândesc la asta și trebuie să renunț la ideea călătoriei la Paris.“

Adio plimbări nocturne pe sub galeriile de la Palatul Regal! O să le las pentru mai târziu. O să vină și vremea lor. Deocamdată, mărturisește: „n-am altceva mai bun de făcut aici decât să muncesc. Nu-mi schimb hainele decât o dată la opt zile. Nu dorm decât foarte puțin de când am fost bolnav, e incredibil, mă culc la ora zece și mă scol la ora patru. Nu mănânc decât o dată pe zi.“

Deși muncește din răsputeri, se gândește tot timpul la viitor, căci prezentul, chiar dacă este agreabil, nu-i oferă nimic din ceea ce-și dorește: plăcere și exaltare intense.

Doar cărțile și scrisul îi oferă surplusul de viață de care are nevoie.

Muncește de parcă s-ar pregăti să dea examen să devină general sau pentru un examen de istorie universală.

Citește și recitește *Eseu general de tactică* al lui Gilbert, pe care îl studiase deja la Valence. Descoperă *Folosirea artileriei noi*, scrisă de cavalerul du Teil, fratele feldmareșalului care comandă la Auxonne.

Se pune astfel la punct cu ideile novatoare pe care teoreticienii artei militare franceze le promovează după înfrângerea dură su-

ferită de regat în timpul Războiului de Șapte Ani și în special în Bătălia de la Rossbach (1757).

Napoleon citește însă, cu pana în mână, mai ales cărțile despre istoria arabilor, istoria Veneției, a Angliei și a Franței, umplând cu notele sale, caiete întregi.

Des Mazis se miră din nou. La ce servesc toate astea?

Bonaparte nu-i răspunde. El își spune poate că, dacă Pasquale Paoli, care nu era decât un simplu stegar din cadrul gărzilor corsicane în slujba regelui Neapolelui, a putut deveni erou, va putea și el avea un rol, într-o bună zi, în slujba Corsicii. Știe că este singurul insular care a învățat în școlile militare ale regelui Franței pentru a deveni ofițer. Vrea însă să știe mai mult decât tehnica armelor. Crede că patria sa, Corsica, are nevoie de un om care să cunoască și angrenajul istoriei, care să fie legislator și om politic.

Într-o zi, fiind sancționat disciplinar, este trimis în arest și închis într-o încăpere plină de praf, în care se află un pat vechi, un scaun și un dulap. Pe dulap Napoleon găsește o carte galbenă, uitată acolo. Este vorba de *Instituțiile* de Iustinian, de codurile lui și de toate deciziile juriștilor romani.

Napoleon se așază. Nu are nici hârtie, nici cu ce scrie, dar începe totuși să citească, învață pe dinafară aceste texte aride și devorează toată noaptea, la lumina unei singure lumânări, cartea îngălbenită de vreme.

A doua zi dimineață, când garda vine să-l elibereze, tresare. Nu și-a dat seama când a trecut timpul. Dar, de acum înainte, cunoaște legislația romană.

Îi folosește? Mai mult ca sigur da, chiar dacă nu știe toate amănuntele legate de împrejurările și de momentul în care se va putea folosi de aceste cunoștințe.

Locotenenții Regimentului La Fère îi cunosc calitățile. Iar când trebuie să fie redactat regulamentul asociației – la Calotte – pe care au înființat-o, i se adresează lui Bonaparte.

Se apucă imediat de treabă, cu o seriozitate puerilă, de parcă ar fi fost vorba să redacteze constituția unui stat.

„Acest regulament", scrie el, „face parte din legile constitutive, de la care nu este permisă nicio abatere. Ele trebuie să derive din natura Pactului primordial."

Lui Des Mazis, care încearcă să-i tempereze pornirile, îi răspunde că această asociație, care are drept scop să asigure egalitatea între locotenenți, indiferent de pătura nobiliară din care fac parte, să mențină un cod de onoare, să-i pedepsească dacă este cazul pe cei care l-au încălcat și să-i apere pe locotenenți împotriva ofițerilor superiori susceptibili să comită nedreptăți, își respectă propriile principii, pe scurt republicane.

Îl uimește și neliniștește pe Des Mazis când adaugă că „regii beneficiază de o autoritate uzurpată în cele douăsprezece regate din Europa și sunt foarte puțini regi care să nu fi meritat să fie detronați".

De altfel, la ce bun să existe regi?

Bonaparte își ia caietul și îi citește lui Des Mazis o disertație pe care a început să o scrie.

Oamenii, spune el, vor deveni curând conștienți de faptul că sunt oameni. „Trufași tirani ai pământului, aveți grijă ca nu cumva acest sentiment să pătrundă în sufletele supușilor voștri. Prejudecăți, obiceiuri, religie, bariere de fum! Nu mai aveți nicio șansă să rămâneți pe tron dacă popoarele voastre își vor spune privindu-vă: «Și noi suntem oameni.»"

Des Mazis nu vrea să-l contrazică pe Napoleon.

Acesta îi întinde foile pe care a redactat regulamentul complet al Asociației la Calotte. Sunt prinse laolaltă cu o fundă roz. Des Mazis frunzărește regulamentul scris într-un ton grav. Se vorbește de legi, de un mare maestru de ceremonii. Des Mazis se teme ca nu cumva ceilalți locotenenți să facă haz pe seama tonului pompos și a lipsei de măsură.

Nu-i va spune lui Napoleon că ceilalți au izbucnit în râs când le-a citit textul, căci, în cele din urmă, locotenenții Regimentului La Fère l-au adoptat.

Bonaparte i se destăinuieşte lui Des Mazis, dar îşi aminteşte şi de o dispută pe care a avut-o cu ofiţerii garnizoanei din Bastia. Şi-a dat frâu liber sentimentelor şi a ridicat în slăvi naţiunea corsicană.

De aceea, când este primit de feldmareşal sau de comisarul de război, sau de Lombard, profesorul de matematică, vorbeşte despre *Cinna*, piesa lui preferată, scrisă de Corneille şi nu despre ideile îndrăzneţe care îl animă.

Se miră când constată că ies singure la iveală atunci când scrie. Iar uneori, se înspăimântă gândindu-se la drumul pe care l-a parcurs. Nu se mai duce la biserică. Îşi face semnul crucii mecanic, dar nu mai crede.

În textele pe care le scrie, atitudinea lui este de partea puterii, a statului, a Cezarului, nicidecum de partea Bisericii.

Îl citeşte şi reciteşte pe Raynal, care vorbeşte despre insurecţia popoarelor ca despre „o mişcare salutară".

În acelaşi timp însă, din instinct, Bonaparte îi dispreţuieşte pe cei care se supun.

Rosteşte cu voce tare îndemnul lui Raynal: „Popoare laşe, popoare neghioabe, de vreme ce continua opresiune nu vă stârneşte la luptă, de vreme ce preferaţi să vă plângeţi în tăcere, deşi aţi putea să vă cereţi drepturile urlând, de vreme ce sunteţi milioane, dar suferiţi din pricina unei duzini de copii înarmaţi cu mici bâte, care vă conduc după bunul plac, supuneţi-vă! Vedeţi-vă de drum fără să ne deranjaţi cu nemulţumirile voastre şi deprindeţi-vă măcar să fiţi nefericiţi, dacă nu ştiţi să fiţi liberi!"

Napoleon se plimbă singur în jurul oraşului Auxonne având aceste cuvinte în minte.

El se va număra printre cei care se vor răzvrăti. El nu se va lăsa condus. El nu va da ascultare altora. Măreşte pasul. Simte înlăuntrul său o energie fără margini.

Este ca gura unui tun umplut cu praf de puşcă. Misiunea lui? Să dea gata aceste cărţi, să ia notiţe, să-şi aştearnă gândurile pe hârtie, să mediteze asupra monarhiei şi să-şi dezvăluie în paginile caietelor lui părerea despre ea.

Nu ştie când anume se va aprinde fitilul. Însă el, printr-un efort de zi cu zi, de parcă n-ar mai avea destul timp, de parcă bătălia ar bate la uşă, umple gura tunului, îşi umple mintea necontenit, cu tot felul de cunoştinţe şi de idei.

Mai mult ca sigur, energia pe care o acumulează, într-o bună zi, va exploda.

Într-o seară, recitind *Eseu general de tactică* de Guibert, regăseşte o frază pe care o citise încă de când era la Valence şi pe care, din când în când, şi-o aduce aminte: „Atunci se va ridica un om", scrie Guibert, „care a stat până atunci pierdut în mulţime, în obscuritate, un om care nu se va face remarcat nici prin numele său, nici prin vorbele sale, nici prin scrierile sale, un om care va medita în tăcere. Acest om va profita de opinii, de împrejurări, de soarta favorabilă."

Rememorând aceste cuvinte, Napoleon este la fel de tulburat ca atunci când se apropia de fata aceea care stătea lângă gardul de la Palatul Regal. Simte în el pulsând aceeaşi dorinţă, mult mai puternică decât timiditatea. Este aceeaşi forţă care-l împinge înainte.

Dar câte seri a tot dat târcoale până s-o întâlnească pe fata aceea?

Cât timp va trebui să aştepte până ce evenimentul va să vină să-i elibereze, ca o scânteie, toată această energie?

Pe neaşteptate, în 1 aprilie 1789, toboşarul dă semnalul de adunare.

Napoleon Bonaparte aleargă spre cazarmă, după o noapte nedormită, pe care şi-a petrecut-o scriind. Bombardierii Regimentului La Fère sunt deja adunaţi în formaţie.

Feldmareşalul Du Teil străbate curtea cu paşi mari şi este indignat. A primit ordin de la comandantul-şef al Ducatului Bourgogne, marchizul de Gouvernet, să trimită de îndată la Seurre, în munţi, la câteva leghe de Auxonne, trei companii. Sătenii din Seurre au masacrat, într-adevăr, doi negustori de grâne acuzaţi de speculă. Unde sunt însă căpitanii, locotenenţii? bombăne Du Teil. În concediu.

Prin urmare, la comandă vor fi sublocotenenții, niște tineri care nu au împlinit încă douăzeci de ani și care nu s-au mai confruntat niciodată cu astfel de situații. Marchizul a insistat însă asupra acestei dispoziții de luptă: trei companii! Așa vom face. Bonaparte va comanda una dintre ele.

Compania a ajuns în plină zi în sat. Calmul pare să fi fost restabilit, deși țăranii stau încă adunați pe la colțurile străzilor.

Trupele sunt încartiruite. Bonaparte se instalează pe strada Dulac. Notabilitățile se adună din toate părțile, îi întâmpină pe ofițeri cu multă atenție. Femeile sunt însă în stare de șoc. „Niște animale sălbatice!" strigă ele, referindu-se la țărani. Soția administratorului hambarului cu sare pare a fi una dintre cele mai afectate. Îi explică lui Bonaparte cu lux de amănunte că hambarul a fost încercuit. Acesta se străduiește să fie amabil, să pară impresionat de starea puțin cam exagerată a femeii, care încearcă într-un mod voalat să-l seducă. Își dispune oamenii, stabilește schimburi de gardă, ronduri de patrulare.

Situația este atât de încordată încât trupele vor rămâne o vreme la Seurre.

Tânărul locotenent își scoate cărțile și caietele. Timpul trece, săptămână după săptămână. Iată că detașamentul se află la Seurre de mai bine de o lună. Bonaparte a fost primit de notabilități. A dansat, a făcut ochi dulci. A participat la discuții.

Se vorbește despre faptul că regele trebuie să reunească, în 5 mai, Stările Generale, la Versailles. Unele dintre gazdele lui Bonaparte sunt delegați ai Stării a Treia. Se discută despre situația finanțelor regatului, despre privilegiile fiscale ale nobilimii, care ar trebui să fie anulate.

Bonaparte ascultă, intervine arareori.

Stă deoparte și ascultă, căci ce altceva poate face într-o situație care nu-l privește decât într-o oarecare măsură. E ca și când ar frunzări paginile unei cărți și ar lua notițe. Alții au scris cartea, căci el nu simte că aparține acestei țări. Aici își îndeplinește numai, dar patria lui se află în altă parte.

Ascultă schimbul de cuvinte şi argumentele, observă cu câtă înflăcărare dezbat problema notabilităţile şi-şi dă seama că toate astea îl lasă indiferent. Este numai un simplu spectator.

Ceea ce-l preocupă este destinul lui, strâns legat de cel al Corsicii. Însă evenimentele care au loc aici, gândeşte el, în acest regat în care este ofiţer, vor influenţa şi viitorul patriei sale insulare.

La sfârşitul lunii aprilie, pe străzile din Seurre se adună din nou săteni şi ţărani veniţi din împrejurimi. Sunt înarmaţi cu furci, strigă, ameninţă.

Bonaparte se aşază în faţa soldaţilor din compania sa. Cu o voce fermă, dă ordin soldaţilor să-şi încarce armele, apoi se îndreaptă spre grupul ostil. „Locuitori din Seurre!" spune. „Îi sfătuiesc pe oamenii cumsecade să se retragă şi să se întoarcă acasă. Am ordin să trag numai în lichele!"

Mulţimea ezită. Bonaparte, cu sabia ridicată, repetă: „Oamenii cumsecade să se întoarcă acasă."

Vocea nu-i tremură. Manifestanţii se împrăştie. Bonaparte își bagă sabia în teacă.

În aceeaşi seară, în casa uneia dintre notabilităţile locale care dă un bal în cinstea ofiţerilor, toată lumea îl înconjoară şi îl felicită.

Şi-a făcut datoria, spune el. Fără nicio ezitare.

Simte că nu are nimic comun cu aceste lichele necuviincioase, cu aceşti ţărani, cu aceşti oameni sărmani, cu acest popor.

El este corsican. Deci face parte din alt popor, dacă nu chiar din altă rasă. Un popor de ciobani şi de munteni care vorbesc o altă limbă. Un popor atât de diferit de cel care s-a adunat pe străzi şi a masacrat negustorii de grâu.

Este corsican, dar este şi nobil, mândru că face parte dintr-o familie care, de generaţii întregi, s-a separat de mulţime şi își exercită autoritatea asupra ei.

Este adeptul egalităţii între nobili, şi chiar între oameni, cu condiţia ca aceştia să fi demonstrat prin faptele lor că sunt demni de acest lucru.

Este corsican, nobil, dar şi ofiţer.

A învăţat, încă din copilărie, ce-nseamnă ordinul militar şi o ierarhie strictă.

Este mândru că face parte din acest ordin, că poartă uniforma de ofiţer, chiar dacă este uniforma unei armate străine.

Nu are chiar nimic în comun cu lichelele.

Dacă şi-a pus întrebări despre rolul regilor, a făcut-o numai din pricină că cei mai mulţi dintre ei, după părerea lui, nu meritau să domnească. Este însă nevoie de o ierarhie. Şi disciplina apare ca o necesitate. Chiar dacă, în cadrul acestui ordin, poate exista egalitate între oamenii care o merită.

— Sunt ofiţer, le repetă celor care-i laudă fermitatea şi curajul.

În iunie, s-a întors la Auxonne împreună cu cele trei companii de bombardieri. Dar nu îi mai place să stea din nou închis în camera lui, să citească şi să scrie.

Umblă tot timpul. Îi spune lui Des Mazis, care-şi dă seama că abia-şi stăpâneşte nervozitatea, că evenimentele sunt precum lucrurile ce se petrec în natură. Sunt provocate de anumite cauze şi împrejurări. Oamenilor le revine sarcina să înţeleagă sensul marilor mişcări ce zguduie societăţile.

Se duce deseori la librarul din Auxonne, care se află în piaţa bisericii. Citeşte ziarele. Regatul se mişcă. Stările Generale s-au reunit la Versailles. Pe străzile Parisului au avut loc jafuri. Căruţe încărcate cu grâne au fost oprite şi devalizate. Armata a ripostat. Bonaparte ştie că toate astea anunţă că se pregăteşte ceva.

Se întoarce în cameră. A terminat *Scrisori despre Corsica.*

Vrea să-i trimită acest studiu lui Loménie de Brienne, dar Arhiepiscopul din Sens a fost înlocuit de Necker. I-l va trimite deci lui Necker.

Înainte, îşi trimitea textul unuia dintre foştii profesori de la şcoala din Brienne, părintelui Dupuy, pentru ca acesta să-i corecteze eventualele greşeli, să revadă anumite pasaje.

Însă lui Necker nu-i poate cere să facă asta, îi spune lui Dupuy. Nu aşteaptă nimic de la el. Vrea doar să-i prezinte celui care conduce regatul sub autoritatea regelui, ideile unui patriot corsican.

Bonaparte nu ţine decât la părerea lui Pasquale Paoli. Simte că pământul a început să se cutremure, că trebuie acţionat cât mai repede, iar în 12 iunie 1789, îi scrie eroului său o scrisoare, dintr-o suflare.

„Generale,

M-am născut pe când patria pierea. Treizeci de mii de francezi aruncaţi pe coastele noastre, care au înecat tronul libertăţii în valuri de sânge, iată spectacolul odios care s-a oferit cel dintâi privirilor mele.

Strigătele muribunzilor, gemetele celor oprimaţi, lacrimile de disperare mi-au înconjurat leagănul, încă de la naştere.

Ai părăsit insula, generale, şi odată cu tine a dispărut speranţa fericirii: sclavia a fost preţul supunerii noastre: copleşiţi de triplul jug al soldaţilor, al legiuitorilor, al perceptorilor de impozite, compatrioţii noştri trăiesc dispreţuiţi."

Pe măsură ce pana aleargă pe hârtie, tonul lui Bonaparte devine tot mai pătimaş. Ce importanţă are realitatea faptelor? Astfel vede tânărul ofiţer de douăzeci de ani istoria patriei sale, în anul 1789.

Îi cere ajutorul lui Paoli. Îi spune că a scris *Scrisori despre Corsica* pentru că „Este obligat să-şi facă datoria". Nu locuieşte în capitală, unde ar fi găsit alte posibilităţi să acţioneze. Trebuie să se mulţumească deci cu „publicitatea".

„Dacă binevoieşti, generale, să încurajezi eforturile unui tânăr pe care l-ai văzut născându-se", spune Bonaparte, „şi ai cărui părinţi au fost întotdeauna de partea celor drepţi, voi îndrăzni să sper în succes. Însă, indiferent dacă lucrarea mea se va bucura sau nu de succes, presimt că va stârni împotriva mea numeroasa cohortă de funcţionari francezi care guvernează insula noastră, pe care eu îi atac: dar asta n-are nicio importanţă, dacă la mijloc este interesul patriei.

Permite-mi, generale, să-ţi prezint omagii din partea familiei mele. Şi, de ce n-aş spune-o, din partea compatrioţilor mei. Ei tânjesc după clipa în care speră să-şi redobândească libertatea.

Mama, doamna Letizia, m-a însărcinat să-ţi împrospătez amintirea anilor petrecuţi la Corte."

Bonaparte reciteşte scrisoarea fără să schimbe niciun cuvânt. Tot ce a aşternut pe hârtie poartă deja în suflet, de ani de zile.

Este asemenea unui atlet care sare numai după ce-şi stabileşte reperele personale.

Îşi oferă în mod clar serviciile lui Pasquale Paoli şi îşi asumă consecinţele vorbelor sale asupra Corsicii.

„Îl voi auzi tunând şi fulgerând pe ticălos", spune el „iar dacă acest tunet va lovi, îmi voi analiza conştiinţa, îmi voi aminti de legitimitatea motivelor mele şi, din clipa aceea, îl voi putea înfrunta."

Când primeşte, peste câteva zile, o scrisoare de la părintele Dupuy – trimisă de la Laon, în 15 iulie 1789 – în care fostul lui profesor îi explică cum că trebuie să mai atenueze termenii pe care i-a folosit când a scris *Scrisori despre Corsica*, pentru a nu-l jigni pe ministrul Necker, Bonaparte se revoltă. Lucrarea lui nu este o rugăminte, ci o dovadă de luptă. Să se ştie limpede ce gândesc patrioţii corsicani şi că el este în fruntea lor. Asta trebuie să înţeleagă cine citeşte *Scrisorile*.

Îşi susţine ideile fără nicio ezitare. Este corsican, iar convingerile lui sunt atât de ferme, încât pana îi tremură în mână, în timp ce scrie.

Adeseori, trebuie să se întrerupă, fiind mult prea nerăbdător, dar este la unison cu evenimentele.

Deschide fereastra. Se sună adunarea.

Se aud strigăte. Se dă alarma. Curând, începe să se zărească fum. Bonaparte se duce în centrul oraşului Auxonne.

Este 19 iulie 1789. S-au adunat luntraşi şi hamali, îl bruschează pe sindicul oraşului, pătrund în apartamentul perceptorului, dau

foc la mobile și registre, devastează birourile unde se află actele de concesionare și polițele.

A izbucnit revolta.

Bonaparte se întoarce la cazarmă. Ofițerilor și soldaților li se spun veștile: în 14 iulie, Bastilia, fortăreața închisoare a regelui, a fost ocupată de revoluționari, iar comandantului ei i s-a tăiat capul. Gărzile franceze s-au alăturat mulțimii, au tras cu tunul asupra Bastiliei. Bonaparte nu mai zăbovește nicio clipă. Preia comanda companiei sale. Trei bande de insurgenți care străbat orașul, se împrăștie când îi văd pe soldați. Toată noaptea soldații patrulează pe străzi. Lumea se teme să nu vină în oraș cei cărora notabilitățile din Auxonne le spun tâlhari. În dimineața zilei de 20 iulie, sunt deja acolo. Țărani veniți din împrejurimi. Actele de concesiune sunt arse. Hambarul cu sare este jefuit. Țăranii nu se împrăștie decât după ce ofițerii dau ordin să se încarce puștile. Se restabilește calmul. Companiile intră în cazarmă. Bonaparte se întoarce în camera lui. Imediat ia pana în mână și-ncepe să scrie cât are încă vie în minte atmosfera acestor înfruntări. Vrea să-i povestească fratelui său, Joseph, tot ce a trăit:

„Îți scriu în timp ce încă mai aud zgomotul tobelor, al armelor și văd revărsându-se sângele pe străzi. Populația acestui oraș, căreia i s-a alăturat o mână de tâlhari străini, veniți să prade tot ce le iese în cale, a început duminică seara să devasteze corpurile de clădiri în care locuiesc rândașii de la ferme, au jefuit vama și mai multe case. Generalul are șaptezeci și cinci de ani. A considerat că este prea extenuat. L-a chemat pe șeful burgheziei locale și i-a transmis să execute ordinele mele. După mai multe manevre am reușit să arestăm treizeci și trei de insurgenți și i-am întemnițat. Cred că pe doi sau trei dintre ei îi vom spânzura fără judecată."

Nicio ezitare, niciun semn de întrebare. Trebuie să domnească ordinea, deși Bonaparte adaugă, condamnându-i pe cei privilegiați: „A fost vărsare de sânge în toată Franța, însă mai peste tot s-a vărsat sângele spurcat al dușmanilor libertății, al națiunii, care de multă vreme se îmbogățesc pe seama ei."

Chiar dacă foloseşte cuvintele specifice „patrioţilor francezi", reacţionează mai întâi ca orice ofiţer care detestă „plebea". Şi se gândeşte în special la Corsica. De ceea ce se va întâmpla cu ea depinde destinul său personal.

În 9 august cere oficial un nou concediu pentru a se duce în Corsica. Trebuie să mai aştepte însă. Se întoarce în cameră, se plimbă prin împrejurimi, de parcă ar fi închis în acest ţinut.

Nu-l mai calmează scrisul. Dar rămâne singura ocupaţie care îi dă impresia că face ceva util.

Îi scrie domnului Giubega, care este naşul lui şi totodată grefier-şef al Stărilor Generale ale Corsicii.

Pe parcursul nopţii de 4 august, privilegiile sunt abolite datorită unui amplu elan unanim.

„Anul acesta se anunţă prin nişte deschideri de drumuri cu adevărat favorabile pentru oamenii de bine", scrie Bonaparte, „iar după atâtea secole de barbarie feudală şi de tiranie politică, iată că încă mai putem fi surprinşi să vedem cuvântul Libertate înflăcărând sufletele pe care luxul, frivolitatea şi artele păreau să le fi distrus."

E foarte adevărat, Franţa îl uimeşte. În ziua aceea din august, Bonaparte se gândeşte la Paris, acel centru al plăcerilor ce pare să fi devenit un vulcan. Dar momentul istoric pe care îl parcurge are importanţă pentru el numai dacă şi Corsica are de câştigat de pe urma lui.

Devine agitat la gândul că ar putea lipsi de pe insulă încât se duce din nou la feldmareşalul du Teil, care-l anunţă, în sfârşit, că noul său concediu este pe cale să fie aprobat. Trebuie să mai aibă puţină răbdare. Reia scrisoarea adresată naşului său, Giubega.

„În timp ce Franţa renaşte", spune el, „ce soartă vom avea noi, ceilalţi, nefericiţi corsicani? Vom fi aceeaşi oameni demni de dispreţ, vom continua să sărutăm mâna insolentă care ne oprimă? Vom continua să asistăm impasibili şi să vedem cum toate slujbele ce ne erau destinate de drept vor fi în continuare ocupate de

nişte străini mărunţi prin moravurile şi comportamentul lor, dar şi infami prin originea lor?"

El face parte dintr-o altă rasă. În aceste momente, dispreţuieşte poporul francez.

În ziua de 16 august a asistat la revolta Regimentului La Fère.

Soldaţii s-au prezentat în rânduri strânse în faţa casei colonelului, cerând să li se dea banii negri păstraţi în casa de bani a regimentului. Colonelul a cedat în cele din urmă, datorită numărului lor mare, a strigătelor şi ameninţărilor pe care i le-au adresat şi a faptului că şi-a dat seama că nu vor renunţa prea uşor.

Soldaţii şi-au împărţit banii, apoi s-au îmbătat, forţându-i şi pe ofiţeri să bea, să cânte şi să danseze cu ei.

Bonaparte priveşte de departe aceste scene. Îl vede pe unul dintre camarazii săi, locotenentul Bourbers, înconjurat de soldaţi furioşi care-l acuză că l-a lovit pe unul dintre ei. Vor să-l ucidă. Doi sergenţi-majori îi sar în ajutor şi-l iau de acolo. Însă locotenentul trebuie să plece din Auxonne în noaptea următoare, deghizat în femeie! Ar fi trebuit, spune Bonaparte, să se tragă cu tunul asupra răzvrătiţilor, aceste canalii abjecte care batjocoresc toate principiile disciplinei.

Astfel de tulburări îl revoltă, chiar dacă noua politică i se pare „un pas înainte spre Binele general". Dar nu acesta este esenţialul. Bonaparte nu încetează să se gândească la soarta Corsicii.

Ar vrea ca naşul său, Giubega, să acţioneze.

„Până acum, era mai prudent să tăcem", îi scrie în continuare. „Adevărul nu este pe placul unui suflet viciat: astăzi însă, împrejurările s-au schimbat, trebuie să ne purtăm şi noi altfel. Dacă ratăm această ocazie, vom rămâne sclavi pentru totdeauna."

Vrea să plece în Corsica. În 21 august, primeşte, în fine, acceptul oficial pentru concediul său, care ar trebui să se prelungească până în 1 iunie 1790.

Ultimele zile la Auxonne i se par nesfârşite.

Nu are astâmpăr. De la cazarmă se duce în camera lui. Apoi se duce la librar. Aude dându-se alarma de mai multe ori pe zi.

Oamenii înspăimântaţi aleargă pe străzi. Se anunţă sosirea bandei de tâlhari, apoi această teamă cumplită, care durează de o lună întreagă, ca o febră intermitentă, se potoleşte.

La jumătatea lunii septembrie, când Bonaparte pleacă, în sfârşit, la Auxonne domnea din nou calmul.

În drum spre Marsilia, unde speră să-l întâlnească pe abatele Raynal înainte să se îmbarce spre Corsica, Napoleon Bonaparte se opreşte la Valence.

Este primit cu bucurie, toată lumea îşi aminteşte de tânărul sublocotenent. În salonul domnului de Tardivon, se vorbeşte cu patos despre Revoluţia care răvăşeşte întreaga ţară, cu toţii îşi fac griji din pricina tâlharilor care au incendiat castelele din regiune. Cu toţii speră într-o monarhie reînnoită care să fie rodul acestor evenimente.

Domnul de Tardivon, abate de Saint-Ruf, îl ia de braţ pe Bonaparte. Îi vorbeşte încet, în acelaşi ritm cu paşii lui mici.

„După cum se desfăşoară lucrurile", spune el, „oricine poate deveni rege. Dacă ajungeţi rege, domnule Bonaparte, împăcaţi-vă cu religia creştină, vă va fi un ajutor preţios."

A doua zi, Bonaparte, la prora vasului ce coboară pe Ron, îşi umple sufletul cu miresmele aerului venit dinspre mare.

Partea a treia

Cu mintea plină de marile probleme publice

septembrie 1789 – 11 iunie 1791

Partea a treia

Cu mintea plină de marile probleme publice

septembrie 1789 – 11 iunie 1793

9

În 25 septembrie, Napoleon este cel dintâi dintre pasageri care părăseşte vasul, sărind pe cheiul din portul Ajaccio.

Căldura continuă să fie copleşitoare, de parcă ar mai fi încă vară. Oraşul dormitează, la începutul acestei după-amieze, tulburat doar de vocile marinarilor şi ale hamalilor.

Totul pare atât de calm, de liniştit, atât de diferit de ceea ce Napoleon se aştepta să găsească, încât, preţ de o clipă, stă pe gânduri.

Mintea îi este înfierbântată de tot felul de proiecte pentru Corsica. Are şi acum proaspete în memorie zgomotele stârnite de revolte şi imaginile pline de violenţă.

Îşi aminteşte tot ce a trăit la Seurre, la Auxonne, tot ce i s-a spus la Valence şi pe vaporul cu care cobora Ronul.

La una dintre opriri, pe fluviu, patrioţii au vrut să aresteze o tânără femeie, pe doamna de Saint-Estève, cu care Napoleon se împrietenise în timpul călătoriei. S-au mirat când au văzut un ofiţer în preajma ei. Li s-a părut că tânăra seamănă cu contesa d'Artois, despre care se ştia că a plecat din Paris ca să emigreze. Din fericire, Napoleon a reuşit să-i convingă pe patrioţi că se înşală. La Marsilia, străzile erau invadate de patrioţi ce arborau cocarda tricoloră. Diverşi oratori, ridicaţi pe borne sau urcaţi în căruţe, îi îndemnau pe oameni să fie vigilenţi, şi îi avertizau să se ferească de tâlhari.

Înainte de a se îmbarca, Bonaparte s-a întâlnit cu abatele Raynal, care l-a încurajat să scrie istoria Corsicii.

Pe tot parcursul traversării, Napoleon s-a plimbat pe punte, nerăbdător să ajungă la destinaţie, visând la rolul pe care îl va juca, poate, alături de Pasquale Paoli dacă acesta se va întoarce din Anglia sau chiar în locul lui, dacă *Babbo* nu se va putea înapoia pe insulă.

Dar iată-l ajuns în Ajaccio, intrigat de apatia oraşului adormit, ce pare a trăi în afara istoriei.

Preţ de câteva clipe, îndoiala i se strecoară în suflet. Nu cumva s-a pripit plecând din mijlocul evenimentelor, să vină aici, unde pare că nu se întâmplă nimic?

Îl vede pe Joseph ieşindu-i în întâmpinare.

„Ce se petrece în Franţa?" îl întreabă Joseph. Ce-i poate spune despre revoluţie? Joseph a primit scrisorile fratelui său, dar ziarele nu mai ajung aici sau sunt primite abia la o lună după apariţie. Deputaţii corsicani aleşi în Stările Generale, cei ai Stării a Treia, Saliceti, avocat la Consiliul Superior – „Sunt avocat", spune Joseph cu mândrie, „şi totodată membru al Consiliului Superior" – şi contele Colonna de Cesari Rocca, nepotul lui Paoli, precum şi cei ai nobilimii şi clerului, contele de Buttafoco şi abatele Peretti, nu spun nimic despre dezbaterile Adunării Constituante.

Aici nu s-a schimbat nimic, adaugă Joseph. Guvernatorul, vicontele de Barrin, nu face cunoscut niciunul din decretele votate de Adunarea Constituantă. De parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, nici întrunirea Stărilor Generale, nici căderea Bastiliei. Insula se află în continuare sub autoritate militară.

Deodată, Joseph îi arată soldaţii care poartă la chipiu cocarde albe.

Napoleon se arată indignat. În Corsica, nimănui nu-i pasă că are loc o revoluţie? Că au fost desfiinţate privilegiile? Să fie oare posibil ca vijelia ce a străbătut regatul Franţei şi le-a impus tuturor să poarte cocarda tricoloră, să nu fi ajuns şi în Corsica?

Este atât de revoltat, încât pe drumul spre casa părintească, schimbă subiectul şi se interesează de familie.

Letizia Bonaparte îl aşteaptă pe Napoleon, spune Joseph. Copiii sunt cu toţii adunaţi în jurul mamei lor. Şi ei sunt nerăbdători să-şi revadă fratele. Elisa, care-şi desăvârşeşte educaţia la Maison de Saint-Cyr, este singura care nu se află de faţă.

Joseph ezită, de parcă s-ar teme să nu-l enerveze pe Napoleon. „Viitorul lor este incert", spune el, „ca, de alfel, al tuturor corsicanilor."

„N-am pledat decât într-un singur proces", explică Joseph.

Repetă în faţa lui Napoleon câteva fragmente din pledoarie. A obţinut achitarea asasinului pe care l-a apărat şi s-a ajuns la concluzia că a acţionat în legitimă apărare.

— Lucien? întreabă Napoleon.

— S-a întors la Aix, după ce a plecat de la seminar. Nu a obţinut bursă.

La fel şi Louis, care solicită zadarnic un ajutor financiar ca să urmeze cursurile unei şcoli militare, după exemplul lui Napoleon. Jérôme are cinci ani, Caroline va împlini opt ani, iar Pauline zece.

Bonaparte nu scoate o vorbă mult timp, apoi, când ajung pe strada Saint-Charles, unde zăreşte casa familiei, spune cu un ton sever că va pune pe toată lumea la treabă.

„E nevoie de ordine, de disciplină, de o folosire riguroasă a timpului. Casa asta"", adaugă, „trebuie să fie un adevărat colegiu pentru aceşti copii. Nimeni nu-şi poate permite să trândăvească. Familia Bonaparte trebuie să fie un exemplu pentru Corsica."

Tânărul abia avu timp să-şi îmbrăţişeze familia, s-o asculte pe Letizia Bonaparte plângându-se de greutăţile vieţii, abia apucă să-l dojenească pe Lucien, să-l îndemne să fie mai riguros şi să mai lase palavrele, că se pomeni în casă cu tot felul de apropiaţi.

Toţi îi pun aceeaşi întrebare: „Ce se întâmplă în Franţa?"

Napoleon răspunde cu însufleţire. Numărul celor prezenţi îi dă motive să fie optimist în privinţa stării de spirit, toată lumea vrea schimbarea. În fiecare zi, i se spune, „aşteptăm sosirea vaselor". Cu toţii vor să ştie. Poporul aşteaptă un semn din partea Franţei ca să acţioneze.

În 15 august, la Ajaccio, locuitorii au manifestat împotriva episcopului Doria și l-au constrâns să le dea patru mii de livre. Au cerut suprimarea drepturilor amiralității. Comandantul garnizoanei, La Férandière, și ofițerii săi n-au putut face nimic. Abia când i-au amenințat pe manifestanți că se trage cu tunul, aceștia s-au împrăștiat. S-a constituit un comitet alcătuit din treizeci și șase de cetățeni.

Peste tot, lucrurile s-au pus în mișcare, la Bastia, la Corte, la Sartène și în ținuturile rurale. Exilații încep să se întoarcă în nordul insulei. S-au organizat în bande de câte treizeci de oameni. Guvernatorul Barrin a renunțat să-i mai urmărească. El are însă autoritate asupra orașelor. Populația se teme de represiune, dar, dacă se va apela la măsuri drastice, se va ridica la luptă.

Napoleon a ascultat, apoi a ținut un discurs însuflețitor. Îi condamnă „pe lași și pe cei slabi care lâncezesc într-o sclavie confortabilă". El se numără printre cei care vor să acționeze. Cei adunați îl ascultă. Se discută la nesfârșit.

Abia la miezul nopții Napoleon rămâne singur cu fratele său. Ies amândoi în grădină, în pofida răcorii de afară. Ei doi, spune, sunt cei care pot schimba Corsica, pot pregăti întoarcerea lui Pasquale Paoli sau... Napoleon tace câteva clipe, apoi adaugă: „pot duce mai departe lupta lui, îl pot înlocui."

Se îndepărtează singur, se plimbă cu pași mari.

Zilele următoare, Napoleon străbate străzile din Ajaccio și drumurile din ținuturile vecine.

Adună oamenii, le vorbește, plin de patos. Spune, în sfârșit, ceea ce a scris în *Scrisori despre Corsica*, ceea ce ține numai pentru el de ani de zile.

Joseph fac tot ce poate și el, iar seara cei doi frați își împărtășesc rezultatele.

Noaptea, în camera lui din casa de pe strada Saint-Charles sau în cabinetul de lucru din casa de țară din Milelli, Napoleon rescrie introducerea la *Scrisori despre Corsica*, lăudând cu și mai multă convingere personalitatea lui Pasquale Paoli.

Dimineața, îi încredințează textul fratelui său, Lucien, pentru a-l retranscrie.

Locuitorii din Ajaccio încep să compare casa Bonaparte cu o mănăstire sau cu un colegiu.

Napoleon nu a împlinit încă douăzeci și unu de ani, însă fiecare zi ce trece îl face să aibă tot mai multă încredere în el.

Stă singur, adesea. Se plimbă pe drumurile de țară. Îi place să admire vegetația deasă, iar acolo, în depărtare, peisajul arid al salinelor. Uneori, când se întoarce acasă, tremură. Unele zone, pe unde îi place să se plimbe, sunt insalubre. Dar nu renunță nici să adune oamenii și să le vorbească, nici la plimbările lungi, nici la scris care îi ia aproape toată noaptea.

Descoperă pentru prima oară în viață ce influență poate avea asupra oamenilor. La fiecare întâlnire cu ei le vorbește cu tot mai multă pricepere, fiind din ce în ce mai convingător. Unii dintre concetățenii săi vor să încerce o lovitură de forță. Napoleon îi temperează. Guvernatorul dispune de trupe și de tunuri, le spune. „Trebuie să acționăm prudent, să profităm de ceea ce se întâmplă la Paris, ca să constrângem autoritățile din Corsica să cedeze."

În 31 octombrie 1789, îi adună în Biserica Saint-François pe cei care se consideră patrioți. Oamenii sunt surprinși. Este prima acțiune a acestui tânăr, al cărui nume a început să fie rostit cu respect. Napoleon se plimbă neliniștit în travee[1]. Are o carte în mână. Începe prin a citi un comunicat. „Atunci când niște magistrați uzurpă o autoritate ce contravine legii", spune el, „atunci când niște deputați, ce nu au fost însărcinați să facă asta, își arogă dreptul de a vorbi în numele poporului, împotriva voinței acestuia, persoanele particulare au dreptul să se unească."

[1] Porțiune dintr-o construcție (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele. (N. red.)

El cere ca insula Corsica să fie eliberată „de o administrație care ne distruge, ne umilește și ne discreditează".

Face apel la deputații Stării a Treia, Saliceti și contele Colonna de Cesari Rocca. Cei ai nobilimii și ai clerului, Buttafoco și Peretti, nici măcar nu sunt pomeniți.

„Suntem patrioți", încheie Napoleon.

Solicită să fie instalată o masă în biserică.

Pune acolo textul, ia pana, se întoarce spre oamenii adunați, le spune că trebuie să semneze acest comunicat și că el îl va parafa cel dintâi.

Se apleacă și, cu o mișcare rapidă a mâinii, scrie:

Buonaparte, ofițer de artilerie, apoi se ridică.

În noaptea aceea, nu a dormit. Tocmai a înfăptuit primul său gest politic.

Se ridică și coboară în grădina casei din Milelli unde a rămas peste noaptea. Semnătura pe acel document este, în egală măsură, reușita, încununarea tuturor gândurilor sale, și un punct de plecare, începutul unui drum pe care trebuie s-o apuce, deși nu știe încă încotro duce și unde se termină.

Să acționeze, să acționeze, iată legea căreia trebuie să-i dea ascultare.

A doua zi, călărește spre Bastia, spre capitală. Acolo se află guvernatorul Barrin. Acolo se fac jocurile.

Napoleon se instalează. Îi adună pe patrioți, le vorbește cu autoritate. Așteaptă, le spune, să-i fie livrate două cufere de la Livorno.

Când acestea ajung, le deschide adâncindu-și mâinile în grămada de cocarde tricolore. Cere apoi să fie distribuite locuitorilor și soldaților din garnizoană.

Începând cu 3 noiembrie, tot orașul este împodobit cu albastru-alb-roșu. Ofițerii își țin oamenii în frâu, îi închid pe cei care se încăpățânează să arboreze noile culori.

Trebuie să meargă mai departe. Să acționeze din nou, să mai urce o treaptă, căci a acționa înseamnă a urca.

„Locuitorii din Bastia să-și scoată armele, să le pregătească în mod fățiș, să-și ascută cuțitele, să-și arate puștile", spune Napoleon. „În ziua de 5 noiembrie 1789, să se ducă cu toții, în mod pașnic, la biserica Saint-Jean, unde vor fi înregistrați oficial în miliția astfel creată."

Tensiunea pune stăpânire pe oraș. Napoleon străbate străzile. Companii de grenadieri și vânători din Regimentul du Maine înaintează spre biserică. Tunurile din fortăreață sunt îndreptate spre oraș. Niște ofițeri îi insultă pe locuitorii din Bastia: „Pârliții ăștia de italieni vor să ne sfideze? O să aibă de-a face cu noi!"

Singurul corsican care este ofițer de artilerie ca și Bonaparte, Massoni, se alătură în mod fățiș celor din fortăreață.

Pe străzile din apropierea Bisericii Saint-Jean, izbucnește dintr-o dată o confruntare între soldați și localnici. Se aud împușcături. Doi soldați sunt uciși, mai mulți corsicani sunt răniți cu lovituri de baionetă.

La scurt timp după aceea, Barrin face o concesie. Distribuie arme membrilor noii miliții. Cât despre colonelul care comanda trupele, nu-i rămâne decât să plece din Bastia. Când vasul său se îndepărtează de țărm, corsicanii chiuie de bucurie și sună din trompete.

„Frații noștri din Bastia și-au rupt lanțurile în mii de bucăți", spune Napoleon.

Se întoarce la Ajaccio. Cunoaște foarte bine toate aceste drumuri pe care le-a străbătut de-atâtea ori. Dar niciodată nu s-a simțit ca acum, la începutul lui noiembrie 1789. Niciodată n-a avut sentimentul că a dat naștere unor evenimente, că a făcut istorie. Niciodată n-a mai fost cuprins de o asemenea stare de exaltare.

Este în al nouălea cer când aude, peste câteva săptămâni, că, la aflarea veștii despre evenimentele din Bastia, deputatul Saliceti cere ca insula Corsica să nu mai fie supusă regimului militar asemenea unei regiuni cucerite, ci să fie integrată în regat și guvernată potrivit aceleiași constituții precum celelalte părți componente ale imperiului.

În 30 noiembrie 1789, Adunarea Națională nu doar că acceptă această solicitare, ci, la propunerea lui Mirabeau, declară că toți exilații care au luptat pentru libertatea insulei se vor putea întoarce în Corsica și-și vor putea exercita drepturile de cetățeni francezi.

Vestea ajunge în Corsica la sfârșitul lunii decembrie.

De îndată, Napoleon cere să fie confecționată o banderolă care este atârnată pe fațada casei sale din strada Saint-Charles. Pe ea sunt scrise următoarele cuvinte: „Trăiască Națiunea! Trăiască Paoli! Trăiască Mirabeau!"

Peste tot în oraș, lumea cântă și dansează. În piața l'Olmo se aprinde un foc de bucurie. Toată lumea strigă: *Evviva la Francia! Evviva il rè!*

Napoleon se amestecă în mulțime.

În biserici se cântă Te Deum-uri.

Auzind toate aceste voci, toate aceste exclamații, Napoleon simte o bucurie fără margini, bucuria născută din mândria de a se afla la originea evenimentelor. Toți cei care dansează, bărbați și femei deopotrivă, tot acest popor cuprins de bucurie, lui îi datorează fericirea.

Face parte, într-adevăr, dintre acei oameni aparte, pe care Plutarh îi numește eroii care fac istoria.

Abia a împlinit douăzeci de ani și cinci luni.

Scrie. Poate pentru prima oară din copilărie, se simte în sinea lui întreg, de parcă cele două părți separate ale eului său s-au reunit, în sfârșit.

Patriotul corsican îl acceptă pe ofițerul francez.

Noua Franță, această națiune puternică, luminată, care i se părea frivolă, coruptă de femeile galante, de moravurile pervertite și de indolență, a renăscut. Radiază. Corsica este o parte din întreg.

Napoleon, plin de entuziasm spune: „Franța ne-a primit la sânul ei. De acum, avem aceleași interese, aceeași solicitudine: nicio mare nu ne mai desparte!"

Renunță să mai publice *Scrisori despre Corsica*. Ce rost ar mai avea acum?

„Dintre ciudățeniile Revoluției Franceze", scrie, „aceasta nu este nicidecum cea mai neînsemnată: cei care ne ucideau până mai ieri ca pe niște rebeli sunt acum protectorii noștri, sunt animați de sentimentele noastre."

Când Napoleon iese pe străzile din Ajaccio, în primele luni ale anului 1790, singur sau însoțit de Joseph, are plăcerea să vadă că este salutat, înconjurat cu acea curiozitate afectuoasă și recunoscătoare care îi însoțește pe cei în care poporul își recunoaște conducătorii sau reprezentanții.

Toți vor să schimbe câteva cuvinte cu el. Joseph primește felicitări pentru că a fost numit ofițer municipal.

Încetul cu încetul se constituie un clan Bonaparte, iar Napoleon vrea să le demonstreze partizanilor săi că este, în egală măsură, un om care face istorie, dar și un patriot modest.

Se înscrie pe listele Gărzii Naționale ca simplu soldat și face de gardă, când îi vine rândul, în fața porții lui Marius-Joseph Peraldi care fusese numit colonel.

Cine se lasă însă înșelat de aceste aparențe?

Napoleon află, prin felurite indiscreții, că La Férendière, comandantul garnizoanei din Ajaccio, i-a scris ministrului ca să-l denunțe. „Acest tânăr ofițer a fost educat la Școala Militară Regală", și continuă: „sora lui, la Saint-Cyr, iar mama lui s-a bucurat de multă generozitate din partea guvernului. Ar fi mult mai bine să se întoarcă la regimentul său, căci se agită pe aici fără încetare."

Napoleon i-o luase însă înainte scriindu-i, în 16 aprilie 1790, colonelului său, solicitând un nou concediu:

„Sănătatea mea șubrezită nu-mi permite să revin la regiment înainte de a doua cură de ape minerale la Orezzo, adică în data de 15 octombrie."

Atașează scrisorii și un certificat medical prin care atestă veridicitatea spuselor sale. Este adevărat că, din când în când, are stări febrile, probabil din pricina plimbărilor în saline.

În 29 mai, îi va fi acordat un concediu de patru luni, începând cu ziua de 15 iunie 1790.

Se simte eliberat. Are tot mai mult sentimentul că voința și dorințele sale pot deschide toate ușile. Că e de ajuns numai să-și dorească ceva pentru ca acel lucru să se împlinească. De îndată ce și-a propus să atingă un anumit obiectiv, nu trebuie decât să reunească în mod metodic mijloacele necesare ca să se pună în mișcare, iar dacă vrea cu tot dinadinsul să facă ceva, niciun obstacol nu-i va putea sta în cale.

Rămâne în Corsica pentru a continua „să agite“ spiritele în insulă, pentru a-l convinge pe Joseph să facă parte din delegația care ar trebui să-i iasă în întâmpinare lui Pasquale Paoli, pe drumul către Corsica.

Trebuie să fie prezent în Corsica la reîntoarcerea lui *Babbo*. Nu poate pleca de pe insulă tocmai acum când poporul trezit la viață își va întâlni eroul, pe cel căruia Napoleon i-a oferit serviciile sale.

În 24 iunie 1790, Joseph s-a îmbarcat pe un vas ce se îndrepta spre Marsilia. Pasquale Paoli a plecat din Paris după ce a fost aclamat de Adunarea Națională și primit de Robespierre la „Clubul iacobinilor“, iar delegația din care face parte Joseph trebuie să-l întâlnească la Lyon.

A doua zi, în 25 iunie, Napoleon se află la masa lui de lucru.

Deodată, aude rumoare, și țipete provocate de o mulțime aflată în mișcare.

De câteva zile, s-a iscat un conflict între, pe de-o parte, municipalitatea din Ajaccio și cetățenii orașului și de cealaltă parte, autoritățile garnizoanei. Municipalitatea solicită arme și accesul în fortăreață. La Férendière și maiorul Lajaille refuză.

Napoleon își ia pușca și, fără să mai piardă timp ca să-și mai pună vestonul pe el, să se încalțe și să-și pună cascheta, coboară în stradă.

Manifestanții îl recunosc, îl aclamă considerându-l căpetenia lor. El ezită, apoi, pentru că s-a mai confruntat cu astfel de situații și cu astfel de oameni răzvrătiți și știind la ce acțiuni extreme poate să recurgă mulțimea, trece în fruntea lor, încearcă să le facă jocul, acceptă să-i aresteze pe francezi, dar îi protejează de posibilitatea unor violențe mai grave.

Astfel este arestat maiorul Lajaille, reținut de municipalitate. În acel moment însă, Napoleon stă deoparte, așa cum făcuse la Bastia în 5 noiembrie 1789. Nu se hotărăște să-și asume din nou rolul de căpetenie decât atunci când municipalitatea, după ce l-a eliberat pe maiorul Lajaille, vrea să redacteze un memoriu pentru a justifica acea „zi de 25 iunie". El îl acuză pe La Férendière că a uneltit „comploturi infame împotriva legii" și a încercat să organizeze o „revoltă reprobabilă". Îi denunță pe aceia dintre corsicani care s-au pus în slujba Franței Vechiului Regim, „care trăiesc printre noi, care s-au îmbogățit dându-și mâna cu stăpânii noștri, iar acum detestă o constituție care nouă ne redă libertatea!"

Cum se face însă că, scriind aceste lucruri, Napoleon nu s-a gândit și la tatăl său, Carlo Bonaparte, care s-a numărat printre corsicanii pe care tocmai i-a denunțat?

Într-o duminică din luna iulie 1790, în timp ce Napoleon se plimbă cu fratele său prin piața l'Olmo, un grup de corsicani, având-l în frunte pe abatele Recco, nepotul fostului lor profesor de matematică din Ajaccio, se îndreaptă spre ei. Îl acuză pe Napoleon că a stârnit revolta din 25 iunie, că i-a persecutat pe francezi și pe corsicanii demni de a se considera francezi. Tocmai el, un Bonaparte, al cărui tată a fost odinioară partizanul lui Paoli, iar apoi curteanul domnului de Marbeuf, tocmai el, un Bonaparte de origine toscană.

Câțiva prieteni ai lui Bonaparte s-au repezit să-l apere, amenințându-i cu moartea pe cei care ar îndrăzni să-l atingă. Napoleon și-a păstrat sângele rece. „Adică noi n-avem dreptul să ne considerăm francezi?" strigă el din toate puterile. „*Orrenda bestemmia*, «cumplită blasfemie»! Îi voi da în judecată pe infamii care proferă astfel de blasfemii!"

Cele două grupuri își aruncă unul altuia cuvinte grele, apoi fiecare se retrage.

Napoleon se întoarce acasă cu Joseph, pe strada Saint-Charles. Este tăcut și gânditor.

Încearcă să înțeleagă dușmăniile care-i stârnesc pe corsicani unii împotriva altora. Pe de-o parte sunt cei care au fost partizanii lui Paoli și i-au rămas fideli, și cei care au acceptat, precum Carlo Bonaparte, să colaboreze cu autoritățile franceze. Apoi cei care au ales să treacă de partea cauzei Franței revoluționare și, deci, să se simtă cetățeni ai acestei națiuni și cei care nu renunță la cocarda albă; și, în fine, cei care visează la independență.

În luna septembrie 1790, Napoleon pleacă în întâmpinarea lui Pasquale Paoli care a debarcat la Bastia. Din clipa în care a pus piciorul pe teritoriul Corsicii, *Babbo* devine și acționează de parcă ar fi stăpânul insulei: ordonă să fie arestați dușmanii săi, francezii, merge din sat în sat înconjurat de o mulțime de admiratori și de adulatori. Pretutindeni, Paoli este considerat Salvatorul, Dictatorul.

Napoleon și fratele lui se amestecă printre tinerii care alcătuiesc în jurul lui Pasquale Paoli o cohortă zgomotoasă, ce-și dispută privilegiul de a face parte din escorta lui de onoare.

Napoleon privește acest cortegiu din care face parte și el. La intrarea în sate, au fost înălțate arcuri de triumf, iar locuitorii îl întâmpină cu urale, trăgând focuri de armă.

Tânărul călărește alături de Paoli. Îl privește pe acest om îmbătrânit, care a trăit douăzeci de ani în Anglia, primind 2000 de lire sterline pensie din partea guvernului englez. Se gândește că, în anturajul lui Paoli, nu este decât unul dintre mulți alții, un oarecare. Poate fi chiar suspect, din pricina uniformei de ofițer francez pe care o poartă, din pricina atitudinii pe care a avut-o tatăl lui. Și, mai e ceva, vechea opoziție dintre oamenii din Bastia și cei din Ajaccio, cei *di quà* și cei *di là*, „de dincoace" și „de dincolo" de munți. Paoli nu are încredere în locuitorii din Ajaccio. Iar Familia Bonaparte este din Ajaccio.

Suita ajunge la Ponte Novo.

Acolo, în 1769, Paoli a fost înfrânt de francezi. Dă un ocol locului, descalecă și apoi îi explică binevoitor lui Napoleon pozițiile

celor două tabere. Sunt cele pentru care a dat ordin oamenilor săi să le ocupe și să le apere. Toată lumea ascultă cu respect relatarea luptei. Napoleon încheie cu o voce neutră, căci e ofițer și cunoaște meseria armelor: „Rezultatul acestor dispoziții a fost cel așteptat."

Se lasă o tăcere de mormânt. Pasquale Paoli îl privește pe Napoleon, care nu pare să-și fi dat seama de impertinența de care a dat dovadă, care-l felicită pe fratele său mai mare pentru curajul de erou, pentru fidelitatea față de Corsica. Incidentul pare să se fi încheiat. Joseph Bonaparte este ales membru al Congresului pe care Paoli îl reunește la Orezza, iar apoi va fi ales președinte al Directoratului Districtului Ajaccio.

Napoleon este mulțumit.

Suntem la sfârșitul anului 1790. Concediul lui a expirat. Trebuie să se întoarcă în Franța, să-și încaseze solda, căci de acum se simte foarte legat de acest regat, al cărui cetățean și ofițer este. Vrea să-l ducă și pe fratele lui, Louis, acolo, să-l înscrie la o școală militară și, la nevoie, să-l instruiască el însuși, să-l supravegheze în timpul studiilor.

În iarna anului 1790, Napoleon se duce aproape în fiecare zi în port. Dar vântul nu este prielnic. Nu apare niciun vas către Franța.

Napoleon scrie, îi pune la treabă pe frații și surorile sale.

La sfârșitul lui decembrie, se poate, în fine, îmbarca împreună cu Louis, dar vasul este aruncat de două ori înapoi, pe coastele Corsicii.

Trebuie să mai aștepte.

În 6 ianuarie 1791, la Ajaccio, inaugurează, *Il Globo Patriottico*, „Clubul patriotic" al orașului. Asistă la fiecare întrunire unde vorbește cu multă însuflețire.

Bărbatul care are acum douăzeci și unu de ani și jumătate știe deja cum să-și impresioneze auditoriul. A învățat meseria armelor în Franța. În Corsica, a influențat mersul evenimentelor, s-a amestecat în luptele care opun facțiunile și clanurile, a fost recunoscut ca unul dintre capii mișcării și așa a învățat politică. I-a manipulat

și pe unii și pe ceilalți, l-a îndemnat pe fratele lui, Joseph, să iasă în față pentru a ajunge în posturi oficiale, el fiind încă prea tânăr pentru a ocupa asemenea funcții.

Când, în 23 ianuarie 1791, în cabinetul lui din casa de țară din Milelli, îi adresează, în numele „Clubului patriotic" din Ajaccio, o scrisoare lui Buttafoco, deputatul nobilimii, iar clubul decide să fie tipărită, i-o trimite lui Paoli.

Textul este lung, emfatic. Napoleon, atacându-l pe deputatul nobilimii și criticând cariera lui Buttafoco, omul care l-a incitat pe Choiseul să cucerească insula Corsica, amintește toate etapele istoriei insulei. Spune despre Buttafoco că n-a fost defel „impresionat de jertfa de sânge a fraților săi". Se adresează deputaților Adunării Constituante: „Oh Lameth, oh Robespierre, oh Pétion, oh Volney, oh Mirabeau, oh Barnave, oh Bailly, oh La Fayette, iată cine a îndrăznit să stea alături de voi!"

Însă Paoli, pe un ton sec, îi răspunde lui Napoleon că trebuie „să spună mai puține și să fie mai imparțial".

Napoleon scrâșnește din dinți. De multă vreme nu i-a mai dat nimeni o lecție. De altfel, a acceptat el vreodată să fie mustrat?

Citește mai departe.

„Nu-ți da osteneala să dezminți escrocheriile lui Buttafoco", continuă Paoli. „Lasă-l în seama disprețului și al indiferenței opiniei publice."

Napoleon a simțit aceste cuvinte ca o palmă pe obraz.

A decis însă să fie omul lui Pasquale Paoli. Așadar, a suportat palma fără să crâcnească.

Din fericire, în ultimele zile din ianuarie 1791, vântul și-a schimbat direcția.

Napoleon, însoțit până la pasarelă de mama, de frații și surorile lui, precum și de prietenii de la „Clubul patriotic", se poate, în fine, îmbarca împreună cu fratele său, Louis, pentru a porni spre Franța.

Pe punte, la pupa, cu mâna pe umărul fratelui mai mic, începe să aibă îndoieli.

Destinul lui se află pe insulă. Vrea să fie așa, crede că este așa. Și, cu toate astea, când vasul ajunge în larg, iar culmile Corsicii se pierd pe linia orizontului, Napoleon, pentru prima oară, nu-și mai simte sufletul cuprins de durere.

Înăuntrul lui, ceva s-a schimbat.

10

8 februarie 1791, ora trei şi jumătate după-amiază. Napoleon merge cu paşi repezi pe drumul spre Lyon.

În depărtare, sub apăsarea cerului întunecat ce parcă anunţă că va ninge, zăreşte clopotniţa de la Saint-Vallier-du-Rhône. La doar câteva sute de metri, iată şi primele case, ce par mai degrabă nişte cabane ale unui sătuc.

Adeseori, înainte de a începe să ningă, frigul pare să se îmblânzească, făcând loc unei atmosfere mai blânde şi umede.

Din când în când, Napoleon întoarce capul. Louis a rămas în urmă, intenţionat. Nu are decât treisprezece ani. I-ar fi plăcut să rămână la Valence, să aştepte până ce pleca diligenţa.

„Vom merge până în satul Serve“, a spus Napoleon, după ce s-a consultat cu vizitiul. Diligenţa se va opri când îi va ajunge din urmă.

Au ajuns la Serve. Se lasă întunericul. Un ţăran le deschide uşa. Îi salută pe ofiţer şi pe băiat, poftindu-i în casă. Cei doi vor aştepta la adăpost trăsura care va trece prin sat la lăsarea nopţii, înainte de a ajunge la Saint-Vallier-du-Rhône şi de a face acolo oprire.

După ce se instalează comod, Napoleon îi dă omului nişte bani. Trebuie să-şi dezvăluie gândurile. Vorbeşte îndelung cu ţăranul, în vreme ce Louis dormitează. I se aduce apoi lumânarea. Scoate din raniţă ce are nevoie pentru scris. Se adresează unchiului Fesch.

„Mă aflu în cabana unui biet om, de unde mă bucur să-ți trimit câteva rânduri. E ora patru după-amiaza, afară e frig, deși domnește o atmosferă blândă. Mi-a făcut plăcere să merg pe jos... Am dat peste tot de țărani foarte siguri de ei, mai ales în Dauphiné. Cu toții sunt dispuși să-și dea viața pentru apărarea Constituției.

La Valence am cunoscut oameni fermi, soldați patrioți și ofițeri aristocrați. Femeile sunt regaliste pretutindeni. Un lucru care nu surprinde pe nimeni. Libertatea este o femeie mai frumoasă, care le eclipsează."

Se întrerupe. Louis a adormit. Se gândește la situația Corsicii. Oamenii pe care i-a întâlnit la Valence i s-au părut mai puțin competenți decât cei din Ajaccio.

„Nu trebuie să-i plângem atâta de milă departamentului nostru", scrie în continuare. Dar ca să atragem atenția asupra insulei „ar trebui ca societatea patriotică din Ajaccio să-i dăruiască un costum corsican complet lui Mirabeau, adică o *barreta* (bonetă), o *mozza* (haină), *braghe* (pantaloni) și izmene, *carchera* (cartușieră), stilet, pistolet și pușcă. Asta ar avea un efect deosebit".

Napoleon se oprește din scris. Aude tot mai aproape zgomotul de roți și de saboți. Îl trezește pe Louis și adaugă o ultimă frază: „Te îmbrățișez, dragă Fesch, vine diligența. Trebuie să pornim. Vom dormi la Saint-Vallier."

În diligență, îi regăsește pe aceeași pasageri ca la Valence.

Reîncep discuțiile. Napoleon apără Constituanta. Îi denunță pe partizanii Vechiului Regim, „care nu se va mai întoarce", spune el pe un ton apăsat.

„Înalta societate este în mare măsură aristocrată", adaugă el, „adică membrii ei se ascund sub masca partizanilor Constituției engleze."

Recunoaște că el nu este un susținător al moderației.

La hanul de la Saint-Vallier, conversația continuă pe tema stării națiunii. Napoleon repetă acest cuvânt. Alții vorbesc de *regat*. De la căderea Bastiliei și întrunirea Adunării, susține el, când vorbim despre Franța trebuie s-o numim *Națiune*.

Mai târziu, ajunşi în cameră, după ce Louis adoarme, Napoleon continuă să scrie. Preocupările politice s-au estompat. Se ridică, deschide fereastra, se întoarce la masă: „Iedera îmbrăţişează primul copac ce-i iese în cale, altfel spus, în doar câteva cuvinte, aceasta este povestea iubirii.“

Ninge. Vrea să-i fie frig, să poată stinge sentimentele şi dorinţele care îl tulbură. În curând, va împlini douăzeci şi doi de ani.

„Ce este, deci, iubirea?“, scrie mai departe. „Priviţi-l pe acest tânăr de treisprezece ani: îşi iubeşte prietenul aşa cum îşi va iubi amanta la douăzeci de ani. Egoismul apare abia apoi. La patruzeci de ani, bărbatul îşi iubeşte averea, la şaizeci, se iubeşte numai pe sine. Ce este, deci, iubirea? Sentimentul slăbiciunii sale de care nu întârzie să se lase cuprins bărbatul singuratic sau izolat...“

Mai face câţiva paşi prin cameră, deschide şi închide fereastra. Zăpada acoperă cu un strat de linişte oraşul şi ţinuturile de la ţară.

Napoleon aşterne o ultimă frază pe foaia de hârtie.

„Dacă vei iubi, vei simţi pământul oferindu-ţi-se.“

Peste două zile, au ajuns la Auxonne. Îi arată lui Louis cazarma Regimentului La Fère, unde trebuie să se prezinte în faţa colonelului de Lance şi *Pavillion de la ville*, „Pavilionul oraşului“. Acolo vor locui. Îl va instala pe fratele său în camera unui servitor, învecinată cu cea în care va sta el.

Ajunşi în piaţa bisericii, în timp ce-i arată lui Louis prăvălia librarului, sunt înconjuraţi de ofiţeri. Aceştia îl salută cu răceală pe Napoleon. În timpul celor şaptesprezece luni de concediu cât a lipsit, regatul şi armata regelui au avut mult de pătimit. Îi reproşează că, în Corsica, a luptat împotriva garnizoanei regale şi împotriva domnilor de Barrin şi La Férandière. De ce Bonaparte n-a acţionat la fel ca domnul Massoni, care a ales tabăra regelui?

Napoleon se apără, dar tensiunea sporeşte în timpul acestei prime confruntări cu ofiţerii „aristocraţi“.

Napoleon este nervos când îi prezintă colonelului certificatele eliberate de Districtul Ajaccio. Documentele sale atestă nu numai că a vrut să se întoarcă la regiment încă din luna octombrie, ci şi

că a fost „animat de cel mai pur patriotism atunci când și-a dovedit neîndoielnicul atașament față de Constituție, încă de la începerea Revoluției".

Colonelul dă dovadă de înțelegere și susține solicitarea lui Napoleon de a i se plăti retroactiv solda pe perioada cuprinsă între 15 octombrie și 1 februarie. Napoleon se calmează, dar așteaptă cu nerăbdare hotărârea ministrului care să confirme plata sumei. Are nevoie de cele două sute treizeci și trei de livre, șase soli și opt dinari.

De acum sunt doi care trebuie să trăiască din solda lui. Napoleon își cumpără singur carnea, laptele, pâinea și se tocmește cu strășnicie când este vorba de prețurile alimentelor sau de lucrările de croitorie. Își perie uniforma. Nu se plânge niciodată colegilor săi. Mai târziu, va mărturisi, totuși: „Pentru educația fratelui meu, am făcut toate sacrificiile posibile, m-am lipsit de multe ori chiar și de lucrurile absolut necesare."

Frecventează însă în continuare librăria. Cumpără caiete, cărți și ziare.

Ziarele sunt așteptate la Auxonne cu aceeași nerăbdare ca în Corsica, iar Napoleon citește subofițerilor și soldaților cuceriți de ideile revoluționare articolele care relatează evenimentele petrecute în Paris.

Noaptea însă, când Louis doarme, Napoleon continuă să lucreze cu o pasiune pe care tulburările politice pe care le urmărește, le comentează și în care a fost implicat în Franța și în Corsica nu fac decât s-o sporească.

Citește Machiavelli, o istorie a Sorbonei și o alta a nobilimii. Uneori, a doua zi, îi arată lui Louis listele de cuvinte pe care le-a întocmit ca să-și completeze vocabularul. Copiază turnura frazelor, a expresiilor. Vrea să ajungă să stăpânească limba franceză, pe care o scrie cu îndârjire.

„Sângele meridional care-mi circulă prin vine", notează în josul unei scrisori adresate prietenului său, Naudin, comisar de război la Auxonne, „curge la fel de repede ca Ronul. Iartă-mă, dar, dacă ți-e greu să-mi descifrezi mâzgăliturile."

Reciteşte operele lui Rousseau. Notează pe marginea unor pasaje: „Nu cred aşa ceva.“ Uneori şterge cu un gest nervos cuvintele abia scrise. Nu mai este un simplu elev care ia notiţe. Îşi făureşte ideile în deplină libertate, dar întotdeauna la fel de pătimaş. „Seniorii sunt blestemul poporului“, scrie. Iar mai apoi: „Papa nu este decât şeful ministerial al Bisericii. Infailibilitatea aparţine Bisericii constituite în mod legitim, şi nu Papei.“

Uneori lucrează cincisprezece până la şaisprezece ore pe zi. Iar după ce şi-a îndeplinit misia personală, se ocupă de Louis.

„Am să-l fac să studieze cu forţa“, spune.

De multe ori, se înfurie. Îşi pălmuieşte fratele. Vecinii sunt indignaţi. „Pocitanie afurisită“, aşa îi strigă de cele mai multe ori. Dar când Louis reuşeşte să rezolve un exerciţiu de matematică sau de franceză, Napoleon se destinde. Zâmbeşe. Îşi laudă fratele mai mic.

„Va fi cel mai bun dintre noi“, îi spune lui Joseph. „Toate femeile de aici sunt îndrăgostite de el“, constată.

Îl ascultă vorbind, cu încântare, pe băiatul de treisprezece ani. Îl priveşte cum îşi face apariţia în saloane, dezinvolt şi plin de farmec. „A dobândit un anumit accent franţuzesc propriu, elegant“, îi mai scrie lui Joseph. „Intră într-o anumită societate, salută cu graţie, pune întrebările de politeţe cu o seriozitate şi o demnitate demne de un bărbat de treizeci de ani.“

Napoleon este extrem de atent cu Louis. Nu precupeţeşte niciun efort. Se simte răspunzător pentru soarta acestuia, îl învaţă tot ce ştie. Şi, mulţumit, adaugă: „Niciunul dintre noi nu va fi atât de bine educat.“

„Ce mai tura-vura“, spune Napoleon. „Aşa trebuie format un frate mai mic.“

Este ora trei şi jumătate dimineaţa. Băiatul clănţăne din dinţi. Se îmbracă în grabă. O bucată de pâine, şi o ia la picior pe drumurile de ţară, în noaptea glaciară, iar uneori suflă şi vântul.

Napoleon se-ndreaptă spre Dole. Acolo, pe strada Besançon, la numărul 17, locuieşte tipograful Joly. Meşterul a acceptat să-i tipărească *Lettre à Buttafoco*, „Scrisoare către Buttafoco“. Asta înseamnă

patru leghe[1] de mers până acolo și tot atâtea înapoi. Și va fi nevoit să parcurgă acest drum mai multe zile la rând.

Într-o dimineață, Napoleon s-a îmbrăcat ca un sanculot, cu haină scurtă și pantalon de pânză albă, în dungi. Tipografului, care se miră văzându-l, îi răspunde cu vocea lui sacadată că se află de partea celor care apără libertatea, că asta este singura cauză pentru care merită să lupți.

Nu stă niciodată prea mult la Dole. Îl îndeamnă pe Louis să pornească din nou, la drum. Înainte de prânz trebuie să ajungă la Auxonne.

Soarele a răsărit, iar Napoleon profită de această călătorie ca să-i țină o lecție de geografie lui Louis și să-i repete că nu trebuie să lase niciodată timpul să treacă fără să facă nimic.

Când ajung pe malul râului Saône, nu departe de cazarma din Auxonne, îl abordează doi ofițeri din Regimentul La Fère.

Iată-l, deci, pe renumitul locotenent Bonaparte!

Discuția devine tot mai aprinsă. Ofițerii îi reproșează că le-a citit soldaților articole din ziare favorabile decretelor emise de Adunarea Constituantă. Le-a reprodus chiar și textul pe care „Clubul patriotic" din Ajaccio l-a trimis membrilor Adunării, precizând că a fost scris de fratele lui mai mare, Joseph.

Tonul discuției este din ce în ce mai ridicat. Cei doi ofițeri pretind că toți nobilii sunt obligați să emigreze, asta fiind singura modalitate de a-i rămâne fidel regelui.

„Trăiască națiunea!" răspunde Napoleon. Patria este mai presus de rege.

Cei doi ofițeri îl îmbrâncesc, amenințând că-l aruncă în Saône. Se apără. Curând, ies soldații din cazarmă. Discuția încetează.

Chiar dacă Napoleon nu poate impune ideile revoluționare în corpul ofițerilor, soldații și sergenții sunt de acord cu ele. Iar feldmareșalul, baronul du Teil, numit în 1791 inspector general al artileriei, scrie că, deși ofițerii continuă să-și facă datoria în mod corespunzător în cadrul armatei, „soldații și subofițerii au adoptat o

[1] O leghe: circa 4 kilometri. (N. a.)

atitudine nelalocul ei, de insubordonare, care răzbate din tot ceea ce fac". Își întorc capul în altă direcție, ca să nu fie obligați să-i salute pe ofițeri, dar fraternizează cu cetățenii din Garda Națională și-și predau armele ofițerilor din cadrul miliției.

Într-o seară, când Napoleon a dat curs unei invitații la masă, în comuna Nuits, pentru a-l felicita pe unul dintre camarazii săi, ofițer din cadrul regimentului, care tocmai se căsătorise, își dă seama de îndată ce intră în salon că i s-a întins o cursă. Toată „nobilimea" din împrejurimi a fost poftită la masă.

Rânjesc cu toții văzându-l. Acesta este deci locotenentul cu limba ascuțită care apără ideile tâlharilor, încurajează indisciplina în rândul soldaților? Se strâng în jurul lui. I se pun întrebări stânjenitoare. Ce părere are despre actele de insubordonare? Aceasta este o stare de spirit ce poate fi tolerată de un ofițer?

Napoleon se apără. Nu este „antimilitar", spune. Are convingerea că disciplina și ordinea sunt necesare, însă nu pot fi respectate decât atunci când și ofițerii respectă legea, acceptă principiile noi.

Primarul comunei Nuits își face și el apariția, în haine de un roșu închis. Napoleon speră că și-a găsit un aliat. Dar bărbatul apără cu și mai multă convingere comportamentul ofițerilor care se gândesc să emigreze. La ce te poți aștepta din partea unui regim care nu știe să păstreze ordinea în armată, întreabă el.

Schimbul de cuvinte devine tot mai violent, așa încât stăpâna casei le cere să pună capăt disputei.

Începând chiar de a doua zi, la Auxonne, apoi la Valence, ciocnirile au loc din ce în ce mai des. Aici, la Valence ajunge și Napoleon însoțit de fratele său, în 16 iunie 1791 unde este înaintat la gradul de locotenent.

Noul său regiment – 4 artilerie – din Grenoble, este la fel de divizat ca Regimentul La Fère, din care Napoleon tocmai plecase. Trupele sunt favorabile ideilor noi, dar există destul de mulți ofițerii care se gândesc să emigreze sau să demisioneze din loialitate față de rege.

„Nu plecaţi niciodată, domnişoară Bou", spune Napoleon care n-a avut nicicând această intenţie. „Exilul este întotdeauna o nenorocire."

Căci, iată, şi-a regăsit vechea gazdă şi camera din casa Bou.

Louis este favoritul domnişoarei Bou care-l răsfaţă, îl dădăceşte şi, bineînţeles, îl apără când fratele lui prea exigent se înfurie.

Însă, la Valence, Napoleon are mai puţin timp pentru Louis. Se mulţumeşte să-i stabilească, în fiecare zi, programul de studiu, apoi pleacă, se duce la cazarmă sau în cabinetul de lectură al domnului Aurel.

Pretutindeni se discută cu patimă.

La începutul lunii iulie 1791, o veste tulburătoare nelinişteşte tot oraşul: Ludovic al XVI-lea şi familia sa au încercat în ziua de 20 iunie să fugă din Franţa şi au fost prinşi la Varennes. Armata marchizului de Bouillé i-a aşteptat zadarnic să-i conducă în străinătate.

„Regele", strigă un camarad al lui Napoleon, „este ca şi mort."

Ofiţerii care-l înconjoară protestează. Napoleon îl aprobă. Este gata să semneze un nou jurământ de fidelitate faţă de Constituţie, impus ofiţerilor. „Care Constituţie?" întreabă cineva. Trebuie să i se acorde regelui drept de veto şi ce fel de drept de veto? Care suspendă sau absolut? Şi de ce să nu fie judecat regele?

În *Place des Clercs*, „Piaţa clericilor", Napoleon discută la nesfârşit cu unii dintre colegii săi ofiţeri. Cei mai mulţi sunt monarhişti. Napoleon spune cu toată convingerea, oprindu-se din mers, cu bărbia ridicată: este republican în mod cert, partizan al Salvării publice şi nu al bunului plac al unui stăpân.

A citit discursurile tuturor oratorilor monarhişti. „Îşi pierd timpul cu analize inutile", exclamă el. „Fac afirmaţii pe care nu le pot demonstra... Depun eforturi considerabile să susţină o cauză ce nu merită osteneala. O naţiune de douăzeci şi cinci de milioane de locuitori poate fi foarte bine o republică. Să gândeşti altfel este «un adagiu nepolitic»."

Napoleon îi exasperează pe toţi.

Vorbeşte cu multă convingere. Are răspuns la orice întrebare.

Atmosfera este atât de încordată încât unii ofiţeri îi întorc spatele când îl întâlnesc.

La hanul „Trei porumbei", unde Napoleon şi-a reluat obiceiurile, unii refuză să se aşeze lângă acest „demagog pătimaş" care susţine idei „nedemne de un ofiţer francez educat gratuit la şcoala militară şi copleşit de bunăvoinţa regelui".

Napoleon aude tot ce se vorbeşte pe seama lui. Nu caută cearta cu lumânarea. Nu reacţionează nici atunci când un ofiţer, locotenentul Du Prat, îi spune femeii care i-a pregătit masa lângă Napoleon: „Pricepe bine ce-ţi spun, n-am de gând să mai repet, să nu mă aşezi niciodată lângă acest om."

Peste câteva zile însă, Napoleon îşi ia revanşa.

Du Prat s-a dus până lângă fereastră să vadă patrioţii defilând. Începe să cânte pe un ton provocator, demn de un aristocrat, *O Richard, o regele meu.*

Cortegiul se opreşte şi câteva persoane se grăbesc să-l înhaţe pe ofiţerul regalist, dar Napoleon se aşază între ei, îl apără, îl salvează.

Napoleon este cunoscut. Devine membru al Societăţii Prietenilor Constituţiei, împreună cu alţi câţiva ofiţeri, soldaţi şi diferite personalităţi.

În cadrul Clubului revoluţionar, Napoleon l-a regăsit pe librarul Aurel. Cei doi se îmbrăţişează. Napoleon urcă la tribună să condamne fuga regelui, atitudinea marchizului de Bouillé, „infamia" acestui ofiţer. Vorbeşte convingător, dar într-un fel nervos, cu fraze scurte şi sacadate. Cei care sunt de faţă îl aclamă. Este desemnat pentru funcţia de secretar şi numit bibliotecar al Societăţii.

În 3 iulie, membrii Societăţii se reunesc să-l condamne pe rege.

„Trebuie să fie judecat", spune Napoleon. Plecând din Paris, Ludovic al XVI-lea şi-a trădat poporul. Un soldat iese din rând şi strigă în numele camarazilor săi: „Avem tunuri, braţe, suflete, le punem pe toate în slujba Constituţiei!"

În 14 iulie, toată populaţia din Valence, trupele, corpurile constituite, Garda Naţională, episcopul şi clerul său se adună pe *Champ de l'Union*, „Câmpul Unirii".

Napoleon se află în fruntea soldaților din Regimentul 4. Fratele său, Louis, se află în mulțime, împreună cu domnișoara Bou.

Toată lumea cântă *Totul va fi bine*[1]. Oamenii depun jurământul și strigă: „Jur!" Apoi episcopul celebrează un *Te Deum*. Toată lumea se încolonează și se întoarce la Valence.

Cei mai înflăcărați patrioți se adună în sala Societății „Prietenii Constituției", unde s-a pregătit o masă pentru un banchet.

După ce oamenii au terminat de mâncat, Napoleon se ridică. Ceilalți îl aclamă. Este unul dintre ofițerii patrioți cei mai cunoscuți din oraș. Lumea are încredere în el. A depus noul jurământ impus militarilor. Spune că este republican. Consideră că regele trebuie judecat.

Vrea să toasteze, ridică paharul în onoarea vechilor săi camarazi de la Auxonne și a celor care apără drepturile poporului.

„Trăiască națiunea!" strigă Napoleon.

Seara, este atât de exaltat încât nu poate adormi. Această agitație a întregii populații, a întregii țări cuprinse de tumultul revoluționar, când fiecare zi aduce fapte noi, îl obligă să facă o nouă alegere în fiecare clipă. Cum să-ți găsești odihna?

Îi scrie fratelui său, lui Naudin, prietenul său rămas la Auxonne. Scrisul este un soi de mâzgăleală, așa cum spune adesea, scuzându-se.

„Să adormi cu mintea plină de aceste lucruri mărețe și cu sufletul emoționat de persoane pe care le prețuiești și pe care regreți în mod sincer că a trebuit să le părăsești, este o voluptate pe care numai marii epicurieni o cunosc."

Își pune neîncetat întrebări cu privire la viitor.

„Va fi război?" se întreabă în luna iulie 1791. Se îndoiește de acest lucru. Suveranii Europei, de teamă să nu se molipsească și țările lor de avântul revoluționar din Franța, vor prefera să aștepte ca aceasta să fie sfâșiată de războiul civil.

Numai că regii se înșală. „Această țară este plină de zel și de înflăcărare", încheie Napoleon. Chiar și regimentul său este sigur

[1] *Ah! ça ira, ça ira, ça ira,* refren care simbolizează Revoluția Franceză, compus de un soldat pe nume Ladré. (N. tr.)

de asta: „Soldații, sergenții și jumătate din ofițeri" sunt de acord cu noile principii.

Să adormi odată ce ai îndoit scrisoarea și ai scris adresa? Imposibil.

Napoleon își revede caietele.

A realizat cea dintâi operă autentică.

Academia din Lyon oferă un premiu de o mie două sute de livre autorului care a scris cel mai frumos discurs pe următoarea temă: *Ce adevăruri și ce sentimente trebuie să le fie insuflate cu precădere oamenilor pentru a-i face fericiți*. Napoleon a decis de îndată să participe la concurs. N-a obținut cândva și Rousseau acest premiu pentru *Discurs despre inegalitate*?

Napoleon se așterne deci pe scris, în liniștea nopții de la Valence.

„Omul s-a născut să fie fericit", scrie. Însă „acolo unde regii sunt suverani, nu există oameni, nu există decât sclavul asupritor, mai mârșav decât sclavul oprimat". Trebuie să ne opunem deci oprimării. „Francezii au făcut-o." Și-au câștigat libertatea „după douăzeci de luni de luptă și de conflicte dintre cele mai violente. După multe secole, francezii, îndobitociți de regi și de miniștrii lor, de nobili și de prejudecățile lor, de preoți și de șarlataniile lor, s-au trezit dintr-o dată și au stabilit drepturile omului".

Napoleon scrie de parcă ar pregăti un discurs revoluționar. El elogiază libertatea și egalitatea.

Adeseori, două cuvinte revin în frazele lui: *forță* și *energie*.

„Fără forță, fără energie nu există nici virtute, nici fericire", spune el.

Scrie cu un ton sever. Nu are pic de înțelegere pentru tirani, dar nici milă pentru cei care acceptă tirania, pentru cei slabi.

„Toți tiranii vor ajunge în infern, fără îndoială, dar și sclavii lor vor ajunge tot acolo, căci crima de a suporta oprimarea este aproape la fel de gravă precum crima de a oprima o națiune."

Mâna îi tremură fiind prea zorit să-și aștearnă gândurile.

Acest discurs de la Lyon – pe care Academia îl va considera „prea dezordonat, prea disparat, prea dezlânat și prea prost scris

pentru a atrage atenția" – este ca o oglindă pentru Napoleon. El se privește în ea în fiecare noapte. Când elogiază „sufletele înflăcărate precum craterul vulcanului Etna", vorbește despre el.

Și iată că descrie o siluetă „cu ten palid, cu priviri rătăcite, cu umblet grăbit, cu mișcări dezordonate, cu râs sardonic". O vede înaintând. Știe cine este. O dă în vileag. E „ambiția", o nebunie.

Napoleon are douăzeci și doi de ani.

Zărește o a doua siluetă, la fel de neliniștitoare. Este „omul de geniu. Nefericitul! Îi deplâng soarta. El va stârni admirația și invidia semenilor săi și va fi cel mai nefericit dintre toți. Echilibrul este distrus: va trăi nefericit."

Napoleon visează la fericire. La urma urmei, nu acesta e subiectul concursului?

Dar încheie scriind: „Oamenii de geniu sunt niște meteori destinați să ardă pentru a lumina secolele în care trăiesc."

Iată ce gânduri îl frământă nopțile.

Dimineața, în lumina strălucitoare ce inundă orașul, Napoleon își abandonează visul și-și face planuri de viitor.

Îi ascultă pe ofițerii patrioți din regimentul său. Majoritatea își doresc să fie aleși în fruntea batalioanelor de voluntari, un locotenent poate deveni astfel colonel.

De ce nu și eu?

Dar Napoleon n-ar putea face asta decât în Corsica, patria sa natală, unde poate conta pe ajutorul „Clubului patriotic", din Ajaccio. Joseph i-ar putea acorda un sprijin prețios. Este unul dintre reprezentanții orașului și aspiră să fie ales deputat în Adunarea Legislativă care va înlocui Adunarea Constituantă.

Va avea însă de înfruntat răceala pe care i-o arată Pasquale Paoli.

Napoleon recitește scrisoarea pe care eroul său i-a adresat-o. El îi ceruse lui Paoli să-i trimită niște documente, să poată scrie o istorie a Corsicii.

Răspunsul lui Paoli a fost la fel de sec precum părerea pe care și-a exprimat-o despre *Scrisoare către Buttafoco.*

„În prezent nu pot să-mi deschid cuferele şi să-mi caut scrierile“, îi răspunde lui Napoleon. „Pe de altă parte, o astfel de istorie nu se scrie în anii tinereţii. Permite-mi să-ţi recomand întocmirea unui plan pe baza ideii pe care ţi-a dat-o abatele Raynal şi, între timp, te vei putea ocupa de strângerea unora dintre cele mai grăitoare întâmplări şi fapte.“

Napoleon îşi încleştează dinţii. Trebuie să se convingă că Paoli rămâne eroul demn de urmat. El este încă foarte tânăr, n-are decât douăzeci şi doi de ani! Trebuie să accepte, aşadar, tonul acesta dispreţuitor, refuzul marelui bărbat. Şi să se întoarcă în Corsica, căci este corsican şi acolo se bucură deja de o anumită notorietate şi de o anumită influenţă asupra oamenilor, lucru fără de care nimic nu este posibil.

Şi cu toate astea, în multe privinţe, se simte cetăţean al naţiunii franceze care s-a eliberat din lanţuri, nu mai urăşte acest popor. Ba chiar dimpotrivă, îi admiră uimit pe „ţăranii care rămân fermi pe poziţie“ şi ţara „plină de zel şi de înflăcărare“.

Trebuie să se întoarcă însă, să-şi regăsească patria, familia care are nevoie de sprijin. Trebuie să-l urmeze pe Paoli.

Această decizie e mai degrabă una raţională, decât una dictată de entuziasm.

Napoleon redactează o nouă cerere de concediu de un semestru. Îi este refuzată de colonelul Campagnol care comandă Regimentul 4 artilerie. Situaţia nu-i permite locotenentului Napoleon Buonaparte să obţină un al treilea concediu, în condiţiile în care primul a durat douăzeci şi una de luni, iar al doilea şaptesprezece!

Napoleon nu se dă însă bătut.

Într-o zi de august, o ia pe drumul care duce spre Castelul Pommier, în Isère, reşedinţa de familie a feldmareşalului, baronul Du Teil, inspector general al artileriei.

Ofiţerul nu a îmbrăţişat ideile noi, dar nici nu are de gând să emigreze. A fost însă deja ameninţat de mai multe ori, pentru că este „aristocrat“.

Când Napoleon bate la uşa castelului, pe la ora zece seara, servitorii nu se grăbesc să-i deschidă. Napoleon îşi strigă numele de

mai multe ori. În sfârșit este primit înăuntru și se felicită de îndată că a bătut atâta drum.

Du Teil se bucură că-l vede. Își amintește perfect de sublocotenentul care l-a uimit la Valence prin îndârjirea cu care lucra și prin calitățile sale.

Vorbesc despre meseria armelor. Se uită pe niște hărți.

Napoleon rămâne oaspetele lui Du Teil timp de câteva zile. Gazda sa nu-i poate refuza rugămintea. Îi acordă o permisie de trei luni, cu plată.

Când o semnează, îl privește cu bunăvoință pe Napoleon. „Ești un tânăr înzestrat", îi spune. „O să ajungi cineva."

Totul depinde însă de împrejurări. Așa e războiul.

În 29 august, Napoleon se întoarce la Valence, extrem de nerăbdător.

Îi spune lui Louis să se pregătească de drum. El trebuie să se ducă la cazarmă, să-și încaseze banii de la casierie, să-și plătească datoriile, să-și achite contribuția pentru banchetele oferite de regiment.

Caporalul de la casierie îi dă o sută șase livre, trei soli și doi dinari.

Întors în casa Bou, îl dojenește pe Louis. Domnișoara Bou se bagă între ei. Ce atâta grabă? Pot pleca din Valence mâine.

Mâine?

Cine știe ce se va mai întâmpla și mâine?

11

15 septembrie 1791. Napoleon străbate singur străzile din Ajaccio. Îi privește pe trecătorii pe care-i întâlnește. Privirea lui îi obligă să-l salute sau să-și îndrepte privirile în altă parte. Napoleon vrea să știe: pe câți corsicani poate conta familia Bonaparte?

De când a debarcat în insulă împreună cu Louis, cu câteva ore în urmă, asta pare singura problemă care îl frământă. A ascultat, fără să le acorde prea multă atenție, spusele fraților și surorilor sale.

— Unde se află Joseph? a întrebat de mai multe ori.

Mai întâi Lucien, apoi Letizia Bonaparte i-au explicat că fiul cel mare se găsește la Corte, unde s-au reunit cei trei sute patruzeci și șase de electori, care trebuie să desemneze deputații pentru Adunarea Legislativă. Joseph se numără printre candidați, așa cum fusese prevăzut. Însă totul depinde de Pasquale Paoli. El controlează Congresul. Nu se ia nicio decizie fără el. Cei șase deputați ce urmează să fie aleși, vor fi aleși pentru că el a vrut asta. La Ajaccio, Jopseph îi are ca rivali pe Pozzo di Borgo și Peraldi.

— Îi va prefera pe aceștia, nu pe Joseph, șoptește Letizia Bonaparte.

Napoleon tace.

Își amintește de refuzurile și de jignirile lui Paoli.

— Fiii mei sunt prea francezi după gustul lui, adaugă Letizia.

Napoleon se înfurie, iese din încăpere, traversează grădina cu pași mari, apoi merge încet pe strada Saint-Charles.

După-amiaza se apropie de sfârşit, dar soarele încă îşi face simţită prezenţa, chiar dacă pe piscuri a pus deja stăpânire umbra, iar briza mării străbate încet străzile, blândă şi domoală.

Napoleon se îndreaptă spre piaţa dell'Olmo. Ştie fiecare casă, fiecare piatră de pe drum. Aproape toate feţele-i sunt cunoscute, le ştie chiar şi numele. Este acasă. Această intimitate cu locurile, cu oamenii, cu miresmele, culoarea apusului de soare, toate astea îi dau un sentiment de forţă, îl fac să se simtă puternic. Dar devine şi foarte îngrijorat.

Se află la Ajaccio de numai câteva ore şi i se pare că rătăceşte într-un labirint. Nimic din acest oraş nu-i este străin. A străbătut toate drumurile. Ştie toate scurtăturile, toate capcanele, şi cu toate astea se teme că nu va putea găsi ieşirea, de parcă tocmai familiaritatea ţinutul său natal l-ar face să fie neputincios.

Se revoltă. Aşa ceva nu e posibil. Aici trebuie să-şi folosească toată energia. Aici va trebui să urce prima oară pe scenă, aceasta e scena vieţii lui. Aici va trebui să-şi joace rolul magistral.

Se va duce la Corte.

Peste câteva zile, când zăreşte oraşul Corte, construit pe un pisc dominat de o stâncă în vârful căreia se înalţă o citadelă, când merge pe străzile pavate şi-i răsună în urechi zgomotul făcut de potcoavele calului, când îşi croieşte drum prin mulţimea de delegaţi la Congres, acest sentiment pune din nou stăpânire pe el.

Simte indiferenţa delegaţilor şi în special ostilitatea pe care unii dintre ei şi-o manifestă cu aroganţă. I se spune „francezul", „ofiţerul". Se aud voci care spun că tatăl lui, Carlo Bonaparte, a trecut de partea lui Marbeuf şi l-a trădat pe Paoli. Are impresia că toate aceste priviri duşmănoase îi biciuiesc trupul. Scrâşneşte din dinţi. Pare şi mai palid ca de obicei, chiar şi mai slab. Cineva spune, îndeajuns de tare ca el să audă, că acest *ragazzetto* care se joacă de-a soldatul pare să nu aibă nici măcar cincisprezece ani.

Vor vedea ei cine este Napoleon Bonaparte!

Se duce lângă Joseph care pare când descurajat, când mulţumit de ceea ce se întâmplă. Nişte prieteni vin şi ei să i se alăture.

Paoli și apropiații lui domină Congresul. Paoli alege pe cine vrea. Nu are încredere în frații Bonaparte. Nu îi respinge însă definitiv. Îi consideră prea tineri. Vrea să-i observe, să le cântărească fidelitatea. Ar fi dispus să contribuie la alegerea lui Joseph ca membru al Directoratului departamentului, să permită chiar să fie inclus în comisia executivă. Pentru un tânăr de douăzeci și patru de ani este o ocazie neașteptată, nu?

Napoleon dă dovadă de prudență. Cine-și poate permite să rupă relațiile cu Paoli? Îl va saluta cu respect, își va oferi din nou serviciile. După alegerea deputaților, când Napoleon se întâlnește cu Peraldi și Pozzo di Borgo, care vor reprezenta Ajaccio în Adunarea Legislativă, îi felicită.

Odată întors acasă însă, se plimbă la nesfârșit prin camera lui. Această dublă alegere este o înfrângere pentru frații Bonaparte. Influența lor la Ajaccio se reduce în favoarea rivalilor lor. Iar Joseph trebuie să rămână la Corte, să-și îndeplinească îndatoririle în cadrul administrației departamentului. Paoli a fost foarte abil.

Napoleon se simte singur în această situație ostilă și decuplat de la sursa de energie care-l îndemna să acționeze până nu de mult.

Le dă ordine tuturor, fraților și surorilor lui, pe un ton tăios și autoritar.

„Nu te poți pune cu el", se plânge Lucien mamei lor, fiind de altfel și singurul care încearcă să-i opună rezistență.

Dar Napoleon se enervează imediat, nu acceptă nicio replică, nicio observație. Este ca o felină ce stă la pândă, încordată, care zgârie fără milă pe oricine îi este la îndemână.

Dorința lui de a face ceva, voința de a găsi o ieșire din această situație, pe care el o consideră trecătoare, ambiția lui, dorința de a arăta, în fine ce poate, toate astea se traduc printr-o nervozitate fără margini, o țâfnă și o stare de neliniște ce transpar din fiecare gest.

În 15 octombrie 1791, este primul dintre frații Bonparte care pătrunde în camera unde, unchiul lui, arhidiaconul Lucien, trage să moară, zi după zi, cu seninătate.

Napoleon stă în picioare, la capătul patului, iar curând i se alătură frații, surorile și mama. A venit și Joseph de la Corte. Când unchiul Fesch, preotul familiei, sosește cu stiharul alb și etola, arhidiaconul Lucien îl îndepărtează. Nu are nevoie de ajutorul acestei religii pe care a slujit-o practic toată viața!

Napoleon, înmărmurit, îl privește, îl ascultă pe muribundul care înfruntă moartea.

Arhidiaconul îi ia mâna Letiziei Bonaparte. Ea plânge în hohote. Acest om aflat pe patul de moarte este cel care s-a ocupat de bunurile familiei, după moartea soțului ei. Arhidiaconul șoptește: „Letizia, nu mai plânge, mor împăcat pentru că văd că îi ai alături pe toți copiii tăi."

Respiră cu greutate.

„Viața mea nu le mai este de niciun folos", adaugă abia vorbind. „Joseph este în fruntea administrației comunale. Se poate ocupa el, deci, de toate problemele voastre."

Arhidiaconul se întoarce spre Napoleon.

— *Tu poi, Napoleone, sarai un omone.* (Iar tu, Napoleon, vei ajunge un om important.)

Repetă acest ultim cuvânt, *omone.*

Toate privirile se îndreaptă spre Napoleon, care nu-și pleacă ochii. Nu ar fi prima oară când i se prezice un viitor glorios și deosebit. De parcă toți cei care i-au prezis acest destin ar fi vrut să se asigure că nu se va abate de la acest drum și-l va înfăptui.

Este de datoria lui să devină ceea ce alții speră că va fi.

Când se întoarce în casa de pe strada Saint-Charles, după funeraliile arhidiaconului, Napoleon simte și mai imperios nevoia de a acționa.

Mai întâi, face socoteli.

Letizia Bonaparte este moștenitoarea micii averi a arhidiaconului, dar ea o pune la dispoziția fiilor ei. Joseph s-a întors la Corte. Prin urmare, Napoleon va fi cel care va gestiona suma descoperită într-un mic săculeț de piele ascuns sub perna mortului.

Când așază pe masa din încăperea mare de la parter fișicurile de monede de aur, Napoleon rămâne indiferent. Ochii nu-i strălucesc, iar degetele nu-i tremură. Banii nu sunt la urma urmei decât un mijloc care-ți permite să trăiești fără grija zilei de mâine.

Așadar, trebuie să-și sporească bunurile. Unchiul Fesch este un consilier prețios. Cunoaște tot ce Biserica scoate la vânzare ca bunuri naționale.

La începutul lunii decembrie 1791, Napoleon vizitează împreună cu Fesch pământurile de la Saint-Antoine și de la Vignale, de la marginea orașului Ajaccio și frumoasa casă Trabocchina, situată în centrul orașului. Acestea provin de la consiliul de canonici din Ajaccio: în 13 decembrie, ele devin proprietate comună în părți egale a lui Napoleon și a lui Fesch.

La sfârșitul anului 1791, Napoleon se duce de mai multe ori să măsoare pământurile. Uneori se oprește în fața casei Trabocchina. Acum îi aparține. Însă achizițiile făcute, în loc să-l liniștească, îl ațâță și mai mult să întreprindă ceva. Nu faptul că acum are în proprietate niște pământuri și câteva pietre îi va aduce mulțumire. Ba chiar dimpotrivă, aceste garanții pe care și le oferă îl incită să meargă mai departe.

Iar banii îl pot ajuta să-i convingă pe oameni.

Pozzo di Borgo și Peraldi sunt niște persoane influente pentru că sunt bogați. Ei „cumpără" clienți și-și răsplătesc prietenii. Cu monedele de aur care i-au rămas, Napoleon se gândește că poate consolida autoritatea fraților Bonaparte.

Începe să primească și să organizeze mese în casa de pe strada Saint-Charles. Își întreține rețeaua de prieteni. Însă este tot mai nerăbdător.

Ocazia nu întârzie să se ivească.

La începutul anului 1792, străbate Corsica în compania domnului de Volney, un „filosof", un fost membru al Adunării Constituante, care visează să se stabilească în Corsica. Omul are influență la Paris, se bucură de notorietate. Napoleon nu-l slăbește nicio clipă, îl încurajează spunându-i că în Corsica „oamenii sunt simpli, pământul roditor și este tot timpul primăvară". Volney nu pare a fi un călător dezinteresat. Stând de vorbă cu Napoleon,

povestindu-i entuziasmat despre călătoria pe care a făcut-o în Egipt, despre frumusețea acestei țări, despre faptul că este pe cale să izbucnească o revoluție, Volney caută, de fapt, pământuri de cumpărat. Știe că sunt de vânzare proprietăți imense aparținând monarhiei și concesionate gratuit unor familii. Napoleon îl sfătuiește pe Volney, îi spune că va fi adjudecat domeniul Confina, o proprietate de șase sute de hectare. Pământ de calitate, la un preț bun! Ce-ar fi să-i ceară, ca intermediar, lui Volney să-i rezerve o parte din acest domeniu? Sau poate filosoful și tânărul ofițer, care n-a împlinit încă douăzeci și trei de ani, devin asociați?

Napoleon, întors la Ajaccio, nu răspunde întrebărilor puse de mama lui, pare și mai hotărât și mai nerăbdător.

Acest îndelung dialog cu un om ilustru, unul dintre cei cărora le-a citit cărțile, i-a întărit convingerea că poate face orice. Volney l-a făcut să viseze la Orient, la Egipt, la călătorii în ținuturi îndepărtate. Dar și la Paris. Napoleon nu se poate abține să nu se întrebe, totuși: asta-i tot ce poate oferi un filosof, un scriitor, un călător, un deputat al Adunării Constituante? Napoleon îl admiră și-l respectă pe Volney, dar în același timp s-a deșteptat. Acum se simte egalul unuia ca Volney, un om care, la urma urmei, este preocupat să obțină un preț bun pe niște pământuri, ca oricine altcineva. Ba mai mult decât atât. Napoleon este sigur că are în el o energie și o forță – iată că cele două cuvinte din discursul lui de la Lyon îi revin în minte – pe care Volney nu le-a avut niciodată.

Și cine altul decât el dispune de o asemenea rezervă de putere?

La acest început de an 1792, Napoleon începe să creadă că este singurul dintre oamenii pe care-i cunoaște și pe care îi înfruntă, care poate conta pe un asemenea resort interior.

Își amintește de toate provocările pe care le-a acceptat el, „Paille-au-Nez", de la colegiul de la Brienne.

Când vrea, poate.

Are de gând să avanseze, să joace un rol important, să obțină un grad superior celui de locotenent, în cadrul unuia dintre batalioanele de voluntari care sunt pe cale să se formeze.

Plutonierii-majori ai acestor trupe pot fi ofițeri din cadrul armatei regulate. Ceea ce echivalează cu gradul de căpitan. Iată un nou obiectiv: să devină plutonier-major. Îl vede pe feldmareșalul Antoine Rossi, care comandă, în fapt, trupele din Corsica. Este un văr îndepărtat al fraților Bonparte. Are nevoie de ofițeri competenți pentru a înrola țăranii care alcătuiesc batalioanele de voluntari. Este încântat să accepte solicitarea lui Napoleon. Îl va numi pe locotenentul Bonaparte plutonier-major al batalionului de voluntari de la Ajaccio și de la Talonne.

O nouă reușită bifată de Napoleon și, cu toate acestea, Letizia Bonaparte constată că fiul ei este îngrijorat. Scrie numeroase scrisori în Franța. Îi pune întrebări unuia dintre prietenii lui, Sucy, comisar de război, staționat la Valence. A aflat, într-adevăr, că ofițerii absenți din regimentele lor în momentul verificării din ianuarie 1792 vor fi radiați din registre, își vor pierde calitatea de ofițer dacă nu sunt în concediu sau nu pot dovedi că lipsesc din motive excepționale. Napoleon nu vrea să fie destituit. Ține la gradul lui. Ține la Franța.

„Domnule și dragă Sucy, împrejurări presante m-au silit," scrie el, „să rămân în Corsica mai mult decât ar fi impus-o îndeplinirea îndatoririlor mele. Știu asta și totuși n-am nimic să-mi reproșez: îndatoriri sacre și mai importante îmi justifică întârzierea."

Peste câteva zile, încercând din nou să-și explice întârzierea, va scrie:

„În aceste împrejurări dificile, datoria de onoare a unui adevărat corsican este de a se afla în țara lui. Iată de ce familia mea mi-a cerut să rămân în mijlocul ei."

— Înțeleg că nu vrei să pierzi ce ai câștigat în Franța, șoptește Letizia.

Este de acord cu fiul ei.

Care nu vrea nici să piardă Franța, nici să renunțe la Corsica. Vrea să poată avea toate ușile deschise, asta-și dorește Napoleon, acest tactician care n-a împlinit încă douăzeci și trei de ani.

În luna februarie 1792, când Rossi îl anunță că nu va putea, totuși, să-l numească plutonier-major, căci legea îi obligă pe ofițerii

care au ales acest grad să se întoarcă la regimentul lor, la 1 aprilie, Napoleon se vede constrâns să se întoarcă de îndată în Franța sau să demisioneze din armată. Ceea ce nu vrea.

Atunci constată că legea îi exceptează de la aceste dispoziții pe locotenenți-coloneii comandanți și comandanți adjuncți ai batalioanelor de voluntari. Acești ofițeri vor putea rămâne la postul lor și își vor putea păstra rangul în armata regulată.

Însă pentru aceste grade, nu ești numit, ci ales!

Napoleon se decide pe dată: va fi locotenent-colonel al Batalionului 2 de Voluntari Corsicani, batalionul „din Ajaccio și din Tallano".

Va fi ales, dacă trebuie. Însă va ajunge locotenent-colonel cu orice preț.

Aceasta este prima lui bătălie importantă. O știe foarte bine. Trebuie să învingă.

Se închide în camera lui. Citește ziarele care vin din Franța. Ia notițe. Coboară în sala cea mare a casei, taciturn, gânditor, cu figura impenetrabilă a celui care gândește intens.

De îndată ce se îndepărtează de strada Saint-Charles, fizionomia i se schimbă brusc. Merge cu un pas apăsat, hotărât, cu fruntea sus, îmbrăcat în uniformă. Le vorbește pe șleau celor care-l abordează pe drum, care apoi se îndepărtează subjugați sau uimiți de curajul acestui locotenent de douăzeci și trei de ani cu alură de adolescent și care știe totul despre ceea ce se petrece la Paris.

În afară de el, mai există cinci concurenți, care provin cu toții din familii influente din Ajaccio. Se aliază cu unul dintre ei, Quenza, acceptând să-i fie adjunct, cu condiția ca partizanii unuia să voteze pentru celălalt. Își dau mâna, au căzut la învoială.

Însă adversarii săi, cei din familiile Pozzo di Borgo și Peraldi, nu cedează. „Nu mă tem când sunt atacat din față", le spune Napoleon celor care-l pun în gardă. „E mai bine să nu faci nimic decât să faci lucrurile pe jumătate."

I se aduc la cunoștință amenințările și insultele pe care le proliferează Pozzo și Peraldi la adresa lui. Se stăpânește. Îl iau peste

picior din cauza ambiției lui nemăsurate, a faptului că este scund, că nu este bogat și pentru *petulanza.*

Într-o zi de martie, nu se mai poate controla, îl provoacă pe Peraldi la duel, îl așteaptă o zi întreagă în fața capelei grecilor. Peraldi se eschivează, dar reușește să-i câștige pe zeflemitori de partea sa.

Napoleon își încleștează pumnii. Îi adună pe toți ai lui la el acasă, le vorbește, îi găzduiește, îi hrănește. Voluntarii din patru companii din Districtul Tallano se culcă pe culoare, pe scări și prin toate camerele. Napoleon cheltuiește nebunește, are casa deschisă.

Uneori, noaptea, când se strecoară printre trupurile culcate, își amintește orele petrecute în camerele din Auxonne și Valence, când adnota operele lui Rousseau sau Montesquieu. În mod cert, lupta politică se supune altor reguli. Trebuie să fii tot timpul cu băgare de seamă. Descoperă că starea asta excită, la fel ca o femeie. Sau poate fi asemenea unei băuturi tari care îi induce un fel de exaltare. Îi place felul ăsta de a sta mereu în tensiune. Este un duel ce presupune o evaluare rapidă din ochi a situației, o judecată rapidă, o mobilizare a trupului și a minții. Iar luarea deciziei finale o simte ca o eliberare, ca o adevărată plăcere.

În ziua de 30 martie 1792, Napoleon află că cei trei comisari ai departamentului care vor controla scrutinul de a doua zi, în 1 aprilie, au ajuns la Ajaccio. Doi dintre ei s-au instalat în case aparținând familiei Bonaparte. Și-au exprimat, deci, adeziunea față de Napoleon. Al treilea, Murati, a preferat să fie găzduit de Peraldi.

Toată ziua de 30 martie, Napoleon rămâne închis în camera lui. Se aruncă pe un scaun, îngrijorat, apoi se plimbă în lung și-n lat, descumpănit. Fără sprijinul celui de-al treilea comisar, scrutinul este incert.

Napoleon vrea să obțină neapărat acest post de locotenent-colonel. Nu-și poate permite un eșec, o incertitudine. Deschide ușa camerei, îl strigă pe unul dintre susținătorii săi și dă ordine: pătrundeți cu forța în casa lui Peraldi, cu arma în mână, luați-l pe comisar și aduceți-l aici.

Acțiunea se desfășoară rapid, cu violență.

Napoleon îl întâmpină pe comisar cu o voce calmă. „Am vrut să vă bucurați de o deplină libertate", îi spune, „la Peraldi nu poate fi cazul, aici, simțiți-vă ca acasă."

A doua zi, în Biserica Saint-François, în pofida protestelor prietenilor lui Pozzo di Borgo și ai lui Peraldi, Quenza este ales locotenent-colonel, în funcția de comandant, iar Bonaparte locotenent-colonel, adjunctul său. Seara, în casa de pe strada Saint-Charles plină de oameni, se sărbătorește victoria, cântă cu toții. Fanfara regimentului le ține isonul.

Napoleon stă deoparte, tăcut, privind în gol.

Ceea ce contează este victoria.
Iată legea pe care tocmai a descoperit-o.
Mijloacele nu contează. Scopul, intenția scuză mijloacele.

Dar să învingi înseamnă să fii dușmănit, detestat.

Când Napoleon se duce la voluntarii găzduiți în clădirea seminarului, simte că unii nu-l privesc cu simpatie, ba chiar dimpotrivă. Partizanii lui Peraldi și Pozzo vociferează când trece printre ei. Când s-a votat, prietenii lui Napoleon l-au îmbrâncit pe Mathieu Pozzo care protesta. L-au îndepărtat de la tribuna ridicată în Biserica Saint-François. Dacă Napoleon n-ar fi intervenit, Pozzo ar fi fost ucis. Pentru cei din familia Pozzo, Napoleon rămâne căpetenia acestor tâlhari. „Printre oamenii de bună credință, frații Bonaparte vor avea reputația de a excela prin fapte condamnabile", repetă dușmanii săi.

Căci Peraldi și Pozzo di Borgo sunt deputați în Adunarea legislativă, iar în spatele lor se află cel datorită căruia au fost aleși: Pasquale Paoli. Napoleon înțelege că dușmănia, ura îl vor urma pretutindeni.

Asta e situația și va trebui să se împace cu ea. Contează că a câștigat și a descoperit în același timp o plăcere nouă și năucitoare: aceea de a comanda oamenilor.

Avusese deja subordonați, dar, pe atunci, și el trebuia să se supună consemnelor primite de la superiorii săi.

Acum, când se duce în sala seminarului și-i adună pe voluntarii naționali, este singurul șef; locotenentul-colonel Quenza, comandantul lor, nu are experiență și nici prea multă voință. Napoleon redactează în cele mai mici detalii regulamentul batalionului, care nu se va mai numi de acum înainte „Batalionul Ajaccio-Tallano", ci „Quenza-Bonaparte".

Toată lumea, din cadrul batalionului și din oraș, știe că Napoleon este adevăratul comandant.

În câteva zile, își dă seama de ce putere dispune. Inspectează, stă de vorbă cu oamenii, dă ordine. Cu cât se implică mai mult, cu atât mai mult simte nevoia să acționeze. A vrut să fie locotenent-colonel? Acum este. Dar la ce-i folosește acest lucru dacă nu profită ca să ajungă și mai departe? Victoria obținută îl însuflețește și mai mult, îl face să se simtă cuprins de elanuri noi.

Ca să controleze orașul, ar trebui să se stabilească în fortăreața unde sunt cantonați soldații din Regimentul Limousin, sub comanda colonelului Maillard.

Napoleon privește fortăreața, se apropie. Acolo sunt tunurile. Dacă ar reuși să preia controlul acestora, l-ar putea convinge pe Pasquale Paoli că știe să acționeze, că se poate conta pe el. Există anumite riscuri, firește. Să acționezi înseamnă să te revolți împotriva autorității legale. Trebuie, deci, să fie precaut, să procedeze în așa fel încât să pară că acționează ca să apere legea, să apere noile principii împotriva partizanilor despotismului.

În primele zile ale lunii aprilie 1792, Napoleon se află într-o continuă mișcare, străbate orașul, îi inspectează pe voluntari. Trupul îi funcționează în ritmul minții, care stă tot timpul la pândă, caută ocazia propice, cea mai bună strategie.

În 2 aprilie 1792, colonelul Maillard a trecut în revistă Batalionul Quenza-Bonaparte. Unitatea are un aspect solemn. Napoleon stă călare în fruntea voluntarilor, dar, atunci când Maillard cere ca batalionul să părăsească orașul, Quenza, inspirat de Napoleon, refuză și solicită, sub diferite pretexte, o amânare.

Populaţia din Ajaccio este neliniştită. Ce caută „ţăranii" ăştia în oraş?

Cu toţii tună şi fulgeră împotriva lui Napoleon. Se vorbeşte despre condiţiile în care a fost ales. Unele familii, cele mai bogate, îşi fac bagajele şi pleacă în Italia. Ici şi colo izbucnesc dispute între gărzile naţionale şi marinarii din port.

În 8 aprilie, preoţii care au refuzat să depună jurământul în favoarea Constituţiei civile a clerului celebrează o slujbă la Mănăstirea Saint-Francçois şi anunţă o procesiune pentru a doua zi.

— Declară schisma! strigă Napoleon. Poporul acesta e dispus la orice nebunie!

Seara, după o nouă ciocnire, în faţa catedralei, se trag focuri de armă în direcţia lui Napoleon şi a grupului de ofiţeri care îl înconjoară. Locotenentul Rocca Serra este ucis. În curând se aud strigăte din toate părţile. *Adosso alle apalette!* „Săriţi, prindeţi-i pe ofiţeri!"

Trebuie să fugi când izbucneşte o asemenea vânătoare împotriva voluntarilor naţionali.

Napoleon se refugiază împreună cu soldaţii săi în clădirea seminarului.

Revolta ţine de pe 8 aprilie până pe 13. Napoleon e pretutindeni. Opune rezistenţă, blochează intrările în oraş, încearcă să-i instige la luptă pe soldaţii din fortăreaţă, îl trage pe sfoară pe colonelul Maillard, negociază, ţine discursuri, comandă. „Vom curma complotul cu sabia", spune, dar continuă să negocieze cu autorităţile, căci nu vrea să se creadă că el poartă vina pentru aceste tulburări, nu vrea să fie considerat un rebel.

Se duce călare de la un post la altul, îşi încurajează susţinătorii. De mai multe ori, a dat ordin să se deschidă focul asupra caselor. Iar soldaţii lui au prădat unele cartiere din oraş. Pare să fie copleşit de această revoltă pe care o dezlănţuie şi o potoleşte, o conduce şi o stăvileşte, o intensifică şi o opreşte.

Apoi, după ce se ajunge la încheierea unui acord, redactează în grabă un memoriu, ca să se justifice.

Cuvintele se înşiră pe hârtie, deformează realitatea, dar nu contează. Trebuie să fie convingătoare. „Populaţia din Ajaccio este alcătuită din canibali", scrie Napoleon. „A maltratat şi a asasinat voluntari. În criza cumplită în care ne aflam", continuă, „era nevoie de energie şi curaj. Era nevoie de un om care, dacă i se cerea, după ce-şi încheia misiunea, să jure că nu a încălcat nicio lege, să fie în stare să răspundă precum Cicero sau Mirabeau: «Jur că am salvat Republica!»"

Semnează fără nicio ezitare. A descoperit că există adevăruri succesive. Să scrii, să povesteşti sunt tot nişte acţiuni pe care trebuie să ştii să le adaptezi la nevoile momentului, să le adaptezi circumstanţelor. Cât de mulţi sunt însă cei care pot înţelege o asemenea manevră a minţii? „Minţile oamenilor sunt prea înguste ca să se poată ridica la nivelul problemelor importante", scrie Napoleon.

Se duce la Corte, să-l întâlnească pe Paoli, să obţină de la el un nou comandament, însă acesta îl refuză din nou. Napoleon ştie că Paoli îl acuză că s-a folosit de numele lui în timpul revoltei.

Întors la Ajaccio, Napoleon are ocazia să simtă pe pielea lui ostilitatea pe care o va avea de acum înainte de înfruntat.

Pe stradă, oamenii se îndepărtează fiindu-le frică de voluntari. Napoleon este acuzat că a pus oraşul în pericol. Deputaţii corsicani din Adunarea Legislativă, Peraldi şi Pozzo di Borgo, multiplică pamfletele împotriva lui. Pentru ei este „tigrul sângeros" ce nu trebuie lăsat „să profite de barbaria lui".

Rânjeşte. Lumea nu-i urăşte decât pe cei care se deosebesc de mulţime. Iar faptul că este acuzat că a pus la cale o nouă „noapte a Sfântului Bartolomeu" nu-l deranjează câtuşi de puţin. Încearcă s-o linişească pe mama lui, care este îngrijorată.

Va pleca de pe insulă la mijlocul lunii mai, ca să se ducă la Paris, să se apere împotriva lucrurilor spuse despre el de Pozzo di Borgo şi de Peraldi în Adunarea Legislativă şi ca să încerce să-şi păstreze gradul din armată, căci a fost probabil radiat din registrul cadrelor militare din cauza „expirării permisiei".

Evenimentele din Ajaccio l-au ajutat să se cunoască mai bine. Totul s-a mişcat înlăuntrul lui. Totul se mişcă în Franţa. Din 20 aprilie 1792 s-a declarat război.

Simte că el este omul potrivit pentru această lume în mişcare.

Are certitudinea că nimic nu-l va putea opri.

12

Suntem în 28 mai 1792, spre seară. Napoleon străbate încet străzile strâmte din cartierul Tuileries.

Caută *Hôtel des Patriotes Hollandais*, „Hotelul Patrioţilor olandezi" situat pe strada Royale-Saint-Roch. Ştie că acolo s-au adunat deputaţii corsicani din Adunarea Legislativă şi a decis să se instaleze şi el printre ei.

Joseph s-a mirat, când a aflat ce alegere a făcut fratele său.

Pozzo di Borgo şi Peraldi sunt adversarii lui Bonaparte. De ce să dea nas în nas cu ei? Napoleon a răspuns pe un ton dispreţuitor. Nu trebuie să fugi niciodată de duşmani, ci să-i înfrunţi.

A trecut deja de două ori prin faţa hotelului, dar de fiecare dată spectacolul acestor străzi din vecinătatea Adunării Legislative i-a atras atenţia şi l-a împiedicat să intre.

Nu departe de acolo, la Palatul Regal, femeile uşoare încă îşi racolează clienţii, dar mulţimea e mai pestriţă, mai zgomotoasă, mai liberă ca odinioară când, tânăr timid de optsprezece ani, se furişa pe sub galerii.

Se opreşte.

Un orator urcat pe o bancă strigă: „Ne vor ucide pe toţi. Domnul Veto şi austriaca lui vor da Parisul pe mâinile trupelor lui Brunswick. Ce fac ofiţerii, generalii? Trădează! Emigrează!"

— La moarte! spune o voce.

Napoleon se îndepărtează. Întâlneşte mulţi membri ai gărzilor naţionale care poartă pe reverele albe ale hainelor lor cocarde

tricolore. Nimeni nu-l bagă în seamă. Se priveşte într-o vitrină, un ofiţer scund, slab, într-o uniformă închisă la culoare, cu tenul bilios, dar cu ţinută semeaţă. Se îndepărtează singur, cu un aer sfidător. Indiferenţa oamenilor din jur îl stimulează. Va ieşi din umbră.

Cu cât înaintează mai mult pe aceste străzi, cu atât mai mult îl irită mulţimea asta pestriţă, cel mai adesea zdrenţăroasă şi zgomotoasă. Asta este populaţia unei capitale? Cine va putea impune plebei ordinea necesară?

Pe strada Saint-Honoré, se opreşte în faţa Mănăstirii des Feuillants şi a Bisericii Capucinilor. Adunarea legislativă ocupă aceste clădiri şi pe cea a manejului Tuileries, situat la capătul grădinilor. Acolo deliberează deputaţii.

Napoleon intră în curtea mănăstirii. Prin urmare aici se află centrul puterii? Mulţimea se înghesuie de-a valma în curte. Îi interpelează pe deputaţii care trec. Se înghesuie să intre în sala de şedinţe. Nişte bărbaţi cu voci sonore şi cu gesturi ameninţătoare critică incompetenţa guvernului.

— Să fie judecaţi trădătorii, domnul Veto să fie judecat!

Napoleon este fascinat. Cum poate tolera o putere o asemenea anarhie, această revoltă, aceste critici ale străzii, când există o Constituţie care ar trebui să fie acceptată de toţi oamenii de bună credinţă?

Se îndepărtează, meditează la o frază pe care o va scrie în această seară: „Oamenii sunt nişte valuri agitate de vânt. Sub influenţa unui impuls nociv, toate pasiunile lor se dezlănţuie."

Se decide să se întoarcă la hotel.

La intrare, îl întâlneşte pe Pozzo di Borgo, care tresare văzându-l.

Napoleon ezită câteva clipe, apoi îl salută pe deputat. Este un om important, care se spune că se are bine cu ministrul de Război.

Instalat confortabil în camera lui, Napoleon începe imediat să-i scrie o scrisoare lui Joseph. Simte nevoia să-şi împărtăşească

impresiile. „Locuiesc la un hotel prea scump", scrie „mâine mă voi muta. În Paris se petrec lucruri grave..."

Se întrerupe. Iese din hotel şi se duce să caute altul unde va putea sta la jumătate de preţ.

Deşi este noapte, străzile nu sunt pustii. Batalioanele Gărzii Naţionale se îndreaptă spre Palatul Tuileries, unde se află regele şi familia sa. Mulţimea de gură-cască îi aclamă pe soldaţi, solicită dispersarea elveţienilor şi a gărzilor regelui care asigură protecţia suveranului.

— Au pistoalele îndreptate spre centrul Parisului, strigă cineva.

Napoleon se îndepărtează.

Pe străduţa Mail, scurtă şi îngustă, Napoleon zăreşte faţada gri a hotelului Metz unde locuieşte Bourienne, vechiul său camarad de la şcoala militară din Brienne. Preţurile camerelor sunt moderate pentru că deputaţii preferă să locuiască în imediata apropiere a clădirii Adunării.

Seara, după ce a luat masa la *Trei borne*, un mic birt de pe strada Valois, Napoleon începe să-l descoasă pe Bourienne, care locuieşte de câteva luni la Paris.

Bourienne, bine informat despre viaţa capitalei, vorbeşte mult. Napoleon nu-l întrerupe decât ca să-i pună întrebări scurte. Fratele său mai mare, Fauvelet de Bourienne, are un magazin de mobilă instalat în hotelul Longueville. Vinde mobilierul abandonat de cei ce au emigrat. Unii oameni au pierdut totul, iar alţi cetăţeni întreprinzători profită de situaţie şi fac averi fabuloase.

De ce n-am face şi noi asta? întreabă Bourienne. E în criză de bani. Napoleon loveşte cu mâinile buzunarele uniformei – sunt goale. Râd ca doi tineri de douăzeci şi trei de ani care-şi imaginează, plimbându-se pe străzi, ce mijloace ar putea găsi să se îmbogăţească. Să închirieze apartamente, de ce nu?

Deodată, trec nişte oameni înarmaţi. Suliţele lor strălucesc la lumina lămpilor cu gaz. Străzile rămân luminate şi noaptea, explică Bourienne, pentru a-i linişti pe cetăţeni, pentru a se evita încăierările la fiecare pas.

— Asta-i anarhie, spune Napoleon.

I-a pierit cheful de râs.

A doua zi, este deja instalat în camera 14, la etajul trei, în hotelul Metz.

După ce noaptea a luat sfârşit şi s-a despărţit de Bourienne, a hoinărit prin Palatul Regal, să se delecteze cu parfumul persistent al femeilor.

În 29 mai, de dimineaţă foarte devreme, începe demersurile în birourile Ministerului de Război ca să obţină reintegrarea sa în armată.

Prezintă certificatele semnate de Rossi, care comanda în Corsica. Apoi atestatele directoratelor din Ajaccio şi ale departamentului.

Încearcă să explice motivele absenţei sale de la verificarea din ianuarie 1792. Îndeplinea atribuţiile de locotenent-colonel în al doilea batalion al gărzilor naţionale. Tulburările care au avut loc la Ajaccio l-au constrâns să rămână în Corsica.

Îşi dă seama că este ascultat cu bunăvoinţă. Peste două treimi din ofiţerii de artilerie au dezertat. Prin urmare, e mare lipsă de cadre.

I se pun întrebări. Îi cunoaşte pe locotenenţii Picot de Peccaduc, Phélippeaux, Des Mazis? Au emigrat cu toţii. I se arată listele foştilor elevi ai Academiei Militare din Paris, promoţia 1784-1785; regăseşte pe aceste liste numele lui Laugier de Bellecourt, a lui Castres de Vaux şi alte multor altora, emigraţi şi ei.

Pe parcursul demersurilor sale, zi de zi, Napoleon se convinge că va fi reintegrat. Însă funcţionarii din minister şi ofiţerii însărcinaţi să-l examineze îi dezvăluie faptul că are un duşman de temut. Cine? Un deputat corsican care scrie tot timpul scrisori către minister denunţându-l pe locotenentul Napoleon Bonaparte şi rolul jucat de acesta în revolta de la Ajaccio. Peraldi este numele lui.

— Omul acesta este un imbecil şi mai nebun ca oricând, strigă Napoleon. Mi-a declarat război! N-are de gând să mă mai cruţe! E încântat peste măsură că, fiind deputat, se bucură de imunitate. Altminteri, l-aş fi învăţat eu minte!

Toată lumea încearcă să-i dea toate asigurările necesare. Raportul comisiei înaintat ministerului va fi favorabil. Însă Napoleon, chiar dacă nu este prea îngrijorat, nu vrea să lase nimic la voia întâmplării. Se duce la ședințele Adunării Legislative, îi întâlnește pe ceilalți deputați corsicani, încearcă să lege cu ei relații de politețe sau amicale.

Căci Napoleon n-a renunțat la ideea de a juca un rol important în Corsica. Franța, fiind acum atât de dezbinată, este imposibil să prevezi ce viitor o așteaptă. Trebuie să mizeze încă pe cartea corsicană.

„Această țară este hărțuită din toate părțile de partidele cele mai înverșunate", îi scrie Napoleon lui Joseph. „Nu poți să-ți dai seama în ce direcție o vor apuca toate aceste proiecte atât de diferite. Nu știu ce turnură vor lua lucrurile, dar după evoluția evenimentelor, este limpede că va fi vorba de o cotitură revoluționară."

În 20 iunie 1792, Napoleon îl așteaptă pe Bourienne să ia masa împreună la un restaurant de pe strada Saint-Honoré, lângă Palatul Regal. Napoleon urmărește cu privirile trupurile suple ale femeilor care se plimbă pe sub galerii. Este o vreme plăcută.

La scurt timp după ce Bourienne s-a așezat la masă, Napoleon zărește un grup de vreo cinci până la șase mii de oameni care vin dinspre hale și se îndreaptă spre Tuileries.

Napoleon îl ia pe Bourienne de braț și îl trage după el. Vrea să se ia după acei oameni. Atât bărbații, cât și femeile poartă sulițe, topoare, săbii și puști, țepușe și bâte ascuțite la vârf.

Când mulțimea ajunge la gardurile Grădinii Tuileries, mai întâi ezită, apoi le forțează și pătrunde în apartamentele regelui.

Napoleon asistă de departe la scenă. Îi vede pe rege, pe regină și pe prinț punându-și pe cap boneta roșie. După ce a ezitat o clipă, regele bea și ciocnește cu participanții la manifestație.

Napoleon se îndepărtează. Îi spune lui Bourienne: „Regele s-a înjosit, iar în politică, cine se înjosește nu se mai poate ridica."

Este tot mai indignat. „Mulțimea asta în dezordine, veșmintele, dar și intențiile ei reprezintă tot ce are plebea mai josnic."

Merge şi bombăne întruna. Fiind ofiţer ţine la ordine şi disciplină. Libertate, egalitate, da, dar fără anarhie, respectându-se ierarhiile şi autoritatea. Avem nevoie de conducători. S-a gândit, explică, la tot ce s-a întâmplat la Ajaccio în timpul revoltei. Eficacitatea unei astfel de mişcări presupune existenţa unui om, unui conducător, care să ia decizii, să le impună şi să se ocupe de executarea lor.

Dintr-o dată, exclamă: „Iacobinii sunt nişte nesăbuiţi care nu au bun-simţ." Îl elogiază pe La Fayette, pe care iacobinii, de bună seamă, îl consideră un asasin, un ticălos, un mizerabil. Atitudinea şi ideile iacobinilor sunt periculoase, neconstituţionale, mai spune Napoleon.

Mai târziu, în camera lui din hotelul Metz, îi scrie lui Joseph. „E foarte dificil să prevezi ce soartă va avea Imperiul în împrejurări atât de tulburi", consemnează el.

Un motiv în plus să se apropie de Paoli. Lucien, fratele lui mai mic, ar putea fi secretarul lui. Iar Joseph, să încerce de astă dată să fie ales deputat la Convenţie. „Dacă nu vei reuşi, vei continua să joci un rol de doi bani în Corsica." Repetă: „Nu te lăsa amăgit: trebuie să faci parte din viitoarea legislatură, altminteri nu eşti decât un nătăfleţ!"

Ezită. Apoi, zgâriind nervos hârtia cu pana, adaugă: „Du-te la Ajaccio, du-te la Ajaccio să fii elector!" Şi subliniază aceste cuvinte.

Se ridică. Trebuie să aleagă, asta este legea politicii şi chiar şi a vieţii şi, cu toate astea, viitorul pare incert.

Unul dintre deputaţii corsicani în Adunarea Legislativă i-a mărturisit lui Napoleon că directorul fortificaţiilor, La Varenne, a declarat că păstrarea Corsicii în Imperiul francez este imposibilă şi lipsită de utilitate reală.

Napoleon reîncepe să-i scrie fratelui său mai mare pe acelaşi ton imperativ: „Stai cât mai mult în preajma generalului Paoli, poate face orice vrea şi este omul de bază acum, şi aşa va fi şi în viitor. Este foarte posibil ca toate astea să se încheie cu obţinerea independenţei noastre."

Problemele Corsicii trebuie să reprezinte, deci, o prioritate.

Napoleon îi vede tot mai des pe deputații insulei. Le face curte. Își face griji și din pricina problemelor de familie fiind neliniștit pentru că nu primește aprobările necesare pentru afacerea cu pepiniera. Apoi, se ocupă de sora lui, Élisa, elevă la Saint-Cyr. Însă această instituție va dispărea. Ce să facă cu fata asta de cincisprezece ani? S-o ducă înapoi în Corsica, în familie, ceea ce-l va obliga să facă drumul până acolo? Cum altfel ar putea proceda?

Îi face o vizită surorii lui, la Versailles: Întâlnește niște batalioane de comunarzi marseillezi care cântă în gura mare acest nou marș al armatei Rinului, al cărui refren răzbunător îl tot repetă: *Aux armes, citoyens, formez vos bataillons,* „La arme cetățeni, alcătuiți-vă batalioanele."

„Totul anunță ciocniri violente", scrie Napoleon, „multă lume părăsește Parisul."

Lui nici nu-i trece prin minte așa ceva, doar dacă nu cumva va trebui s-o însoțească pe Élisa la Ajaccio. Își păstrează calmul, privește cu atenție în jur, stă tot timpul la pândă, ca un savant ce privește „momentul unei combustii".

Uneori, Bourienne, intrând în camera lui din hotelul Metz, îl surprinde făcând calcule, trasând traiectorii.

Bourienne e uimit. Napoleon îi arată traiectoriile aștrilor pe care le-a desenat. „Astronomia este o distracție agreabilă și o știință minunată", îi spune Napoleon. „La câtă matematică știu, nu mai trebuie decât să studiez puțin ca s-o stăpânesc. E un mare câștig."

Surâde amuzat, când remarcă uimirea camaradului său.

Îi place să cerceteze, să înțeleagă, mai adaugă. Astronomia, matematica, nu sunt la urma urmei mai pasionante decât acțiunile oamenilor? „Cei care se găsesc în frunte sunt niște bieți oameni", continuă. „Trebuie s-o spunem, când vedem toate astea de aproape, că oamenii nu prea știu să aprecieze osteneala și strădaniile pe care le depun conducătorii lor ca să fie vrednici de recunoștința lor."

Reia toate aceste lucruri într-o scrisoare adresată fratelui său, Lucien care, la șaptesprezece ani, e foarte interesat de problemele

politice și-l judecă foarte aspru pe Napoleon. Nu i-a scris el fratelui mai mare, Joseph, că „Napoleon este un om periculos... Mi se pare înclinat să fie un tiran și cred că asta ar și fi dacă ar ajunge rege, iar numele lui ar fi detestat de posteritate și de adevărații patrioți. Îl cred în stare să întoarcă foaia?"

Napoleon nu s-a înfuriat când Joseph i-a vorbit foarte diplomatic despre aprecierile fratelui lor: Lucien este tânăr. Șaptesprezece ani! Trebuie să-i mai temperăm avântul. „Știi ce s-a întâmplat la Ajaccio?" îi scrie. „Exact aceleași lucruri se petrec acum la Paris. Poate că oamenii de aici sunt mai mărunți, mai ticăloșiți, mai calomniatori, mai intransigenți... Fiecare își urmărește interesul și vrea să parvină cu orice preț, servindu-se de tot felul de orori, de calomnii. În ziua de azi se uneltește în cel mai josnic chip posibil. Toate astea distrug ambiția. Deplângem soarta celor care au neșansa să joace un rol, mai ales atunci când nu sunt obligați s-o facă; să trăiești liniștit, să te poți bucura de afecțiunea familiei, să fii mulțumit de tine, iată, dragul meu, ce trebuie să faci atunci când beneficiezi de o rentă de patru până la cinci mii de livre, de partea cui să fii, când ai între douăzeci și cinci și patruzeci de ani, adică atunci când imaginația nu mai e atât de înflăcărată și nu-ți mai tulbură mintea și sufletul."

Iată vorbele unui frate mai mare adresate celui mic, pe care vrea să-l protejeze.

Dar, foarte adesea, în perioada cuprinsă între luna iunie și luna august 1792, când Napoleon asistă la scene de violență dezlănțuindu-se pe străzi, vede domnind dezordinea, vede mulțimea revărsându-se fără ca nimic s-o poată stăvili, încearcă un sentiment contradictoriu în care se îmbină dezgustul față de anarhia din jur și îngrijorarea de a nu putea stăpâni această furtună devastatoare în care numai „plebea" pare a domni.

În 12 iulie 1792, Napoleon găsește la hotel o scrisoare datată 10 iulie, prin care este anunțat că ministrul de Război a decis să-l reintegreze „în postul său, în Regimentul 4 artilerie pentru a-și îndeplini îndatoririle de căpitan".

Reintegrarea în acest grad intră în vigoare începând cu 6 februarie 1792, cu plata soldei retroactiv.

Napoleon le scrie de îndată alor săi. Vrea să se bucure şi ei împreună cu el. Joseph îi răspunde entuziasmat. La douăzeci şi trei de ani, căpitan de artilerie cu o leafă de o mie şase sute de livre pe an! Ce succes! Letizia Bonaparte, fericită, îl felicită pe *omone*. Să se ducă la regimentul lui şi să rămână în Franţa.

Numai că Napoleon încă mai ezită. Acum, din nou înscris în registrele armatei regulate, de ce n-ar încerca să acţioneze din nou în Corsica? La urma urmei, este încă locotenent-colonel al unui batalion de voluntari la Ajaccio!

„Dacă n-aş fi ţinut cont decât de interesul familiei şi de vocaţia ei", îi scrie marţi 7 august, lui Joseph, „aş fi venit în Corsica, dar voi sunteţi toţi de părere că trebuie să mă duc la regimentul meu. Aşa că, asta voi face."

În zilele ce au urmat, se pregăteşte de plecare. Regimentul lui se află în zona de frontieră, dar Napoleon nu i se poate încă alătura, pentru că nu a primit brevetul de căpitan.

Se plimbă pe străzi unde, clipă de clipă, se strânge câte un grup de gură-cască să comenteze veştile. Curtea este acuzată că a complotat împreună cu mareşalul Brunswick ale cărui trupe austro-prusiene înaintează. Toată lumea începe să protesteze când un orator citeşte *Manifestul* adresat de Brunswick parizienilor. Mareşalul promite că la Paris „armata va restabili ordinea şi va avea loc o schimbate totală de situaţie, revoltaţii vor fi torturaţi dacă parizienii nu se supun imediat şi fără condiţii, regelui lor".

Curată nebunie, gândeşte Napoleon.

„Combustia" oraşului devine intensă. Izbucnesc ciocniri între comunarzii marseillezi care cântă *La Marseillaise* şi gărzile naţionale pariziene.

În noaptea de 9 spre 10 august, Napoleon se trezeşte brusc.

Toate clopotele Parisului dau alarma.

Se îmbracă în grabă, iese repede în stradă să se ducă la Fauvelet de Bourienne al cărui magazin se află la Carrousel, un post de observaţie ideal.

Pe strada Petits-Champs, vede venind spre el un grup de oameni ce poartă un cap înfipt într-o suliţă. Cei din grup îl înconjoară. Îl îmbrâncesc. Este îmbrăcat ca un domn. I se cere să strige *Vive la nation !* Face cum i se spune, cu faţa încordată.

La Fauvelet de Bourienne, de la fereastră, asistă la evenimente. Insurgenții pătrund în piaţa Carrousel şi se îndreaptă spre Tuileries.

Napoleon este un simplu spectator fascinat, dar ostil „acestor grupuri de oameni hidoşi" şi plebei.

Ştie că-şi riscă viața. Imediat după prânz, când Palatul Tuileries a fost cucerit şi prădat de răzvrătiţi, regele s-a refugiat în clădirea Adunării Legislative. Napoleon intră în grădină şi apoi în palat. Peste o mie de morţi zac în acest spaţiu strâmt, împiedicând folosirea scărilor şi accesul în încăperi.

Napoleon are un sentiment de dezgust şi de oroare. Iată primul câmp de luptă ce se iveşte dinaintea privirilor lui. Gărzile elveţiene au luptat până la moarte, apoi au fost masacrate.

La câțiva paşi de el, Napoleon zăreşte un comunard care este pe punctul de a-l ucide pe unul dintre elvețieni.

Napoleon se-ndreaptă spre ei.

— Omule din sud, spune, să-i salvăm viaţa acestui nefericit.

— Eşti din sud ? întreabă comunardul.

— Da.

— Bine, atunci să-l salvăm.

Napoleon continuă să străbată grădinile, încăperile castelului. Vrea să înţeleagă.

— Am văzut femei pretându-se la cele mai josnice lucruri când le-a venit rândul cadavrelor elveţienilor, îi povesteşte lui Bourienne peste câteva ore.

— Femeile îi mutilau pe soldaţii morţi, apoi le fluturau în aer sexul sângerând. Josnice lichele, şopteşte Napoleon.

Intră în cafenelele din împrejurimi. Peste tot, oamenii cântă, urlă, ciocnesc, se felicită.

Napoleon le simte privirile ostile. Este prea calm și din pricina asta pare suspect.

Se îndepărtează. Peste tot violența, „furia se citește pe toate chipurile", spune el. Mânia pune stăpânire pe el. „Dacă Ludovic al XVI-lea s-ar fi arătat mulțimii călare", îi spune lui Bourienne, „victoria ar fi fost de partea lui."

Îl disprețuiește pe acest suveran *coglione* care a capitulat încă din ziua 20 iunie în loc să dea ordin să fie așezate tunurile în poziție de tragere.

Regele nu este un soldat. Nu și-a asigurat mijloacele necesare pentru a domni. Iar dezordinea și anarhia l-au copleșit.

Napoleon iubește ordinea, este un ofițer, așa că privește prin această prismă evenimentele desfășurate în zilele revoluționare începând cu 20 iunie și, mai ales, cele din 10 august.

Oricare ar fi principiile în care crede, el consideră că puterea nu trebuie să aparțină străzii, mulțimii, gloatei. Legea trebuie respectată. Prin urmare, este nevoie de un conducător care să știe să ia decizii. Este nevoie de un om energic, puternic și curajos. El poate fi un astfel de om.

În seara de 10 august se decide. Se va întoarce în Corsica, în loc să se alăture regimentului său. Numai pe insulă poate arăta ce poate. Aici, ce-ar putea face, în toată „combustia" asta, în toată învălmășeala? Este un nimeni. Nu are nicio putere. Acolo, este un Bonaparte, locotenent-colonel.

Adunarea Legislativă tocmai l-a suspendat pe rege și a decis că alegerile pentru Convenția Națională vor avea loc în 2 septembrie. Trebuie să ajungă degrabă în Corsica, să-l impulsioneze pe Joseph, să fie, în fine, ales.

„Evenimentele se precipită", îi scrie la sfârșitul lunii august unchiului său, Peravicini. „Lasă-i pe dușmanii noștri să ne denigreze, nepoții tăi te iubesc și vor ști să-și croiască un drum, să-și găsească locul."

Mai întâi, trebuie s-o retragă pe sora lui de la Saint-Cyr. Încearcă să facă tot ce poate în ziua de 1 septembrie, în timp ce bandele încep să străbată străzile Parisului, strigând și acuzându-i de complot pe aristocrați, cerând să fie pedepsiți „complotiștii“ care sunt tot mai numeroși în închisori și speră că vor veni trupele lui Brunswick ca să-i răzbune și să-i ucidă pe patrioți.

La capătul zilei, Napoleon reușește, în fine, s-o urce pe sora lui într-o mizerabilă trăsură de închiriat.

Pe urmă, trebuie să se ascundă la Paris, când se dă alarma, când umblă vestea că Verdunul a capitulat în fața austro-prusienilor, că inamicul va intra în Paris și va trece întreg orașul prin foc și sabie.

Bandele se adună în fața închisorilor, cer să li se deschidă porțile, îi judecă sumar pe prizonieri și îi masacrează. Gloata pare să fi scăpat de sub controlul oricărei autorități. Se vorbește că Danton îi lasă pe „justițiari“ să facă dreptate după bunul lor plac. Robespierre nu-și face simțită prezența nicăieri. Închisorile, străzile sunt în mâinile „masacratorilor“ care agită articolele și afișele lui Marat.

În ziua de 5, masacrul încetează. Iar în 9 septembrie, Napoleon poate, în fine, părăsi Parisul împreună cu sora lui.

În diligență, apoi pe vaporul ce coboară Ronul, Napoleon citește teama pe chipurile călătorilor, care, în marea lor majoritate, fug din Paris.

La Valence, îi face o vizită domnișoarei Bou. Aceasta îi povestește că s-au comis masacre și în orașele din vale.

Peste câteva ore, Napoleon și Élisa pleacă din nou la drum, luând cu ei un coș plin cu struguri, dăruit de domnișoara Bou.

Ajung la Marsilia la sfârșitul lunii septembrie. Când se pregătesc să intre în hanul lor, un grup de bărbați și femei îi apostrofează, apoi îi încercuiesc. Din cauza pălăria ei cu pene, Élisa pare o tânără dintr-o familie de nobili.

— Moarte aristocraților, strigă cu toții.

Orice se poate întâmpla.

Napoleon îi smulge pălăria surorii sale şi o aruncă mulţimii.

— Nu e cu nimic mai presus de voi, nici vorbă să fie aristocrată, le spune el oamenilor.

Îl aplaudă cu toţii.

În aceeaşi seară, se interesează de un vapor cu care ar putea pleca spre Ajaccio cât mai curând.

Va trebui însă să aştepte până în 10 octombrie să părăsească Toulonul.

Ştie deja că fratele lui nu a fost ales în Convenţie. Joseph nu a strâns decât şaizeci şi patru de voturi de la un număr de trei sute nouăzeci şi opt de electori şi niciun sufragiu din turul doi n-a purtat numele lui! O veste proastă. Află, de asemenea, că monarhia a fost abolită, iar la 21 septembrie 1792 Convenţia a proclamat Republica, şi că, în ajun, Armata franceză în care Napoleon este ofiţer a obţinut sub comanda lui Kellermann şi Dumouriez victoria de la Valmy.

Iar, pe 14 octombrie, prusienii au evacuat Verdunul. Nu a luat parte la niciunul din aceste evenimente care, potrivit lui Goethe anunţă „începutul unei noi ere în istoria omenirii".

În ziua de 15 octombrie 1792, debarcă împreună cu Élisa la Ajaccio.

Văzându-i pe ai săi adunaţi pe chei, pe mama sa înconjurată de toţi copiii, Napoleon e fericit.

Însă nu aici, ci departe, acolo în Nord, la frontieră, la Valmy, braţele soldaţilor ce au luptat vitejeşte au fost atinse de aripile nevăzute ale gloriei.

Aici, pe insulă, cum să se remarce?

13

În încăperea cea mare din casa familiei Bonaparte, Napoleon își privește mama. Deși încă plină de vitalitate, i se pare că vârsta și-a pus pecetea pe chipul ei, dar în seara aceasta de la sfârșitul lunii octombrie 1792 este fericită. Se duce de la un copil la altul. Se oprește adesea în fața Élisei, căreia-i spune și acum ca odinioară „Marianna". O îmbrățișează, apoi se apropie de Napoleon și îi atinge obrazul cu vârful degetelor.

E pentru prima oară de atâta timp, spune ea, când toți copiii ei sunt acasă. Trebuie să se bucure din plin de acest răgaz de pace și fericire.

Napoleon se ridică, se îndepărtează de ceilalți.

Au trecut deja câteva zile de când așteaptă un semn de la Paoli. *Babbo* nu-i va acorda nicio șansă? Nu-l va implica în nimic? Deși, la drept vorbind, Napoleon a scris și a declarat, încă de pe 18 octombrie, că își va relua postul de locotenent-colonel adjunct în fruntea batalionului de voluntari. N-a venit însă niciun răspuns de la Corte, unde se află Paoli. Cu întreaga lui curte, adaugă Lucien pe un ton plin de amărăciune.

Paoli n-a vrut să-l accepte pe acest *giovanotto* ca secretar.

„Nu ne place", le spune Lucien fraților săi mai mari. Napoleon s-a întors din Franța cu un grad în plus. „Ești de partea francezilor, după părerea lui Paoli, ești suspect", continuă Lucien. „Îi este teamă de noi."

Napoleon s-a încăpățânat. A anunțat companiilor din batalionul său care sunt cantonate la Corte și Bonifacio că li se va alătura:

„De acum înainte voi fi acolo, alături de voi și totul va merge bine." Va „pune ordine în toate".

N-a primit niciun răspuns. Așteaptă. Nu poate întrerupe orice legătură cu Paoli, care deține întreaga putere în Corsica și se bucură de sprijinul populației rurale, cea mai numeroasă.

Deși acasă toată lumea pare fericită, mama lui se arată bucuroasă că are copiii alături și își manifestă recunoștința pentru asta, Napoleon este neliniștit.

În seara aceea, de 29 octombrie, în timp ce afară plouă cu găleata, deschide ușa, se duce în grădină și se întoarce după câteva minute, cu părul lipit de față și uniforma udă. Mama lui se apropie, dar el o îndepărtează și începe să vorbească.

În Indii este nevoie de ofițeri de artilerie, spune. Sunt plătiți bine. S-ar putea pune la dispoziția englezilor din Bengal sau ar putea organiza artileria hindușilor care luptă împotriva lor. N-are nicio importanță din ce tabără face parte. Aici ce face, de fapt? Își pierde timpul degeaba, își ratează viața. Camarazii lui sunt la Mainz, la Frankfurt. Nu poate accepta acest destin mediocru, nu poate sta degeaba, în timp ce toată lumea se mișcă, în timp ce Franța este victorioasă, iar el ar fi putut face parte din armata care a învins în bătăliile de la Sambre și Meuse.

Însă nu s-a prezentat la regiment. Se află aici, în Corsica, unde nimeni nu-l bagă în seamă, nu-i dă nimic de făcut.

Va pleca în Indii. „Ofițerii de artilerie sunt puțini, peste tot", spune. „Iar dacă o voi apuca pe această cale, sper să auziți vorbindu-se despre mine."

Îi ia mâna mamei și o duce la piept. Acest gest demonstrativ de tandrețe este ceva neobișnuit pentru el. Cel mai adesea rămâne rezervat, iar Letizia Bonaparte este impresionată de gestul lui, de sensibilitatea de care dă dovadă fiul ei.

— Voi reveni din Indii peste câțiva ani, șoptește Napoleon, voi fi bogat ca un nabab și le voi asigura o zestre onorabilă celor trei surori ale mele.

Lucien protestează. Fratele său este mult prea pretenţios dacă nu simte nicio mulţumire că a fost făcut căpitan la douăzeci şi doi de ani.

— Eşti foarte generos, îl întrerupe Napoleon ridicând din umeri, dacă-ţi imaginezi că această avansare, rapidă, ce-i drept, are vreo legătură cu meritele mele. Sunt căpitan, o ştii la fel de bine ca şi mine, pentru că toţi ofiţerii superiori din Regimentul La Fère sunt la Koblenz, au emigrat. Cine ştie însă câtă vreme o să rămân căpitan. Am văzut ce se petrece la Paris cu ochii mei, şi ştiu foarte bine că fără protecţie nu obţii nimic. În special, femeile, ele sunt adevăratele şi cele mai eficiente mijloace de protecţie. Iar eu, după cum bine ştiţi, nu le sunt pe plac. Nu poţi să le fii pe plac dacă nu ştii să le faci curte, iar la asta nu m-am priceput niciodată şi probabil că nici nu mă voi pricepe vreodată.

— Nu va pleca, constată pur şi simplu Letizia.

Napoleon spune deodată, pe un ton brutal:

— Mă duc la Corte.

Porneşte a doua zi călare, străbătând Valea Gravonei.

Când ajunge la Bocognano, ţăranii şi ciobanii îl sărbătoresc. Sunt nişte oameni inimoşi, fideli.

Respectul pe care i-l arată şi dovezile lor de afecţiune şi de devotament îl conving că a luat o hotărâre bună. Îl va convinge pe Paoli să-i dea funcţia de comandă la care are dreptul. Nu va accepta să fie refuzat.

Nişte ciobani din Bocognano îl însoţesc până aproape de zidurile de apărare ale oraşului Corte. Îi spun din nou că sunt gata să-şi dea viaţa pentru el, un Bonaparte. Are nevoie de ei, le spune. Îşi va aminti întotdeauna de prietenia lor.

Asta înseamnă să fii conducător, să creezi un clan în jurul tău, să ştii să-i aduni pe oameni, să ţi-i apropii şi să-i răsplăteşti.

Iar Napoleon învaţă toate astea.

La Corte, Paoli este stăpân. Pozzo di Borgo este consilierul lui personal. Paoli l-a numit pe vărul său, Colonna-Cesari, comandantul

trupelor. Napoleon insistă să fie primit de cel căruia îi spune „generalul" Paoli.

Numai că Paoli îl face să aştepte.

În fiecare zi, Napoleon se duce şi vizitează companiile de voluntari care sunt cantonate în împrejurimile oraşului Corte. Oamenii îl întâmpină bucuroşi, dar anturajul lui Paoli îi dă de înţeles că trupele de aici n-au nevoie de un locotenent-colonel în plus. Îl au deja pe Quenza, ce nevoie ar mai putea avea şi de Bonaparte?

Napoleon ascultă. Se plimbă singur, multă vreme, pe străzile din Corte. Îşi aminteşte toate insultele şi refuzurile brutale pe care i le-a tolerat lui Pasquale Paoli. Acum, în noiembrie 1792, când Convenţia tocmai a declarat în mod solemn „că se va înfrăţi şi va acorda ajutor tuturor popoarelor care vor voi să-şi redobândească libertatea", acum când trupele lui Dumouriez tocmai au obţinut victoria de la Jemmapes împotriva austriecilor şi ocupă Belgia, mai este cazul să rămână în umbra lui Paoli?

Mai sunt şi alţi corsicani, mai conformişti, precum Saliceti, Casabianca, Chiappe, care au ales fără nicio reticenţă să fie de partea Franţei şi a Republicii. Cu ei, şi mai ales cu Saliceti, Napoleon şi întregul clan Bonaparte au avut dintotdeauna relaţii amicale. Aşadar, de ce să îl mai urmeze pe Paoli?

— Paoli şi Pozzo di Borgo reprezintă o facţiune, îi mărturiseşte Napoleon fratelui său, Joseph.

Iar când constată că fratele său mai mare este reticent şi din cale afară de prudent, adaugă:

— O facţiune antinaţională.

În garnizoana unde se află cantonat batalionul său, când voluntarii se adună în jurul lui, Napoleon le vorbeşte, elogiază armata Republicii:

— Ai noştri nu se dau bătuţi, le spune, Savoia şi comitatul Nisa au fost cucerite.

Îl priveşte în ochi, rând pe rând, pe fiecare voluntar şi repetă: „Ai noştri". Adică francezii. Apoi, pregătind dinainte efectul celor ce avea să le spună, face un pas înapoi şi adaugă:

— Sardinia va fi şi ea curând atacată.

Voluntarii își ridică armele.

— Soldații libertății îi vor învinge întotdeauna pe sclavii ce sunt în slujba câtorva tirani, încheie apoi.

Cuvintele i-au venit pe buze cât se poate de firesc, uitând ce-nseamnă prudența, cuvinte născute după îndelungi luni de ezitări și de maturizare. Iar după ce s-a decis, în sfârșit, Napoleon se simte eliberat. Nu-i mai pasă de anturajul lui Paoli, ajunge în fine față în față cu cel pe care acum îl consideră doar un om în vârstă, cu care nu mai are nici un motiv să fie precaut, căci nu este decât un obstacol pe care încă-l mai poate folosi drept scut, dar de care apoi poate scăpa. E de ajuns doar să alegi momentul potrivit.

Napoleon i se adresează cu multă îndrăzneală. Tonul este atât de ridicat încât unii dintre apropiații lui Paoli încep să protesteze.

Napoleon își cere drepturile. Vrea să i se acorde postul de comandant, este îndreptățit să-l obțină. Corsicanii trebuie să intervină în războiul Republicii. Dacă va fi refuzat, încheie, va pleca, iar de la Ajaccio va scrie la Paris pentru a denunța tărăgănelile, tracasările, ca să nu mai vorbim de trădările unei facțiuni antinaționale.

Paoli ascultă, cu ochii pe jumătate închiși, apoi, cu o voce calmă și fermă, spune doar atât:

— Dacă vrei, n-ai decât să pleci.

Paoli este stăpânul Corsicii. Gândul acesta nu-i dă pace lui Napoleon, nici pe drumul de întoarcere spre Ajaccio, nici pe parcursul săptămânilor următoare.

Trebuie să fie îndepărtat de la putere, iar pentru asta, Napoleon trebuie să devină și mai fidel francezilor.

În casa de pe strada Saint-Charles, Napoleon îl primește pe amiralul Truguet, un tânăr și strălucit ofițer care comandă flotila adunată pentru atacul împotriva Sardiniei. În casa Bonaparte s-a organizat o serată, se dansează. Amiralul îi face curte Élisei, stă de vorbă cu Pauline și Caroline.

Următorul oaspete este Huguet de Sémonville, un diplomat în drum spre Constantinopol, care, cu ocazia trecerii prin Ajaccio, participă la petrecerile organizate de familia Bonaparte.

Ţine un discurs la Clubul patriotic din oraş, iar Lucien, deşi are numai optsprezece ani, îi serveşte drept traducător și, curând, îi va deveni secretar. Napoleon propune chiar ca Sémonville şi familia sa să fie găzduiţi într-una din casele de ţară ale familiei Bonaparte, de la Ucciani.

Îi duce pe oaspeţii săi să viziteze Ajaccio, dar simte ostilitatea populaţiei. Clanul Bonaparte devine clanul francez.

Atunci când în luna decembrie marinarii flotei conduse de amiralul Truguet, apoi voluntarii marseillezi sosiţi la Ajaccio provoacă înfruntări cu voluntarii corsicani, îi ucid pe unii dintre ei, Napoleon îi denunţă: „Aceşti marseillezi sunt nişte anarhişti, care seamănă pretutindeni teroarea, îi caută pe aristocraţi sau pe preoţi şi sunt însetaţi de sânge şi de crime."

Însă ştie foarte bine că, orice-ar spune, pentru corsicani este de acum înainte cel care a ales Franţa.

Aşa stând lucrurile, n-are încotro, trebuie să meargă până la capăt.

Păstrează legătura cu Saliceti care tocmai a votat, în cadrul Convenţiei, în favoarea trimiterii la moarte a regelui. Cu toate acestea însă, la sfârşitul lui ianuarie 1793, constată fractura creată de execuţia lui Ludovic al XVI-lea între majoritatea corsicanilor şi Franţa.

I se aduc la cunoştinţă declaraţiile lui Paoli care a condamnat execuţia lui Ludovic al XVI-lea. „Noi nu vrem să fim călăii regilor", a spus *Babbo*. Pozzo di Borgo, care face parte din anturajul lui, este susţinătorul iscusit al unei alianţe cu Anglia.

— Regele Angliei l-a plătit pe Paoli în toţi aceşti ani, îi spune Lucien lui Napoleon. Iar acesta continuă să fie în slujba lui.

Napoleon vrea să fie mai ponderat, dar începând cu 1 februarie Convenţia a declarat război Angliei, iar Paoli, fostul exilat la Londra, devine şi mai suspect.

Într-o seară din luna februarie 1793, Napoleon îi mărturiseşte în şoaptă lui Huguet de Sémonville:

— M-am gândit mult la situaţia în care ne aflăm, spune. Convenţia a comis, fără doar şi poate, o crimă îngrozitoare votând executarea regelui, iar eu deplâng acest lucru mai mult ca oricine, căci, orice s-ar întâmpla, Corsica trebuie să fie întotdeauna unită cu Franţa. Ea nu poate exista decât cu această condiţie. Eu şi ai mei vom apăra cauza unirii, cu orice preţ, să nu ziceţi că nu v-am avertizat.

Peste trei zile, Napoleon este la Bonifacio. Voluntarii batalionului său s-au regrupat acolo ca să declanşeze asaltul împotriva insulelor de la Madeleine, care aparţin locuitorilor Sardiniei şi domină trecerea prin gurile de la Bonifacio între Corsica şi Sardinia. Flotila amiralului Truguet pluteşte având-u-i la bord pe comunarzii marseillezi. Se îndreaptă spre Cagliari, capitala Sardiniei. Asaltul împotriva Îles de la Madeleine, „Insulelor Magdalena", va servi drept diversiune.

Napoleon este calm, dar şi agitat totodată. A venit, în sfârşit, momentul să se arunce în luptă. De mai multe ori pe zi, se duce la marginea promontoriului din Bonifacio. De acolo, poate vedea coastele cenuşii ale Sardiniei. Apoi, odată intrat în casa în care locuieşte pe strada Piazzalonga, îl convoacă pe un fost grefier al tribunalului. Îi dictează instrucţiunile lui. Frazele sunt scurte, tonul tăios. Cere să i se aducă rapoartele, le studiază în detaliu. Este nevoie, spune el, de disciplină, de punctualitate, de rigoare. Vrea să controleze totul personal.

Dimineaţa foarte devreme, se spală cu un burete îmbibat în apă rece, se freacă cu putere, apoi se îmbracă cu grijă, fiind întotdeauna atent ca uniforma să-i fie curată şi în stare perfectă, dar cei din jurul lui, în pofida ordinelor sale foarte precise, îşi neglijează, în general, ţinuta.

— Când pleci la luptă oamenii tăi trebuie să fie curaţi şi să aibă uniformele lună, spune Napoleon.

Privindu-şi oamenii, se întreabă: oare câţi dintre ei sunt cu adevărat pregătiţi să lupte?

Când debarcă de pe *Fauvette* pe mica insuliță Santo Stefano, dă ordin de îndată să fie puse în poziție de luptă cele două tunuri de campanie de 4 (ghinturi) și aruncătorul de mine. Începe să bombardeze orașul de la Madeleine. Numai că soldații săi sunt neexperimentați, înfricoșați. Comandantul expediției, Colonna-Cesari, omul lui Paoli, a primit de la *Babbo* ordinul să nu se lege de „frații din Sardinia". Marinarii de pe *Fauvette* se revoltă și vor să se întoarcă la Bonifacio. În sud, la Cagliari, voluntarii marseillezi au fugit la primele focuri de armă.

Napoleon, mușcându-și buzele de furie, se vede obligat să se retragă de pe poziție, să-și scufunde tunurile, pe care marinarii refuză să le ia din nou la bord.

Pe puntea vasului *Fauvette*, stă departe de ceilalți, privindu-i cu un aer disprețuitor.

Are impresia că fiecare zi irosită înseamnă o nouă iluzie pierdută. În privința Corsicii, a oamenilor, a lui Paoli.

— Omul este capabil de atâta perfidie. Iar această ambiție fatală poate duce la pierzanie un bătrân de șaptezeci și opt de ani, spune Napoleon despre omul pe care-l admirase atât de mult odinioară.

La scurt timp după ce a debarcat la Bonifacio, în timp ce se plimbă prin piața Doria, marinarii de pe vasul *Fauvette* se reped la el, strigând: „Aristocratul să fie spânzurat!" cu intenția de a-l ucide. Se apără, voluntarii de la Bocognano îi sar în ajutor, se iau la bătaie cu marinarii și reușesc să-i alunge.

Iată cum sunt oamenii, chiar și cei care se consideră patrioți și revoluționari.

Nu te poți aștepta la mare lucru de la majoritatea dintre ei!

Dar faptul că, iată, a încetat să mai fie atât de naiv ca odinioară, îl face pe Napoleon să se simtă liber și puternic. Știe foarte bine că nu poate conta decât pe el. Nu trebuie să acționeze decât în favoarea lui. Oamenii îi pot fi de folos numai atâta timp cât sunt partizanii săi, aliații săi. Ceilalți sunt dușmani, pe care, fie trebuie

să-i câştige de partea cauzei lui, să-i impresioneze în asemenea măsură încât să-şi schimbe părerile, fie să-i nimicească.

De îndată ce se întoarce la Ajaccio, Napoleon începe să scrie, redactează un protest împotriva modului în care Colonna-Cesari a condus expediţia din insulele de la Madeleine, fiind o altă modalitate de a-l ataca pe Paoli, căci Colonna-Cesari este omul lui.

Apoi, Napoleon află dintr-o dată, mai întâi că în cadrul Convenţiei au fost desemnaţi trei comisari, printre care se numără şi Saliceti, cu puteri nelimitate, care să plece în Corsica, şi apoi că aceştia au ajuns în 5 aprilie la Bastia. Napoleon se pregăteşte să plece ca să li se alăture, căci venirea lor este un act de sfidare la adresa lui Paoli.

Dar ruptura nu s-a produs încă.

Napoleon îl avertizează pe Saliceti: „Când îl priveşti, Paoli pare să fie un om cumsecade şi blând, dar în adâncul sufletului este duşmănos şi răzbunător. Are o privire şi o vorbă mieroasă, dar sufletul îi este plin de venin.“

Oricum ar sta lucrurile, mai întâi se negociază. Napoleon î-l sfătuieşte pe Saliceti să fie prudent, iar acesta consimte. Paoli este încă stăpânul insulei. Corsicanii îi sunt fideli. Trebuie procedat cu multă iscusinţă.

Napoleon atent, îl ascultă pe Saliceti. Află ce înseamnă viclenia, manevra politică, lucruri cu care a mai avut deja de-a face la Ajaccio, anul trecut. Saliceti este un maestru care se duce la Corte, discută cu Paoli. Iar Napoleon îl admiră pe acest profesor fără voie. În 18 aprilie însă, în timp ce negocierile sunt în plină desfăşurare, o nouă veste se răspândeşte pretutindeni.

Napoleon se găseşte în locuinţa familiei, de pe strada Saint-Charles.

Unul dintre partizanii săi îi înmânează două texte. Cel dintâi este o copie a unei decizii a Convenţiei Naţionale prin care se ordonă arestarea lui Pasquale Paoli şi a lui Pozzo di Borgo. Decretul poartă data de 2 aprilie 1793. În ajun, Dumouriez trecuse de partea inamicului. În cazul lui Paoli, Convenţia s-a grăbit să ia măsuri.

Cel de-al doilea text este o copie a unei scrisori pe care oamenii lui Pozzo di Borgo o distribuie în toată Corsica.

Napoleon citește de mai multe ori scrisoarea semnată de Lucien Bonaparte care locuiește de câteva săptămâni la Toulon, unde l-a urmat pe Huguet de Sémonville. Este adresată lui Joseph și lui Napoleon. A fost, deci, interceptată de oamenii lui Paoli pentru a distruge definitiv reputația fraților Bonaparte.

„În urma unui comunicat oficial din partea orașului Toulon, propus și redactat de mine în cadrul comitetului clubului", scrie Lucien Bonaparte, „Convenția a decretat arestarea lui Pasquale Paoli și a lui Pozzo di Borgo. Astfel, le-am dat o lovitură decisivă dușmanilor noștri. Ziarele vă vor fi făcut deja cunoscută această știre. Nu v-ați așteptați la așa ceva. Sunt nerăbdător să știu ce soartă vor avea Paoli și Pozzo di Borgo."

Napoleon închide ochii. Această scrisoare, această condamnare a Convenției, înseamnă o declarație de război împotriva lui Paoli și deci război între Corsica și Republică, iar pentru frații Bonaparte exilul și ruina. Și toate astea fără ca Napoleon să fi apucat să își asigure viitorul. Acest frate de doar optsprezece ani a vrut să-și joace cartea cu insolența și aroganța unui *bricconcelle*, a unui om lipsit de scrupule.

Napoleon o cheamă pe mama lui și-i citește cele două texte.

— Dacă arhidiaconul Lucien mai trăia, spune, l-ar fi durut sufletul la gândul pericolelor la care sunt expuse turmele sale, iar prudența l-ar fi îndemnat să încerce să îndepărteze furtuna.

Napoleon va încerca și el, îi explică fiul, mamei sale, să amâne răzbunarea lui Paoli. Se duce la clubul din Ajaccio, redactează pentru Convenție un text în care solicită Adunării să revină asupra decretului.

Știe însă că este prea târziu.

La Corte, delegații Corsicii adunați în jurul lui Paoli îi denunță pe frații Bonaparte, „născuți în cloaca despotismului, hrăniți și crescuți sub ochii și pe cheltuiala unui pașă desfrânat care comanda pe insulă... Frații Bonaparte să fie lăsați pradă remușcărilor

interioare şi opiniei publice care încă de pe acum i-a condamnat să fie consideraţi pe veci nişte nemernici şi nişte mizerabili".

Napoleon, absolut sigur că adversarii săi nu se vor mulţumi doar să-i dispreţuiască, îi spune mamei sale: *Preparatevi, questo paese non è per noi*, „Pregăteşte-te de plecare, ţara asta nu mai este pentru noi."

Trebuie să încerce mai întâi să facă tot posibilul. Să încerce să cucerească fortăreaţa din Ajaccio, iar apoi, împreună cu Saliceti, să pună stăpânire pe oraş, să-i instige la luptă pe partizanii francezilor.

În zadar însă, nimeni nu răspunde la chemarea lui. Napoleon, care se află în turnul Capiteu, în extremitatea golfului Ajaccio, unde s-a refugiat împreună cu câţiva oameni, îşi priveşte oraşul natal.

Ştie că acum se încheie o parte din viaţa lui. Va împlini curând douăzeci şi patru de ani, iar de acum înainte destinul său nu mai poate fi legat decât de Franţa: familia Bonaparte nu mai are alte mijloace de trai decât solda lui de căpitan. Joseph şi Lucien nu mai pot găsi de lucru decât în Franţa, cu ajutorul lui Saliceti, poate.

Iluziile lui legate de Corsica au luat sfârşit.

— Ţara asta a fost îngenuncheată, nu mai am ce căuta aici, îi şopteşte lui Saliceti. Trebuie să plec.

Pe tot parcursul lunii mai şi la începutul lunii iunie 1793, nu face altceva decât să le opună rezistenţă şi să încerce să scape de cei care îl urmăresc. Iar oamenii lui Paoli, din cauză că nu reuşesc să-l prindă pe el, încep să îi hărţuiască pe Letizia Bonaparte şi pe copiii cei mici.

Când află că mama sa a fost nevoită să se ascundă ca să scape de bandele lui Paoli care au devastat, au prădat şi au dat foc casei familiei Bonaparte, Napoleon nu face niciun gest, nu spune un cuvânt, de parcă furia l-ar fi împietrit. Paoli, va spune el mai târziu, este un trădător, iar corsicanii nişte rebeli, nişte contrarevoluţionari, la fel ca locuitorii din Vandeea care, începând din luna martie, s-au ridicat împotriva Republicii.

Privindu-şi casa natală cum arde, îşi imaginează că tot trecutul lui petrecut în Corsica s-a prefăcut în cenuşă. De-acum este francez. Nu mai poate fi nimic altceva.

Corsicanii îl arestează, îl închid într-o casă din Bocognano, se pregătesc să-l ducă la Corte, să fie judecat acolo şi condamnat. Nişte ciobani, care îi sunt fideli, îl ajută să fugă pe una din ferestre.

Nu i se mai întâmplase niciodată aşa ceva. Încearcă să călătorească numai noaptea, ca să poată scăpa de urmăritorii săi. Se ascunde într-o peşteră, apoi într-o casă din Ajaccio, pe care jandarmii o percheziţionează.

Este calm. Nu-şi pierde niciodată sângele rece. Asta înseamnă politica, războiul, nişte oameni pe care-i măguleşti sau împotriva cărora lupţi, pe care-i cumperi sau pe care-i ucizi. Le mulţumeşte ciobanilor din Bocognano care-l conduc, care-l apără. Nu-i va uita niciodată, le spune, îndreptându-se spre ţărm, pentru a se îmbarca pe vasul francez care-i transportă pe trimişii de la Paris.

În 31 mai, când vasul ce-i avea la bord pe comisarii Convenţiei, dar şi pe Napoleon şi pe fratele său, Joseph, intră în golful Ajaccio, nişte fugari le fac semne de pe mal.

Napoleon înaintează până la proră. Sare într-o şalupă, îl ajută şi pe Joseph să i se alăture. Coboară pe plajă şi se îndreaptă spre Letizia Bonaparte şi copiii ei, care au mers toată noaptea prin tufăriş să scape de partizanii lui Pasquale Paoli.

Napoleon îi ajută să urce unul câte unul în şalupă. Mama lui nu mai are putere nici să se plângă.

Vasul îi duce până la Calvi, unde Napoleon hotărăşte să-i ceară naşului său Giubega să-i găzduiască.

Pleacă de îndată ce-şi ştie familia la adăpost, se îmbarcă din nou, şi ajunge la Bastia împreună cu comisarii.

Este însă agitat şi neliniştit. Francezii nu mai controlează decât trei locuri în Corsica – Bastia, Calvi, Saint-Florent. Îşi poate lăsa mama, fraţii şi surorile pe insulă, la cheremul duşmanilor?

În 10 iunie, pleacă singur de la Bastia, călare, se întoarce la toţi ai săi pentru a-i ajuta să se îmbarce şi să plece la Toulon.

Călătoreşte câteva zile pe un cal costeliv, gâfâind din greu, care ştie însă, din instinct, ce pericole ascund aceste poteci ce străbat şerpuind o latură a muntelui, abia zărindu-se din desişul vegetaţiei.

Inspiră mireasma ţinuturilor corsicane, căreia i-a dus dorul adeseori şi pe care a regăsit-o cu atâta bucurie de fiecare dată când a revenit pe insulă.

E ultima oară când se poate înfrupta din ea, o ştie.

Destinul său nu mai este aici, ci în Franța. Franţa îi este de acum patrie şi naţiune.

A revenit la alegerea pe care o făcuse tatăl lui pentru el. Nu a mai avut nicio altă soluţie.

Ca să poţi trăi, ca să-ţi poţi vedea de viață, trebuie să dai uitării trecutul.

El dă uitării Corsica. Se rupe pentru totdeauna de ea.

În 11 iunie 1793, Napoleon şi familia sa se îmbarcă pe un *chebek* în direcţia Toulon.

Partea a patra

E mai bine să fii călău, decât victimă

iunie 1793 – mai 1795

14

Undeva departe, pe mare, în largul orașului Toulon, tunul bubuie.

Napoleon se apleacă în afara trăsurii care trece încet printre măslini.

Este 20 iunie 1793, o dimineață luminoasă de vară cu aerul încă plăcut, proaspăt.

Napoleon zărește printre stâncile întunecate ce stau aplecate peste rada portului Toulon siluetele unor vapoare, ascunse, din timp în timp, de fumul alb ce anunță lansarea unei ghiulele din tun. Se trage asupra forturilor din Toulon.

— Spaniolii trag, spune un călător.

El povestește că, de când marseillezii s-au revoltat împotriva Convenției, navele spaniole stau în larg, gata oricând să debarce trupe, ca să le vină în ajutor rebelilor. Toată Valea Ronului se află în război împotriva Parisului. Avignon, Nîmes, dar și Marvejols și Mende sunt în mâinile federaliștilor și regaliștilor. De când, pe 2 iunie, Convenția a decis să îi aresteze pe deputații girondini, Vergniaud, Brissot, Roland, cei care reprezentau provincia, revolta s-a extins pretutindeni. Nu numai în Provence, ci și la Bordeaux, în Normandia, în Vendeea firește, unde revoltații l-au ales drept comandant al „armatei catolice și regale“ pe Cathelineau, un fost negustor ambulant. Montagnarzii, iacobinii vor avea mult de furcă până vor reuși să recâștige controlul asupra țării.

Napoleon a închis ochii.

Se gândește la mama, la frații și surorile lui, pe care i-a lăsat într-o căsuță din satul La Valette, situat la porțile orașului Toulon. Numai că acest oraș, i s-a spus, este un cuib al regaliștilor și al aristocraților, iar flota engleză navighează la câteva ancabluri de coastă, așteptând doar un semnal să pătrundă în radă. Poate că va trebui să fugă din nou, mai departe.

Înainte să plece la Nisa, unde se alătură celor cinci companii ale Regimentului 4 artilerie, cantonate acolo, Napoleon a vrut s-o liniștească pe mama sa.

Ea era însă foarte ocupată și nu i-a dat atenție. Jérôme și Louis tăiau lemne. Élisa și Pauline se duceau la fântână să facă provizii de apă, să spele rufe. În săptămâna pe care a petrecut-o lângă familia lui, Napoleon a reușit să obțină de la autoritățile din Brignoles și Saint-Maxim ajutoare, rații de pâine, muniție. Familia Bonaparte, a tot repetat pretutindeni, este o familie de refugiați patrioți, care au plecat în exil de pe insula lor pentru că nu au vrut să suporte jugul trădătorilor, al complicilor aflați de partea englezilor.

I-a explicat mamei sale că nu va trebui să trăiască mult timp în aceste condiții mizere. Joseph și Lucien plecau să se adreseze lui Saliceti, reprezentantul în misiune în Provence pe lângă armata revoluționară însărcinată să lupte împotriva federaliștilor girondini și a aristocraților. Iar el va obține la Nisa o restanță din soldă, aproape trei mii de livre. Urma să-și primească brevetul de căpitan comandant, care avea în subordine o companie de artilerie.

A plecat din La Valette destul de îngrijorat. Dacă orașul Toulon va cădea în mâna regaliștilor, dacă englezii vor pătrunde în radă, dacă armatele Republicii nu vor reuși să recâștige Provence și controlul asupra întregii țări, de ce soartă va avea parte familia sa? Iar el, ce destin va avea?

Convenția trebuie să aibă câștig de cauză, iar Republica să învingă.

După câteva zile petrecute la Nisa, Napoleon este și mai hotărât să treacă definitiv de partea Convenției.

El îi comunică acest lucru generalului de artilerie din armata din Italia, Jean du Teil, fratele feldmareşalului pe care Napoleon l-a cunoscut la Auxonne şi Valence.

— Ofiţer în slujba naţiunii, este tot ce spune Du Teil.

Napoleon primeşte cu entuziasm când Du Teil îi încredinţează sarcina de a comanda bateriile de pe coastă.

Trece în revistă cu pas apăsat fiecare poziţie. În 3 iulie 1793, îi scrie ministrului de Război pentru a solicita un model de cuptor cu reverberaţie ca să încălzească ghiulelele de tun, „astfel încât să fim în măsură să putem construi pe coasta noastră şi să ardem vasele despoţilor".

Semnează: Bonaparte.

Nu mai are nicio ezitare, de parcă toate gândurile, toate proiectele care-l îndemnau să îşi dedice energia şi patosul Corsicii natale, n-ar fi existat niciodată. Căpitanul-comandant de douăzeci şi patru de ani este francez, republican, montagnard, partizan al Convenţiei împotriva celor care pun în pericol unitatea Republicii. Recunoaşte că în fiecare zi cad capete, că „maşina doctorului Guillotin" îşi face datoria fără întrerupere. Regele a fost decapitat pe 21 ianuarie 1793. Acum guvernează Convenţia montagnardă. Se instalează „Teroarea". Bonaparte aprobă tot ce se petrece. A fost alegerea lui. Singura alegere care-i permite să-şi imagineze viitorul accesibil, gata de cucerit.

Peste câteva zile, trece din nou prin ţinuturile rurale din Provence.

Face acest drum singur, călare, şi simte deja toropeala soarelui fierbinte de iulie. Îi place căldura asta uscată, îi place să admire culorile din jur, aici arbuşti de grozamă cu florile lor galbene, mai încolo întinderi de levenţică şi ocrul satelor cocoţate pe dealuri. Se duce la Avignon ca să organizeze, în conformitate cu ordinele generalului Du Teil, convoaiele de praf de puşcă şi de material de război destinat armatei din Italia.

De câteva ori la rând calul lui se cabrează. Undeva se trage şi în curând aude bubuitul unui tun. Avignonul este în mâinile fe-

deraliştilor marseillezi, care încearcă să opună rezistenţă armatei revoluţionare a generalului Carteaux.

Napoleon trece prin zona unde este cantonată armata care numără peste patru mii de oameni. Recunoaşte un regiment din Côte d'Or, Dragonii alobrogi (sau *légion franche allobroge*, creată la Grenoble, în 13 august 1792, cu locuitori din Alpi), un batalion din Mont-Blanc, apoi, deodată, zăreşte chipul unui ofiţer care-i este familiar.

Căpitanul Dommartin, care comandă compania de artilerie, a fost primit în 1785 în aceeaşi promoţie ca Napoleon ca sublocotenent, cu rangul 36, în timp ce Napoleon era al 42-lea. Se îmbrăţişează.

Ascultându-l pe Dommartin, Napoleon se simte dintr-o dată foarte descurajat. Ar fi vrut să lupte şi el ca Dommartin. Dar misiunea lui nu este decât să supravegheze un convoi de praf de puşcă! Frumoasă misiune!

Bombăne tot timpul, dornic să treacă la acţiune.

După intrarea trupelor lui Carteaux în Avignon, când armata se pune în mişcare şi-l vede pe Dommartin trecând „în cel mai frumos echipaj de război ce poate fi văzut", se revoltă împotriva lui însuşi. Nu poate accepta această situaţie. Nu trebuie s-o accepte.

A rămas la Avignon să organizeze convoiul. Blestemat convoi!

Uneori se duce la Beaucaire. Ascultă discuţiile negustorilor care, aşezaţi la masă, la marginea câmpului pe care are loc târgul, vorbesc despre situaţia din regiune.

Aşteaptă să-i vină o idee! Cum să iasă din această plasă în care se simte prins ca într-o capcană?

Când află că garnizoana franceză din Mayenne a trebuit să capituleze în faţa inamicului, ia de îndată pana în mână şi îi adresează cetăţeanului-ministru solicitarea de a-l trimite la armata Rinului, în calitate de locotenent-colonel. Trebuie să se ducă acolo unde există riscuri. În clipa de faţă, pentru a-şi croi destinul, trebuie să joace tare şi inteligent. Ministrul va crede că este vorba de „propunerea unui patriot".

Iar el trebuie să fie acum patriot. Trebuie să-și declare fidelitatea față de o anumită tabără, de vreme ce oricum se află în ea. Și să facă tot posibilul ca această tabără să iasă învingătoare. „Dacă trebuie să fii de partea cuiva, măcar să fii de partea celui care triumfă, mai bine să fii călău, decât victimă."

Însă răspunsul ministrului întârzie, iar Napoleon se plictisește la Avignon, așteptând să fie livrate piesele și muniția pe care trebuie să le ducă la Nisa.

Cum să forțeze ușile, ca să dea tuturor de știre că există, că este un partizan hotărât al puterii, că se poate face remarcat și poate fi promovat?

Să scrie? Aceasta poate fi o modalitate de a ieși la lumină.

Napoleon se așază la masă. Scrie. Este o noapte caldă de sfârșit de iulie și o atmosferă plăcută, la Avignon.

Pana aleargă pe hârtie și mai repede ca de obicei, frazele sunt scurte și nervoase.

Scrie mai întâi titlul, găsit fără dificultate: *Cină la Beaucaire, sau dialog între un militar din armata lui Carteaux, un marseillez, un locuitor din Nîmes și un fabricant din Montpellier, despre evenimentele care s-au petrecut în comitatul înainte menționat la sosirea marseillezilor.*

Vreo douăzeci de pagini în favoarea Convenției, împotriva insurecției federaliste. Inventează o conversație care-i permite să pună în gura marseillezului, partizan al revoltei, argumente pe care „militarul" le va combate.

„Nu vă dați seama că este o luptă pe viață și pe moarte precum cea dintre patrioți și despoți?" scrie.

Încearcă să dea câștig de cauză rațiunii, să-și țină pasiunea în frâu. Uneori frazele devin mai pătimașe și cu toate astea analizează cu răceală evenimentele. Napoleon demonstrează, punct cu punct, că forțele revoluționare îi vor distruge pe rebeli. Că intențiile acestora din urmă, bune sau rele, nu au nicio importanță.

„Nu trebuie să ne mai mulțumim doar să înșirăm cuvinte pe hârtie, trebuie să analizăm acțiunile." Și nu mai este de-ajuns să

fluturăm drapelul tricolor. Oare Paoli nu l-a fluturat şi el în Corsica atunci când „îşi antrena compatrioţii în proiectele sale ambiţioase şi criminale?“ Apoi, Napoleon trage concluzia, pe un ton foarte categoric: „Organismul central de coeziune este Convenţia, ea este adevăratul suveran, mai ales acum când poporul se află împărţit în mai multe tabere.“

Dis-de-dimineaţă reciteşte tot ce-a scris, fără să fi închis ochii nicio clipă, duce apoi foile la tipograful Sabin Tournal, care editează *Curierul din Avignon*. Le pune pe masa tipografului. Sabin Tournal le ia, le parcurge. E un patriot. Va tipări textul cu aceleaşi caractere şi pe aceeaşi hârtie ca ziarul.

— Cine va plăti? întreabă.

Napoleon scoate banii din buzunar:

— Eu.

Tournal va scrie deci pe copie: „Pe cheltuiala autorului.“

Napoleon aprobă. Trebuie să ştii să mizezi. Vrea să aibă exemplarele spre seară. Este 29 iulie 1793. Le va expedia personal reprezentanţilor în misiune pe lângă armata lui Carteaux, Saliceti şi Gasparin.

Peste câteva zile, cineva bate la uşa camerei de hotel în care stă Napoleon.

Deschide. Un soldat îi întinde un pachet care conţine zece broşuri intitulate simplu *Cină la Beaucaire*, editate de tipograful armatei Marc Aurel.

Soldatul îi transmite că trupele distribuie această broşură în timp ce mărşăluiesc.

Napoleon ştie că a obţinut o victorie. Nu mai este acel simplu căpitan de artilerie însărcinat să organizeze convoiul de butoiaşe de praf de puşcă şi de material până la Nisa.

Şi-a jucat cartea pe teren politic, căci politica, şi acest lucru l-a descoperit în Corsica, este forţa care decide în clipa de faţă destinul oamenilor.

Iar cine vrea să avanseze trebuie să ia poziţie.

S-a decis să fie de partea „organismului central de coeziune care este Convenția“ și împotriva facțiunilor.

Decizia lui nu a fost motivată de anumite idei, ci a fost rodul unei convingeri, pe care i-au întărit-o în egală măsură spectacolul tragic din ziua de 10 august 1792 de la Paris și experiența dobândită la Ajaccio. Puterea trebuie să fie *una* singură. Convenția este această putere. Ea este cea care conduce războiul.

Eu sunt de partea acestei puteri.

La începutul lunii septembrie 1793, Napoleon a reușit, în fine, să adune muniția și materialul. Face mai multe demersuri pe lângă autoritățile din Vaucluse pentru a obține cele cinci vehicule necesare transportului. Armata din Italia, spune el, are nevoie de praf de pușcă să lupte împotriva „tiranului din Torino“.

Mai are însă de așteptat. Armata lui Carteaux, care a eliberat orașul Marsilia în 25 august, trăiește din rechiziții, căci orașul Toulon, unde s-au refugiat regaliștii și federaliștii marseillezi, a cedat rada portului vaselor englezești și spaniole.

Napoleon este tot mai neliniștit. Fratele lui, Joseph, a fost numit de Saliceti comisar de război pe lângă armata lui Carteaux. Lucien a obținut un post prin care răspundea de magaziile cu armament și efecte militare ale armatei – la Saint-Maximin. Ei îl pot ajuta să găsească vehiculele de care are nevoie.

În 16 septembrie, se duce la cartierul general al armatei lui Carteaux, instalat la Beausser.

Ofițerii au ocupat mai multe case din oraș. Napoleon le ia la rând. Cineva îl strigă. Este Saliceti, însoțit de Gasparin, reprezentant în misiune ca și el.

— *Cină la Beaucaire...* începe Saliceti.

Se întrerupe apoi, și îl ia deoparte pe Gasparin. Schimbă câteva cuvinte. Saliceti se întoarce spre Napoleon.

— Căpitanul Dommartin, care comanda una dintre companiile de artilerie, a fost rănit la umăr și evacuat la Marsilia. Avem nevoie de un ofițer instruit.

Gasparin intervine. Trebuie să-i alungăm cu orice preț pe englezi de la Toulon, explică el.

— Odinioară, spune Napoleon, când așteptam vaporul spre Corsica, am studiat fortificațiile orașului. N-am uitat nimic.

Pe un colț de masă, Saliceti redactează ordinul de misiune care-l încorporează pe căpitanul de artilerie Napoleon Bonaparte în armata lui Carteaux, pentru asediul Toulonului.

Apoi scrie data, 16 septembrie 1793.

Voi demonstra, în fine, cine sunt, pentru prima oară pe pământul Franței.

15

Se întunecă. Napoleon stă cu brațele încrucișate în pragul casei în care va fi cantonat. Privește în jur, se uită la soldații aceștia care, nepăsători, își văd de treburile lor. Unii dintre ei, neînarmați, se întorc din livezile vecine. Au în brațe coșuri cu fructe. Se țin pe după umeri. Au buzele pline de suc de smochine și de suc de struguri negri. Alții, ceva mai departe, fac focuri la marginea taberei și aruncă în flăcări ușile și ferestrele caselor de țară pe care le-au prădat. Un grup de oameni jerpeliți, tot neînarmați, își pregătesc locul de dormit, umplând niște butoaie cu paie înainte de a se băga în ele.

Halal armată!

Napoleon ar fi vrut să-l apuce pe fiecare dintre acești soldați de reverele de la veston, să-l scuture, să-i strige că nu așa se pregătește o armată de luptă, că nu asta înseamnă războiul! El are convingerea că știe cum trebuie purtat un război. N-au trecut decât câteva ore de când Saliceti și Gasparin l-au numit la comanda artileriei, dar asta n-are nicio importanță, el știe ce trebuie să facă. Nu are nici cea mai mică îndoială. Știe. Și trebuie să știe, căci aici trebuie să arate ce poate, aici trebuie să reușească.

În casa din fața lui aude râsete. În spatele ferestrelor zărește niște sfeșnice mari puse pe masă. Acolo locuiește generalul Carteaux împreună cu soția sa. Generalul își primea ofițerii la masă.

Napoleon îl văzuse peste zi.

„Sunt un general sanculot", a spus Carteaux privind încrezător în jurul lui. Şi-a mângâiat mustaţa mare şi neagră şi şi-a dat capul pe spate. Are un aer distins, îmbrăcat în redingota lui albastră, împodobită cu fir auriu pe la toate cusăturile. Măsurându-l pe Napoleon din cap până-n picioare cu o aroganţă combinată cu suspiciune, a amintit de căpitanul Dommartin. „Este o mare pierdere pentru mine", a spus el, „să fiu lipsit de toată iscusinţa lui."

A adăugat apoi că va cuceri toate forturile din Toulon deţinute de englezi, spanioli, napolitani, sicilieni, de toţi aristocraţii aceştia, cu arme albe.

Napoleon l-a ascultat fără să spună un cuvânt. Generalul acesta este un ignorant. Şi i-a refuzat invitaţia la masă.

Are altceva de făcut: să lupte. Să-şi continue lupta.

N-are timp nici să mănânce, nici să doarmă.

Până ce Toulonul nu va fi în mâinile francezilor, pentru el nu contează nimic altceva decât lupta, lupta şi-atât.

Întreabă un soldat care nu ştie însă să-i spună unde se găseşte parcul de artilerie. Napoleon descoperă în cele din urmă cele şase tunuri care-l alcătuiesc. Sergentul care răspunde de ele nu dispune nici de muniţie, nici de sculele necesare.

Halal artilerie!

Napoleon se îndepărtează. Va trebui să joace cu ce are la dispoziţie, o armată indisciplinată, o artilerie inexistentă, un general incapabil şi suspicios, care se mândreşte numai cu faptul că, în 10 august 1792, şi-a încurajat camarazii jandarmi să treacă de partea poporului. A gloatei, şopteşte Napoleon.

Un general care, de ani de zile, se mulţumeşte să picteze mici tablouri!

Şi tocmai în această partidă este în joc viaţa lui!

Dar n-are încotro.

Plouă mărunt şi bate un vânt rece. Napoleon urcă drumul ce duce spre una din creste, de unde se pot vedea rada portului şi forturile din Toulon. Aşteaptă să se lumineze de zi. Această primă noapte acolo este noaptea în care trebuie să ia tot felul de hotărâri.

Când, iată că, în fine, răsare soarele, împrăştiind ultimii nori întârziaţi, Napoleon este ud până la piele. Acum poate vedea toate forturile care domină rada, ocupate de englezi şi de aliaţii lor. Zăreşte nu numai Fortul La Malgue, turnul gros şi Forturile Balaguier, ci şi Malbousquet şi pe celelalte.

Privirea i se opreşte asupra fortului care i s-a întipărit în memorie. Fortul de la Eguillette domină culoarul îngust care leagă rada mare de cea mică.

A găsit soluţia.

Napoleon se dovedeşte sigur pe el. Nimic nu este mai puternic acum în mintea lui decât această certitudine. Trebuie să cucerească fortul, să organizeze totul în funcţie de această cucerire. Vasele duşmane, sub rafalele de tun trase de la Eguillette, vor fi constrânse să părăsească radele, iar Toulonul va cădea în mâinile francezilor.

Napoleon coboară dealul, în timp ce soarele, care a început să încălzească, îi usucă hainele.

Odată ce şi-a stabilit obiectivul, devine foarte calm. Acum nu mai este nevoie decât de un singur lucru: totul, absolut totul, oameni şi lucrurile necesare, să se pună în slujba acestui scop, să înlăture orice obstacol care împiedică îndeplinirea acestei misiuni. Iar pentru asta ajunge să fie îndepărtaţi toţi cei care nu-l înţeleg.

Îi întâlneşte pe Saliceti şi Gasparin, care abia s-au trezit. Se plimbă cu paşi mari prin încăpere.

Începe să vorbească: „Orice operaţiune trebuie făcută pe baza unui sistem, căci ceva făcut la întâmplare nu poate duce nicăieri." Apoi adaugă, întorcându-se spre fereastră, arătând cu un gest al bărbii spre casa generalului Carteaux: „Artileria ocupă poziţiile, iar infanteria îi vine în ajutor." Îşi prezintă planul, în câteva fraze rostite cu o voce calmă, din care răzbate însă toată energia trupului său încordat, gata de luptă.

Asedierea Toulonului, respectând toate regulile, este imposibilă. Oraşul, dacă este atacat frontal, este imposibil de cucerit. Trebuie să alungăm mai întâi vasele aliaţilor din rade, iar pentru a

face posibil acest lucru, trebuie ţinute sub focul artileriei care le va bombarda cu ghiulele înroşite în foc, care le vor aprinde pânzele şi carcasele, le vor arunca în aer buncărele.

Şi pentru asta, Napoleon întinde braţul, de parcă cei de faţă ar putea vedea acest fort, această piedică de siguranţă a întregului dispozitiv, şi pentru asta trebuie să cucerim Éguillette.

— Cuceriţi Éguillette şi, în mai puţin de opt zile, veţi intra în Toulon, încheie Napoleon.

Înainte să iasă din încăpere, din pragul uşii, mai spune ceva:

— Faceţi-vă datoria, cetăţeni reprezentanţi, şi lăsaţi-mă să mi-o fac şi eu pe-a mea.

Nu mai doarme. Abia dacă mănâncă ceva. Însă acţiunea îi ţine loc de hrană, iar certitudinea că are dreptate este o sursă de energie inepuizabilă. Senzaţia că poţi schimba lucrurile şi oamenii este o forţă pe care fiecare succes o comprimă şi mai mult.

Napoleon organizează totul.

În fiecare zi am nevoie de cinci mii de saci ca să-i umplem cu pământ. Am nevoie de un arsenal cu optzeci de fierari. Am nevoie de lemn şi de scânduri. Am nevoie de boi şi de animale pentru atelaje.

Marsilia, Nisa, La Ciotat, Montpellier trebuie să-mi furnizeze toate cele necesare.

Aici trebuie să fie instalată o baterie, acolo o alta. Aceasta va fi bateria Convenţiei, iar aceea bateria sanculoţilor.

Napoleon stă în picioare pe parapetul uneia dintre aceste baterii pe care focul tunurilor generalului englez O'Hara au luat-o drept ţintă. Ghiulele cad una după alta. Napoleon stă nemişcat. „La adăpost", le spune celorlalţi, „vine altă bombă."

Oamenii din jurul lui ezită să fugă, să se pună la adăpost. O ghiulea cade zgomotos.

Nu mă mişc. Nimic nu mă poate atinge. Sunt împins înainte. Traiectoria mea de ce s-ar întrerupe? Dacă avansez, nu pot să cad.

Suflul îl trânteşte la pământ. Se ridică imediat.

— Cine ştie să scrie? întreabă.

Se prezintă un sergent.

Această baterie se va numi, spune Napoleon, „Bateria oamenilor fără frică".

Sergentul scrie, apoi la câțiva metri distanță cade o altă ghiulea, acoperind hârtia cu pământ.

— Acum nici nu mai trebuie să usuc cerneala, spune sergentul.

— Cum te cheamă?

— Junot.

Napoleon îl privește îndelung pe acest tânăr sergent.

Trebuie să-i determine pe oameni să se autodepășească. Trebuie să fie convingător. Trebuie să le câștige admirația. Să-i pună în mișcare. Trebuie să-i stăpânească.

Clipă de clipă, Napoleon descoperă această plăcere intensă, care-i înflăcărează sufletul. Dar, pentru asta, nu trebuie să se clintească atunci când vine o ghiulea, trebuie să doarmă în manta pe pământ, în mijlocul soldaților săi, să stea în fruntea trupei sub ploaia de gloanțe, să se ridice atunci când calul de sub el e mort, să spună atunci când oamenii se aruncă în luptă, plini de curaj, năvalnici, chiar dacă se înșală: „Ai intrat în horă, trebuie să joci", iar dacă un general speriat ordonă retragerea să nu țină cont de ordinul unui incapabil.

Niciodată până acum, Napoleon nu s-a simțit mai împlinit. Îi privește pe Saliceti și pe ceilalți reprezentanți în misiune, Gasparin, Barras, Fréron, Ricord, Augustin de Robespierre. Îi cântărește din priviri. Augustin Robespierre este fratele celui care conduce Comitetul Salvării Publice. Saliceti este deja un vechi camarad.

Toți aceștia dețin puterea. Sunt delegații Convenției. Pe ei trebuie să-i convingă.

Într-o seară, Napoleon îl ia cu el pe Saliceti pe locul amplasamentului uneia dintre baterii. Calul reprezentantului este ucis. Gloanțele vin din toate părțile. Napoleon se grăbește să-i vină lui Saliceti în ajutor, îi dă mâna să se ridice. Patrulele englezilor sunt aproape. Trebuie să se facă nevăzuți, să meargă în liniște, să ajungă până la altă baterie.

Acolo, tunarul tocmai a fost ucis. Napoleon pune mâna pe împingătorul de tun și, ca un simplu soldat, ajută să se încarce zece până la douăsprezece lovituri. Ceilalți soldați îl privesc, cineva încearcă să explice că tunarul ucis... apoi se întrerupe, se mulțumește să-și scarpine mâinile, brațele.

Tunarul avea râie, nimeni nu îl atingea pe împingătorul de tun de teamă să nu se contamineze. Napoleon ridică din umeri. Ce-ar mai fi putut face acum, chiar dacă în zilele următoare avea să înceapă să simtă efectele bolii?

Oricum nu avea timp să se îngrijească.

În 29 septembrie, reprezentanții l-au numit șef de batalion. Un nou elan, o nouă sursă de energie, o nouă certitudine că poate merge mai departe, și mai repede.

În fiecare zi, Napoleon îl vizitează pe Saliceti. Îi spune răspicat că planul lui e singurul care poate face să cadă Toulonul în mâinile francezilor. Deși obstacolele n-au dispărut.

Repetă ce a mai spus. Să vorbești e ca și când ai trage o salvă de tun. Le spune acest lucru tunarilor lui: „Trebuie să trageți fără să vă descurajați și, după o sută de lovituri inutile, cea de-a o sută una lovește în fine ținta și are efectul dorit."

Își dă seama că Saliceti, Gasparin și apoi Ricord și Augustin Robespierre, dar și Barras și Fréron, nu pot să-i reziste.

Ce bucurie să poți avea o asemenea influență asupra oamenilor! Ce băutură, ce femeie ar fi capabile să îi ofere o asemenea senzație de beție și de putere?

Descoperă la fiecare pas acest lucru.

Saliceti și reprezentanții obțin înlocuirea generalului Carteaux. „Căpitanul Tun" l-a învins. Generalul Doppet, care-l înlocuiește pe Carteaux, este un fost medic, care nu rezistă decât câteva săptămâni.

Napoleon, cu fața însângerată din cauza unei răni la frunte, înaintează spre Doppet, după un nou atac. Prin urmare, dumneata ești „incapabilul care a ordonat retragerea", îi spune lui Doppet.

Generalul se îndepărtează, iar Napoleon priveşte soldaţii care-l înconjoară. Ei îl insultă pe general. „Până când o să ne mai comande tot felul de pictori şi de doctori?" strigă toţi într-un glas.

Napoleon nu spune nimic, fiind tot mai încrezător în sine: el este cel care ştie să comande acestor oameni.

Cere să fie primit de Saliceti, trebuie să i se dea ascultate, a demonstrat-o din plin. Au trecut mai bine de două luni de când a intrat în luptă, de când ia măsuri, organizează.

— Va trebui să luptăm tot timpul împotriva ignoranţei şi a celor mai josnice patimi pe care ea le zămisleşte? întreabă. Să rămânem la nivel dogmatic şi să cedăm în faţa acestor *ignorantacci*, să încercăm să le distrugem prejudecăţile şi să facem ceea ce teoria şi experienţa îl învaţă pe orice ofiţer de artilerie că este important?

Saliceti îşi pleacă privirile, îi dă dreptate.

În 16 noiembrie, generalul Dugommier soseşte la Olllioules ca să-l înlocuiască pe generalul Doppet, iar după două ore vine şi generalul Du Teil. Spre seară, Napoleon se duce la ei. Pe Du Teil îl cunoaşte. Dugommier îl ascultă, îl invită la masă. În timpul mesei, îi întinde un platou cu creier de oaie. „Poftim, serveşte-te", îi spune râzând, „ai nevoie de aşa ceva."

Pe 25 noiembrie, când intră în mica încăpere în care se reuneşte Consiliul de război, Napoleon ştie că a îndepărtat toate obstacolele. Generalii Dugommier şi Du Teil sunt de acord cu el, atunci când, aplecat peste hartă, le prezintă planul: „Cucerirea fortului Éguillette, alungarea englezilor din rade şi în acelaşi timp atacarea fortului de pe muntele Faron."

Saliceti, Augustin Robespierre şi Ricord sunt de acord şi ei.

Când să iasă din încăpere, Napoleon se întoarce spre Dugommier.

Acesta îi surâde, îşi pune mâna pe gât. Dacă planul dă greş, îl aşteptă ghilotina.

Mai sunt câteva zile până-şi va atinge scopul.

N-are de ce se teme. Napoleon se simte chiar invulnerabil, iar asta nu-l miră deloc.

În 30 noiembrie, cu ocazia unui contraatac menit să-i alunge pe englezi care au cucerit prin surprindere bateria Convenţiei, porneşte asaltul, îşi conduce oamenii cu baioneta în mână.

Generalul-locotenent englez, O'Hara, este luat prizonier. Napoleon se apropie încet de el. O'Hara stă aşezat, cu coatele pe coapse, posomorât.

Zărindu-l pe Napoleon, acesta se ridică.

— Ce doriţi? îl întreabă Napoleon.

— Să rămân singur, n-am nevoie de mila nimănui.

Napoleon se îndepărtează privindu-l pe generalul englez. Asta înseamnă un militar adevărat. Chiar şi când sunt înfrânţi, îşi păstrează mândria şi sunt rezervaţi.

Napoleon se opreşte preţ de-o clipă.

Şi el este un militar adevărat. Are douăzeci şi patru de ani şi patru luni.

Napoleon, strunindu-şi calul, înaintează în mijlocul soldaţilor uzi până la piele. Este 16 decembrie şi plouă torenţial. Nu poţi să vezi nimic la trei paşi. Atacul trebuie să aibă loc în această noapte. Din când în când câte un fulger despică cerul şi aruncă o rază de lumină în întuneric, asupra coloanelor adunate pentru atac. Napoleon îi găseşte pe Dugommier şi pe reprezentanţi adunaţi într-un cort în care intră apa din toate părţile. Toţi îşi întorc privirile spre el. Pe feţele lor citeşte ezitare şi îngrijorare.

Napoleon este sigur de el. Acest lucru este mai presus de raţiune, de încrederea în „sistemul" lui.

Le spune pe un ton normal că timpul urât nu înseamnă o împrejurare defavorabilă. Expresia feţelor se schimbă. Aşa sunt oamenii. O convingere puternică îi orientează, îi face să cedeze, îi îndeamnă să acţioneze.

Dugommier dă semnalul.

Napoleon încalecă, infanteriştii se pun în mişcare. Apoi, urmează asaltul. Coloana a doua se împrăştie din pricina strigătelor „scapă cine poate", „trădare".

Alţii merg mai departe strigând: „Victorie, la luptă!"

Napoleon își simte calul prăbușindu-se, ucis. Se ridică, înaintează, dar simte o durere puternică în coapsă. Un englez l-a rănit cu o lovitură de baionetă. Fuge. Lângă el, prietenul său căpitanul Muiron, ceva mai departe Marmont și sergentul Junot sunt în prima linie.

Fortul Mulgrave este cucerit, și într-un ultim elan, în fine, cade și Fortul Éguillette. Englezii l-au abandonat, iar înainte de plecare și-au ucis caii și catârii. Cadavrele lor stânjenesc trecerea.

Abia atunci, Napoleon își simte rana. Cineva i-o pansează. Englezii, spune el, sunt niște adevărați soldați, apoi, uitându-se spre prizonieri, adaugă cu dispreț: „Toată această adunătură, napolitani, sicilieni nu sunt buni de nimic."

Se ridică, merge șchiopătând până la parapet:

— Mâine sau cel târziu poimâine, vom lua masa la Toulon.

Este calm. Nu-și trădează bucuria. Face ultimele pregătiri necesare, cu gândul în altă parte deja.

I se raportează că „englezii o șterg de peste tot", că napolitanii părăsesc forturile. Nu pare deloc surprins. Acestea sunt consecințele firești ale sistemului său.

În rada portului și în arsenal, fregatele explodează. Englezii și spaniolii își aruncă în aer vasele încărcate cu praf de pușcă.

În flăcările incendiului, zărește zeci de bărci și tartane, încărcate cu locuitori ai orașului Toulon care încearcă să ajungă din urmă vasele flotei anglo-spaniole. Șalupele se răstoarnă. Femeile strigă după ajutor înainte să se înece, trase la fund, după cum se va spune mai târziu, de greutatea bijuteriilor pe care le aveau asupra lor. Bateriile deschid focul și găuresc carcasa subțire a felucilor.

Acesta e sfârșitul.

În 19 decembrie 1793, trupele republicane, *Les Carmagnoles*, intră în Toulon.

Acum, Napoleon stă deoparte. Trece, fără ca măcar să întoarcă privirea, prin fața plutoanelor de execuție care trag în prizonieri. Undeva, vede niște oameni jefuind case. Se întâlnește cu Barras și Fréron, cei doi reprezentanți în misiune care se îndoiau de victorie

şi care acum pun nişte soldaţi să afişeze pe ziduri proclamaţii în care se anunţă că vor dărâma oraşul şi că pentru asta au nevoie de douăsprezece mii de zidari.

Vede tot felul de oameni care-i conduc pe soldaţi spre case. Sunt montagnarzii care au fost eliberaţi din calele vasului *Thémistocle* unde erau închişi. Îi caută pe cei care i-au denunţat, pe călăii lor, pe temnicerii lor. Acum îi denunţă şi ei. Acum masacrează şi ei.

Uneori i se face greaţă. Oamenii, indiferent de drapelul pe care-l flutură, rămân nişte bestii feroce.

Dar el nu este ca ei, nu le înţelege aceste porniri.

Se întoarce în zona unde sunt cantonaţi. Acolo îl aşteptă nişte femei. Ele îl imploră. Nu pierde timpul cu vorbe de consolare, ci intervine, îi trimite pe Junot, Marmont sau Muiron, ofiţerii care au devenit apropiaţii lui, să salveze cutare sau cutare victimă de la moarte.

Ce altceva ar putea face?

Aşa sunt oamenii. Aşa este politica.

Se simte atât de glacial, atât de lucid, încât nici nu se mai poate bucura că şi-a atins scopul.

Iar acum, ce-i de făcut?

În 22 decembrie 1793, reprezentanţii în misiune îl convoacă. Sunt aşezaţi în jurul unei mese, pe care sunt aşezate pahare şi sticle.

— Ce-i cu uniforma asta? întreabă Saliceti când îl vede intrând pe Napoleon.

Apoi citeşte o scurtă hotărâre pe care reprezentanţii tocmai au luat-o. L-au numit pe şeful de batalion Napoleon Bonaparte general de brigadă, „datorită zelului şi inteligenţei de care a dat dovadă contribuind la capitularea oraşului rebel".

— Trebuie să-ţi schimbi uniforma, continuă Saliceti.

Râde şi-l îmbrăţişează pe Napoleon.

Ce monoton pare totul, când cursa încetează.

16

Napoleon stă așezat în fața mamei sale. Măsuța pe care se reazemă ocupă aproape toată încăperea. Frații și surorile lui stau în spatele Letiziei Bonaparte.

Napoleon se ridică, face doar câțiva pași și străbate cele trei camere minuscule din care este alcătuit apartamentul.

Are senzația că se sufocă. Deschide fereastra, însă simte tot mai acut că n-are aer, deși în această zi, 4 ianuarie 1794, bate un vânt rece și umed.

Respiră greu de când a urcat această străduță Pavillon, din apropierea portului Marsilia. Mirosul de pește stricat, de ulei și de gunoaie i-a provocat greață. S-a oprit o clipă, deși ploua cu găleata, să privească fațada gri, a casei de la numărul 7.

Acolo locuiește familia lui, la etajul patru.

Când a intrat în apartament, frații și surorile lui s-au grăbit să-i iasă în întâmpinare, apoi, intimidați, au rămas pe loc. Louis i-a atins uniforma de general.

Letizia Bonaparte s-a apropiat încet. Cele câteva luni de mizerie și de griji au îmbătrânit-o.

Napoleon a pus pe masă o tolbă de piele plină cu slănină, jambon, pâine, ouă și fructe. Apoi, i-a întins mamei sale un teanc de asignate și un pumn de monede. Dintr-o altă tolbă, a scos cămăși, rochii, încălțăminte.

Este general de brigadă, le-a explicat apoi. Are o soldă de douăsprezece mii de livre pe an și dreptul la rații zilnice. A încasat o primă de instalare de două mii de livre.

Letizia Bonaparte, cu o voce indiferentă, povestește cum au trăit când erau în La Valette, cu frica de regaliști, apoi la Meonnes, în satul din apropiere de Brignoles.

Napoleon ascultă. Spune doar atât: „A trecut. S-a terminat."

Se gândește la Barras. Acest reprezentant în misiune s-a dovedit unul dintre cei mai îndârjiți agenți ai sistemului Terorii, după intrarea în Toulon. Chiar și ieri, în momentul în care pleca din oraș, Napoleon a văzut oameni aliniați în fața unui zid. Soldații aveau armele îndreptate spre ei. Un ofițer a trecut, luminând cu o torță fețele prizonierilor, iar în umbră un informator îi șoptea ceva la ureche. Barras, călare, privea scena din apropiere.

Printre membrii statului major al lui Dugommier, umblă vorba că atunci când se afla în misiuni la armata din Italia, în comitatul Nisa, Barras a adunat o adevărată avere personală „în numele Republicii". Iar același lucru s-a întâmplat și în cazul multor altor reprezentanți sau ofițeri, chiar soldați, toți sunt niște hoți de rând atunci când pot. Unii șterpelesc un pumn de smochine, alții tacâmuri de argint. Cei mai abili și cu mai multe grade fură bani de aur, opere de artă și cumpără ieftin proprietăți.

Frumos exemplu!

Numai câte unii, precum Augustin Robespierre, rămân integri și susțin că „briciul național" trebuie să purifice Republica și să instaureze domnia Virtuții!

— Gata, s-a terminat, repetă Napoleon ridicându-se și întrerupându-și mama.

Trebuie să câștige și acest război, împotriva sărăciei sau pur și simplu împotriva mediocrității.

Nu vrea să se lase tras pe sfoară. Domnia Virtuții, desigur, dar acest lucru să fie valabil pentru toți. Cine poate însă crede că așa ceva ar fi posibil? Așadar, este nevoie, trebuie să fie egalul celor care au cel mai mult, căci ar fi nedrept, ar fi aproape imoral, ca ei să trăiască precum sărăntocii, el și ai lui, ca mama lui, cum tocmai i-a povestit, să fie obligată din nou să-și hrănească copiii cu o bucată de pâine soldățească și un ou.

În vâltoarea revoluționară, familia Bonaparte a pierdut totul. Ar fi cinstit să aibă și ei dreptul la o parte din prada de război.

Banii, banii! Acest cuvânt are aceeași sonoritate ca zgomotul pe care îl fac tocurile lui Napoleon când merge pe pavajul de pe strada Pavillon.

Să nu mai fie sărac, căci sărăcia este asemenea unui exil. Iar toți acești Barras, de care Republica nu duce lipsă, să se îmbogățească fără niciun fel de scrupule.

Sunt ei mai de preț decât mine?

Banii sunt un altfel de Fort Éguillette. O cheie pe care trebuie să pun mâna ca să pot controla altfel de rade: viața, destinul.

Trebuie să pot face și asta.

Se întoarce la Toulon.

În locul de încartiruire e forfotă mare. Îi place agitația asta, îi place să-și vadă oamenii agitându-se în jurul lui. Ca aghiotanți i-a ales pe Junot și pe Marmont. Îi privește cu plăcere, îi sunt devotați, sunt eficienți, îl admiră.

Asta înseamnă să fii conducător, să devii centrul unui grup de oameni care sunt precum planetele unui sistem solar.

Napoleon își amintește de cărțile de astronomie în care s-a cufundat, fascinat, la Paris, în vreme ce monarhia se prăbușea.

Societățile, guvernele, armatele, familiile reproduc aidoma imaginea cerului. Au nevoie de un centru în jurul căruia se organizează. Acest centru stabilește traiectoria planetelor sateliți. Dacă dispare această forță, fiecare astru se pierde în văzduh. Sistemul se descompune până ce apare o altă forță să-l fixeze în jurul unui nou centru.

Străbătând fortărețele de la Marsilia și Toulon, ale căror trupe de artilerie are misiunea să le refacă, Napoleon se gândește la tot felul de lucruri.

Luna ianuarie 1794 este glaciară. Suflă mistralul biciuindu-ți fața. Războiul și teroarea cuprind tot mai multe ținuturi. În Vendée, „coloanele infernale ale generalului Turreau devastează regiunea și masacrează populația. La Paris, luptele între facțiuni se intensifi-

că, Saint-Just și Robespierre îi atacă pe *enragés*, „furioșii" – Jacques Roux – și pe *indulgents* „indulgenții" – Danton.

Adesea, Napoleon privește spre larg, de pe culmea unei fortărețe. De două sau trei ori, în zori, i s-a părut că zărește Corsica. } n 19 ianuarie, Pasquale Paoli i-a chemat pe englezi să debarce în Corsica, iar aceștia au început să se instaleze în golful Saint-Florent.

Paoli nu mai este un centru. Sistemul se învârtește în jurul Convenției, al Comitetului Salvării Publice și al lui Robespierre, forța care stimulează sistemul.

Napoleon îl întâlnește deseori pe Augustin Robespierre, reprezentant în misiune pe lângă armata din Italia. Vorbește puțin, mai mult ascultă. Augustin Robespierre ar vrea să-i cunoască părerea despre evenimentele politice. Napoleon, cu figura împietrită, șoptește printre dinți că este la ordinele Convenției.

Augustin Robespierre avea să-l informeze că Lucien Bonaparte – „fratele vostru, cetățene general" – este un iacobin convins. La propunerea lui Lucien, Saint-Maximin a adoptat numele de Marathon. Iar el și-a schimbat prenumele în Brutus! Iată ce a scris Convenției, la începutul lunii ianuarie 1794, după cucerirea Toulonului.

Augustin Robespierre îi întinde lui Napoleon o foaie de hârtie. Napoleon citește fără ca pe chipul lui să se poată remarca vreo schimbare:

„Cetățeni reprezentanți,

De pe câmpul de luptă, unde ne-am umplut de glorie, călcând în sângele trădătorilor, vă anunț cu bucurie că ordinele voastre sunt executate și că Franța este răzbunată. N-au fost cruțați nici copiii, nici femeile. Cei care n-au fost decât răniți, au fost trimiși de grabă la moarte de spada libertății și de baioneta egalității.

Vă salut și vă admir.

Brutus Bonaparte, cetățean *sanculot*."

Napoleon îi înapoiază hârtia lui Augustin Robespierre. Își dă seama că fratele lui Maximilien îl privește atent și așteaptă un comentariu. Napoleon nu va spune însă nimic despre Lucien, acest

tânăr necugetat, care n-a înțeles că sistemele se schimbă, și că, atâta vreme cât nu ești centrul unuia dintre ele, trebuie să fii prudent.

Oare nu l-a văzut pe Ludovic al XVI-lea, suveranul celui mai mare regat, purtând calota de cardinal, ciocnind paharul cu foștii săi supuși, iar apoi,]n 10 august, fugind ca un *coglione*?

Cine poate spune că Robespierre nu va avea, mâine, aceeași soartă? Oricât de virtuos, energic și nemilos ar fi.

Augustin Robespierre împăturește hârtia.

Are intenția, spune el, de acord cu ceilalți reprezentanți în misiune, Ricord și Saliceti, să numească drept comandant al artileriei în armata din Italia un general care a arătat de ce este în stare și, în plus, ar fi și un susținător declarat al iacobinilor și al Revoluției.

Napoleon rămâne impasibil.

— Dumneata, cetățene Bonaparte.

Numirea la comanda armatei din Italia a primit-o în ziua de 7 februarie 1794 și, peste numai câteva zile, Napoleon a început să simtă privirile invidioase, ce denotau adesea ură, ale celor din jur. Un general care n-a împlinit încă douăzeci și cinci de ani să fie numit la comanda artileriei unei întregi armate! Nu poate fi decât o numire politică, au insinuat unii. Bonaparte este un susținător al lui Robespierre.

La Nisa, după ce intră în încăperile pe care le ocupă lângă port generalul Dumerbion, Napoleon înțelege și descifrează sensul acestor insinuări.

Generalul Dumerbion, tras la față, pare obosit. Îi spune lui Napoleon să se așeze și îi pune tot felul de întrebări.

— Acest cetățean Robespierre... începe el.

Napoleon nu răspunde, îl lasă pe Dumerbion să spună tot ce are de spus, să explice că este bolnav, că suferă de hernie și că asta îl împiedică să călărească și că-i dă mână liberă lui Napoleon. Misiunea lui este să repună pe picioare artileria și să stabilească planul de bătaie. Trebuie să înfruntăm armatele sarde care au ocupat orașele din partea de nord-est a comitatul Nisa, spre Saorge și

defileul din Tende. Ar trebui totodată să-i obligăm să se retragă pe coastă, dincolo de Oneglia.

Să se organizeze. Să muncească. Să acționeze. Napoleon, cu o voce fermă, le-a dat ordine lui Junot și Marmont, apoi merge prin oraș.

În unele piețe, care și-au păstrat vechea denumire – Piața Saint-Dominique – vede ghilotina pregătită. Traversează Piața de l'Égalité, însoțit de o patrulă de soldați de cavalerie. Ajunge în partea de est a orașului, dincolo de port și își alege reședința, pe strada Villefranche, într-o clădire frumoasă unde este întâmpinat cu amabilitate de contele Laurenti.

Napoleon rămâne pe loc uimit când o zărește de tânăra Émilie Laurenti.

Pare să nu aibă încă șaisprezece ani. Este îmbrăcată cu o rochie albă și poartă părul ridicat. Se apropie de ea și o salută stângaci.

Dintr-o dată are impresia că ar fi murdar și plin de noroi. Și chiar așa și este, căci, în această zi de 12 februarie 1794, la Nisa plouă.

Napoleon se lasă condus de Laurenti spre camera lui. Deodată se întoarce: Émilie Laurenti îl urmărește cu privirea.

Au trecut săptămâni întregi de când n-a mai avut ocazia să privească o femeie. Uneori, în timpul asediului Toulonului, la masa lui Chauvet, controlorul, Napoleon a cinat cu fetele acestui ofițer. Dar, de fiecare dată, tunurile trăgeau. Trebuia să doarmă îmbrăcat în manta, pe jos, în spatele parapetelor.

În această casă din Nisa, Napoleon regăsește blândețea, gingășia și fragilitatea unei fetișcane.

Uniforma i se pare, dintr-o dată grea. Stofa este aspră, iar pielea din care sunt făcute ghetele, rigidă.

Când ajunge în camera lui, Napoleon deschide fereastra. Marea pare neagră sub greutatea cerului ce pare să se prăbușească peste ea. Portul, doar un mic golf natural, se vede prins la mijloc, între două prelungiri ale uscatului. Pe plajă așteaptă liniștite tartanele și bărcile.

Priveliştea îi aduce aminte de copilărie, de peisajul din Corsica, numai că aici totul pare mai delicat, ţinutul mai puţin aspru decât pe meleagurile natale.

Deodată, Napoleon simte dorinţa de a-şi da frâu liber emoţiilor şi de a se lăsa copleşit de sentimente şi iubire. Frazele citite odinioară din Rousseau îi revin în minte.

Credea că le-a uitat. Dar ele se găsesc încă în mintea şi în sufletul lui, captivante.

Iubirea, femeile există. Ele sunt esenţa vieţii, la fel ca războiul şi banii.

Vrea să le aibă pe toate.

În biroul său, la statul major, cere să se întindă hărţile. Trasează linii groase negre care reprezintă direcţiile în care trebuie să se deplaseze batalioanele ca să ajungă la Tende, Saorge, Oneglia şi să hărţuiască trupele sarde. Îl întâlneşte pe Masséna, care a fost numit şi el general şi ai cărui opt mii de oameni, care s-au distins în luptă cu ocazia asediului Toulonului, defilează pe străzile din Nisa.

Napoleon asistă la parada acestora. Observă cât de entuziasmaţi sunt revoluţionarii din Nisa şi cât de înfricoşată este majoritatea populaţiei. Oare nu teama este cea care pune stăpânire cel mai adesea pe oameni şi le controlează pornirile?

Apoi, însoţit de Junot şi Marmont, o apucă pe drumuri greu accesibile. Iată-i ajunşi la Saorge, un sat ale cărui case se confundă cu pereţii muntelui. Pare imposibil să se apropie prea mult, căci armata sardă bombardează, de pe creste, toată valea râului Roya. În zilele următoare, Napoleon inspectează fortificaţiile de pe coastă, de care se apropie uneori flota engleză venită din porturile corsicane, deja cucerite.

La Antibes, ieşind din Fort-Carré, într-una din rarele zile frumoase de la acest sfârşit de februarie 1794, Napoleon observă pe o colină o casă burgheză cu acoperiş din ţigle decolorate, cu obloanele închise, vopsite într-un verdee intens.

Urcă până acolo, intră în grădina plină cu portocali, palmieri, leandri şi mimoze.

De pe terasa înflorită, se pot vedea capul Antibes, golful Juan şi golfuleţul des Anges. Acest loc se află deasupra lui Fort Carré şi a turnurilor sale refugiu ridicate de Vauban.

— Ăsta este locul, îi spune Napoleon lui Junot.

Peste o săptămână, îi aşteaptă pe ai lui în pragul acestei case, care a ordonat să fie rechiziționată. În ținutul Antibes, i se spune le Château-Salé. Napoleon continuă să locuiască în casa Laurenti, de pe strada Villefranche, la Nisa, dar vrea ca mama, fraţii şi surorile lui să stea aproape de el, să-i poată proteja şi să poată beneficia de sprijin.

Are nevoie de familia lui. Citind în privirile mamei sale, observând admiraţia şi invidia fraţilor şi surorilor lui, poate desluşi progresele pe care le face şi succesele pe care le repurtează.

Iată-i că sosesc, înconjuraţi de cavalerii lui Junot, căci drumurile dintre Marsilia şi Antibes nu sunt deloc sigure.

Junot îi povesteşte lui Napoleon că, timp de trei zile cât a durat drumul, au fost adesea urmăriţi de bandele supranumite *Enfants du Soleil*, „Copiii Soarelui", regaliştii care poartă un război de ambuscadă în ţinutul Var şi s-au refugiat în pădurile din Masivul Estérel şi din Cannet-des-Maures.

Ce este o naţiune fără ordine, fără pace internă?

Napoleon îi arată mamei sale încăperile casei, deschide el însuşi obloanele.

— Casa asta vă apaţine de acum înainte, mamă. Veţi locui cu toţii aici.

Nu este casa familiei, din Ajaccio, dar i se pare că a fost deja făcut primul pas.

Se apropie de Louis, fostul lui elev de la Auxonne şi de la Valence. A solicitat numirea lui în statul său major, deşi nu are decât şaisprezece ani.

Apoi, Napoleon se interesează de Lucien, despre care Letizia Bonaparte îi spune că are intenţia să se căsătorească în curând cu

fiica hangiului la care stă. Cât despre Joseph, el este bine situat la Marsilia, în sânul familiei Clery, niște negustori bogați de pe strada Phocéens. Fiica lor cea mare, Julie, are o dotă de o sută cincizeci de mii de livre.

Napoleon ascultă. El este centrul acestui „sistem" Bonaparte.

Își petrece o mare parte din timp la Château-Salé. Ia masa acolo împreună cu Marmot, Junot, Muiron, Sébastiani. Uneori apare și Masséna. Iar soția lui Ricord, reprezentantul în misiune, și chiar sora lui Maximilien și Augustin Robespierre, Charlotte, se întâlnesc uneori la cel ce este numit „înflăcăratul republican".

Dimineața, după seratele sale de la Château-Salé, Napoleon se întoarce la Nisa, cel mai adesea însoțit de aghiotanții săi. Caii aleargă de-a lungul plajei, iar copitele lor aruncă-n toate părțile spuma valurilor. Traversează apoi vadul râului Var și ajung pe cheiurile portului Nisa, tocmai la răsăritul soarelui.

Și acum la treabă: trebuie să studieze planurile și hărțile. Discuții cu generalul Dumerbion. Napoleon este uimit cât de repede trece timpul. Studiind hărțile, imaginația lui prinde aripi. Anticipează mișcarea trupelor, reacțiile adversarului. Totul se așază în mintea lui precum desfășurarea unei demonstrații matematice, a unui sistem.

Când i se adresează lui Augustin Robespierre sau generalului Dumerbion, știe că nimic nu poate sta în calea voinței sale.

Într-o zi din aprilie, Augustin Robespierre îi vorbește îndelung, în timp ce se plimbă împreună pe cheiul din port, îi spune că i-a scris fratelui său Maximilien ca să-l laude pe „cetățeanul Bonaparte, comandantul artileriei care are merite excepționale".

Armata din Italia i-a respectat planurile. Saorge, Oneglia, defileul Tend au căzut pe rând în mâinile lor, iar Dumerbion, într-un mesaj adresat Convenției, a recunoscut importanța „iscusitelor combinații ale generalului Bonaparte care au asigurat victoria".

— De ce n-ai avea în aceste condiții, continuă Augustin Robespierre, un rol și mai important la Paris?

Napoleon se opreşte şi se face că nu înţelege. A pregătit un plan, spune, pe care vrea să i-l prezinte lui Maximilien Robespierre. Este vorba de un proiect de atac al întregii armate din Italia, o modalitate de a-i forţa pe austrieci să apere Lombardia, Tessin, şi de a permite astfel armatei Rinului să înainteze pentru a înfrunta un adversar slăbit.

Augustin Robespierre ascultă, aprobă, dar el nu la asta se gândise.

— Să atacăm peste tot ar fi de altfel o eroare militară, continuă Napoleon de parcă n-ar fi auzit remarca reprezentantului. Atacurile nu trebuie să fie dispersate, ci trebuie să fie concentrate. Anumite sisteme de atac funcţionează precum asedierea anumitor locuri: se concentrează focul asupra unui singur punct, iar odată creată breşa, echilibrul fiind distrus, tot restul devine inutil şi locul care în mâinile asediatorilor.

— Fie, spune Augustin Robespierre.

Va transmite acest plan de atac al armatei din Italia. Însă Bonaparte îl cunoaşte oare pe Hanriot, şeful Statului Major al Armatei revoluţionare de la Paris, apărătorul Convenţiei şi al Comitetului Salvării Publice?

Napoleon tace câteva clipe, apoi spune:

— Acesta este planul meu: să atacăm Austria, să o slăbim printr-o lovitură dată în Italia, să punem armata în mişcare, începând de la Oneglia şi de la defileul Tend.

Seara, pe tot drumul spre Antibes pe care îl face singur la galop, cu mult înaintea lui Junot şi Marmont, analizează propunerea lui Augustin Robespierre: să pătrundă în centrul sistemului condus de Robespierre. Oare este cazul să se expună atacurilor înainte de vreme?

Nu mai departe de ieri, a avut ocazia să constate câtă invidie stârneşte. A fost citat să apară în faţa tribunalului Convenţiei, pentru că, la Marsilia, ar fi repus în stare de funcţionare piesele de artilerie în beneficiul, zice-se, al aristocraţilor! Reprezentanţii în

misiune i-au luat apărarea. Însă amenințarea unei condamnări atârnă ca o sabie deasupra capului său.

Trebuie să deschizi focul la momentul potrivit, altminteri sabia cade.

Napoleon se dă jos de pe cal în grădina de la Château-Salé. Frații lui, Lucien și Joseph, îi ies în întâmpinare. Se plimbă împreună. Afară s-a făcut plăcut. Este luna mai. Napoleon privește marea. Vorbește ca pentru sine. Nu depinde decât de el să plece la Paris de poimâine, spune. Așa, ar avea ocazia să-și aranjeze toată familia.

Se întoarce spre frații săi.

— Ce părere aveți? îi întreabă.

Nu aude însă ce-i răspund.

— Nu trebuie să facem pe entuziaștii, continuă. E mai greu să-ți salvezi viața, adică să rămâi cu capul pe umeri la Paris, decât la Saint-Maximin. Robespierre cel tânăr este cinstit, cu fratele lui însă nu este de glumit. Ar trebui să-i execut ordinele. Eu, să-l susțin pe acest om? Niciodată! Știu cât de folositor i-aș fi în locul imbecilului său de comandant al Parisului, dar tocmai asta vreau să evit. Nu pare a fi momentul potrivit. În prezent, singurul loc onorabil pe care-l pot avea este cel din armată: aveți răbdare, într-o bună zi voi comanda Parisul.

Face câțiva pași.

Se hotărâse deja, și nu mai trebuia decât să spună cu glas tare ceea ce gândea venind de la Nisa și încă din clipa când Augustin Robespierre îi vorbea încercând să-l convingă, pentru el nu exista decât o singură variantă posibilă, aceea pe care o alesese deja.

Se întoarce și le spune fraților săi: „Ce să caut eu în infernul de acolo?" Apoi rămâne o vreme și privește marea.

Este sigur că a făcut cea mai bună alegere și tocmai propunerea lui Augustin Robespierre i-a trezit această certitudine: într-o bună zi, va veni și vremea să comande Parisul.

Peste noapte se face vară și-ncep să vină vești dureroase.

În 21 iunie, în urma consultării electorilor, Paoli i-a propus lui George al III-lea, regele Angliei, să accepte coroana Corsicii, iar suveranul a consimțit!

La Paris, capetele cad unul după altul, teroarea îmbracă forme apocaliptice, în timp ce victoria de la Fleurus, din 26 iunie 1794, face ca această represiune cumplită să fie inutilă.

Adeseori, în zilele din iunie și iulie 1794, Napoleon se instalează în grădina casei Laurenti, de pe strada Villefranche.

Vorbește puțin. O privește pe Émilie. Se calmează. Dar nu poate sta multă vreme nemișcat. Atmosfera de la statul major este apăsătoare. Armata duce lipsă de bani. Nu mai sunt uniforme. Iar dintr-un efectiv de patruzeci de mii de oameni, șaisprezece mii sunt declarați bolnavi!

În 11 iulie, când Napoleon se prezintă la întâlnirea convocată de reprezentantul în misiune Ricord, mai are încă în minte cuvintele pe care tocmai i le-a scris unuia dintre ofițerii care se plâng de situația în care se află armata. „Nu vor avea o soartă de invidiat cei care stârnesc panică în rândul oamenilor."

Climatul de violență și de neliniște îl deranjează foarte mult. Ce vrea Ricord?

Reprezentantul citește două lungi instrucțiuni secrete pe care le-a redactat împreună cu Augustin Robespierre.

Generalul Bonparte trebuie să se ducă la Genova, să se informeze asupra stării fortificațiilor, să recupereze de acolo praful de pușcă, deja plătit, să aprecieze atitudinea civică a reprezentanților francezi și să discute cu guvernul de la Genova despre măsurile ce pot fi luate împotriva „bandelor de tâlhari" cărora Genova le permite să treacă nestingherite pe teritoriul său.

O misiune secretă, ține să sublinieze Ricord, în egală măsură diplomatică și militară.

Cum să se sustragă de la o astfel de misiune?

Ricord și Robespierre sunt cei care dețin puterea. Augustin Robespierre trebuie să se ducă la Paris și să apere în fața Comitetului Salvării Publice planul de atac împotriva Italiei, pe care Napoleon l-a elaborat.

— Plec, spune Napoleon.

Pleacă singur, îmbrăcat în civil, şi străbate drumurile în cornişă, suspendate deasupra falezelor.

Ţinutul nu este deloc sigur, dar din loc în loc se află posturi ale francezilor sau oraşe deţinute de revoluţionarii italieni. La Oneglia, Napoleon ia masa cu Buonarroti, pe care l-a cunoscut în Corsica şi care a fost numit comisar al Convenţiei de Ricord şi Robespierre.

Deapănă împreună amintiri din trecut.

Buonarroti publica în Corsica Jurnalul patriotic al Corsicii, în care Napoleon a scris un articol.

În timp ce stă pe terasa care dă spre port, Napoleon îl ascultă în tăcere pe Buonarotti vorbind despre egalitate, care trebuie să domnească pretutindeni şi pe care Robespierre ar putea s-o instaureze.

Mai întâi, Napoleon nu răspunde. Egalitate?

Cum este posibil ca Buonarotti, un bărbat trecut de treizeci de ani, să creadă aşa ceva?

Egalitatea în drepturi, începe Napoleon, cea pe care o poate instaura legea...

Însă Buonarotti îl întrerupe plin de însufleţire: egalitatea averilor, spune el, a avuţiilor, şi abia apoi se poate instaura adevărata egalitate în drepturi.

Ar trebui să i se taie capul la jumătate din omenire şi tot n-ar fi de ajuns, şopteşte Napoleon. Cine vrea să renunţe la avere şi să devină sărac?

Pe drumul de întoarcere de la Genova, Napoleon nu se opreşte la Oneglia, iar când ajunge la Nisa, în 27 iulie 1794, îi raportează mai întâi lui Ricord despre misiunea sa la Genova, apoi se întoarce la Château-Salé împreună cu Junot.

Nu găseşte pe nimeni acasă. Letizia Bonaparte şi copiii ei au plecat de la Antibes ca să asiste la căsătoria lui Joseph Bonaparte cu Marie-Julie Clary, fiica negustorilor marseillezi, de mătase şi să-

pun. Joseph Bonaparte s-a decis să aleagă renta de o sută cincizeci de mii de livre!

Napoleon se simte singur. Se întoarce imediat la Nisa, la familia Laurenti.

În dimineața zilei de 4 august, vine Junot, nervos și palid. Robespierre a fost decapitat, anunță el de îndată ce îl vede pe Napoleon. Maximilien a fost arestat pe 27 iulie și executat a doua zi, împreună cu fratele său, Augustin.

Napoleon își pleacă privirile.

Laurenti se apropie, cere să i se spună și lui vestea. În sfârșit! Cei închiși vor fi eliberați, se va demonta sinistra mașină a doctorului Guillotin!

Napoleon pleacă fără să spună nimic. A citit prea multă ură în priviri. A simțit prea multă invidie împotriva lui, cât despre denunțurile împotriva lui, a preferat să nu se gândească la ele.

— Se vor răzbuna, își spune în sinea lui.

Se gândește la străzile din Toulon. Apoi adaugă cu voce tare, pentru ca ofițerii din jurul lui să-l audă:

— M-a afectat într-o oarecare măsură nenorocirea lui Robespierre, la care țineam puțin și pe care-l cred nevinovat, dar și de mi-ar fi fost frate, l-aș fi înjunghiat cu mâna mea, dacă ar fi aspirat la tiranie.

Tace și așteaptă.

Îl întâlnește în treacăt pe Saliceti, care îi evită privirile. Încearcă să-l întâlnească pe Ricord, dar se spune că ar fi fugit. Se pare că ar fi ajuns deja în Elveția.

9 august. Jandarmii se prezintă la casa familiei Laurenti pentru a-i aduce la cunoștință că va fi arestat din ordinul reprezentanților Saliceti și Albitte, care l-au înlocuit pe Ricord. Napoleon nu pare nici surprins, nici afectat.

Laurenti intervine, propune stabilirea unei cauțiuni pentru ca Napoleon să poată rămâne în arest la domiciliu, în casa lui.

Lui Napoleon i se aduce la cunoștință că este bănuit de a fi partizanul lui Robespierre. De ce s-a dus la Genova? Comisarii

armatei din Alpi pretind chiar că în Italia emigranții i-au oferit un milion ca să-l corupă.

Saliceti adaugă:

— În privința lui Bonaparte există motive întemeiate să fie bănuit de trădare și delapidare.

În cele din urmă a fost condus sub escortă la Fort Carré din Antibes. De la fereastra încăperii unde este închis, poate vedea Château-Salé.

O vreme stă ghemuit.

Se gândește la Saliceti care l-a denunțat, l-a trădat, ca să se salveze. Lașitatea oamenilor. Se gândește la destinul lui, care l-a purtat atât de sus deja, într-un timp atât de scurt, iar acum, când va împlini douăzeci și cinci de ani, același destin îl aruncă la pământ, îl sortește să piară de ghilotină.

Să-și accepte destinul sau să se poarte de parcă ar fi suferit un eșec îngrozitor într-o misiune importantă? Cere să i se aducă hârtie și ceva de scris. Le va scrie reprezentanților în misiune. Se va ridica din nou.

„M-ați suspendat din toate funcțiile“, scrie, „m-ați arestat și declarat suspect. Iată-mă condamnat fără să fi fost judecat sau iată-mă judecat fără să mi se fi dat cuvântul. Oare n-am fost atașat principiilor Revoluției, încă de la bun început? Am sacrificat locul de ședere al departamentului meu, am abandonat toate bunurile, am pierdut tot pentru Republică. Apoi, am luptat la Toulon și m-am distins într-o oarecare măsură în luptă și am contribuit la victoria armatei din Italia. Nu mi se poate contesta, așadar, titlul de patriot.“

Saliceti, tu mă cunoști! Ai observat ceva suspect în comportamentul meu în acești cinci ani, care să fie suspect pentru Revoluție?

„Ascultați-mă, înlăturați opresiunea din jurul meu și redați-mi stima de care se bucură patrioții!

Iar apoi, dacă nevolnicii cer să-mi fie luată viața, le-o voi ceda bucuros, nu țin mai deloc la ea, ba chiar adesea am disprețuit-o!

Dar simplul fapt că ea poate fi încă utilă patriei mă îndeamnă să-i port încă povara cu mult curaj."

Îi dă scrisoarea funcționarului.

Napoleon stă în picioare. Aude marea izbindu-se de stâncile ce-nconjoară fortul.

Va fi de neclintit.

În timpul nopții, un soldat îi încredințează un plan de evadare pus la punct de Junot, Sébastiani și Marmont.

Scrie din nou:

„Îți sunt recunoscător pentru prietenia ta, dragul meu Junot. Oamenii pot fi nedrepți cu mine, dar sunt liniștit pentru că știu că sunt nevinovat, conștiința mea este tribunalul în fața căruia dau socoteală de purtarea mea.

Conștiința mi-e calmă când îi cer socoteală. Abține-te, deci, de la orice, mă vei compromite.

Adio, dragul meu Junot, te salut și voi păstra în suflet prietenia ta,

Bonaparte, în stare de arest la Fort Carré (Antibes)."

Nu doarme.

Unii oameni sunt niște trădători. Alții rămân fideli. Te apucă disperarea sau îți crește inima când auzi ce au făcut unii și ce au făcut ceilalți.

Trebuie să contezi însă numai pe tine. Nu trebuie să ai încredere decât în tine.

Știe că la Nisa aghiotanții săi îi hărțuiesc pe reprezentanții în misiune și pe generalul Dumerbion.

Pe front, în depresiunile înalte, soldații Sardiniei atacă, profitând de haosul ce-a pus stăpânire pe Republică și pe trupele ei, după uciderea lui Robespierre.

Este nevoie de Napoleon. Saliceti retractează. „Nu s-a găsit nimic concludent împotriva lui Bonaparte", scrie în 20 august, adresându-se Comitetului Salvării Publice.

În aceeași zi, funcționarul deschide ușa încăperii și surâde prezentându-și arma.

— Cetățene general... începe el.

Napoleon se apropie încet.

Este liber.

Nu trebuie să depinzi de un sistem. Trebuie să fii propriu-ți sistem. A împlinit douăzeci și cinci de ani acum cinci zile.

17

Napoleon intră în biroul generalului Dumerbion, care stă așezat cu picioarele lungite, iar trupul îi pare obosit și împovărat. Dă impresia că-i e greu și să ridice mâna. Mai mulți ofițeri stau în picioare în jurul mesei pe care sunt întinse hărțile.

Napoleon îi privește pe rând. Ei își pleacă ochii. Niciunul dintre acești bărbați, pe care-i știe de luni de zile, nu îndrăznește să facă un gest de prietenie sau să-l felicite pentru că a fost eliberat.

Tac cu toții. Așa stau lucrurile de când Napoleon a plecat de la Fort Carré și și-a reluat funcțiile la Nisa, la Statul Major al armatei din Italia.

Generalul Dumerbion tușește încet, apoi oftează.

Își îndreaptă, în fine, degetul spre hartă, îl invită pe Napoleon să se apropie. Ofițerii se îndepărtează.

Napoleon are chef să-i ofenseze, să le spună rânjind: „Sunt ciumat, temeți-vă pentru libertatea și pentru viața voastră." La ce bun, însă? De când a fost închis și-a dat seama că lașitatea și teama sunt omniprezente.

Dumerbion i-a cerut să elaboreze un nou plan de atac în regiunea Diego (Dego) și Cairo, în Piemont, dincolo de defileurile Tende și Cadibona. Simte însă că în jurul lui domnește suspiciunea. Toți sunt cu ochii pe el. Îl pândesc, dar mai ales îl evită. Nimeni nu are încredere în noii reprezentanți în misiune. Cu toții se tem de epurarea ordonată de Convenție și de Comitetul Salvării Publice. Ofițerii suspecți de iacobinism vor fi anchetați și se va tăia „trena de susținători ai lui Robespierre" din armată. Unii ofițeri

au fost transferaţi. Alţii au fost întemniţaţi. În zilele imediat următoare răsturnării celui care acum este numit „tiranul" au căzut mai bine de o sută de capete la ghilotină. Stăpânii de mai ieri umplu până la refuz închisorile. Uneori, mulţimea sparge porţile temniţelor şi îi masacrează pe prizonieri. Bandele înarmate ale *Compagnes de Jésus* „Însoţitorilor lui Iisus" şi *Compagnes du Soleil* „Însoţitorii Soarelui", îi urmăresc pretutindeni pe iacobini şi fac mii de victime. Acestea sunt încurajate de emigranţii regalişti sau de noii reprezentanţi în misiune.

Napoleon ştie că Lucien, considerat iacobin, a fost arestat şi aruncat în temniţa de la Aix. De aceea, i-a scris o scrisoare unuia dintre oficialii din administraţia oraşului: „Ajutaţi-l pe fratele meu, un tânăr fără minte, şi aveţi faţă de el bunăvoinţa unui prieten."

Ce poţi aştepta însă de la un om stăpânit de teamă? Ce poţi aştepta de la o ţară, când centrul puterii se schimbă astfel dintr-o parte într-alta, iar Teroarea albă înlocuieşte Teroarea iacobină?

În timp ce generalul Dumerbion vorbeşte, Napoleon nu priveşte harta.

Cunoaşte fiecare palmă de teren. A redactat atâtea memorii despre campania care ar trebui să aibă loc în Italia! De fiecare dată a propus aceleaşi axe pentru a-i despărţi pe austrieci de piemontezi. A explicat că trebuie desfăşurate trupe de infanterie. Tot ceea ce a citit când se afla în garnizoană la Auxonne, la Valence, cărţile lui Guilbert şi Gribeauval, tratatele lui Du Teil, toate acestea îi erau acum de folos. Aşadar, de ce să-l asculte pe Dumerbion, un general care nu mai este bun de nimic?

Ce bine ar fi dacă Dumerbion şi toţi aceşti ofiţeri laşi ar şti câtă încredere are în el însuşi şi ar ghici câte idei îi umblă prin minte!

„Ar fi nevoie", gândeşte, „de o ţară al cărei centru să fie un punct de adunare, o axă fixă. Iar fiecare cetăţean ar fi sigur de locul pe care-l ocupă în acest sistem. Nu este nevoie nici de Teroare roşie, nici de Teroare albă. Avem nevoie de o ordine metodică, de o organizare matematică."

Îi răspunde lui Dumerbion fără să-l fi ascultat.

Este gata să conducă batalioanele în regiunea Cairo şi Diego. Va porni la drum, ca să li se alăture chiar astăzi.

Știe ce a scris generalul Schérer despre el: „Acest ofițer își cunoaște bine armata, dar este puțin prea ambițios.“

Ce poate fi un om fără ambiție?

Un pământ neroditor.

Se află la fața locului. Plouă peste văile și colinele piemonteze, care dispar deodată, făcându-se nevăzute în câmpia din Lombardia.

Acolo, pe pământul acela aluvial rodnic, pe malurile Padului, se-nșiră unul după altul, parcă abia trezite din somn, orașe opulente precum Milano, Verona, Mantova. În vreme ce soldații Sardiniei se retrag, în timp ce trupele republicane prost îmbrăcate, subnutrite, în timp ce soldații bolnavi de dizenterie și uneori de tifos obțin victoria de la Diego și Cairo, Napoleon privește prin lunetă această Italie bogată, Lombardia, unde ar fi nevoie doar de puțin curaj să poți pătrunde și să poți domni.

Nu face pe comandantul. Cum ar putea să facă, oare asta, de vreme ce trebuie să dea ascultare unor oameni care îi sunt inferiori?

Umblă fără nicio țintă, slab, cu trupul aplecat înainte, prin casa din Cairo unde este instalat statul major.

Totul e prea simplu, prea lent. Este neliniștit. Nu va putea trăi așa.

Împinge ușa biroului pe care îl ocupă Turreau, membru al Convenției, venit cu o misiune în armata din Italia. Brusc se oprește. Turreau nu se află în birou. O femeie stă așezată.

— Sunt cetățeana Turreau, spune femeia.

Rochia ei lungă, plisată, strânsă în talie, lasă să se întrevadă rotunjimile coapselor și sânilor ei.

Nu-și pleacă ochii, îl privește în față.

Se simte atras de trupul acesta, de părul blond, de atitudinea ei vlăguită. E ca o câmpie ce trebuie cucerită, ce trebuie posedată printr-un asalt scurt și brutal.

Napoleon se apleacă spunându-i câteva cuvinte femeii, iar ea răspunde: „Cetățeanul Turreau este în inspecție. Se întoarce mâine.“

O trage după el.

Dimineață, în timp ce călărește spre Nisa împreună cu Junot, șoptește: „Păr blond, judecată, patriotism, filosofie“.

Ajunge la birourile statului major din Nisa.

O femeie, o noapte, oare poate ea potoli această nevoie de a acționa, această dorință de a fi ceea ce știi că poți fi?

Félicité Turreau rămâne câteva zile la Nisa și se lasă din nou în voia dorinței lui.

Însă dacă nopțile sunt scurte, zilele par interminabile.

La statul major se vorbește despre o expediție în Corsica pentru a-i alunga de acolo pe englezi. La Toulon se adună oameni și vase. Trebuie să participe și el la această expediție.

Are însă impresia că, de fiecare dată când cere informații despre expediție, cei întrebați ocolesc subiectul. Într-o dimineață, află că Buonarotti a fost destituit din funcția de comisar al Convenției la Oneglia. Italianul a trecut pe timpul nopții prin Nisa, însoțit de o escortă, în drum spre închisorile din Paris, suspectat de a fi un susținător al lui Robespierre.

Napoleon își dă seama că arestarea lui Buonarotti va spori bănuielile împotriva lui. Se enervează, apoi este indignat: nu va face parte din expediția din Corsica. Ba mai rău chiar, în 29 martie, este rechemat din Italia.

Îi repede pe Junot, Marmont, Muiron, care încearcă să-l liniștească. Nimic nu-l poate calma. Primește o scrisoare de la mama lui. „Corsica", scrie ea, „nu mai înseamnă altceva decât o stâncă stearpă, un mic colț de pământ aproape neobservat și mizerabil. Franța, dimpotrivă, este mare, bogată, are o populație numeroasă. Se află în plin avânt. Acolo, fiul meu, este o adevărată vâlvătaie. Merită să-ți asumi riscul să faci parte din ea, chiar dacă va fi să te arzi."

Cum să te arunci în foc?

Deodată însă, în acel martie 1795, calmul pare să se restabilească, ca și cum coarda unui arc s-ar destinde, pentru simplul motiv că nu mai există o țintă de ochit, iar săgeata nu-și mai urmează drumul.

Pleacă la Marsilia.

Când trece prin Draguignan, Brignoles și micile orașe din ținutul Var, simte cum îl urmăresc priviri ostile. Regaliștii din *Compagnes de Jésus*, „Însoțitorii lui Iisus" au invadat ținuturile

rurale, fac ravagii în toată valea Ronului. Îi urmăresc pe iacobini. Îi masacrează în închisorile din Lyon. La Paris, tinerii regaliști (*les Muscadins*), îi ucid și reușesc să închidă Clubul iacobinilor.

Ce poți face fără niciun sprijin, când ești general, dar ai numai douăzeci și cinci de ani, suspectat ca fiind iacobin, îndepărtat de peste tot, lipsit de o funcție de comandă, când depinzi de bunăvoința unor necunoscuți, ostili sau indiferenți, puternici în birourile lor de la Ministerul de Război și care nu te-au văzut luptând în fruntea trupelor, care nu știu de ce ești în stare sau se tem de forța și de energia ta, de dorința ta de a învinge?

Să fi venit vremea mediocrităților? A venit timpul lor?

Unde mi-e locul în această țară?

La Marsilia, pe strada Phocéens, intră în salonul luxos al familiei Clary.

Joseph, parcă și mai grăsuț de cum îl știa, îl întâmpină, surâzând, ținându-și de brațul dolofan soția, pe Julie Clary, care a avut o dotă de o sută cincizeci de mii de livre.

Joseph se dă deoparte și o împinge spre Napoleon pe cumnata lui, Désirée Clary, o tânără brunetă, cu fața rotundă și trup zvelt. Are unele accese de timiditate, specifice celor șaisprezece ani ai ei.

Altminteri e dezghețată, admirativă și blândă. I se oferă fără cochetărie ca un loc ce capitulează fără să opună rezistență comandantului ce se apropie.

Napoleon se așază lângă ea. Fata vorbește puțin. Așteaptă. Visează să fie precum Joseph, un om liniștit, fericit în căminul său, mâncând mult și regulat, fără dușmani și fără dorințe, preocupat numai de bunăstarea de zi cu zi alături de ai săi.

Acest vis revine tot mai des, se amplifică pe măsură ce lunile trec... martie, aprilie... 1795.

Dacă s-ar însura cu Désirée Clary, ar înceta să mai fie ca un motan costeliv ce hoinărește, de cele mai multe ori, singur.

Îi strânge mâna lui Désirée. Pielea ei este atât de moale. Fata își lasă mâna în voia lui.

În fiecare noapte, să asedieze acest loc, să-l posede definitiv.

De ce nu?

Ea nu are decât şaisprezece ani. Iar el, peste patru luni, face doar douăzeci şi şase. O strânge în braţe. Îşi dă la fel de mult silinţa să transforme acest vis în realitate ca atunci când trebuie să organizeze o baterie.

21 aprilie. Sub privirile binevoitoare ale fratelui său, Joseph, şi ale soţiei acestuia, Julie, născută Clary, sora cea mare, Napoleon şi Désirée Clary se logodesc.

Totul este bine.

În 7 mai, Junot îi prezintă lui Napoleon una dintre acele hârtii a cărei culoare de cerneală îi este cunoscută. I-o smulge din mână. Citeşte. Înjură. Este numit comandant al unei brigăzi de infanterie în Vendeea.

De infanterie! El, general de artilerie, el, „Căpitanul Tun" al asediului de la Toulon, el, comandantul artileriei armatei din Italia! Nu a fost promovat, a fost degradat.

În Vendeea!

El, care a luptat împotriva englezilor şi a locuitorilor Sardiniei, el, să se bată cu şuanii[1].

Îl dă la o parte pe Junot, îl împinge pe Joseph, o zăreşte pe Désirée Clary. O priveşte stăruitor.

Femeia visurilor sale este acolo, aşezată în acel salon, foarte cuviincios, ţinându-şi mâinile pe genunchi.

Mâine pleacă la Paris, spune.

Are cineva impresia că va accepta să i se pună pumnul în gură, să fie înlăturat, trimis în exil, umilit?

Ce înseamnă cu adevărat fericirea, dacă nu să acţionezi atunci când trebuie, să lupţi pentru ceea ce-ţi doreşti?

---

[1] În original *les chouans* – ţărani regalişti din Vendeea, care au organizat numeroase revolte împotriva regimului revoluţionar. (N. tr.)

Partea a cincea

Sabia îmi stă pavăză și, datorită ei, voi ajunge departe

mai 1795 – 11 martie 1796

18

„Ești un nimeni!"

Niciun om nu-i aruncă în față aceste câteva cuvinte lui Napoleon de când a ajuns la Paris, la mijlocul lunii mai 1795, însoțit de aghiotanții Junot și Marmont și de fratele său, Louis. Și cu toate astea, are impresia că le descifrează mai tot timpul într-o privire piezișă, într-o anumită atitudine, în câteva vorbe rostite în grabă de cineva, are impresia că toți gândesc despre el același lucru, că-l disprețuiesc sau că nici măcar nu le pasă de el.

Când Napoleon se plânge că apartamentul mobilat pe care îl închiriază la hotel Liberté, de pe strada Fossés-Montmartre, este prea sumar mobilat, iar lenjeria lasă mult de dorit, hotelierul se mulțumește să-i spună doar atât: „Șaptezeci și două de livre pe lună, șaptezeci și două". Ce pretenții să mai poți avea, într-adevăr, la un asemenea preț?

Ori, bani curg gârlă peste tot. Eleganții zilei, cu perucile lor pudrate, răsucindu-și cu ostentație bastoanele dichisite, acești excentrici însoțiți de frumoasele lor jumătăți se plimbă umflându-se în pene pe bulevarde și îi iau peste picior pe iacobini și pe sanculoți.

Napoleon bombăne: „Astfel de oameni au bani cu nemiluita și soarta le surâde."

În timp ce el este un nimeni.

Solicită să i se înapoieze cheltuielile de drum, două mii șase sute patruzeci de livre. Se prezintă la Ministerul de Război ca să-și încaseze solda și cele șase rații zilnice de alimente. Este de ajuns

însă o singură zi pentru ca banii să se devalorizeze cu zece la sută! Ce mai înseamnă teancurile de asignați[1] care i se dau? Hârtii fără nicio valoare!

În birourile de la minister, abia dacă este băgat în seamă. Așteaptă ca ministrul Aubry să catadicsească să-l primească! Un fost căpitan de artilerie care s-a numit el însuși general, inspector al artileriei și care acum ia decizii în privința carierei altora! Un ofițer care a ajuns în această funcție datorită intrigilor și care-l privește pe Napoleon cu un aer de superioritate insuportabil.

Napoleon își începe pledoaria: este artilerist, general de brigadă, nu poate accepta să conducă o unitate de infanterie.

— Dumneata ești prea tânăr, repetă Aubry. Trebuie să le acorzi prioritate celor care au mai multă experiență.

— Îmbătrânești repede pe câmpul de luptă, știu bine ce spun! continuă Napoleon.

Câteva cuvinte în plus și ai sărit deja calul, atunci când ești un nimeni, când nu te bucuri de niciun sprijin, când nu porți decât o uniformă uzată, pe care abia se mai văd galoanele de mătase care indică gradul.

Străzile, birourile, saloanele sunt pline de o mulțime de eleganți și elegante care nici nu-l observă pe acest biet ofițer cu părul vâlvoi și prost pudrat, căzându-i pe umeri ca niște imense urechi de câine. Are mâini lungi, subțiri și tenul palid. Este adus de spate și poartă o pălărie rotundă, trasă pe ochi. Înaintează cu un pas stângaci și nesigur. Singurul lucru care atrage uneori atenția este privirea întunecată, pătrunzătoare. Abia atunci poți remarca și trăsăturile feței aproape emaciate, gura delicată, bărbia fermă, expresia hotărâtă, dar și energia pe care o degajă fizionomia lui juvenilă și totuși bine definită.

Napoleon se simte privit cu reticență. După ce este măsurat din cap până-n picioare și i se trec în revistă ținuta, încălțările scâlciate și prăfuite, paloarea aproape bolnăvicioasă, lumea își întoarce privirile de la el.

---

[1] Bancnote franceze puse în circulație în 1789 și ieșite din uz în 1798. (N. tr.)

În această primăvară a anului 1795, săracii sunt considerați suspecți. În 1 aprilie aceștia au organizat manifestații, reluate și în 20 mai, la doar câteva zile după sosirea lui Napoleon. Au pătruns cu forța în clădirea Convenției, l-au decapitat pe deputatul Féraud și i-au plimbat capul înfipt într-o suliță, ca pe timpul zilelor revoluționare! Armata, sub comanda generalului Menou, a restabilit ordinea. Însă strigătele mulțimii: „Pâine!" și „Constituția din 1793!" au dat multora frisoane. Trebuie să i se bage gloatei și mai mult pumnul în gură.

— O țară condusă de proprietari ilustrează adevărata ordine socială, cea în care guvernează non-proprietarii ilustrează starea naturală, adică barbaria, declară Boissy d'Anglas, membru al Convenției.

Napoleon fiind conștient că mulți au bănuiala că ar fi încă un adept al lui Robespierre, își dă seama că acum nicio infamie nu ar fi mai gravă decât asta.

Hoinărește prin Paris, ca să înțeleagă unde se află autoritățile care stabilesc ordinea lucrurilor. Este convins că toate deciziile importante se iau aici, în capitală. N-are niciun rost să faci pe viteazul pe câmpul de luptă, dacă nu te bucuri mai întâi de sprijinul celor care dețin puterea. Să accepte să preia comanda unității de infanterie, n-ar însemna doar să fie retrogradat pe nedrept, ci și să piardă orice posibilitate de a avansa, de a ajunge în sfârșit să se facă cunoscut pentru ceea ce este de fapt, pentru valoarea lui.

Numai că starea de încordare legată de viitorul lui este atât de puternică încât îl epuizează. Se află tot timpul la pândă, gata să se arunce asupra prăzii, fără să știe exact ce pândește, de unde va apărea prada, asupra cui va trebui să se arunce sau cum s-o facă.

Uneori, această permanentă căutare îl copleșește.

„Sunt bolnav", îi scrie fratelui său mai mare, Joseph, „iar starea mea mă obligă să-mi iau un concediu de două sau trei luni. Când mă voi însănătoși, voi vedea ce-mi rămâne de făcut."

Suferă cu adevărat, are stări febrile, este palid și, uneori, se lasă pradă acceselor de disperare.

Mai tot timpul îi trimite epistole lui Joseph. Adesea pare gata să izbucnească în lacrimi.

„În timp ce-ţi scriu, sunt stăpânit de o emoţie fără seamăn, căreia arareori i-am căzut pradă până acum; presimt că nu ne vom vedea prea curând şi trebuie să pun punct."

Se simte singur, deşi Junot îi este tot timpul alături. Marmont s-a alăturat armatei de pe Rin, Louis a fost admis la Şcoala de Artilerie de la Châlons-sur-Marne. Îi este dor de familie, are nevoie de ea. „După cum bine ştii, dragă frate", îi scrie lui Joseph, „eu nu trăiesc decât prin bucuria pe care le-o pot aduce alor mei".

Îl cuprinde nostalgia gândindu-se la un alt stil de viaţă: „Viaţa este un vis, pe care ivirea zorilor îl alungă", mai scrie. „De ce să nu alegi un altfel de trai, «un cămin liniştit», o viaţă tihnită ca la ţară?"

Iată ce-i scrie lui Bourrienne: „Caută-mi un locşor, unul mic, dar bun, în frumoasa ta vale, Yonne. Îl voi cumpăra, de îndată ce voi avea bani. Vreau să mă retrag acolo, dar bagă de seamă, să nu fie un bun naţional."

Este prudent precum un burghez care se teme ca nu cumva, într-o bună zi, să se întoarcă cei plecaţi şi să-şi reclame proprietatea!

În timp ce se gândeşte cât de plăcut ar fi să se retragă în confortul tihnit al vieţii de familie, i se adresează deodată lui Junot: „Ce fericit trebuie să fie ştrengarul ăsta de Joseph!" Iar gândurile-i zboară apoi spre zilele petrecute în compania familiei Clary. Visează cu ochii deschişi la Désirée, cumnata lui Joseph. Se înflăcărează şi scrie în câteva nopţi un roman scurt, pe care-l intitulează *Clisson et Eugénie*, „Clisson şi Eugénie". Îşi dezvăluie trăirile cele mai intime, creând un personaj de douăzeci şi şase de ani, încununat deja cu laurii gloriei dobândite pe câmpul de luptă, dar îndrăgostit de o fată de şaptesprezece ani, pe nume Eugénie. Clisson este un om dintr-o bucată, înzestrat cu toate calităţile pe care Napoleon şi le atribuie: „Clisson nu se putea obişnui să respecte toate aceste formalităţi lipsite de importanţă. Imaginaţia lui debordantă, sufletul înflăcărat, judecata lui riguroasă, calmul

imperturbabil nu puteau decât să se plictisească de răsfățul prețios al cochetelor și de morala unui anumit tip de glume. Nu se pricepea să țeasă intrigi și nu înțelegea nimic din jocurile de cuvinte."

Pentru a se dedica iubirii pentru Eugénie, Clisson pleacă din armată, dar revine pe câmpul de luptă atunci când un ordin urgent i-o cere s-o facă. Obține victorie după victorie, dar descoperă că Eugénie nu-l mai iubește. Atunci renunță la viață și-i adresează o ultimă scrisoare: „Ce-mi rezerva viitorul, să trăiesc în această societate și să mă plictisesc!"

„La cei douăzeci și șase de ani ai mei am văzut deja ce înseamnă plăcerile efemere pe care ți le oferă reputația, însă, prin dragostea ta, am cunoscut sentimentul suav al vieții unui bărbat. Îmbrățișează-i pe fiii mei, sper să nu aibă și ei sufletul înflăcărat ca al tatălui lor, căci ar fi asemenea lui, victimele oamenilor, ale gloriei și ale iubirii.

Clisson împături scrisoarea, dădu ordin unui aghiotant s-o ducă de îndată lui Eugénie, iar apoi se așeză în fruntea unui escadron, se aruncă fără să stea pe gânduri în toiul luptei și pieri străpuns de mii de lovituri."

Napoleon are douăzeci și șase de ani și sufletul prea înflăcărat precum Clisson, eroul său.

Acum se găsește în camera lui din hotel Liberté.

N-a dormit deloc toată noaptea. Căldura acestui început de august 1795 este sufocantă. Junot doarme în camera alăturată.

Este foarte devreme! Ce să facă? Napoleon recitește romanul pe care tocmai l-a terminat, îl corectează, rescrie de trei ori primele pagini. Apoi începe să-i scrie lui Joseph. „Cred că intenționat nu mi-ai spus o vorbă despre Désirée. Dacă rămân aici, n-ar fi deloc imposibil să mă cuprindă nebunia de a mă căsători; aș vrea să-ți cunosc părerea în această privință."

Napoleon vrea ca Joseph să discute această problemă cu fratele lui Désirée. Scrie în grabă, aproape ilizibil. „Continuă să-mi scrii toate detaliile, ai grijă să aranjezi în așa fel lucrurile încât absența mea să nu mă împiedice să realizez un lucru pe care mi-l doresc."

Mai scrie câteva rânduri, apoi, pentru a încheia scrisoarea, trage o concluzie extrem de brutală: „E absolut necesar ca problema cu Désirée să se încheie cu bine sau să-i punem capăt pentru totdeauna. Aştept cu nerăbdare răspunsul tău."

Să scrie un roman, să se privească în acest personaj ca într-o oglindă, să încerce să forţeze o tânără de departe să se mărite cu el, toate aceste lucruri pe care le face sunt modalităţi de a lupta împotriva vidului pe care îl reprezintă incertitudinea şi angoasa care îl împiedică să acţioneze.

Însă această dorinţă, aceste pagini, această solicitare adresată fratelui său nu înseamnă decât un moment, un răgaz, printre atâtea altele în care Napoleon încearcă să deschidă toate uşile.

Îi hărţuieşte pe funcţionarii din birouri. Urcă la etajul şase al Pavilionul Flore, din Palatul Tuileries. Acolo s-a instalat un membru al Comitetului Salvării Publice, Doulcet de Pontécoulant, care răspunde de Direcţia Operaţiilor Militare. Napoleon a obţinut o recomandare de la un membru al Convenţiei, Boissy d'Anglas. E mai bine să stabileşti nişte planuri de campanie într-o anticameră a birourilor de la Ministerul de Război decât să fii un general uitat în fruntea unei brigăzi de infanterie care luptă împotriva răsculaţilor din vestul Franţei. Generalul Hoche îndeplineşte perfect această sarcină, iar reprezentantul în misiune Tallien, la Quiberon, tocmai a dat ordin să fie împuşcaţi şapte sute optzeci şi opt de nobili francezi stabiliţi în străinătate în timpul Revoluţiei care au debarcat la Quiberon şi au fost luaţi prizonieri.

Ce poţi avea de câştigat într-un astfel de război?

Mai bine să se înghesuie printre solicitanţi. Este privit însă piezîş şi cu dispreţ din pricina ţinutei sale care lasă de dorit, fiind considerat tot una cu un nebun. Îşi dă seama că pasiunea cu care îşi susţine cauza stârneşte uimire şi chiar teamă uneori. Cineva îi taie avântul scurt: „Scrieţi tot ce mi-aţi spus, redactaţi un memoriu şi aduceţi-mi-l!"

Napoleon le întoarce spatele. N-are de gând să-şi redacteze notele, îşi spune. Pe urmă, la insistenţele lui Boissy d'Anglas, va elabora un plan de campanie pentru armata din Italia, iar domnul

de Pontécoulant se va folosi de cunoştinţele lui timp de câteva săptămâni în cadrul unui serviciu de topografie.

Lucrează cu o eficacitate care îi surprinde pe cei din jur, cu o originalitate şi un talent care uimesc. Îşi impune punctul de vedere în faţa domnului de Pontécoulant, iar după elaborarea în aceste condiţii a raportului de evaluare, odată ce i-au fost recunoscute calităţile, solicită reintegrarea sa ca general de artilerie şi, de ce nu, o misiune la Constantinopol pentru a reorganiza armata turcă? Pontécoulant îi susţine solicitările. Proiectata plecare spre Orient este poate o soluţie, dar trebuie să aştepte decizia lui Letourneur, care răspunde de personal, şi care la patruzeci de ani nu este decât căpitan de artilerie!

Trebuie, aşadar, să caute alte ţinte, căci nerăbdarea şi lipsa de acţiune îl distrug.

Mai întâi, trebuie să rezolve problema banilor. Ce poţi face fără bani? Aşadar, solda. Dar mai marii de la Paris jonglează cu milioanele de asignaţi. Poartă ţinute extravagante de mătase şi de brocart, pălării în chip de turbane, iar atunci când Napoleon intră în saloanele lor, pare o biată siluetă neagră strânsă într-o uniformă prost croită.

Aşadar, trebuie să înceapă cu banii.

Joseph are bani, căci Julie Clary i-a adus la nuntă o rentă de o sută cincizeci de mii de livre.

„Ieri am fost să văd pământul de la Ragny“, îi scrie în grabă Napoleon fratelui său. „Dacă tu ai fi un om priceput la afaceri, ar trebui să vii să cumperi acest pământ contra unei sume de opt milioane de asignaţi; ai putea investi acolo şaizeci de mii de franci din dota soţiei tale; asta e dorinţa mea şi totodată sfatul meu.“

Afacerile avantajoase nu trebuie scăpate din mâini, căci toată lumea se grăbeşte să convertească în pământuri rodnice şi în pietre preţioase asignaţii care se devalorizează pe zi ce trece.

„Ieri a fost adjudecată proprietatea pe care am avut ideea s-o obţin pentru tine, la nouă leghe de Paris; eram hotărât să dau pe ea un milion cinci sute de mii de franci, dar, s-a întâmplat ceva incredibil, preţul a urcat până la trei milioane.“ Aşa stau lucrurile

în lumea asta! În lumea banului, a luxului, a desfrâului, a puterii şi a cabalelor!

Napoleon o adulmecă, o analizează. În salonul doamnei Tallien – „Notre-Dame de Thermidor" – se adună noii îmbogăţiţi corupţi, cei care-ţi permit să ajungi acolo unde se fac jocurile!

Trebuie să faci parte din această lume, iar dacă nu, mai bine nu exişti deloc.

Iar această descoperire îi distruge şi sănătatea lui Napoleon.

Reuşeşte să obţină o invitaţie la Palatul Luxembourg, unde domneşte Barras, supranumit regele Republicii. Pătrunde în salonul Chaumière, din colţul allée des Veuves, la Champs-Élysée, unde primeşte doamna Tallien, amanta oficială a lui Barras – care are însă multe altele, ba mai mult, se spune, că are şi câţiva favoriţi.

Barras! Napoleon şi-l aminteşte pe acest reprezentant în misiune care, împreună cu Fréron şi Fouché, a curăţat Toulonul de regalişti – cu toţii au făcut avere pentru că s-au ocupat de aprovizionarea armatei pe timp de război, prin delapidare şi datorită jafurilor practicate în anumite locuri. Lumea aceasta a desfrâului, a corupţiei, a luxului şi a destrăbălării îl atrage pe Napoleon, pentru că este un lup înfometat de glorie, de femei, de putere, şi a înţeles că totul se decide acolo, în sânul ei.

Se îndoieşte însă că va fi în stare să o cucerească, că va reuşi să ajungă cunoscut acelor oameni. Este însă un lucru pe care va fi nevoit să-l ducă până la capăt, căci în afară de această societate nu există nimic altceva. Nu are rost să conteze pe o revenire a virtuţii promovate de Robespierre, de vreme ce nu a fost vorba decât despre o aparenţă şi o iluzie. Mai ales că, acum, toată lumea respinge cu tărie teroarea ce a caracterizat acea perioadă. De altfel, cui îi mai pasă de cei sărmani? În fiecare zi câte unul se aruncă în Sena împreună cu copii cu tot, ca să scape de moartea prin înfometare şi de mizerie.

Aşa pare a fi croită lumea. Egalitatea nu este decât o himeră. Vai de cei sărmani şi de cei învinşi!

„Luxul, plăcerea şi artele şi-au redobândit aici întâietatea într-un mod uimitor", scrie Napoleon.

Se duce la Operă, asistă la o reprezentaţie cu *Fedra*. Străbate oraşul, „trăsurile, oamenii eleganţi îşi fac din nou apariţia, sau mai degrabă arată de parcă ar fi treziţi dintr-un vis profund, care i-a împiedicat, preţ de o clipă, să-şi etaleze strălucirea".

Dorinţa de a şti îl mistuie în continuare. „Biblioteci, cursuri de istorie, de chimie, de botanică, de astronomie îi trec pe dinaintea ochilor rând pe rând", notează undeva. Dar tot oraşul este animat de o singură dorinţă, aceea de a uita lunile Revoluţiei, lăsându-se în voia plăcerii. „Ai zice că fiecare vrea să-şi ofere o compensaţie pentru timpul în care a avut de suferit şi că nesiguranţa zilei de mâine îi îndeamnă pe toţi să plătească oricât, orice preţ pentru plăcerile de moment", îi explică Napoleon lui Joseph.

Aşa sunt vremurile. Trebuie să fii nebun să nu înţelegi un asemenea lucru şi să-ţi doreşti altceva.

„Oraşul este neschimbat; nimic nu pare să fie mai important decât plăcerile, femeile, spectacolele, balurile, plimbările, atelierele artiştilor – toate meritând orice sacrificiu."

Iar dacă în această lume, care este singura lume reală, eşti un nimeni? Înseamnă că eşti ca şi mort.

Din nou, tristeţea şi disperarea îl copleşesc pe Napoleon. Nu-i mai răspunde lui Junot. Se închide în sinea lui, iar trupul lui pare şi mai cocârjat.

Azi dimineaţă, a făcut anticameră la Barras, la Boissy d'Anglas, la Fréron.

S-a prezentat la birourile de la Ministerul de Război, care le acordă ofiţerilor activi postav pentru haină, redingotă, vestă şi pantalonul de la uniformă. Napoleon şi-a cerut drepturile, după ce a citit decretul Comitetului Salvării Publice care stabileşte modalităţile de atribuire. A fost trimis acasă. Cine se crede el? Chiar şi pentru o uniformă, trebuie să ai sprijinul cuiva.

Iată în ce situaţie a ajuns un om ca el!

Ia pana în mână. În această noapte de 12 august 1795, dă frâu liber sentimentelor. Există o adevărată prăpastie între ce ar vrea să fie şi ceea ce este, de fapt, între bătăliile pe care visa să le conducă şi mocirla în care a ajuns să se împotmolească. Aşa cum spunea

când era vorba de personajul său, Clisson: „Nu se putea obișnui să respecte toate aceste formalități lipsite de importanță. Nu se pricepea să țeasă intrigi și nu înțelegea nimic din jocurile de cuvinte."

Numai că exact asta era esența Parisului thermidorienilor[1]. Iar Napoleon se simte dezarmat, neputincios, incapabil să forțeze ușa.

Așadar, în această noapte, va da frâu liber propriilor sentimente într-o scrisoare pe care i-o va trimite lui Joseph.

„Eu, care nu țin prea mult la viață", scrie, „care nu am prea multă bunăvoință față de ea, care am mai tot timpul aceeași stare sufletească, adică cea pe care o ai în ajunul unei bătălii, convins fiind că, atunci când moartea îți oferă șansa să-ți închei socotelile, e o nebunie să fii îngrijorat. Totul mă îndeamnă să sfidez soarta și destinul. Iar dacă așa vor sta lucrurile și în continuare, frate dragă, voi sfârși prin a rămâne în mijlocul drumului atunci când trece o trăsură. Și eu mă mir uneori de mine însumi, dar am ajuns așa din cauza spectacolului moral al acestei țări și a faptului că m-am obișnuit cu primejdiile."

După ce împăturește și sigilează scrisoarea, Napoleon se ridică și-l cheamă pe Junot. Acesta primește diferite sume de bani de la familie, joacă banii, iar câștigul îl dă generalului. Napoleon împarte monedele și bancnotele. „Plecăm la Palatul Regal."

Are douăzeci și șase de ani, iar Junot douăzeci și patru. Trec pe lângă un grup de femei, pe care le sorb din ochi. Trupul și parfumul lor, privirile care uneori se întretaie cu cele ale lui Napoleon îl fac să uite, preț de câteva clipe, disperarea vecină cu moartea. Dorința îi trezește cheful de a trăi.

Ca să se impună în această lume așa cum este el, trebuie mai întâi să cucerească, să posede o femeie.

„Femeile sunt pretutindeni", îi scrie din nou lui Joseph, „la spectacole, pe alei, în biblioteci. Chiar și în biroul unui om de știință, poți vedea persoane drăguțe. Numai aici, din toate locurile de

[1] Coaliția Thermidorienilor – coaliția care l-a înlăturat de la putere pe Robespierre (N. tr.)

pe pământ, ele merită să țină frâiele puterii; de aceea sunt bărbații nebuni după ele, nu se gândesc decât la ele și nu trăiesc decât prin și pentru ele. Unei femei îi sunt de ajuns șase luni la Paris ca să-și dea seama ce drepturi are și ce imperiu conduce."

Așadar, trebuie să te duci acolo ca să le poți găsi pe aceste femei gătite și puternice, inteligente, spirituale și senzuale.

Dacă vrei să obții sprijinul lui Barras, rege al Republicii, trebuie să reușești să te apropii de Notre-Dame de Thermidor, adică de Thérésa Tallien.

Iat-o în salonul casei sale, decorat ca un templu grec. Dintre toți invitații, Napoleon este cel mai sărăcăcios îmbrăcat. Tinerii regaliști poartă peruci blonde, făcute, după cum se spune, din părul celor decapitați. Ei afișează ținute extravagante verzi, galbene, roz. Hainele lor au poale lungi cu care se joacă. Îl remarcă absolut toți pe acest general „negru", pe acest „motan încălțat" cu priviri pătrunzătoare.

Napoleon înaintează, își croiește drum printre ofițerii cu uniforme acoperite cu fireturi și decorații, membri ai Convenției, cu centurile lor tricolore. Îl salută pe Fréron care, la Marsilia, i-a făcut în mod insistent curte Paulinei Bonaparte. Barras, având-o la braț pe Thérésa Tallien, străbate saloanele precum un suveran, în redingota sa militară brodată cu fir de aur. Vicontele Barras de Fox-Amphoux, ales al ținutului Var, a părăsit odinioară armata regală și visează la grade mari. În 1 august 1795, a fost făcut (în urma unor intervenții de culise) general de brigadă!

În fața unui astfel de general trebuie să te înclini! Barras defilează prin fața tuturor și-și etalează partenera ca pe o bijuterie.

Thérésa Tallien este îmbrăcată într-o rochie simplă de muselină, foarte amplă, care cade în falduri lungi și largi în jurul ei, model inspirat dintr-o tunică de statuie greacă, drapată pe piept, cu mânecile prinse pe umeri cu niște nasturi din camee antice. Nu poartă mănuși. Dacă o privești cu atenție îi poți întrezări sânii și șoldurile.

În jurul ei se adună și alte femei parfumate și provocatoare ale căror rochii sunt la fel de decoltate și transparente. O creolă lascivă cu priviri insistente îl privește drept în ochi pe fiecare bărbat de parcă l-ar invita să îndrăznească s-o abordeze. Aceasta este cetățeana Hamelin, iat-o și pe cetățeana Krudener, o livoniană blondă și palidă. Iat-o pe doamna Récamier, iar tânăra aceea brunetă care surâde fără să-și deschidă buzele este Joséphine de Beauharnais, văduva generalului decapitat în timpul regimului Terorii.

Se spune că a cunoscut-o pe doamna Tallien în închisoare, că a fost amanta lui Barras înaintea acesteia, și că, uneori, încă s-ar mai bucura de atenția lui.

Despre toate se spune că au mai mulți amanți, că au o viață destrăbălată și că au avere.

Fascinat, Napoleon se apropie, respectuos, de Thérésa Tallien. Barras pare să-l fi recunoscut. Îi șoptește însoțitoarei lui câteva cuvinte. Evocă probabil asediul de la Toulon.

Napoleon își face curaj. Femeile acestea dezgolite îl fac să aibă mai multă încredere în el. Într-o clipă, ofițerul slab și șters devine sclipitor, cuceritor, autoritar. Atrage atenția, glumește pe seama lui, priviți, nici nu are uniformă! Doamna Tallien nu-l poate ajuta oare să obțină postavul de care are nevoie? Îi poate face această favoare, doar este regina Parisului?

El și-a jucat rolul. Ea binevoiește să-l primească. E impresionată de energia pe care acest tânăr o emană. Silueta acestui ofițer n-are nimic neobișnuit, ba chiar este ridicolă, însă ochii lui te fascinează.

Îl ascultă, îi răspunde, generoasă, că ordonatorul Lefeuve, care are o obligație față de ea, îi va acorda postavul pentru uniformă.

Barras s-a îndepărtat de ei, surâzător, dar cu un aer plictisit. Conversația se însuflețește. Napoleon profită de fiecare frază pentru a-și impresiona partenera de discuție. Dintr-o dată, se simte în largul lui, de parcă ar ști dintotdeauna să curteze o femeie, de parcă ar trăi de-o veșnicie în această lume. Încrezător în sine, o prinde pe Thérésa Tallien de încheietura mâinii. Vorbește întruna. Mai multe femei se adună în jurul lui. Le face să râdă spunând tot felul

de ciudățenii, făcând tot felul de aluzii, pe care le maschează cu iscusință pretinzând că le ghicește în palmă. Este corsican, aproape italian, la urma urmei, nu-i așa? Face parte dintr-o civilizație care știe să prevestească viitorul. Generalul Hoche îi întinde mâna. Napoleon spune cu o voce gravă că generalul va muri în patul său, „la fel ca Alexandru Macedon".

Schimbă câteva cuvinte cu Joséphine de Beauharnais, care încearcă din priviri să-și formeze o părere despre acest bărbat scund și nervos, cu o inteligență atât de vie și cu un stil de a vorbi atât de convingător, datorită cărora ținuta lui jalnică trece neobservată.

Ea își caută un soț.

Napoleon iese din salonul Thérései Tallien cu un pas nervos. Iată ce a devenit Parisul. I se pare că, pentru prima oară, la acest început de septembrie 1795, a reușit în fine să-și plaseze niște avanposturi pe terenul pe care trebuie să-l cucerească. Trebuie s-o revadă pe Thérésa Tallien, să se apropie prin intermediul ei de Barras și Fréron, care, până în prezent, au răspuns la demersurile sale doar prin niște simple „bilete" politicoase și amicale, de fapt, nimic altceva decât niște refuzuri.

Trec tot timpul trăsuri. Adăpostite în vecinătatea unor porți mari, zac îngrămădite trupurile unor sărmani, care au adormit ținându-și în brațe copiii înveliți în zdrențe.

Noaptea este încă plăcută.

Ajuns în camera lui, începe să-i scrie lui Joseph: „Nu-ți face griji pentru mine, orice s-ar întâmpla; sunt prieten cu toți oamenii de bine, indiferent de apartenența lor politică sau de părerile lor. Mâine voi avea la dispoziție trei cai, ceea ce-mi va permite să alerg de colo-colo în cabrioletă și să-mi pot rezolva toate problemele. Cred că viitorul îmi rezervă lucruri plăcute, iar dacă n-ar fi așa ar trebui să mă mulțumesc să trăiesc în prezent: un om care are curaj trebuie să-și înfrunte viitorul."

În zilele următoare, Napoleon se lasă purtat de certitudinea, că, în sfârșit, a găsit o cale de a acționa. Îi scrie lui Barras. Se asigură că Pontécoulant îi sprijină proiectul de a obține un post la Constantinopol.

Decizia de numire este gata, îl asigură Pontécoulant. S-a fixat chiar și indemnizația pentru deplasare. Napoleon va fi șeful unei adevărate misiuni. Va scăpa astfel de convulsiile care presimte că vor cuprinde din nou Parisul. Regaliștii se mobilizează de bună seamă. Nu le convine proiectul noii Constituții, cea a anului III, cu două adunări, Consiliul Bătrânilor și Consiliul Celor Cinci Sute. Iar decretul pe care-l adoptă Convenția din 28 august li se pare o adevărată lovitură de stat.

Membrii Convenției au decis pur și simplu ca două treimi din membrii viitoarelor adunări să fie aleși dintre ei. O modalitate de a evita la alegeri o victorie a regaliștilor și moderaților. Cei precum Barras, Tallien, Fouché și Fréron nu vor să asiste la o revenire a monarhiei.

Napoleon fiind considerat iacobin, e prea suspect pentru a obține ceva de la monarhiști sau de la membrii Convenției.

Așadar, în fiecare zi, așteptă cu înfrigurare decizia care-i va permite să părăsească Franța cu o soldă frumoasă și o funcție importantă.

Numai că, în 15 seprembrie 1795, Comitetul Salvării Publice adoptă următoarea decizie:

„Comitetul Salvării Publice:

Decide ca generalul de brigadă Bonaparte, aflat la dispoziția Comitetului Salvării Publice, să fie șters de pe lista ofițerilor activi, ținându-se cont de refuzul său de a se prezenta la postul care i-a fost atribuit.

Comisia a 9-a este însărcinată cu executarea prezentei hotărâri.

29 Fructidor[1] anul III al Republicii

Cambacérès, Berlier, Merlin, Boissy."

Napoleon a fost îndepărtat, radiat de pe listele ofițerilor.

Victoria, talentul, încăpățânarea, toate eforturile depuse pentru a-i convinge pe membrii Convenției, cei precum Barras și Fréron, femeile... – toate încercările lui au fost inutile.

[1] A douăsprezecea lună din Calendarul republican francez (18 august – 16 septembrie). (N. red.)

Nu este decât un general fără slujbă, ca atâţia alţii: şaptezeci şi patru de suspecţi sunt radiaţi ca şi el din registrele armatei active.

Are douăzeci şi opt de ani.

„Eşti un nimeni, Napoleon!“

19

Aşadar, trebuie să ia totul de la început.

Napoleon nu-şi pierde nădejdea. Ba chiar dimpotrivă. Această lovitură neaşteptată, pe care a primit-o tocmai atunci când credea că şi-a atins scopul, îl stimulează.

Ori mă arunc din nou în luptă, ori mă declar învins.

Îşi ridică privirile, se uită la Junot, care se plimbă prin cameră, vociferează, îi adresează o mulţime de injurii lui Letourneur, cel care răspunde de personalul militar, Cambacérès, Barras şi Fréron, toţi aceşti profitori, aceşti ofiţeri care stau în birouri şi decid soarta generalului Napoleon Bonaparte!

De ce să urmeze şi el exemplul lui Junot? La ce-i folosesc resentimentele?

De ce să-şi irosească energia în mod inutil?

Trebuie să-şi revină, ca după o rană pricinuită de o lovitură de sabie înfiptă cu toată puterea în trupul său.

Să ne punem, deci, pe treabă!

Ajuns în stradă, se îndreaptă cu pas grăbit spre Palatul Regal. Nu răspunde la întrebările puse de Junot. Este o seară plăcută, iar apusul a incendiat tot cerul.

Deodată, se aud ţipete. Nişte oameni trec în fugă, strigând: „Jos cele două treimi!" Poartă mantii în culorile contelui d'Artois, iar cozile lor, nişte şuviţe de păr care pleacă din mijlocul capului şi ajung până pe piept, le acoperă umerii. Pătrund în cafenelele din

piață, în Teatrul Francez, îi silesc pe consumatori, pe spectatori și pe trecători să strige odată cu ei, să condamne Constituția, decretul referitor la cele două treimi. Din când în când se aude o voce strigând: „Trăiască regele!“

Se spune că secția Lepeletier, cea de la Bursă, a trimis o adresă către toate comunele pentru a contesta și a cere anularea Decretului celor două treimi. Această secție a făcut apel la generalul Danican, ca să conducă Garda Națională din Paris, pentru a se putea ridica cu arma în mână, la nevoie, împotriva Convenției.

Adunarea se întrunește în sesiune. La intrarea în clădire, Napoleon scrie pe genunchi o scrisoare pe care i-o dresează lui Barras, iar o alta pentru Fréron. Din când în când se oprește. Recunoaște această atmosferă, bate un vânt ce anunță furtuna. Își amintește ziua de 20 iunie, apoi cea de 10 august 1792. Se afla la câțiva pași de răzvrătiți, nu departe de aici, ca simplu spectator, convins fiind că ar fi fost în stare să schimbe cursul evenimentelor. Acum ar ști să facă asta mult mai bine. Dar a fost scos din scenă. Așadar, nu poate decât să se îndepărteze de teatru, de vreme ce nu poate juca rolul principal. Trebuie să plece la Constantinopol, să obțină numirea gata scrisă.

Peste câteva zile, îi poate scrie lui Joseph: „Problema călătoriei mele este mai stringentă ca oricând; decizia s-ar fi luat deja dacă n-ar fi avut loc atâtea frământări; în prezent lumea pare încă foarte agitată și n-ar fi exclus să izbucnească noi ciocniri, în câteva zile însă, lucrurile își vor relua cursul normal.“

Nu poate sta închis în cameră. Se duce la teatru. Are nevoie să simtă rumoarea din jur, să audă râsete. Toate astea îl izolează într-un fel de ceilalți, dar îi ascut și mai mult gândirea. Simte privirile lui Junot, care pare neliniștit, îngrijorat: în vreme ce toți spectatorii râd zgomotos, Napoleon rămâne impasibil.

Afară, sub galeriile de la Palatul Regal, grupuri de oameni vociferează. Sunt nemulțumiți de rezultatele referendumului care a condus la aprobarea Constituției cu mai puțin de un milion de voturi pentru, și doar cincizeci de mii împotrivă, dar cu peste cinci

milioane de abţineri. Iar decretul celor două treimi care le permite membrilor Convenţiei să facă parte din cele două adunări nu a întrunit decât două sute cinci mii patru sute nouăzeci şi opt de voturi, contra peste o sută de mii! Voturile au fost măsluite, strigă lumea. Se aud apoi focuri de armă. Se trage asupra unei patrule a armatei. Trec nişte tineri înarmaţi. Unii dintre ei poartă emblema Vendeei, alcătuită dintr-o inimă şi o cruce.

Mii de emigranţi au debarcat, însoţiţi de două mii de englezi, pe insula Yeu. Treizeci din cele patruzeci şi opt de secţii de la Paris, conduse de secţia Lepeletier, fac apel la populaţie să se ridice împotriva Convenţiei, să ia armele în mână. Acum, după înfrângerea „sanculoţilor", după ce armata a fost epurată de ofiţerii iacobini, moderaţii şi regaliştii pot avea impresia că totul va fi uşor. Ei dispun de treizeci de mii de oameni din Garda Naţională în uniformă, iar Convenţia nu poate conta decât pe opt mii de oameni.

Napoleon ascultă toate aceste voci, strigătele, rumoarea, focurile de armă, tropăitul membrilor înarmaţi ai Gărzii Naţionale, ca un vânător ce pândeşte ocazia propice. Numai că el este un nimeni. Nu poate decât să privească, să aştepte. „Ce aştepţi?",întreabă Junot.

Tocmai s-a răspândit vestea că, îngrijoraţi, membrii Convenţiei îi cheamă să-i apere pe generalii şi ofiţerii căzuţi în dizgraţie pentru că au fost consideraţi simpatizanţi ai iacobinilor. Convenţia a alcătuit chiar împreună cu membrii secţiilor antiregaliste trei batalioane de voluntari, „Patrioţii din 89".

Să-i apere pe Barras, Fréron, Tallien, Cambacérès! Napoleon rânjeşte. Îl ia pe Junot de braţ. „Ei", murmură printre dinţi, „dacă secţiile m-ar numi în fruntea lor, mi-aş da toată silinţa să le duc în două ore la Tuileries şi să-i alung de acolo pe toţi mizerabilii din Convenţie!"

Însă secţiile l-au ales pe generalul Danican, iar armata Convenţiei este condusă de generalul Menou, cel care, în 20 mai, a reprimat revolta „sanculoţilor". Ce deosebire este între Danican şi Menou? „Să mergem la teatru!"

Toboșarii anunță pe străzi mobilizarea generală. Trec trupe, infanteriști, artileriști, cavaleriști, îndreptându-se spre strada Vivienne ca să ocupe secția Lepeletier, unde se află sediul comitetului central militar al tuturor secțiilor pariziene, condus de regalistul Richer de Sérizy, care s-au ridicat împotriva Convenției.

Ora nouă seara. Napoleon stă deoparte. Începe să plouă. Uniforma i se udă. Părul lung, ce-i cade pe umeri, este ud și el. Nimeni nu-l observă din pricina întunericului. Niște batalioanele ale Gărzii Naționale înaintează, precedate de toboșari, ocupă poziție pe strada Faubourg-Saint-Honoré. Ce mai așteaptă generalul Menou ? De ce nu împrăștie trupele secțiilor ?

Se pare însă că, dimpotrivă, acestea încercuiesc încetul cu încetul toată capitala. Iar acum plouă torențial.

Napoleon se îndreaptă spre Convenție. Cineva i se adresează. E la curent cu faptul că generalul Menou a fost arestat pentru că a negociat cu secțiile și a retras armata, lăsând străzile în mâinile insurgenților ? Treizeci de mii de oameni ! Toți generalii statului major al lui Menou au fost destituiți odată cu el. Barras a fost desemnat să preia comanda trupelor pentru a apăra Convenția.

„Sunteți căutat“, cetățene general.

Napoleon nu se arată deloc mișcat. Nu grăbește pasul. Iată-l pe Fréron, dintr-o dată extrem de familiar, vorbindu-i de Pauline, de care e îndrăgostit, Fréron care-i șoptește că i-a sugerat lui Barras să-l aleagă pe Bonaparte comandant adjunct al armatei. Iar Barras a ținut cont de această propunere. Odată cu numele lui Bonaparte au mai fost pomenite și alte nume, de către Carnot, cel al lui Brune, al lui Verdière, dar Barras a răspuns : „Acum n-avem nevoie de generali de infanterie, ci de un general de artilerie.“

Barras se apropie, îi face semn lui Fréron să-i lase singuri. Are o figură gravă. Trebuie să-i împiedicăm pe regaliști să răstoarne regimul. Asta ar însemna să deschidem porțile trupelor inamice, englezilor, care au patruzeci de nave în larg la Brest, austriecilor care adună patruzeci de mii de oameni la Strasbourg. Ar însemna să renunțăm la anexări, la Belgia, care-i aparține Franței de la 1

octombrie. Barras se oprește. Îi propune lui Napoleon postul de comandant adjunct.

Napoleon este impasibil, nu se zărește nicio scânteiere în ochii săi, iar chipul îi pare și mai palid ca de obicei. Să fi sosit clipa să se afirme? Momentul în care să iasă de la adăpostul parapetului și să înfrunte șarja de proiectile? Momentul să ordone deschiderea focului? Să se afirme, să-și pună viața în pericol, ca să apere ce? Pe Barras și Fréron? Franța? Republica? Ce interes au acești oameni care apelează la el? Puterea lor. Bunurile adunate. Voința de a nu mai da niciodată socoteală de ceea ce au făcut, regicizi, teroriști, corupți care au dat ordin să se tragă asupra populației, thermidorieni care vor să se bucure în pace, să profite de bunăstarea lor!

Merită oare, pentru ei, să devină țapul ispășitor al atâtor crime în care n-a fost deloc implicat?

Pentru cine? Pentru ce?

Pentru mine.

— Ai trei minute la dispoziție să te gândești, spune Barras.

Trebuie să prindă din zbor această șansă, așa cum ar apuca de coamă un cal ce trece pe lângă el în galop.

— Accept, spune Napoleon cu o voce calmă și pe un ton sec. Vă previn însă...

Se întrerupe. Ce simplu e totul când treci la acțiune.

— Odată ce îmi scot spada din teacă, continuă, n-o voi băga înapoi decât atunci când ordinea va fi restabilită, cu orice preț.

E ora unu dimineața, 5 octombrie 1795, 13 Vendémiaire[1]. A venit clipa să îmblânzească acest cal, pe care l-a apucat de coamă și care-l poartă năvalnic.

Când Napoleon trece printre soldați, când li se adresează ofițerilor, își dă seama că acești oameni sunt uimiți de „ținuta sa neglijentă, de părul lung care-i cade pe umeri și de cât de uzate îi sunt hainele". Îi aude șoptind între ei. „Bonaparte comandă? Cine naiba mai e și ăsta?"

[1] Prima lună din Calendarul republican francez. (N. red.)

Mai întâi trebuie să înțeleagă cum stau lucrurile. Generalul Menou stă într-o încăpere păzită. Napoleon, după ce-i adresează câteva cuvinte binevoitoare, obține de la el toate informațiile absolut necesare.

Apoi, începe să dea ordine. Nu folosește fraze inutile. Trebuie să fie cât mai laconic. Nu este necesar să expună inutil trupele, trebuie să apere Convenția. Insurgenții care reprezintă secțiile beneficiază de superioritate numerică, dar vor înainta în coloane separate, care vor fi expuse tirului tunurilor.

Cu un gest al mâinii, Napoleon convoacă un tânăr șef de escadron, Murat, care se agită de colo-colo cu un aer afectat. Ofițerul se apropie, și-l privește oarecum disprețuitor. Cuvintele lui Napoleon cad ca o ghilotină: „Luați două sute de cai și duceți-vă de îndată pe câmpia Sablons. Aduceți cele patruzeci de tunuri. Să le văd aici! La nevoie, treceți dușmanul prin sabie, dar aduceți-le."

Murat vrea să spună ceva.

— Vorbim la întoarcere. Plecați! încheie Napoleon.

În vuietul produs de tropăitul copitelor, Napoleon nu îi aude pe membrii Convenției care îl înconjoară și îl copleșesc cu întrebări. Când călăreții s-au îndepărtat, îi privește pe oamenii din jur, ale căror figuri sunt schimonosite de frică și de îngrijorare. „Să li se dea arme", spune „să alcătuiască un batalion și să fie gata de luptă."

E atât de calm și de sigur pe el. Deciziile vin una după alta și se completează reciproc ca într-o mașinărie perfectă. Știe dinainte cum vor acționa toți cei implicați în luptă. Militarii secțiilor s-au gândit și ei probabil la tunuri, dar vor ajunge la ele după Murat. Iar cele patruzeci de piese de artilerie vor fi atuul hotărâtor. Cel de care nu s-a folosit Ludovic al XVI-lea în iunie 1791, și nici în august 1792, trebuie folosit acum pentru a degaja străzile. Folosirea tunurilor în oraș va surprinde și va răsturna echilibrul de forțe care este în favoarea secțiilor regaliste.

Încalecă, se duce de la un post la altul, oprindu-se numai pentru câteva minute. Îi place această defilare a locotenenților care se prezintă la raport. Simte privirile soldaților ațintite asupra lui.

Le spune câteva cuvinte. Observă că atitudinea lor se schimbă. Soldații au încredere în el. Pleacă din nou. Știe că un comandant trebuie să fie văzut de toată lumea. Știe că trebuie să insufle oamenilor săi siguranță. El se află acolo, alături de ei, în focul luptei. Îl aud cum ia decizii fără să ezite.

Cu brațul drept întins, dă ordin ca tunurile să fie dispuse la extremitățile tuturor străzilor care duc spre Convenție. Dacă batalioanele secțiilor vor înainta, va fi necesar să deschidem focul. Se va executa tragere de anfiladă[1]. Se va trage cu proiectile[2]. În câteva minute trupele inamice vor fi culcate la pământ.

Barras îl ascultă. El va da ordinul să se deschidă focul. El este comandantul, iar Napoleon, adjunctul său.

De ce să-i conteste autoritatea? Încă nu a venit momentul potrivit. Napoleon nu are nimic de spus. Pe la ora trei după-amiază, ofițerii intră la el să-l anunțe că toate coloanele secțiilor au înconjurat Convenția. Așteptă ordine de la el. Barras face un semn, Bonaparte înaintează și le comandă tunarilor să deschidă focul.

Pe străzi începe debandada, trupurile au fost secerate de mitraliile din ghiulele. Fumul lăsat în urmă de ghiulele ieșite din țeava tunurilor ascunde drumul și fațadele. O parte din trupele secțiilor organizează rezistența pe treptele Bisericii Saint-Roch, alții se adună la Palatul Regal. Napoleon încalecă. Trebuie să fie acolo unde se dau lupte. Se apropie de clădirea Feuillants[3] de pe strada Faubourg-Saint-Honoré. Calul cade, ucis. Napoleon se ridică nevătămat, în timp ce soldații se năpustesc asupra inamicului. Ordonă să se deschidă focul asupra trupelor secțiilor adunate acolo. Curând, treptele Bisericii Saint-Roch sunt acoperite de trupuri și pătate de sânge.

---

[1] Anfiladă – tragere în ținte înșirate perpendicular sau oblic față de frontul de tragere. (N. tr.)

[2] Proiectile încărcate cu mitralii care se dispersează când ies pe țeava tunului. (N. tr.)

[3] Club politic monarhist. (N. tr.)

Străzile par pustii. A fost nevoie de mai puțin de două ore pentru a obține victoria.

În fața clădirii Convenției, Napoleon îi vede pe deputați apropiindu-se ca să-l felicite. Nu-i bagă în seamă și se îndreaptă spre Tuileries. În sălile palatului au fost adunați răniții. Sunt întinși pe saltele sau pe paturi din paie. Soțiile unor deputați îi îngrijesc. Napoleon se înclină, îi salută pe răniți, iar femeile se adună în jurul lui. El este învingătorul și salvatorul.

Îl aude pe Barras care, în sala de ședințe, îndeamnă asistența să aplaude numele lui Bonaparte.

Se îndepărtează. Știe că va trebui să plătească prețul acestei victorii. Cei trei sute de morți pe care tunurile i-au culcat la pământ nu înseamnă mai nimic față de toți cei răpuși deja de tulburările revoluționare. Nu i se va ierta însă faptul că a distrus mișcarea regalistă. De acum înainte va avea dușmani politici extrem de hotărâți. Orice-ar face, se află într-o tabără, cea din care fac parte Barras, Fréron, Tallien și alături de ei toți regicizii, precum și Robespierre.

Așa stau lucrurile. Însă numai cel care acționează poate ajunge cineva.

În noaptea de 5 spre 6 octombrie (13 spre 14 Vendémiaire) nu doarme. Dă tot felul de ordine pentru ca a doua zi să se organizeze patrule în Paris. Simțind nevoia să povestească cuiva îi scrie lui Joseph. „Totul s-a terminat, în fine, iar primul lucru pe care-l fac este să-ți dau vești despre mine." Îi prezintă în grabă principalele evenimente din ultimele ore, apoi adaugă:

„După cum se întâmplă de obicei, am scăpat nevătămat.

P.S.: Sunt un om binecuvântat; sărutări de mâini lui Désirée și Juliei."

20

În această zi de 6 octombrie 1795, în vreme ce trupele cutreieră Parisul fără să li se opună rezistență, Napoleon, deși nu-și manifestă în niciun fel uimirea, știe, simte și vede că totul s-a schimbat.

I se aduce una dintre acele uniforme din lână pură pe care o solicita zadarnic de atâta vreme. O îmbracă încet. Are impresia că trupul lui, învăluit în țesătura groasă, că fața lui, încadrată de gulerul înalt decorat cu galoane din fir aurit, nu mai sunt nici ele aceleași. Gesturile îi sunt mai puțin sacadate, pielea, până nu de mult iritată de râie, i se pare netedă, până și tenul este mai puțin palid.

Niște ofițeri se apropie de el. Așteaptă cu brațele încrucișate, cu picioarele încălțate în cizme din piele lucioasă. I se înmânează cu deferență niște scrisori. Fața curierului, un locotenent, exprimă – în egală măsură – admirație și teamă. Napoleon îl privește în ochi. Bărbatul pleacă de îndată privirile, de parcă ar fi comis o greșeală și s-ar teme că va fi admonestat.

Napoleon nu spune nimic.

Asta înseamnă puterea, asta înseamnă victoria. Nici Junot nu se mai poartă la fel de familiar. Ezită să vorbească, stă la câțiva pași distanță de Napoleon, respectându-i tăcerea.

I se aduc ziarele. Junot le parcurge, i le prezintă.

Generalul despre care se vorbește, numele acesta care e pe buzele tuturor, Bonaparte, Bonaparte, este numele meu.

Tot chipul lui Napoleon este luminat de surprindere și de bucurie.

Fréron, la tribuna Convenției, l-a elogiat pe „generalul de artilerie Bonaparte, numit în noaptea de 12 spre 13, care n-a avut la dispoziție decât dimineața de 13 pentru a da ordinele strălucite al căror efect l-ați putut constata deja cu toții".

Barras a intervenit pentru a confirma numirea lui Napoleon ca adjunct al comandantului armatei de Interne.

În 16 octombrie, va fi numit general de divizie. Iar pe 26 octombrie, Convenția, înainte de a se dizolva, îl numește la comanda armatei de Interne.

În sfârșit.

Ia loc în trăsura impresionantă trasă de patru cai, înconjurată de o escortă. Garda îl salută când intră în clădirea cartierului general, de pe strada Neuve-Capucine, reședința sa oficială. Străbate saloanele. Cei prezenți se ridică atunci când se apropie de ei, și-și lovesc călcâiele în semn de salut. Își convoacă aghiotanții, pe Marmont, Junot, pe fratele său, Louis, și pe alți cinci ofițeri care sunt, după cum îi scrie lui Joseph, „aghiotanți căpitani".

Citește lista celor care așteaptă în anticameră pentru a fi primiți. Aceste petiționari cărora le poate schimba viața cu un singur cuvânt, cu o frază, sunt dovada puterii de care dispune.

Pereții sunt acoperiți de oglinzi cu rame aurii. Napoleon, când ridică privirile, se privește în ele îndelung, așteptând să fie introdus cel dintâi dintre solicitanți.

Este același om care era acum o lună. Același om închis la Fort Carré și îndepărtat apoi de la comanda armatei din Italia, același om de care au vrut să scape. Același om căruia i s-a răspuns printr-un bilet scris într-o doară, același om ale cărui ghete luau apă, de vechi ce erau.

Iată-l acum aici, același și totuși altul. Este comandantul a patruzeci de mii de oameni, iar cei care intră în această încăpere, fără să îndrăznească să ia loc, îl văd deja cu alți ochi, ca pe un om al puterii.

Succesul nu l-a amețit. Nu l-a luat prin surprindere. Își amintește de copilul care era odinioară și care, adeseori, pentru a ajunge mai repede în vârful unei coline, n-o apuca pe cărarea bătătorită, ci se aventura prin desișurile pădurii. Mărăcinii i se agățau de haine,

îi zgâriau mâinile, brațele și picioarele. Uneori ramurile îi biciuiau fața. Se trezea prins ca într-o cursă din toate părțile, fără a se mai putea mișca din loc. Cădea în genunchi și tocmai când își imagina că a ajuns în vârf se prăvălea înapoi sau în fața lui apăreau desișuri și mai neprimitoare, o stâncă și mai înaltă. Cu toate acestea, în pofida efortului depus, când ajungea acolo unde își propusese stătea drept și scruta orizontul, liber să străbată această platformă, care nu știa încotro duce și până unde se întinde, plină de noi pericole, dar unde-și putea permite, în fine, să respire în voie.

În sfârșit era el însuși.

Dă ordine. Nu are de gând să se răzbune, nu ordonă execuții și nici arestări în rândurile rebelilor de mai ieri. Preferă să dea dovadă de clemență față de trupele secțiilor.

Îi vede pe Barras, Fréron, Tallien. Pledează pentru achitarea generalului Menou. Ceilalți îl ascultă. Îi pun întrebări. Răspunde prin propoziții scurte. Privește în jur. Încearcă să aprecieze cât de îngrijorați sunt acești oameni care, cu puțin timp în urmă, îl tratau cu un soi de condescendență și un amestec de ironie și dispreț. Așadar sunt aceiași oameni care se temeau de o victorie a regaliștilor la viitoarele alegeri, care șușoteau între ei pentru ca, probabil, dacă ar fi fost cazul, să anuleze alegerile, să pună la cale o lovitură de stat. Și care, deocamdată, organizează Directoratul executiv, având-l ca principal inspirator, director plin de galoane, rege al Directoratului, pe vicontele Barras de Fox d'Amphoux, detestat, disprețuit, invidiat și temut deopotrivă:

Barras în catastifele sale
Sale, sale, sale
Doar patruzeci de ani are
Are, are, are
Fox s'Amphoux!

Are el certificat
Cat, cat, cat
Sau pe-al fratelui l-a luat?
Fox s'Amphoux!

Urticaria-i salar'
Lar, lar, lar
Pentru crimele din Vendémiar'
Fox s'Amphoux!

La Paris așa se crede
Ede, ede, ede
Ceea ce toate lumea vede
Fox s'Amphoux![1]

Iar Junot îi repetă lui Napoleon cele două versuri, care le însoțesc de obicei pe cele de mai înainte, fredonate pe străzi, apropo de Barras:

El nu are încă patruzeci de ani, dar sufletele damnate
Nu așteaptă să adune ani, ca să ucidă.[2]

Și, totuși, aceștia sunt oamenii care dețin puterea, sunt cei care de acum înainte îl întâlnesc pe Napoleon în fiecare zi, în locuințele lor sau la el acasă.

Intră în salonul Thérései Tallien. Nu mai trebuie să-și croiască drum spre ea. Vine ea la el. Îl ia de braț. Acum este înconjurat de toate aceste femei parfumate, ale căror voaluri îl ating în treacăt, care-și lasă mâinile să zăbovească îndelung în mâna lui, fiind privit ca o noutate în lumea lor mică. El este „salvatorul", este ofițerul energic, subțire, atât de diferit de bărbații pe care-i tot întâlnesc de ani de zile, cărora le cunosc trupurile solide, viciile, pe care i-au împărțit și schimbat între ele, care nu le mai impresionează și pe care nici ele nu-i mai pot impresiona, pe care se străduiesc să-i

[1] Versuri citate în cartea lui Alfred Marquiset, *Quand Barras était roi* (1911), care fac referire la spusele inamicilor lui Barras precum că acesta nu are vârsta necesară pentru a deține funcții atât de importante. (N. tr.)
[2] Barras și-a prezentat certificatul de naștere (despre care s-a presupus că ar fi fost al fratelui său). (N. tr.)

păstreze, dar care sunt prea plictisiți și au nevoie de băuturi din ce în ce mai tari ca să-și astâmpere plictisul.

De altfel, toți acești bărbați, cu priviri fixe, nu spun o vorbă, doar joacă, așezați în jurul unor măsuțe, pe care se află mize mari. Își petrec nopțile cu whist, pharaon, douăzeci și unu și tot felul de alte jocuri de cărți.

Însă el, Bonaparte, generalul care comandă acum la Paris, despre care se spune că are un viitor promițător, el nu joacă.

Femeile îi pun tot felul de întrebări. Le privește în ochi, fără să plece privirile. Una dintre ele, cu tenul mat, cu brațele goale ascunse sub voalurile strânse la încheietură cu două agrafe mici aurii, își lasă puțin capul pe spate, oferindu-i vederii sânii și gâtul dezgolindu-se. Are impresia că prin gesturile ei vrea să îi trezească interesul. Mișcările sunt foarte lente. Uneori își atinge cu vârful degetelor părul strâns într-o clamă aurie, dar multe din bucle alcătuiesc în jurul frunții ei un fel de diademă. Vorbește surâzând, are o figură extrem de mobilă și ochi scânteietori.

„Povestiți-mi", pare să repete.

El începe să vorbească. Încetul cu încetul, celelalte femei se îndepărtează, de parcă ea, Joséphine de Beauharnais, ar fi dobândit un drept anume asupra acestui general, care nu a împlinit încă douăzeci și șapte de ani.

Îl invită să-i facă o vizită acasă la ea, pe strada Chantereine numărul 6.

Știe cine este această femeie.

Seara târziu, în încăperea imensă în care locuiește pe strada Neuve-Capucine, Napoleon nu poate adormi. Străbate camera în lung și-n lat, cum îi este obiceiul. Se duce în birou. Doar dacă scrie se poate liniști. Începe o epistolă adresată lui Joseph. „Sunt extrem de ocupat, dar mă simt bine. De când mă aflu aici, sunt fericit și mulțumit." Se întrerupe.

Știe cine este această femeie.

E văduva generalului de Beauharnais, are doi copii, Eugène și Hortense. Amanta lui Barras. Se trage din nobilimea din insule, Tascher de la Pagerie. Aparține în egală măsură vechiului și

noului regim. O femeie în toată puterea cuvântului. Foarte diferită de Désirée Clary. S-ar putea chiar să fie bogată.

Are deja un trecut. Fără îndoială că e trecută de treizeci de ani. Însă trupul ei, pielea, felul în care se mişcă, de parcă ar dansa, de parcă ar fi o plantă agăţătoare înflorită care îmbrăţişează trunchiul unui copac...

Este prietenă cu toţi. Este femeia care se află în centrul lumii în care am pătruns.

Ştie cine este această femeie. Tocmai de aceea îl atrage.

Dă curs invitaţiilor ei. Clădirea mică în care locuieşte este înconjurată de un parc şi se află în cartierul – încă de ţară – din zona şoselei Antin. Ca să-l găseşti, trebuie să traversezi nişte grădini. La capătul lor se află un pavilion semicircular, în stil neoclasic. Parterul este luminat de patru ferestre înalte, iar deasupra se află etajul. Joséphine stă aşezată pe o berjeră. Pare să fie îmbrăcată foarte sumar. Voalurile lasă să se întrevadă formele lascive ale trupului. În salonul cu lambriuri albe, se poate vedea o friză ce evocă stilul roman. Sunt fotolii şi berjere pretutindeni. În faţa uneia dintre ferestre se află o harpă, ce completează acest decor de teatru. Joséphine i-a închiriat clădirea lui Julie Carreau, soţia marelui actor Talma.

Cu un gest lent al mâinii, Joséphine îl invită pe Napoleon să se apropie, să se aşeze lângă ea.

Ştie cine este această femeie.

Ea este simbolul victoriei lui.

Ezită însă. Ar putea, este sigur, şi chiar îşi doreşte asta, s-o ia în braţe, s-o posede, s-o cucerească. Se aşază pe berjeră, dar nu prea aproape de ea.

În 28 octombrie, în timp ce-i are în jur pe toţi aghiotanţii săi, un soldat îi întinde un plic. Ofiţerii se îndepărtează în timp ce el îl desface.

Nu recunoaşte scrisul cu litere groase şi rotunde ce par a fi desenate cu mici ezitări şi multă sârguinţă. Scrisoarea este semnată: „Văduva Beauharnais".

„Nu mai veniţi să vedeţi o prietenă care vă iubeşte", scrie Joséphine. „Aţi părăsit-o definitiv; nu faceţi bine, căci ea ţine cu adevărat la dumneavoastră.

Veniţi mâine să luăm masa împreună; trebuie să vă văd şi să discutăm despre interesele dumneavoastră.

Noapte bună, prieten drag, vă îmbrăţişez.

Văduva Beauharnais

6 Brumar."

Napoleon împătureşte scrisoarea şi le face semn aghiotanţilor să plece.

În sfârşit, o femeie în viaţa mea.

O femeie care se dăruieşte.

Mi se dăruieşte. Dacă o vreau.

Când Junot se întoarce, ca să-i prezinte rapoartele poliţiei în care se semnalează că „oamenii de bine" îl consideră pe Bonaparte „excesiv de fidel iacobinilor" şi-l poreclesc „generalul Vendémiaire", Napoleon îl ascultă imobil, fără să se poată citi nimic pe chipul lui. „Ţin la titlul de general Vendémiaire", spune, „de acum înainte va fi primul meu titlu de glorie."

Ia apoi teancul de rapoarte şi începe să le citească. În timp ce regaliştii îl critică, atacă Directoratul, complotează, iacobinii se reorganizează. Au înfiinţat Clubul Panthéon. Napoleon tresare: alături de nume ce îi sunt necunoscute – Babeuf, Darthé, deodată întâlneşte şi unul cunoscut, Buonarroti, fidel aşadar ideii de egalitate, care susţine acum *Tribunul poporului*, ziarul pe care-l publică Babeuf clandestin.

Oare ce speră, de fapt, oamenii aceştia? Ce-nseamnă la urma urmei egalitatea? Viaţa îi alege pe cei care sunt capabili să ia şi să aibă şi pe cei care acceptă dominaţia celorlalţi. Aşa stau lucrurile. Iar în fiecare clipă trebuie să aperi ceea ce ai cucerit, să sporeşti

ceea ce ai, să te bizui pe ai tăi, pe cei din familia ta, din clanul tău. Napoleon se așază și îi scrie lui Joseph.

Să fii la putere înseamnă însă și să iei și să dai oamenilor.

„Am dat ordin să fie numiți", își începe scrisoarea, „voi da ordin să fie plasați. Ramolino este numit inspector responsabil de convoaiele militare, Lucien este comisar de război în armata Rinului, Louis este cu mine. Fac tot ce-mi stă în putință pentru toată lumea. Familia nu duce lipsă de nimic; le-am trimis bani, asignate. Am primit doar de câteva zile patru sute de mii de franci pentru tine. Fesch căruia i-am dat banii îți va spune despre ce este vorba. Nu trebuie să-ți faci deloc griji pentru familie, au de toate din abundență. Jérôme a venit ieri, îl voi trimite la un colegiu unde îi va fi bine. Îți pot pune la dispoziție locuință, masă și trăsură. Vino aici și-ți poți alege postul care-ți convine."

Și, într-o ultimă scrisoare adresată lui Joseph, câteva rânduri în plus, ca să repete că „familia nu duce lipsă de nimic. Le-am trimis tot ce au nevoie... între cincizeci și șaizeci de mii de franci, bani, asignate, haine; nu ai niciun motiv să-ți faci griji pentru ei".

Să le dai alor tăi, să împarți totul cu ei. Ce altceva am putea face în lumea asta care este așa cum este?

Napoleon străbate străzile înconjurat de statul său major. Trebuie să vadă, să fie la fața locului. Menținerea ordinii este una din responsabilitățile sale. Izbucnesc greve. Prețul pâinii crește vertiginos. Oamenii se confruntă cu tot mai multe lipsuri. Se face din ce în ce mai frig și nu există lemne pentru încălzit.

Vede, știe cum stau lucrurile. Dă ordin să se distribuie pâine și lemne. Însă în fața brutăriilor lumea se îmbulzește. O femeie i se adresează. Este diformă și strigă cu o voce stridentă. „Toată adunătura asta de epoleți își bate joc de noi", spune arătând spre Napoleon și statul său major. „Atâta timp cât ei mănâncă și au cu ce se îngrășa, puțin le pasă că bieții oameni de rând mor de foame!"

Mulțimea vociferează. Napoleon se așază mai bine în șa. „Măicuță, ia uită-te la mine, care dintre noi doi este mai gras?"

Mulțimea râde. Napoleon dă pinteni calului să plece, urmat de statul său major.

De sus, de pe cal, dar și de sus, de la putere, trebuie să-i conduci pe oameni.

Însă, în timp ce încerca să îndepărteze mulțimea, care nu se lăsa convinsă cu ușurință, Napoleon se simte pentru prima oară după Vendémiaire din nou jenat. Ce însemna, de fapt, să fie comandantul armatei de Interne, dacă nu să îndeplinească o treabă polițienească în slujba deținătorilor puterii politice supreme, cei cinci directori, Barras, iar acum și Carnot?

Ei sunt cei care ordonă, iar Napoleon stă în fruntea trupelor care pătrund în Clubul Panthéon, pentru că Directoratul a decis închiderea acestuia. S-a bucurat de prea mult succes public: aproape două mii de persoane la fiecare întrunire, ca să-l aclame pe Buonarroti și să citească *Tribunul poporului*.

Nu lași un fitil aprins când cetățenii suferă de foame și de frig.

Napoleon își strunește calul, care tropăie pe caldarâm. Nu este un jandarm. Este soldat. În 19 ianuarie 1796, a prezentat, pentru a zecea oară, poate, planuri pentru o campanie victorioasă în Italia. Schérer, generalul care comandă armata din Italia, le respinge. Comisarul guvernului de pe lângă armată, Ritter, se arată indignat de acest proiect. Scrie Directoratului, dar mai întâi lui Carnot, care răspunde de problemele de război. Ce fel de plan este acesta care i se trimite? Cine l-a întocmit? „Unul dintre apucații ce-și imaginează că pot muta munții din loc? Unul dintre indivizii mânați de ambiție și avizi de funcții ce nu sunt pe potriva lor?“

În timp ce soldații îi mână de la spate pe iacobinii arestați, Napoleon visează să devină un adevărat comandant de oști.

Carnot îi vorbește despre reacțiile sceptice sau chiar ostile ale generalilor Schérer și Ritter care nu sunt de acord cu planul lui pentru Italia. În același timp însă, Carnot îi dă de înțeles că i s-ar putea lui încredința comanda armatei din Italia.

Napoleon își reproșează faptul că și-a dezvăluit certitudinile, ambițiile. „Dacă aș fi fost eu acolo," exclamă enervat, „austriecii ar fi fost învinși!" Carnot șoptește: „Vei merge acolo!"

De atunci însă, nimic, doar zvonuri și bârfe colportate de invidioși. Napoleon îl ascultă pe Louis, care-i vorbește despre ele. Fratele lui le află de prin anticamere, de la aghiotanții fideli, indignați de tot ce se vorbește.

Se spune că Bonaparte se bucură de protecția lui Barras. Acesta ar vrea să scape de fosta lui amantă Joséphine răsplătind-o cu un soț înzestrat. De ce n-ar fi acest soț Bonaparte, căruia i se va încredința comanda armatei din Italia?

Napoleon se înfurie.

— Ei își imaginează că am nevoie de protecție ca să ajung cineva? Vor fi cu toții de-a dreptul fericiți dacă voi binevoi să le acord protecția mea. *Sabia îmi stă pavăză și datorită ei voi ajunge departe.*

— Femeia asta, șoptește Louis, proiectul ăsta de căsătorie. E adevărat ce se spune?

Napoleon îl privește în ochi pe fratele lui, care se retrage și iese.

Ce pot înțelege ceilalți despre ceea ce simt?

A strâns-o pe Joséphine în brațe, iar ea s-a lipit cu totul de el, atât de mlădioasă, oferindu-și șoldurile, sexul, iar apoi, a purtat-o așa până în pat.

Această femeie cu mâini iscusite, cu degete lungi, cu pielea catifelată și numai desfătare, această femeie pe care o strânge în brațe cu atâta patimă, cu o dorință atât de năvalnică, încât ea pare să-și piardă răsuflarea, încearcă să se împotrivească, înainte de a se lăsa în voia lui, pradă nesațului lui și dintr-o dată atât de tandră, această femeie, da, este a lui. Și totuși are impresia că-i alunecă din brațe și că-n momentul în care crede că o pătrunde, în care chiar o pătrunde, ea este absentă, cu gândul aiurea.

Ce știu ceilalți despre nopțile în care o regăsește, când îi îndepărtează voalurile, fără ca măcar să-și scoată uniforma și cizmele? Este femeia acelei etape din viața lui în care s-a regăsit, în fine, și este el însuși. Ea este victoria lui plămădită din carne și plăcere. O

victorie însufleţită, care nu se ostoieşte odată ce a fost cucerită, ci dimpotrivă stârneşte pasiunea.

Iată ce-i scrie:

„Când mă trezesc îmi simt trupul şi sufletul pline de tine. Portretul tău şi seara încântătoare de ieri mi-au bântuit simţurile toată noaptea: scumpă şi neasemuită Joséphine, ce efect ciudat aveţi asupra inimii mele! Dacă sunteţi supărată, dacă vă văd tristă, dacă sunteţi îngrijorată, sufletul meu este răpus de durere, iar prietenul vostru nu-şi găseşte liniştea. Ba mai mult, când dau frâu liber sentimentului profund ce mă stăpâneşte, găsesc pe buzele voastre, în inima voastră o flacără ce mă pârjoleşte. Ah! Astă noapte mi-am dat seama că portretul vostru este lipsit de viaţă. Pleci la prânz, o să te văd peste trei ore. Până atunci, *mio dolce amore*, un milion de sărutări, dar nu mă săruta şi tu, căci săruturile tale îmi pârjolesc sângele!"

Se gândeşte neîncetat la această femeie, la trupul ei. Vrea s-o ţină încătuşată în braţele lui, de parcă numai aşa ar putea fi sigur nu doar de ea, ci de tot ceea ce reprezintă ea, de trecutul ei, de prietenii ei, poate chiar şi de averea ei, de locul ei în societatea pariziană în care ştie foarte bine că încă n-a fost acceptat şi nu este decât un simplu spectator.

Dacă ea se află la braţul lui, el va face parte pentru totdeauna din această lume în care a intrat într-o noapte de război civil, în învălmăşeala din 13 Vendémiaire. Datorită acestei femei, vrea să-şi proclame victoria, rangul pe care l-a dobândit. Vrea să fie sigur că ea îi va fi alături în fiecare noapte, oricând îl va cuprinde dorinţa s-o posede, căci ea va fi soţia lui.

Numai că Joséphine se eschivează. În timp ce o aşteaptă în anticamera unui notar, maestrul Raguideau, la care a vrut ea să meargă, Napoleon se apropie de uşa întredeschisă. Îl aude pe notar bombănind: „Asta-i bună, să vă măritaţi cu un general care nu are decât capa şi spada, ar fi o adevărată afacere, ce să zic! De ce bunuri dispune acest Bonaparte? Are măcar o căscioară? Nici măcar atât? Cine este, de fapt? Un biet general de război civil, fără

viitor, aflat la coada tuturor marilor generali ai Republicii! Mai bine v-aţi mărita cu un furnizor de arme pentru armată!"

Napoleon se stăpâneşte. Ar vrea să intre cu brutalitate în biroul notarului, dar se îndepărtează şi se apropie de o fereastră. Această femeie va fi a lui. Ştie cine este această femeie. Ştie şi ce-i poate pricinui: fierbinţeala asta din sânge. Îşi cunoaşte bine corpul. Iar acesta ar fi primul trup de femeie pe care-l poate ţine în voie în braţe, pe care-l poate mângâia, pe care-l poate iubi ori de câte ori şi-o doreşte. Iar ea este prima femeie care-i mângâie astfel corpul, fără nicio reţinere, cu atâta blândeţe şi cu atâta îndrăzneală, iar iscusinţa mâinilor ei îl copleşeşte, îl înflăcărează, îi redeşteaptă dorinţa tocmai când credea că s-a domolit.

Iar unii ar vrea să renunţe la ea!

O vede zilnic. Descoperă că, pe parcursul unei zile, pe lângă sarcinile militare, îşi poate permite s-o întâlnească pe ea, să facă dragoste, să se gândească la ea, să-i scrie scrisori.

Se întâlneşte şi cu Barras, Carnot, La Révellière-Lépeaux, unul dintre cei cinci membri ai Directoratului executiv.

Faptul că o doreşte cu atâta ardoare nu-l sleieşte de puteri, ba chiar dimpotrivă, îl face să se simtă şi mai puternic.

În 7 februarie 1795, proclamaţia căsătoriei este afişată la biserică şi la primărie, iar peste câteva zile, Directoratul se decide să-i încredinţeze comanda supremă a armatei din Italia.

— Asta-i zestrea din partea lui Barras, comentează invidioşii.

Îi împiedică pe Louis şi Junot, care sunt indignaţi de aceste bârfe, să ia atitudine.

Trebuie să explice că este numit în fruntea armatei din Italia pentru că generalii Schérer, Augereau, Sérurier, Masséna şi alţi câţiva nu au obţinut victorii decisive şi că Directoratul vrea să învingă, fiind dornic să pună mâna pe prada de război, căci visteria este goală. L-a însărcinat pe Napoleon să învingă ca să fie umplută la loc.

În 23 februarie este pregătit decretul de numire în fruntea armatei din Italia. În 25, Directoratul îl numeşte pe generalul Hatry comandant al armatei de Interne.

Urmează câteva zile pline. Napoleon își rezolvă mai întâi problemele, pentru a-i înlesni preluarea funcției succesorului său, apoi își alege aghiotanții și-și pregătește planurile de campanie.

Seara, își întinde hărțile în salonul și prin budoarul Joséphinei din locuința particulară de pe strada Chantereine. Câinele Fortuné, care are o fundă legată în jurul gâtului, sare și latră când Napoleon o îmbrățișează pe Joséphine și o conduce spre pat, nerăbdător și pătimaș.

Uneori o simte reticentă și pare că acceptă într-o doară. Iar asta-l neliniștește. Peste câteva zile va fi soția lui. O îmbrățișează pătimaș. Oare-și dă seama ce pasiune năvalnică a stârnit în el? Joséphine surâde cu zgârcenie.

O strânge cât îl țin puterile. Va fi soția lui.

Trebuie să aibă un certificat de căsătorie. Joséphine susține că este cu patru ani mai tânără – știe asta –, iar el afirmă că are cu optsprezece luni mai mult. Astfel de detalii nu au nicio importanță. Își dorește această căsătorie.

Când maestrul Raguideau citește că viitorul soț „declară că nu posedă niciun imobil, niciun alt bun imobiliar decât îmbrăcămintea sa și materialele de război", Napoleon se ridică, recitește fraza și cere să fie ștearsă. Există și un act referitor la partajul bunurilor între cei doi soți. Joséphine va primi în cazul decesului lui Napoleon o mie cinci sute de livre. Ea păstrează custodia copiilor ei, Hortense și Eugène. Urmează o listă a trusoului ei: patru duzini de cămăși, șase jupoane, douăsprezece perechi de ciorapi de mătase. Napoleon nu ascultă, în mod evident, dar este uimit când se menționează, printre bunurile Joséphinei, doi cai negri și o caleașcă.

Barras i-a oferit acest echipaj de la grajdurile naționale, drept despăgubire pentru bunurile pierdute de generalul Beauharnais în timpul regimului Terorii.

În 9 martie 1796 (19 Ventose[1] an IV), ziua căsătoriei, fixată la ora 9 seara, la primăria de pe strada Antin, Napoleon și-a adunat

[1] A șasea lună din Calendarul republican francez (19 februarie – 20 martie). (N. red.)

aghiotanții. Le-a trasat fiecăruia câte o sarcină. Numirea la comanda armatei din Italia a devenit oficială în 2 martie. Plecarea la Nisa, sediul cartierului general, a fost stabilită pentru 11 martie. Aghiotanții săi trebuie să pregătească etapele, cazarea lui Napoleon, să-i convoace pe generali.

Deodată, Napoleon ridică privirile și tresare. E trecut de ora noua. La primărie, Tallien și Joséphine sunt, probabil, neliniștiți.

Napoleon se grăbește, urmat de unul dintre aghiotanții săi, Le Marois. I-a dat deja Joséphinei micul inel de safir care ține loc de verighetă. În interiorul lui este gravat cuvântul: „Destinului".

Când ajunge la primărie era deja zece. Urcă treptele în fugă.

Sunt cu toții acolo, îl așteaptă. Primarul Le Clerq dormitează la lumina lumânărilor.

Napoleon îl atenționează. Ceremonia începe, va fi scurtă. Joséphine spune „da", în șoaptă. „Da", spune Napoleon cu o voce sonoră.

Apoi, o ia pe Joséphine de mână.

Timp de două nopți este numai a lui.

În 11 martie, Napoleon, însoțit de fratele său, Louis, de Junot și de ordonatorul Chauvet, pleacă la cartierul general al armatei din Italia.

Joséphine îl conduce cu privirile de pe scări. El îi face semn cu mâna.

Este a mea.

A mea va fi și Italia.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Partea a șasea

Văd lumea întinzându-mi-se la picioare

27 martie 1796 – 5 decembrie 1797

21

Aşezat în diligenţă, Napoleon nu scoate o vorbă. Când se înlocuiesc caii, face un semn şi-i cere lui Junot să-i aducă hârtie şi cerneală, o pană şi se îndepărtează de încăperea unde se va servi masa.

Se aşază la o masă mică. Scrie.

Simte despărţirea de Joséphine foarte dureroasă. Are nevoie de ea. Ar vrea ca trupul ei să-i fie alături. Se revoltă, căci din cauza despărţirii se simte ca mutilat.

Vrea ca totul să-i aparţină.

Ea şi comanda supremă a armatei din Italia.

De ce atunci când se îndreaptă spre una din ele preţul pe care trebuie să-l plătească este de a se îndepărta de cealaltă? E stupid, nedrept, inacceptabil.

Iar drumul spre Nisa pare interminabil! A prevăzut să ajungă acolo abia la sfârşitul lunii martie! Trăsura se opreşte la Fontainebleau, la Sens, la Troyes, la Châtillon, la Chanceaux, la Lyon, la Valence. Va sta două zile la Marsilia, să-şi revadă mama.

În timpul fiecărei etape a drumului, îi vine dintr-o dată să se întoarcă la Paris, s-o smulgă pe Joséphine din budoarul, din mijlocul prietenilor ei şi s-o silească să-l urmeze.

E prea devreme însă. Mai târziu, va veni. Mai întâi, trebuie să-şi îndeplinească sarcina, care nu pare deloc uşoară. Căci armata Italiei este cea mai prost înzestrată dintre armatele Republicii. Ea nu trebuie să joace decât un rol minor, să împiedice o parte din

trupele austriece să înainteze, pentru ca armata Rinului, mult mai bine dotată, trupele conduse de generalii Moreau sau Pichegru, să repurteze victoria decisivă împotriva Vienei.

Să învingă, cu ajutorul acestor treizeci de mii de soldați din armata Italiei, asta trebuie să facă, iar acest gând îl animă și devine tot mai nerăbdător. Se simte ca purtat de valuri.

În cheamă pe Junot, cere documentul pe care i l-a dat Carnot în 6 martie, intitulat *Instrucțiuni pentru generalul comandant al armatei din Italia*. Îl mai citește încă o dată. Recunoaște ideile pe care le-a prezentat atât de des lui Augustin Robespierre, lui Doulcet de Pontécoulant, chiar și lui Carnot: „Dacă atacăm doar Piemontul nu vom reuși să îndeplinim obiectivul pe care Directoratul executiv trebuie să și-l propună, acela de a-i alunga pe austrieci din Italia și de a instaura cât mai curând posibil o pace trainică și durabilă. Comandantul șef nu trebuie să uite că principala lui sarcină este să-i nimicească prin orice mijloace pe austrieci."

Nu-și poate reține un zâmbet amar atunci când citește cele câteva rânduri de concluzii: „Directoratul va insista, înainte de a încheia prezentul document, asupra necesității de a se asigura subzistența armatei din Italia în și prin intermediul țărilor inamice și de a i se furniza, în funcție de resursele care-i vor fi puse la dispoziție de localități, toate obiectele de care poate avea nevoie. Comandantul va asigura strângerea unor contribuții însemnate, din care jumătate vor fi vărsate în fondurile destinate plății în numerar a soldelor anticipate și soldelor armatei."

Ce reieșea, de fapt, din acest document: că trebuie să li se ia tot ce se poate italienilor și să li se smulgă cu forța tot ceea ce nu sunt dispuși să dea de bunăvoie. Iar pe lângă prada de război, soldații trebuie hrăniți, plătiți, înarmați, iar vistieria Directoratului trebuie umplută.

Fie. Asta înseamnă războiul. Asta înseamnă puterea armelor.

Împăturește la loc directiva. Și dintr-o dată se simte de parcă se prăvălește de pe creasta valului în adâncul mării, iar entuziasmul lasă loc deznădejdii.

Începe să scrie din nou. Și-o imaginează pe Joséphine.

„Ți-am scris ieri din Châtillon... Cu fiecare clipă ce trece sunt tot mai departe de tine, iubita mea, cu fiecare clipă ce trece simt că mă lasă puterile și nu mai pot suporta să fiu departe de tine. Mă gândesc necontenit la tine; încerc tot timpul să-mi imaginez ce faci, dar mi-e tot mai greu. Dacă mi te imaginez tristă, inima mea se frânge și sufăr cumplit; dacă mi te imaginez veselă, zglobie cu prietenii tăi, îți reproșez în minte că ai dat uitării prea repede dureroasa noastră despărțire; așadar ești ușuratică și prin urmare nu ești în stare de niciun sentiment profund.

După cum vezi, sunt foarte greu de mulțumit. Regret din tot sufletul viteza cu care mă îndepărtez de tine. Fie ca spiritul meu protector, care m-a apărat întotdeauna de rele, în mijlocul celor mai mari pericole, să se pogoare asupra ta, să te învăluie, și să mă lase pe mine fără protecție. Dar vai, nu fi prea veselă, ci puțin melancolică. Scrie-mi, scumpa mea iubită, scrie-mi cât mai mult, și primește cele o mie și unu de săruturi ale celei mai profunde și adevărate iubiri."

Sigilează scrisoarea fără s-o mai recitească, apoi scrie adresa:

„Cetățenei Beauharnais, strada Chantereine numărul 6, Paris."

Îi întinde scrisoarea lui Junot fără să spună nimic.

Și îi vine iar chef să scrie. Dar trebuie să aștepte până la următoarea oprire, când se vor schimba din nou caii.

Iată-i ajunși la Marsilia. Trăsura înaintează încet pe străzile înguste și populate, care coboară spre cheiurile portului. Napoleon se apleacă în afară. Recunoaște mirosul de saramură și miasma fructelor putrezite. Pentru o clipă a avut impresia că trecutul apropiat se întoarce purtat de aceste efluvii, de vântul rece, care-i aminteau de strădușa Pavillon, unde se dusese să-și viziteze familia.

Le-a schimbat viața alor săi. Era de datoria lui s-o facă și este mândru de asta. Mama lui, frații săi și surorile sale s-au putut muta din apartamentul amărât de pe strada Pavillon și din hotel Cypières. Trăsura trece prin fața unei clădiri impunătoare și austere unde sunt găzduiți exilații corsicani. Letizia Bonaparte a lo-

cuit acolo treisprezece luni, reuşind să reziste datorită ajutoarelor trimise de Directoratul departamental.

Ea nu se va mai confrunta cu astfel de greutăți, niciodată.

Trăsura se opreşte în dreptul numărului 17 de pe strada Roma, la câteva zeci de metri de hotelul în care au locuit. Napoleon coboară, priveşte faţada acestei impunătoare clădiri burgheze. Mama lui s-a stabilit acum acolo, într-unul din cele mai frumoase şi mai mari apartamente din Marsilia.

Datorită lui, fiul ei, a fost posibil acest lucru.

Surorile lui, Pauline şi Caroline, îi ies în întâmpinare şi par două tinere elegante, tot datorită lui. Îl tachinează. Ce-i cu căsătoria asta? Cum este soția ta? Letizia Bonaparte, serioasă, aşteaptă ca el să se apropie şi să se lase îmbrăţişat. Acceptă îmbrăţişarea mamei sale cu afecţiune şi respect. Ea îl priveşte. Îi simte privirea maternă circumspectă, scrutătoare, de parcă mama sa căuta dovezile unui fapt regretabil, dacă nu chiar ale unei trădări. Ştie foarte bine că mama sa nu a fost de acord cu căsătoria lui cu „femeia aceea", despre care fiii ei i-au spus că are deja doi copii, că este mai mare cu şase ani decât Napoleon, că a avut o mulţime de amanţi, printre care şi Barras, desigur. O femeie şireată care a ştiut, cu iscusinţa unei curtezane, să-i seducă, să-i amăgească, să-i fure fiul.

Letizia Bonaparte nu spune însă nimic. Ia scrisoarea din partea Joséphinei pe care i-o întinde Napoleon. Îi va răspunde, desigur, șoptește, punând scrisoarea *Celeilalte* în buzunar.

— Iată-te ajuns, deci, un general important, spune ea, punându-şi mâna protectoare pe după umerii lui Napoleon, împingându-l încet spre fereastră, ca să-l poată vedea la lumină.

Îi place privirea admirativă a mamei lui. Îi spune cum a reușit să-i ajute pe Jérôme, Lucien și Joseph, pe unchiul Fesch. Mama și surorile lui au primit banii, le-au plăcut „rochiile și gătelile"?

Letizia îl îmbrățișează. „Fiul meu." Îl roagă să încerce să evite pericolele.

El o strânge în brațe. De-ar trăi cât mai mult. Are nevoie de ea.

— Dacă ai muri, nu aş mai avea parte pe lumea asta decât de ființe inferioare mie, șoptește Napoleon.

La hotel Princes, de pe strada Beauvau, își instalează cartierul general. Acolo primește autoritățile locale. Când un oarecare ofițer, sau chiar Fréron, reprezentantul poporului, cel la care a apelat de atâtea ori, înaintează spre el, îl privește fix și-l constrânge cu privirile să rămână nemișcat.

Așezat la masa lui Fréron, care organizează seara un dineu în cinstea lui, stă tăcut, cu o figură autoritară. Este general și comandant-șef. Cu un gest disprețuitor al capului, îl constrânge pe Fréron, care se poartă familiar și vorbește despre intenția lui de a se căsători cu Pauline, să tacă.

A doua zi, înainte să plece, Napoleon trece în revistă trupele garnizoanei din Marsilia. Soldații, sergenții, căpitanii se uită la el uimiți, dar și cu o nuanță de ironie în priviri. De la ce armă vine acest general ? De la artilerie. Se spune despre el că este „matematician și visător", un intrigant, un general vendémiaire. Ce știe să facă ? Să comande focul tunurilor încărcate cu mitralie care trag asupra mulțimii ? Să vină pe câmpul de luptă, să vadă ce-nseamnă o bătălie adevărată !

Se oprește în fața unora dintre ei. Îi silește să plece ochii. Sunt subordonații lui, îi sunt inferiori. Nu doar pentru că este general-comandant, ci pentru că spiritul său îi stăpânește, pentru că sunt niște simple piese ce fac parte din proiectul său, deși nu știu asta. Acești oameni nu reușesc să înțeleagă cine este și ce poate el.

Sunt inferiori, sunt niște simpli subalterni, pentru că el este cel care se gândește la viitor, el le va decide soarta, dacă vor muri sau vor rămâne în viață, căci el va decide dacă-i va trimite în luptă sau îi va lăsa să stea deoparte.

Cum să poată trăi fără să comande oamenilor ?

Toată armata din Italia va trebui să plece ochii în fața lui, să-i dea ascultare.

Însă în ziua de 27 martie 1796, când coboară din trăsură la Nisa, pe strada Saint-François-de-Paul, soldații care fac de gardă în fața casei Nieuwbourg, unde va fi găzduit, nici măcar nu-l salută.

Napoleon se oprește în loc.

Vede o clădirea frumoasă. Scara susținută de coloane de marmură este luminoasă. Ferestrele înalte sunt decorate cu vitralii. Un ofițer se apropie, se prezintă, Napoleon îl privește insistent, îi repetă numele, „locotenent Joubert". Ofițerul spune că aceasta este una dintre cele mai confortabile case din Nisa, situată vizavi de administrația centrală. Napoleon se întoarce, îi arată pe soldații zdrențăroși, ale căror încălțări sunt găurite și care seamănă – iar acum vorbește mai tare – cu niște „tâlhari".

Joubert ezită, dar Napoleon începe să urce scara.

— Armata, lăsată fără bani, se află la mila șarlatanilor care ne conduc. Soldații noștri sunt niște cetățeni ca oricare alții. Curajul lor este neobosit, sunt răbdători, dar mor de foame și din cauza bolilor. Noi nu suntem tratați precum domnii din armata Rinului.

Napoleon intră în apartamentul care-i este rezervat, la etajul doi. Încăperile sunt inundate de soare. În partea de est, donjonul fortăreței care protejează La Baie de Anges se confundă cu stânca. Apa mării strălucește.

Joubert stă în pragul ușii.

— Guvernul așteptă de la armată fapte mărețe, spune Napoleon. Trebuie să le înfăptuim și să scoatem țara din criza în care se află.

Asta trebuie să facă, să-i comande pe acești oameni, să refacă o armată dintr-o gloată mizerabilă. Se apucă pe dată să ducă la bun sfârșit această sarcină, începe să-i dicteze lui Junot, să scrie și să dea ordine.

— Ar fi posibil ca, într-o bună zi, să pierd o bătălie, dar nu voi pierde niciodată nici măcar un singur minut din cauza înfumurării și a indolenței, spune Napoleon.

Nu ne ajută la nimic să ne plângem, să ne lamentăm din cauza situației în care se află trupele, să regretăm că nu avem la dispoziție altele mai bine înzestrate și mai bine pregătite. Trebuie să obținem victoria cu ajutorul acestor oameni. Nu avem nicio scuză dacă suntem înfrânți sau dacă nu reușim să realizăm ceea ce ne-am propus.

— Soldații înfometați, continuă el, se dedau la orori care ne fac să roșim la gândul că sunt oameni, ca și noi. Îi voi de exemplu

celorlalţi pe unii dintre aceştia, ca să ia aminte, sau voi înceta să-i comand pe aceşti tâlhari.

Cere să fie puse pe masă tolbele în care se află cei zece mii de ludovici de aur, pe care i-a dat Directoratul pentru această campanie. Un fel de pomană. Victoria lui va aduce însă bani.

Să fie adunate trupele.

Ofiţerii se miră. Deja?

— Nu voi pierde niciodată nici măcar un singur minut, repetă Napoleon.

Îi vede intrând pe generali. Stă drept, cu picioarele depărtate, cu un bicorn pe cap şi sabia la brâu. Îl scrutează cu privirile lor, în care se pot citi cu uşurinţă invidie, nemulţumire şi aroganţă. Fiecare dintre aceşti oameni, Sérurier, Laharpe, Masséna, Schérer, Augereau, mai ales acesta, cu statura şi spatele său de luptător, consideră că este mai îndreptăţit decât Napoleon să ocupe postul de general-comandant al armatei din Italia.

Toţi au arătat de ce sunt în stare. Cine se crede acest general de douăzeci şi şapte de ani care n-a comandat niciodată altceva decât o armată poliţienească în slujba Convenţiei? Augereau îl priveşte cu aroganţă.

Napoleon face un pas înainte. Toţi aceşti oameni din faţa lui nu sunt decât nişte ghiulele de tun. Iar el este artileristul care ordonă să se tragă.

Îi priveşte pe rând. Este o adevărată probă de forţă să le înfrunte privirile. Deodată, când Masséna, apoi şi Shérer îşi pleacă ochii, simte cum pune stăpânire pe el o bucurie intensă, emoţionantă. Şi ceilalţi le urmează exemplul. Augereau îşi mai păstrează aroganţa preţ de câteva clipe.

Este de ajuns să-i transmită din priviri următorul mesaj: „Faptul că aveţi o statură impunătoare nu înseamnă că nu puteţi fi împuşcat pe loc." Şi să fie decis şi dispus să facă acest lucru. Asta înseamnă să comanzi.

Augereau îi evită privirile. Generalii ies. Napoleon îl aude pe Masséna exclamând: „Caricatura asta de general are impresia că vă umileşte cu privirile lui autoritare, crede că vă înspăimântă."

Îi umilesc.

Napoleon se așază la masa de lucru cu fața spre fereastră. Să comanzi înseamnă și să scrii, căci cuvintele sunt fapte.

„Nu vă puteți imagina în ce situație este armata, din punct de vedere administrativ și militar", scrie Directoratului. „Tot felul de personaje răuvoitoare agită spiritele. Oamenii sunt înfometați, nedisciplinați, habar nu au de subordonare. Datorită unor funcționari lacomi armata se zbate în mari lipsuri. Suma de șase sute de mii de livre promisă, nu ne-a parvenit."

Se oprește din scris.

Să-și facă datoria de comandant-șef, în aceste condiții, obligat să înfrunte trupele austro-sarde reunite în Piemont și Lombardia de circa șaptezeci de mii de oameni, iată prima adevărată piatră de încercare din viața sa.

Dacă voi fi pe potriva a ceea ce cred că sunt în stare să fac, atunci vom învinge și astfel voi urca o nouă treaptă. Spre ce mă îndrept? Spre și mai mult. Din nou, nu am decât o singură alternativă, să înaintez, să mă descurc cu ceea ce am la dispoziție.

Își continuă scrisoarea: „Aici, trebuie să pârjolești totul, să ucizi tot ce mișcă." Apoi adaugă, scriind foarte apăsat: „Chiar și așa stând lucrurile, vom porni la luptă."

La treabă. Trebuie să acționeze. Să acționeze.

Napoleon nu așteaptă nici ca măcar Berthier, noul aghiotant, să se instaleze: dictează. Are impresia că citește un text care se derulează în fața ochilor săi. De parcă gândurile lui s-ar transforma în cuvinte fără a avea măcar nevoie să fie formulate înainte în minte.

Aici, am nevoie de un atelier de o sută de muncitori, pentru artilerie și pentru arme. Peste tot trebuie să se distribuie carne proaspătă din două în două zile. Acolo, sumele deținute de comisarii de război trebuie să fie vărsate în vistieria armatei. Nu vor fi diminuate rațiile oamenilor și ale cailor decât atunci când se soli-

cită acest lucru în mod expres. Generalul Berthier să ne aducă la cunoştinţă ofiţerii şi soldaţii care s-au distins în luptă.

Napoleon se opreşte din mers. Brusc, pare să fi căzut pe gânduri.

— De la glorie la decădere nu este decât un singur pas, spune. Soarta tuturor marilor evenimente a depins întotdeauna de un lucru lipsit de importanţă, de un simplu amănunt.

Se apropie de masa pe care sunt întinse hărţi şi planuri.

— Prudenţă, înţelepciune, şopteşte, numai dând dovadă de multă iscusinţă putem reuşi când ne propunem obiective îndrăzneţe şi numai aşa putem depăşi toate obstacolele, altminteri nu ne va ieşi nimic.

Se uită la Berthier, care se apropie.

— Hotărârea mea este luată, spune Napoleon.

Urmăreşte cu degetul axele pe care le-a ales pentru atacuri.

O noapte întreagă s-a frământat ca să stabilească acest traseu. O noapte în care a trecut în revistă „toate pericolele şi dificultăţile posibile", o noapte în care a fost îngrozitor de agitat. Acum însă, a dat totul uitării şi nu mai rămâne decât să se pună în practică tot ce a stabilit pentru ca reuşita să fie deplină.

Rămâne cu degetul pe hartă, cu braţul întins, nemişcat, dar pe dinăuntru simte o emoţie la fel de intensă ca cea pe care o resimţea atunci când rezolva o problemă de matematică, o emoţie ce pare să-i facă să tremure fiecare părticică a trupului, fără ca nimeni să-şi poată da seama de acest lucru, căci pe chipul lui nu se poate citi nimic.

Se duce la fereastră.

— Secretul marilor bătălii constă în a şti să te desfăşori şi să te concentrezi la momentul potrivit, spune fără să se uite la Berthier.

Făcându-i semn să plece, spune mai mult pentru sine:

— Axele trebuie să servească la stabilirea curbei.

Deodată se simte copleşit de oboseală, de epuizare, se înnoptează, e răcoare, se simte singur, nu poate dormi pentru că îl frământă prea multe gânduri, care nu-i dau pace. Numai plăcerea şi

încrederea pe care ţi-o transmite un trup care ţi se dăruieşte, ar putea, preţ de câteva clipe, să domolească această sarabandă de întrebări de care trebuie să se elibereze; să-i scrie lui Joséphine: „Ce este viitorul? Ce este trecutul? Ce suntem noi? Ce fluid magic ne înconjoară şi ne ascunde lucrurile pe care ne dorim cel mai mult să le știm?“

Ce mult o doreşte, ce mult îi lipseşte! De ce trebuie să trăiască despărțiți? „Într-o bună zi n-ai să mă mai iubești; nu-i așa? Voi şti măcar să-mi accept cu resemnare nefericirea. Adevărul, sinceritate fără limite. Joséphine! Joséphine! Amintește-ți ce ți-am spus uneori; natura m-a zămislit puternic şi hotărât; pe tine te-a creat din voaluri şi dantele. Ai încetat să mă mai iubeşti? Adio, adio, mă duc la culcare fără tine, voi dormi fără să te simt alături. Te implor, lasă-mă să dorm. De câteva nopţi încoace te simt în brațele mele. Ce vis sublim, dar nu ești tu!“

Simte din nou că parcă tot trupul îi ia foc.

Deschide uşa. Să-i fie chemați aghiotanții.

A doua zi dimineaţa, trupele sunt adunate. Când se apropie, aude un murmur. Vede zecile de rânduri unduindu-se precum valurile, căci soldații se apleacă să-l zărească. Cu toții sunt îmbrăcați în piese disparate. Chiar și ofițerii, așezați în fața oamenilor lor, arată ca niște tâlhari.

Rumoarea sporeşte când se apropie de primele rânduri. Iată o nouă probă de forță. Îşi struneşte calul, care se ridică în două picioare. Domină această mare de oameni care își întorc fețele spre el. Din această mulțime trebuie să facă o armată. Acelaşi lucru a avut de făcut şi la Toulon. Aici însă, are o sarcină mult mai grea, mai importantă. Este general-comandant.

— Soldați, li se adresează, sunteți aproape goi, sunteți înfometați; guvernul vă este foarte îndatorat, dar nu vă poate da nimic.

Rumoarea sporește. Navighează pe această mare învolburată şi trebuie să o domine.

— Răbdarea, curajul, de care dați dovadă pe aceste meleaguri neprimitoare, sunt admirabile, continuă. Dar ele nu vă acoperă de glorie, nu vă îndulcesc soarta.

Deodată se face linişte. Toată lumea îl ascultă.

— Vreau...

Îşi plimbă privirile de-a lungul acestei întinderi întunecate unde soarele se oglindeşte din loc în loc pe țevile puştilor.

— Vreau să vă conduc spre cele mai rodnice câmpii din lume. Provincii bogate, oraşe însemnate, toate vor fi la dispoziția voastră...

Repetă:

— Vor fi la dispoziția voastră.

În clipa aceea, acolo, între casele acelea cu fațade de culoarea argilei, domnea tăcerea.

— Acolo veți afla ce înseamnă onoarea, gloria şi bogăția.

Repetă: „Bogăția."

— Soldați din Italia, pot conta pe curajul şi eroismul vostru?

Calul său începe să tropăie. Deodată un zgomot rupe tăcerea. Marea de oameni este străbătută de o rumoare confuză şi nu reuşeşte să-şi dea seama dacă oamenii din fața lui îl aprobă sau îl refuză.

Spre seară, aşezat în fața generalului Schérer, pe care l-a înlocuit în funcție, îl ascultă pe ofițer, care-i prezintă în detaliu situația de pe diferitele fronturi. Apoi, Schérer comentează discursul lui de dimineață. „Oamenii au reacționat bine", spune în concluzie.

Cum este posibil să contezi pe ceva nesigur?

O armată trebuie să fie legată de comandantul ei, aşa cum planetele sunt legate de soare.

Cum să poți conta pe o armată dacă fiecare om, fiecare unitate, fiecare ofițer face totul după placul său, se gândeşte mai întâi la el, în loc să dea ascultare ordinelor?

Noaptea nu este îndeajuns de lungă pentru ca Napoleon să-şi găsească liniştea.

Dimineață, când Berthier îl anunță că soldații Batalionului 3 din Semibrigada 209, campată în Piața Republicii, se răzvrătesc, sare în picioare.

Se îndreaptă în grabă spre scări, urmat de aghiotanții săi, aleargă pe străzi, până ajunge față în față cu soldații răzvrătiți și cu ofițerii care nu știu ce atitudine să adopte.

Mai bine moarte decât să accepte acte de insubordonare.

Un soldat în vârstă, care nu are curajul să-l privească, spune:

— Își bate joc de noi cu câmpiile lui rodnice! Să ne dea mai întâi ceva de încălțat ca să putem ajunge până acolo!

Napoleon înaintează, singur, în mijlocul oamenilor asemenea unui tăiș ascuțit ce pătrunde într-o bucată de carne moale.

— Grenadierii, autorii revoltei, vor compărea în fața unui consiliu militar..., începe Napoleon. Comandantul va fi arestat. Ofițerii și subofițerii care nu au luat atitudine sunt cu toții vinovați.

Se face liniște, soldații intră în formație. Ofițerii stau cu privirile pironite în pământ.

Acum, pot învinge.

În ziua de 2 aprilie 1796, pornește la drum spre Villefranche. După câteva sute de metri, se oprește în fața unei case, situată în mijlocul unei grădini. Trupele trec, mergând cu pași repezi. Toți oamenii lui îi dau acum ascultare. Vor lupta, vor accepta să moară. Ieri a dat ordin să fie împușcați niște soldați care furau alimente și să se distribuie rachiu, ludovici de aur generalilor.

Ușa casei se deschide și în prag apar contele Laurenti și fiica sa Émilie. Au trecut doar optsprezece luni de când a fost anunțat de arestarea acestuia, în această casă. Cine îl va putea împiedica vreodată să-și continue drumul? Doar moartea, dar nu crede că i-a sosit ceasul. Încă nu a împlinit douăzeci și șapte de ani.

Mai mulți ofițeri se adună în jurul lui. Drumul de cornișă pe care l-a ales este expus tunurilor vaselor engleze care navighează pe râu. Ar fi imprudent s-o luăm pe acolo, îi spun ei. Napoleon nu pare să-i fi auzit, îi îmbrățișează pe Laurenti și pe fiica lui.

Un comandant trebuie să dea exemplu și să nu ezite să înfrunte gloanțele.

Sprinten, încalecă pe cal și, în fruntea statului său major, o ia pe drumul de cornișă.

Falezele albe și abrupte se scaldă în suprafața netedă a mării. La orizont nu se zărește nicio corabie.

Napoleon se întoarce spre Berthier care se află la mică distanță în spatele lui.

— Cutezanța, spune el, dă roade adeseori, dar tot atât de des te lăsa baltă: în viață, ai șanse egale să reușești sau nu dacă ești curajos. În război, norocul este de partea ta doar pe jumătate în tot ce faci.

Tace câteva minute, apoi continuă:

— În război, cel mai bun plan este să mizezi pe curaj. Cel mai bine ar fi să te lași în voia sorții.

În 3 aprilie, cartierul general se află la Menton, în 5 la Albenga.

Generalii sunt acolo, în jurul lui, într-o încăpere mare, albă, în fața unei mese uriașe pe care sunt întinse hărțile.

Trupurile lor, chipurile lor, armele lor, uniformele lor exprimă forță, autoritate.

Dar nu îndrăznesc să mă privească.

— Hannibal a trecut Alpii, spune Napoleon. Noi i-am ocolit.

Campania din Italia poate începe.

22

Napoleon priveşte batalioanele de grenadieri apucând-o cu paşi repezi pe drumul îngust ce duce spre trecătoarea Cadibone. Panta este abruptă. Muntele domină marea asemenea unei bariere înguste şi înalte ce separă coasta mediteraneană a Piemontului şi a Lombardiei.

Trage bidiviul de hăţuri să-l oprească. Caii ofiţerilor statului major nechează. În dimineaţa de 10 aprilie 1796, vântul bate dinspre munte, aduce miresmele răcoroase ale pădurilor şi preriilor şi pleacă dafinii şi florile de la malul mării.

Aici domneşte pacea. Dincolo de trecătoare, este război.

Austriecii conduşi de generalii Beaulieu şi Argenteau aşteaptă lângă trecătoare, la Montenotte şi la Diego. Piemontezii conduşi de generalul Colli sunt ceva mai departe, spre vest, la Millesimo, iar o parte sus în munţi, la Mondovi.

Napoleon îşi îndreaptă calul spre drum. Ofiţerii îl urmează, soldaţii bat pasul pe loc, apoi pornesc din nou la drum, în spatele statului major.

Napoleon stă drept în şa şi nu se înclină spre oamenii care se dau la o parte, făcându-i loc să treacă printre rânduri.

Trebuie să ştii cum să-i trimiţi pe aceşti oameni cu sutele, cu miile, la moarte. De faptul că ei acceptă să-şi sacrifice viaţa depinde realizarea proiectelor lui.

La Albenga, toată noaptea, şi-a dat frâu liber imaginaţiei.

Şi i-a imaginat pe austrieci respinşi spre Lombardia, pe piemontezi învinşi, constrânşi să solicite încheierea păcii. Pentru ca acest lucru să fie posibil, trebuie să-i loveşti în aşa fel încât să-i desparţi, să lupţi împotriva lor separat şi, odată îngenuncheat Piemontul, să-i urmăreşti pe austrieci spre Valea Padului, spre Lodi, spre Milano.

Totul depinde de aceşti oameni care înaintează pe părţile laterale ale drumului şi trebuie să accepte de bunăvoie moartea. Trebuie să meargă zi şi noapte ca să ajungă mai repede dintr-un loc într-altul, să surprindă duşmanul acolo unde nu se aşteaptă. Ca să reuşească să fie întotdeauna mai numeroşi acolo unde are loc atacul.

Dar, în acest caz, ce importanţă mai are că armata inamică reuneşte şaptezeci de mii de oameni, austrieci şi piemontezi, de vreme ce soldaţii armatei din Italia se năpustesc şi copleşesc unităţi mai puţin numeroase în momentul atacului!

Napoleon îşi grăbeşte calul.

Le face un semn ofiţerilor şi subofiţerilor care îşi însoţesc oamenii. Trebuie să grăbim pasul.

În momentul în care se îndepărtează, aude ordinele menite să accelereze ritmul deplasării.

Oamenii aceştia se îndreaptă spre moarte, se îndreaptă spre duşmanii pe care-i vor ucide.

Să comanzi înseamnă să ştii când îţi conduci oamenii la moarte şi când îi conduci să fie ei care ucid.

Să comanzi înseamnă să ştii să mori. Să ştii să ceri oamenilor să-şi sacrifice viaţa. Iar ca să poţi face acest lucru, mintea trebuie să-ţi fie încordată ca un arc, iar cuvintele să ţâşnească precum săgeţile.

Se dau lupte la sud de Montenotte. Cine sunt combatanţii? Şeful de brigadă Rampon, care opune rezistenţă asalturilor austriecilor lui Argenteau.

Napoleon iese din cortul său. Vede câmpul de luptă acoperit de fum. Acesta este momentul în care trebuie să aleagă. Generalul

Masséna trebuie îi va ataca prin învăluire pe austrieci, generalul Laharpe trebuie să atace frontal. Aghiotanții se aruncă în luptă.

Să comanzi înseamnă să știi să aștepți.

În 12 aprilie, la Montenotte, austriecii sunt învinși. În 13, sunt învinși din nou la Millesimo și la Diego.

Napoleon stă așezat pe o ladă acoperită cu un covor roșu închis; i se prezintă bilanțul luptelor: două mii șase sute de prizonieri, cam opt mii de morți în rândul austriecilor și o mie de morți dintre ai noștri.

Rampon înaintează plin de sânge și de noroi. Războiul înseamnă să-i uiți pe morți și să-i feliciți pe cei rămași în viață.

Napoleon îl îmbrățișează pe Rampon și-l ridică la gradul de general de brigadă.

Apoi, mergând cu mâinile la spate, ascultă rapoartele subalternilor. Unele unități s-au împrăștiat, pentru că soldații au plecat să caute de mâncare și de băut. Masséna a trebuit să-i adune pe acești oameni, dintre care mulți au evitat să participe la luptele din jurul localității Diego.

Soldații s-au dedat la jafuri.

Cum să poți lupta, cum să-ți dai viața și să ucizi când disciplina lasă de dorit? Nepoleon îl cheamă pe Berthier și-i dictează.

„Generalul-comandant a constatat cu oroare la ce jafuri s-au dedat anumiți oameni înclinați spre rău, care nu se prezintă la unitățile lor decât după încheierea luptelor. Dacă am da ordin să fie împușcați pe loc ofițerii sau soldații care, prin exemplul lor, i-ar putea incita și pe ceilalți să se dedea la astfel de acțiuni și ar sabota astfel disciplina, ar însemna să producem dezordine în cadrul armatei și să-i compromitem salvarea și gloria."

În continuare, precizează: „Îi vom obliga pe acești oameni să dezbrace uniforma, vor fi dezonorați și considerați de concetățenii lor niște lași..."

Se apleacă apoi deasupra hărților și cu un gest sigur trasează niște săgeți. Trei victorii în patru zile. Îl miră faptul că nu se poate bucura. Înfrângerea i s-ar fi părut insuportabilă, dar succesul nu-l

amețește. Pentru că, după un astfel de succes, urmează o nouă luptă. Adevărata luptă nu se încheie decât odată cu viața.

— Să pornim pe urmele piemontezilor lui Colli, spune Napoleon.

Nu mai poate dormi, ațipește doar câteva minute și se trezește vioi, mai palid ca de obicei însă, comentariile îi sunt și mai scurte, iar ideile limpezite și clarificate de liniștea nopții.

În 21 aprilie, Colli este învins la Mondovi, dar nici această victorie nu-l bucură, cum ar fi firesc.

Trupele s-au împrăștiat și s-au dedat din nou la jafuri. Trebuie să ia măsuri severe. Să ordone ca unii să fie împușcați, iar alții degradați. Dacă pumnul de fier al disciplinei nu îi ține laolaltă pe oameni ca într-un mănunchi, cum ar mai putea accepta ei să se îndrepte spre moarte?

Se plimbă în tabără. Deodată, niște soldați și niște ofițeri strigă: „Trăiască generalul Bonaparte!“ Generalul Colli și-a trimis câțiva soli să-i ceară armistițiu.

Mie.

Simte, în fine, o undă de bucurie.

În 25 aprilie, trimișii regelui Piemontului-Sardiniei, Vittorio Amedeo, se prezintă în fața lui Napoleon la Cherasco.

Aceștia sunt demni și respectuoși, iar Napoleon le cere nobililor piemontezi, La Tour și Costa de Beauregard, să se așeze în fața lui. Aghiotanții stau în picioare, în jurul generalului lor.

Napoleon li se adresează.

Piemontezii sunt nevoiți să cedeze trei fortărețe, Coni, Tortone și Valenza. Trebuie să aprovizioneze armata franceză cu tot ce are nevoie. Condițiile de pace vor fi discutate la Paris, căci el nu este *încă* decât generalul comandant al armatei Republicii Franceze. Cei doi nobili piemontezi se înclină, dar încep să discute propunerile făcute de Napoleon.

— Domnilor, le spune abia deschizându-și buzele, vă previn că atacul general va avea loc la ora două și că acest atac nu va fi amânat nicio clipă.

Apoi își încrucișează brațele și așteptă. Se simte puternic datorită forței armelor, a hotărârii sale neclintite de a învinge și datorită groazei pe care acestea o inspiră.

În 26 aprilie, înainte să se lumineze de ziuă, piemontezii semnează armistițiul. Aude strigătele soldaților: „Trăiască generalul Bonaparte!"

Cât de simplu îți poți impune voința oamenilor când ești un general învingător.

Deși s-a luminat de ziuă, domnește liniștea. Iese din casa unde a fost instalat statul major, urmat de câțiva ofițeri.

Străzile din Cherasco sunt pline de trăsuri și căruțe cu fân proaspăt pe care sunt așezați răniții. Unii gem, iar trupurile le sângerează. Soldații frânți de oboseală zac pe caldarâm, cu spatele sprijinit de fațadele clădirilor.

Ajuns la capătul unei străzi, Napoleon înaintează pe un promontoriu ce domină peisajul. Colinele și confluența râurilor Tanaro și Stura sunt acoperite de o ceață albăstruie. Pe un câmp sunt aliniați morții. Printre ei umblă aplecați niște oameni, ca niște păsări de pradă, iar când se ridică, îi vezi ducând o grămadă de săbii și ranițe pline cu muniție. Ceea ce a fost înfăptuit, ceea ce e mort deja nu mai are importanță, nu mai există. Nu mai contează decât ceea ce-a rămas de făcut.

Se întoarce cu un pas energic spre sediul statului major. I se învălmășesc în minte tot felul de lucruri: morții, răniții, dezertorii, soldații ce s-au dedat la furtișaguri, lașii, batalioanele care au căzut pradă panicii, jefuitorii care au fost împușcați. Toată această realitate însângerată și scăldată în noroi.

Se oprește câteva clipe în fața unei căruțe unde trei bărbați răniți, așezați unul peste altul își trăiesc agonia. Să fie oare unii dintre lașii împușcați în spate? Niște hoți surprinși de un ofițer și condamnați, sau niște eroi? Cine poate ști?

Intră în casă.

Începe să-i dicteze lui Berthier proclamația pe care ofițerii o vor citi trupelor, care va fi imprimată și distribuită tuturor.

Proclamația va oglindi realitatea acestor zile de luptă. Nu va mai exista o altă realitate:

„Soldați! În cincisprezece zile de confruntări ați repurtat șase victorii, ați capturat douăzeci și unu de drapele, cincizeci și cinci de tunuri, mai multe fortărețe, ați cucerit cea mai bogată parte din Piemont. Deși copleșiți de lipsuri, le-ați compensat prin curajul vostru; ați câștigat bătălii fără tunuri, ați trecut râuri fără să existe poduri, ați făcut marșuri forțate desculți, ați staționat sub cerul liber, fără rachiu și adesea fără pâine. Falangele republicane, soldații libertății erau singurii capabili să înfrunte și să suporte ceea ce voi ați suferit. Soldați, recunoștință veșnică! Nu uitați însă, soldați, că n-ați făcut nimic, atâta timp cât încă mai aveți atâtea de făcut."

Se apleacă apoi asupra mesei, pe care sunt încă întinse hărțile. Urmărește cu degetul liniile care se desenează în mintea lui și pe care, o știe foarte bine, doar el le poate trasa și imagina. Austriecii lui Beaulieu sunt acolo, unde-și ține vârful degetelor.

— Mâine... începe.

Se oprește, îi face semn lui Berthier că trebuie să noteze pentru Directorat.

— Mâine, voi porni împotriva lui Beaulieu, îl silesc să treacă Padul înapoi, eu trec fluviul imediat după aceea, pun stăpânire pe toată Lombardia și, în mai puțin de o lună, sper să mă aflu în munții din Tirol, să găsesc acolo armata Rinului și să pornim de comun acord războiul în Bavaria.

Mai sunt atâtea de făcut.

23

Napoleon se îndreaptă în şa şi se întoarce.

Cherasco a rămas în urmă şi abia dacă se mai zăreşte ca o pată ocru la orizont, prin ceaţa deasă prin care brigada de grenadieri mărşăluieşte încă de când s-a luminat de ziuă. Are încredere în oamenii aceştia, pe care el însuşi i-a ales şi în fruntea cărora l-a numit pe generalul Dallemagne. Acesta îi comandase deja pe grenadieri în timpul asediului de la Toulon.

În fruntea lor se află însă Napoleon.

Vrea să trăiască din plin această bătălie pentru cucerirea Lombardiei, şi a bijuteriei acestei provincii, Milano, vrea să-şi simtă picioarele cufundate în mocirla luptelor. Nu-i este teamă de nimic. Moartea nu este pentru el. Vrea să treacă cel dintâi Padul. Şi nu se mai satură privind acest fluviu, o dâră lungă, argintie, care, de îndată ce ceaţa se risipeşte, i se dezvăluie în toată frumuseţea, imens şi maiestuos, păzit de-o parte şi de alta de nişte plopi înalţi, nemişcaţi, precum nişte halebardieri. În câmpia situată la câteva leghe de râu, în împrejurimile Paviei, în 1525, Francisc I a fost învins şi făcut prizonier de către un general al lui Carol Quintul.

Aici, Regatul Franţei a pierdut o parte din el. Acum are loc revanşa şi eu voi fi cel care o va juca.

Grăbeşte pasul. „Suntem în noaptea de 6 spre 7 mai 1796. Atingem Padul la Piacenza.“ Se aud câteva focuri de armă. Napoleon

se avântă înainte, grenadierii îl urmează. „Duşmanul se retrage. Dar noi, nu ne oprim."

Când se luminează de ziuă, Napoleon vede dinaintea ochilor Lombardia.

Soarele se oglindeşte scânteind în apa bălţilor şi a lacurilor. Pământul este mănos. Fermele sunt întinse şi masive.

Iată pământurile fertile.

În depărtare se zăreşte o altă fâşie scânteietoare, Adda, afluentul Padului. Oraşele, ale căror siluete se desenează deasupra câmpiei seamănă cu nişte vase ale căror clopotniţe ar fi catargele: iată Lodi şi Cremona.

Pe la mijlocul dimineţii de 9 mai, în timp ce trupele înaintează în marş forţat spre Lodi şi podul care le va permite să treacă Adda, un aghiotant apare ca din pământ, cu uniforma prăfuită şi anunţă că austriecii au contraatacat. Panica a pus stăpânire în timpul nopţii pe trupele generalului Laharpe. Laharpe a fost ucis de gloanţele propriilor soldaţi, care l-au confundat cu un detaşament de cavalerie inamic.

Înainte, mai repede.

În ziua de 10 mai, Napoleon intră în Lodi. Mii de oameni sunt deja acolo, cei din diviziile Masséna şi Augereau. Aceştia mărşăluiesc pe străduţele oraşului. Napoleon, urmat de brigada sa de grenadieri, se îndreaptă spre malurile învăluite în fum.

Circa douăzeci de tunuri trag în anfiladă asupra podului de pe Adda. Morţii şi răniţii acoperă tablierul podului. Se aude şuieratul gloanţelor.

Se trage de pe un mal pe celălalt.

E rândul meu. Dă pinteni calului şi porneşte înainte, cu sabia scoasă din teacă, spre pod, în bătaia gloanţelor şi a tunurilor.

Trebuie să trec dincolo. Viitorul se află la capătul acestui pod, pe celălalt mal al râului.

Nu aude nimic altceva decât inima care stă să-i explodeze în piept, în goana calului.

Grenadierii îl urmează. Cavaleria traversează vadul fluviului, în amonte. Inamicul este constrâns să se retragă. Grenadierii se opresc câteva clipe, stau în picioare să-şi revină, sprijinindu-se de arme, printre mulţimea de trupuri. Napoleon îi priveşte. Ei se apropie de el. El a înţeles la fel ca ei, ca un soldat de rând, că trebuie să accepte riscul de a muri. Grenadierii îşi ridică armele şi strigă. Sunt în viaţă. Au învins. Trăiască generalul Bonaparte!

A luptat ca un „mic caporal", spune un grenadier. Trăiască micul caporal!

Acolo unde Francisc I a fost învins, pe câmpia Padului, el este învingător.

Intră în Cremona. Impune Parmei să plătească o contribuţie de două milioane de franci-aur şi să furnizeze un număr de o mie şapte sute de cai.

Fermele îşi deschid hambarele. Oraşele îşi deschid casele de bani şi muzeele. Parmezanul este delicios, cu pâine alături şi cu lambrusco, acest vin ce fâsâie în pahare. Casele, castelele, bisericile sunt pline de tablouri, ce sunt încărcate în trăsuri şi trimise la Paris.

Soldaţii cântă şi râd, cu gura înroşită de spuma vinului. Nişte patrioţi italieni vin să-l întâmpine pe Napoleon. Ascultă strigătele mulţimii: *„Viva Buonaparte, il liberatore dell'Italia!"*

Saliceti, comisar pe lângă armata din Italia, Saliceti, denunţătorul pocăit, abil şi nesincer, susţine această manifestare naţională zgomotoasă în favoarea unităţii italiene.

Milano îngenunchează.

Acest oraş, aceste arcuri de triumf, în această zi de Înălţare, din 1796, *aceste femei care înaintează cu braţele încărcate cu flori, acest palat Serbelloni care-şi deschide porţile, aceste aclamaţii... toate sunt pentru mine.*

Napoleon se instalează într-una din cele mai mari încăperi cu lambriuri din palat. Află că la Paris a fost semnată pacea cu Piemontul. Nisa şi Savoia aparţin de acum Franţei.

El este cel care l-a îngenuncheat pe regele Piemontului.

Scrie Directoratului: „Dacă-mi acordaţi în continuare încredere, Italia este a voastră.“

A lor? Sau a mea?

Acest gând care-i trece brusc prin cap îl uimeşte. Să fie oare în stare să ducă totul la bun sfârşit?

— Văd lumea întinzându-mi-se la picioare, şopteşte, de parcă aş pluti în ceruri.

Îl cheamă pe Marmont.

— Încă n-au văzut nimic, spune.

Parchetul roşcat, ceruit, scârţâie sub picioarele lui.

Napoleon examinează cu atenţie hârtiile aruncate în dezordine pe o masă de marmură. Enumeră cu o voce din care răzbate o nuanţă de dispreţ:

— Contribuţia provinciei Mondovi va fi de un milion. Pun la dispoziţia Directoratului două milioane, bijuterii şi lingouri, peste douăzeci şi patru de tablouri, capodopere ale maeştrilor italieni. Iar directorii pot conta pe zece milioane în plus.

Oare sunt mulţumiţi?

Marmont îi întinde o scrisoare adusă de un curier din partea Directoratului. Cu un gest brusc, Napoleon o desigilează şi apoi o citeşte.

Directorii îl sfătuiesc să se îndrepte spre centrul şi sudul Italiei, Florenţa, Roma, Neapole, în timp ce generalul Kellermann îl va înlocui la Milano şi în Lombardia.

Rămâne nemişcat în mijlocul încăperii, de parcă ar fi primit o lovitură. S-a încovoiat, strângându-şi umerii câteva clipe. Aşadar, vor să-l deposedeze de tot ce a câştigat, să-l îndepărteze, poate ca să-l discrediteze într-o aventură militară şi politică.

Îşi poate cineva imagina că este orb?

Începe iar să se plimbe prin cameră.

Lupta nu ia sfârşit niciodată. Nu poţi fi stăpân pe ceea ce faci decât atunci când decizi singur, când eşti în vârful piramidei.

Îşi imaginează oare cineva că se va supune? El, cel care umple vistieria Directoratului. El, cel care obţine victorii, în vreme

ce în Germania armata Rinului bate pasul pe loc. „Am organizat această campanie fără să mă consult cu nimeni", începe.

Îi cere lui Marmont să scrie.

„Pesemne că n-aș fi făcut nimic bun, dacă ar fi trebuit să accept modul în care altul vede lucrurile", dictează. „Am obținut câteva victorii luptând împotriva unor forțe superioare, iar oamenii mei nu aveau de niciunele. Și asta numai pentru că eram convins că aveți încredere în mine și astfel acțiunile mele au fost la fel de prompte precum gândurile mele. Fiecare luptă în felul său. Generalul Kellermann are mai multă experiență și va lupta mai bine decât mine; împreună însă n-o vom putea scoate la capăt. Cred că un general neexperimentat se descurcă mai bine decât doi generali buni."

Marmont bombăne din cauza emoției și a furiei.

Napoleon ridică din umeri. Vor ceda. Vor tremura de frică la gândul că-mi dau demisia.

— Șansa nu mi-a surâs astăzi căci nu-i apreciez favorurile, spune Napoleon. Este ca o femeie, cu cât îmi dăruiește mai mult, cu atât am mai multe pretenții de la ea.

Continuă apoi, ca să-l liniștească pe Marmont.

— În zilele noastre, nimeni n-a înfăptuit nimic măreț. Mie îmi revine sarcina să le dau tuturor un exemplu.

Se îndreaptă spre fereastră, o deschide. Minunatul oraș Milano se află acolo, dinaintea lui, iar pavajul străzilor strălucește sub ploaia fină, primăvăratică.

Murat intră, perorează, apoi dintr-o dată spune:

— Se spune că sunteți atât de ambițios încât ați vrea să vă puneți în locul lui Dumnezeu Tatăl.

Napoleon închide fereastra cu un gest brutal.

— Dumnezeu Tatăl? Niciodată, n-aș ajunge nicăieri!

Murat și Marmont ies.

Este singur.

Aude undeva departe, foarte departe, uruitul roților trăsurilor pe pavaj și dangătul clopotelor.

Întunericul nopţii pare un hău în care el se cufundă. Prea multă linişte în jur. Palatul Serbelloni pare o insulă de linişte într-o mare de linişte.

Pe câmpul de luptă se aud tot timpul bubuituri sau strigăte, urlete sau vâjâit de gloanţe. Capul ţi-e plin de încleştarea luptei. Trebuie să faci tot timpul ceva. Uiţi însă că pe dinăuntru eşti gol.

Însă nopţile de aici, de la Milano, numai Joséphine le-ar putea însufleţi.

I-a scris de multe ori. Ea este obsesia lui, îndată ce bubuitul tunurilor încetează, îndată ce se lasă liniștea. Nu poți trăi dorindu-ți doar să înfăptuiești fapte mărețe. Este nevoie de timp pentru ca ordinea lucrurilor să se schimbe, chiar şi atunci când cineva grăbeşte totul, aşa cum o face el.

S-a decis să plătească soldele în numerar. Soldaţii l-au aclamat.

A semnat armistiţii cu Parma, Modena, Bologna, Ferrara, legaţiile Papei şi, de fiecare dată, a obţinut contribuţii de mai multe milioane şi bunuri în natură, tablouri, manuscrise.

Directoratul a cedat firește în urma amenințării lui că demisionează.

A cedat şi atunci când Napoleon a limitat puterile comisarilor guvernului. „Comisarii nu au nimic de-a face cu politica mea“, a spus el. „Fac ce vreau. N-au decât să se amestece, cel puțin deocamdată, în administrarea veniturilor publice. Restul nu-i priveşte. Sper că nu vor rămâne prea mult timp în funcţie şi că nu mi se vor mai trimite alţii.“

Fac ce vreau.

Cu bărbaţii, cu Directoratul, dar nu şi cu ea!

Când țăranii din sate sau locuitorii din Pavia îi agresează pe soldaţi, se opun rechiziţiilor, „fac ce vreau“. În oraşul Lugo, unde au fost ucişi cinci soldaţi de cavalerie, s-a recurs la execuții militare. Sute de persoane au fost trecute prin sabie, locuințele au fost jefuite, iar locuitorii ostili au fost uciși.

Fac ce vreau.

Dar ea? Ce poți face când este vorba de o femeie care se eschivează, a cărei tăcere te chinuiește, a cărei absență te torturează și a cărei amintire te obsedează în singurătatea nopții?

Să-i scrii, iar și iar, tot timpul, s-o implori să vină aici, la Milano. Și să te aștepți de la orice din partea ei.

Sticla de pe portretul ei s-a spart. Semn rău. E bolnavă sau mi-e infidelă.

„Dacă m-ai iubi, mi-ai scrie de două ori pe zi, dar trebuie să sporovăiești cu tot felul de vizitatori de la zece dimineața și apoi să asculți toate balivernele și toate prostiile până la unu noaptea. În țările unde există tradiții riguroase, de la zece seara toată lumea este acasă, dar, în astfel de țări, soțiile le scriu soților, se gândesc la ei, trăiesc pentru ei. Adio, Joséphine, ești un monstru, pe care nu-l pot înțelege."

Cum să scapi însă de această pasiune când ai nevoie de pasiune tocmai ca să trăiești și când, iată, există, între cele șase bătălii câștigate în cincisprezece zile, nopți atât de dureros de goale?

Napoleon i se confesează fratelui său Joseph.

— Știi că sunt îndrăgostit, știi cât de mistuitoare este dragostea mea, știi că n-am iubit niciodată pe nimeni altcineva decât pe Joséphine, că ea este prima femeie pe care o ador. Adio, prietene, vei fi fericit. Natura m-a croit în așa fel încât mă las subjugat de farmecul aparențelor.

Ce-mi mai rămâne atunci de făcut decât să îmi accept soarta, să-mi recunosc slăbiciunea, să-i mărturisesc iubitei mele că mă plec în fața ei: „Zi de zi îmi recunosc vina, mă străduiesc să nu te mai iubesc, vai mie, iată însă că te iubesc și mai mult. Îți voi spune secretul meu: bate-ți joc de mine, rămâi la Paris, ia-ți câți mai mulți amanți, în așa fel încât toată lumea s-o știe, nu-mi scrie niciodată, iar eu, vezi bine, te voi iubi de zece ori mai mult! Ce poate fi asta dacă nu nebunie, febră, delir? Și nu mă voi vindeca! Ba da, firește, că mă voi vindeca..."

Nu știe nimic, dar bănuiește. Îl roade gelozia. I se spune că Joséphine, căreia i se spune acum Notre-Dame des Victoires, ia masa la Barras. Că Murat și Junot, aghiotanții pe care i-a trimis

la Paris să-i ceară Joséphinei să vină la el, au devenit amanții ei. Că umblă pretutindeni cu ultima cucerire, „măscăriciul" ei, locotenentul Hippolyte Charles, un bărbat „amuzant" cu uniformă strâmtă, croită pe corp, care-i pune în evidență formele de tânăr seducător.

Napoleon nu vrea să audă nimic. Nu vrea să știe. Scrie însă: „Fără poftă de viață, nedormit, lipsit de interes față de prietenie, față de glorie, față de patrie, numai tu, doar tu, iar restul lumii nu mai există pentru mine de parcă s-ar fi spulberat."

Dar iată că nu este într-atât de puternic încât să nu sufere: „Oamenii sunt niște ființe mărunte", consemnează. „Numai tu, doar tu ești demnă să speli rușinea pricinuită de natura umană! Nu cred în nemurirea sufletului. Dacă tu vei muri, voi muri și eu pe dată, căci voi cădea pradă unei stări de tristețe profundă."

Câteva zile, încetează să-i trimită toate aceste scrisori, care rămân cel mai adesea fără răspuns.

Se întoarce la hărți și la război. Pleacă de la Milano. Pornește călare spre Mantova, fortăreața de neînvins care apără toată Lombardia și se află la porțile Veneției. Ea stăpânește drumurile care se-ndreaptă de-a lungul lacului Garda spre Tirol, spre defileurile pe unde se poate ajunge în Austria. Să-i cadă Viena la picioare, la fel ca Milano? De ce nu?

Își imaginează totul. Cu doar câteva zile în urmă, le-a adresat soldaților săi o proclamație în care îi felicita pentru victoriile lor: „Soldați, v-ați năpustit asupra dușmanului ca un torent ce cade la vale din înaltul Apeninilor: ați înlăturat, ați nimicit tot ce vă împiedica să înaintați."

De ce n-ar putea mâine, acești oameni, avându-l pe el în frunte, să coboare pantele Alpilor spre Dunăre?

Începe asediul Mantovei. Este atent la fiecare detaliu. Sare de pe cal, alege amplasamentele tunurilor, calculează unghiurile de tragere. Dar dintr-o dată, se clatină, palid, leșină, epuizat. Este ajutat să se ducă în cort. Își revine însă, își alungă aghiotanții, reîncepe să scrie.

„Îți voi arăta buzunarele pline de scrisori pe care nu ți le-am trimis pentru că erau prea prostești. Scrie-mi zece pagini, doar asta mă mai poate consola."

Nu se simte bine. Simte o durere acută în stomac, niște junghiuri care îl chinuiesc.

„Oboseala și faptul că nu ești lângă mine... prea mult deodată. Te vei întoarce la mine, nu-i așa? Vei fi aici lângă mine, cu capul culcat pe inima mea, în brațele mele, cu gura pe gura mea! Întinde-ți aripile și zboară, vino, vino. Un sărut în dreptul inimii și pe urmă un altul mai jos, mult mai jos!"

O dorește. „Să-ți acopăr ochii, buzele, cu mii de săruturi." Iar dorința îi e sporită de gelozia care-l obsedează.

Îi scrie chiar și lui Barras: „Sunt disperat, soția mea nu vine la mine, are vreun amant care o reține la Paris. Blestemate fie toate femeile, vă îmbrățișez pe toți, prieteni dragi."

Prin urmare, știe. Și totuși nu vrea să știe.

„Știi că niciodată n-aș putea să-l văd pe vreun amant de-al tău, cu atât mai puțin aș putea suporta ideea că ai un amant: să-i smulg inima din piept și să-l văd ar fi pentru mine același lucru; iar apoi, dacă aș putea îndrăzni să-ți ating ființa-ți sacră. Nu, n-aș îndrăzni niciodată s-o fac, dar aș renunța la o viață în care ființa cea mai castă m-ar fi înșelat. Sunt sigur și mândru de iubirea ta."

Se amăgește...

Nu vrea să-și amintească de toate bârfele care circulă pe seama lui, de numele amanților Joséphinei despre care i se tot vorbește și pe care oricum le știe: Barras, Hoche înaintea lui, și poate rândașul de la cai al lui Hoche, un tip foarte robust, și Murat, și Junot, și Hippolyte Charles. Are chef să omoare pe cineva și să moară la rându-i.

Dar iată că i se dă de știre că ea a pornit în sfârșit la drum spre Milano.

Bucuria fără margini și pasiunea îi alungă toate gândurile negre, neplăcerile și bănuielile.

Intră în încăperea unde se află aghiotanții, trece de la unul la altul. Marmont să plece în întâmpinarea Joséphinei de Beauharnais, cu o escortă de onoare.

Organizează sosirea ei ca pe un plan de luptă. Se plimbă prin toate încăperile palatului Serbelloni, mută mobilele și se arată interesat de felul în care sunt aranjate bibelourile, tablourile, covoarele. Ei îi place luxul. Își domolește nerăbdarea dând tot felul de ordine: patul acela mare, aici, împreună cu draperiile baldachinului, albastre cu șireturi aurii.

I se spune că Junot, pe care l-a trimis la Paris să ducă Directoratului steagurile capturate de la inamic, se-ntoarce cu Joséphine, în compania locotenentului Charles. Ce contează! Nu-i momentul să mai fie gelos. Uite-o că a venit, trăsura înconjurată de escorta de soldați de la cavalerie se oprește în curtea Palatului Serbelloni.

Napoleon se grăbește s-o întâmpine. Ea este acolo, surâzătoare, ținându-l pe Fortuné, câinele ei, în brațe. O îmbrățișează în mijlocul ofițerilor. Nu-i vede nici pe Junot, nici pe Charles. O ia de mână și o trage după el. Ar vrea ca ea să se grăbească, însă ea merge cu pași mici, făcându-și probleme în privința bagajelor, vorbind despre Fortuné, pe care acest drum lung l-a obosit la fel de mult ca pe ea. El închide ușa camerei.

Ea râde de patima lui. Dar îi cedează și se lasă iubită.

Nu are la dispoziție decât două zile, doar două zile, să uite de toate și să se lase în voia acestei plăceri devoratoare, să pună stăpânire deplin pe acest trup, pe care-l strânge în brațe cu atâta înfocare încât aproape că-l strivește, și care cel mai adesea se lasă posedat, pasiv, pare că doar vrea să-i facă pe plac, iar apoi, dintr-o dată devine provocator, are gesturi atât de surprinzătoare încât Napoleon este fascinat și îngrozit totodată, de parcă s-ar afla în fața unui abis pe fundul căruia nu va putea ajunge niciodată.

Apoi, într-o dimineață, Napoleon se încinge cu spada, își pune centura de general și bicornul pe cap. Joséphine are fața destinsă. În colțul gurii, are două riduri mici, pe care nu le-a observat niciodată până acum, care îi dau impresia că sub masca surâsului ascunde indiferența.

Și nici nu s-a despărțit bine de ea, că-i simte deja lipsa, simte că iarăși a pierdut-o. N-a reușit să-și potolească dorința. Ar fi vrut s-o

mai țină în brațe, dar caii băteau deja pasul pe loc. Se aud ordine de pretutindeni. Războiul își face din nou simțită prezența.

Wurmser, generalul austriac, se află în fruntea armatei sale de douăzeci și patru de mii de oameni. Coboară de-a lungul râului, în partea de est a lacului Garda spre Verona și Mantova. Generalul Quasdonovitch o apucă pe malul de vest.

Zarurile au fost din nou aruncate. Nu a obținut o victorie categorică.

Trebuie s-o părăsească pe Joséphine.

Știe ea ce-nseamnă războiul? Își imaginează oare ce simt?

O ultimă îmbrățișare și apoi urmează despărțirea.

Trebuie să mă arunc în luptă. Războiul umple golul.

În ziua de 6 iulie, Napoleon scrie:

„Am învins dușmanul. Sunt mort de oboseală. Te rog să vii imediat la Verona, căci cred că mă voi îmbolnăvi. Mii de sărutări. Zac în pat."

Poți însă sta în pat când ești comandantul a mii de oameni care se îndreaptă spre moarte?

Se aruncă din nou în luptă.

Iar seara scrie.

„Vino să-mi fii alături; pentru ca măcar înainte de a muri să putem spune: am fost fericiți zile de-a rândul!"

Tunul bubuie.

„Am luat șase sute de prizonieri și am capturat trei tunuri. Generalul Brune a fost atins de șapte gloanțe, dar niciunul nu l-a răpus, o adevărată fericire.

Mii de săruturi pe atât de fierbinți pe cât ești tu de rece."

24

Este singur.

Deşi în jurul lui sunt o mulţime de oameni.

Unii soldaţi îi strigă numele: „Trăiască Bonaparte!“, alţii îl salută prieteneşte pe „micul nostru caporal“.

Nişte aghiotanţi sar de pe cai şi aduc o scrisoare.

Tunicile albe ale infanteriştilor austrieci au fost văzute în târgurile oraşului. „Generale, trebuie să plecăm de la Verona.“ Soldaţii din avangarda lui Wurmser au ajuns deja aici. Alţi curieri anunţă că mai spre vest trupele generalului Quasdonovitch au ajuns la Brescia. Diviziile lui Masséna şi Augereau au dat înapoi. Lăncierii se aventurează mult înainte. Au ajuns în împrejurimile oraşului Mantova. Atacă trăsurile şi convoaiele izolate.

Napoleon simte în atitudinea ofiţerilor, vede pe chipurile soldaţilor teamă şi nelinişte, groaza de a fi învinşi, tentaţia de a dezerta. Peste câteva ore, tot ce a câştigat de la începutul campaniei în Italia va fi poate pierdut.

Şi-ar dori atât de mult să poată măcar o clipă să nu mai fie atât de înverşunat, să poate cere ajutorul cuiva, să solicite un sfat. Se simte parcă strivit de povara tuturor deciziilor pe care trebuie să le ia. Nu mai are încredere în el.

Îi convoacă pe generalii pe care-i are în subordine. Greşeşte oare? Dar Wurmser şi Quasdonovitch înaintează, victorioşi.

Augereau, Masséna, Sérurier intră în încăpere şi de îndată Napoleon ştie că nu poate aştepta nimic de la ei.

Să fii comandant înseamnă să fii singur.

Atunci, foarte calm, de parcă n-ar simți cum teama îl mistuie, spune că forța unei armate, „după cum ne-a învățat Guilbert", este rodul vitezei cu care se deplasează trupele. Trebuie deci să grăbim pasul și să ne mișcăm cât mai repede. Să mergem zi și noapte, să ne putem lua prin surprindere inamicul. Să-l învingem. Iar apoi să plecăm mai departe, spre împlinirea unui alt obiectiv.

Hotărăşte, prin urmare, să ridice asediul de la Mantova, ceea ce-i va uimi și deruta pe austrieci, apoi să se îndrepte spre nord cu toate trupele, pentru a-l învinge pe Quasdonovitch și să se întoarcă să-l înfrunte pe Wurmser, care-și va închipui că a obținut o mare victorie eliberând Mantova, „pe care noi o vom abandona în mod deliberat".

— Să ridicăm asediul Mantovei... începe să obiecteze Sérurier.

— Să ridicăm asediul Mantovei, repetă Napoleon cu o voce tăioasă. Și să mergem mai departe.

Este singur. Asta îl sleiește de puteri. Dacă ar avea cui să i se destăinuiască, dacă ar avea cine să-l liniștească, să-l consoleze, să-l iubească. Dacă ar putea, fie și numai pentru o clipă, să renunțe la armură, să nu mai fie singur, cât de împăcat s-ar simți!

Dar e singur.

„Au trecut două zile de când n-am primit nicio scrisoare de la tine", scrie străduindu-se să deseneze frumos literele pentru ca Joséphine să poată citi fără să-și piardă răbdarea. „M-am gândit astăzi de nu știu câte ori la asta. Am cerut să fie chemat curierul, care-mi spune că a trecut pe la tine și că tu ai spus că n-ai nimic să-i dai. Ptiu! Răutăcioaso, urâto, cât ești de crudă, o adevărată tirană, mic monstru frumos! Faci haz de amenințările mele și de prostiile mele! Oh, de-aș putea să te închid în inima mea, știi bine, te-aș ține închisă acolo pe veci."

Ideea de a o ține lângă el pe Joséphine, ca să nu mai fie singur, devine o obsesie. Dacă ar putea pune stăpânire măcar pe ea, pe femeia iubită, care să nu fugă, care n-ar fi precum victoria definitivă, pe care n-o obții niciodată, îi pare că ar fi mai liniștit.

Scrie.

„Sper că mă vei putea însoţi la cartierul meu general şi nu vei mai pleca. Nu eşti tu sufletul vieţii mele şi simţirea inimii mele?"

A doua zi, în 22 iulie 1796, insistă: „Îmi spui că te simţi bine; te rog, deci, vino la Brescia. Îl trimit de îndată pe Murat să-ţi pregătească o locuinţă în oraş, aşa cum îţi doreşti... Ia-ţi cu tine argintăria şi o parte din obiectele care-ţi sunt necesare. Călătoreşte câte puţin şi mai ales pe răcoare, ca să nu oboseşti. Îţi voi ieşi în întâmpinare cel târziu pe 7."

Să-i scrie lui Joséphine, să-şi exprime pasiunea înflăcărată, înseamnă să nu mai fie singur, înseamnă să uite războiul, atâta timp cât scrie. De parcă, dintr-o dată, pentru el n-ar mai exista decât această femeie, această iubire. Deschide scrisori ce-i sunt adresate Joséphinei, ca şi când ar viola o fortăreaţă. Apoi îşi cere scuze, se umileşte, promite că este ultima oară când o face, şi apoi el, cel care-i îngenunchează pe austriecii lui Wurmser şi pe croaţii lui Quasdonovitch cere iertare: „Dacă sunt vinovat, îţi mulţumesc."

Se simte mai bine după ce a putut vorbi câteva minute doar despre sentimentele sale, după ce a putut face ceva în care să nu fie implicat decât el însuşi, ca şi când ar fi, de fapt, doar un tânăr oarecare, ce nu şi-a sărbătorit încă, în 15 august 1796, împlinirea a douăzeci şi şapte de ani.

Pe cal acum, în fruntea trupelor.
Marşuri nesfârşite, lupte.

La Lonato, în 3 august, Quasdonovitch este zdrobit. Wurmser, care a intrat triumfător în Mantova, aşa cum era de aşteptat, pleacă de acolo să-i vină în ajutor adjunctului său învins.

Prin urmare, trebuie să-l învingem pe Wurmser.

Napoleon trece pe străzile din Brescia recucerită. Soldaţii se spală şi îşi potolesc setea cu apa limpede care ţâşneşte din fântânile care răcoresc fiecare stradă. Pe pavajul acestui oraş iscusit, hurducăie carele încărcate cu arme luate din atelierele de arme, *Brescia armata*.

Napoleon intră în *Municipio* situat în Piazza Vecchi. Acolo și-a stabilit cartierul general. Aude râsete, se oprește. Apare Joséphine înconjurată de ofițeri; Murat se umflă în pene; tânărul căpitan Hippolyte Charles îl ține în brațe pe câinele Fortuné. Napoleon îi dă la o parte cu brutalitate. Se-ndepărtează cu toții. Ea este aici, a mea, „cu umărul ei mic, cu sânul ei mic și alb, ferm și, mai presus de toate, o fetișoară dulce, cum stă ea așa, cu batista în mână, după moda femeilor creole, să-ți vină să le mănânci, și această mică pădure neagră".

O duce în camera lui, stăpânit de o patimă devastatoare.

Dincolo de ușa închisă se aud lătrături. Dar Napoleon n-o lasă pe Joséphine să se ducă să-i deschidă lui Fortuné. Iar ea renunță.

Mai târziu, la masă, în timp ce ea-și ține câinele pe genunchi, Napoleon nu se poate abține, arătând spre animal, să-i șoptească lui Arnault, un scriitor, un apropiat al Joséphinei, pe un ton în care se îmbină amărăciunea și amuzamentul: „După cum ați observat, domnul de colo este rivalul meu. Era stăpân pe patul doamnei când m-am căsătorit cu ea. Am vrut să-l scot din dormitor: pretenție inutilă. Mi s-a spus că n-am decât două posibilități: ori mă culc altundeva, ori accept să împart patul cu el. Acest lucru m-a contrariat peste măsură, dar n-am avut de ales. M-am resemnat. Favoritul n-a fost atât de înțelegător ca mine. Am dovada pe piciorul meu." Însă regretă de îndată că a făcut această confidență. A terminat deja de mâncat. Întotdeauna timpul petrecut la masă i s-a părut timp pierdut. Îi obligă pe ceilalți meseni să iasă din încăpere, și rămâne, în fine, singur cu Joséphine. Câinele mârâie.

O zi jumătate împreună cu ea. O singură noapte. Aude galopul cailor. Bubuitul tunurilor în depărtare. Trupele lui Wurmser înaintează. La porțile Bresciei se semnalează prezența unor lăncieri. Joséphine plânge. Îi este teamă. Trebuie să plece înapoi la Milano, cu o escortă sub comanda lui Junot.

— Adio, iubita mea frumoasă și bună, fără seamăn, cu adevărat divină. Wurmser va plăti scump lacrimile pe care le verși din pricina lui, spune Napoleon.

Îl învinge pe Wurmser la Vastiglina în ziua de 5 august, iar în 7, după ce a recucerit Verona, reîncepe asediul Mantovei.

Am hotărât de unul singur. Victoria îmi aparține.

Dar pentru cât timp? Wurmser își reface forțele, primește întăriri. Davidovitch îl înlocuiește pe Quasdonovitch. În fiecare clipă, situația se poate schimba. Nu poate suporta această nesiguranță în privința a ceea ce-i rezervă viitorul. Îl sleiește de puteri.

Junot a cerut să fie primit. Povestește că, pe drumul de întoarcere, un grup de lăncieri a atacat trăsura Joséphinei de Beauharnais. A trebuit să îi înfrunte. Doi cai au fost uciși, iar roțile trăsurii au fost distruse de un glonț. Joséphine a fost nevoită să împrumute un carricolo de la un țăran și să se refugieze la Peschiera și abia apoi să plece spre Milano.

Trebuie să-și ascundă teama, să-l felicite pe Junot. Să accepte ideea ca Joséphine să rămână la Milano, unde își poate primi musafirii, cu tot fastul, în palatul Serbelloni, ca o aristocrată regalistă ce a rămas, înconjurată de bărbați curtenitori.

Pot eu tolera așa ceva?

Napoleon se enervează. Căpitanul Charles să fie lăsat la vatră, să fie demobilizat din armata din Italia. Napoleon îl întreabă pe Junot, este adevărat ce i s-a spus, că Joséphine a fost să se plimbe de mai multe ori pe malul lacului Como, cu Charles? Junot tace. Junot știe adevărul. Toți îl știu.

Oare trebuie să recunosc că sunt un soț nefericit și înșelat?

„Ești răutăcioasă și odioasă“, îi scrie Joséphinei, „pe atât de odioasă pe cât ești de ușuratică. Este perfid ceea ce faci, să înșeli un biet soț, un amant iubitor. Se cuvine să-și piardă drepturile pentru că se află departe, copleșit de probleme, de oboseală și de suferință?“

La ce bun însă să implore, să tot repete: „Fără a lui Joséphine, fără ca ea să-i împărtășească iubirea, ce-i mai rămâne pe acest pământ, ce-i mai rămâne de făcut?“

Îl va asculta oare?

Alege să vorbească despre război:

„Ziua de ieri a fost sângeroasă, duşmanul a pierdut mulţi oameni şi a fost învins definitiv. Am recucerit oraşul Mantova.“

Dar ce înseamnă pentru ea războiul? Şi de ce ar înțelege ce reprezintă aceste noi victorii? Alegerile pe care le-a făcut de unul singur şi bucuria pe care n-o poţi împărtăşi atunci când duşmanul cade în cursă? Davidovitch a fost zdrobit la Roveredo, în 4 septembrie, căci ne-am năpustit cu toţii asupra lui. Apoi, am pornit împotriva lui Wurmser, care a fost învins şi el în 7 septembrie la Primolano; şi în 8 la Bassano. Wurmser n-a avut altă soluţie decât să se izoleze la Mantova, neputincios.

Oare-şi imaginează Joséphine ce le pretind eu soldaţilor?

În şase zile, au străbătut luptând o sută optzeci de kilometri. Iar în cincisprezece zile a fost curmată cea de-a doua ofensivă a lui Wurmser. Cine o va conduce pe următoarea?

Această meserie, războiul, este nesăţioasă, mă devoră. Aş avea nevoie de iubirea soţiei mele ca să mă apăr de această carnivoră.

„Însă scrisorile tale, Joséphine, sunt reci, ca ale unei femei de cincizeci de ani, parcă sunt scrise după cincisprezece ani de căsătorie. În ele găseşti prietenia şi sentimentele ce apar în iarna vieţii. Este o răutate din partea ta, este urât ce faci, eşti perfidă. Ce-ar mai lipsi ca să devin un om demn de compătimit? Să nu mă mai iubeşti? Ei bine, asta este deja o realitate. Să mă urăşti? Ei bine, chiar mi-o doresc; totul se degradează, mai puţin ura; nimic nu este însă mai dureros decât indiferenţa, ce seamănă cu sângele ce curge prin vinele unei statui de marmură, cu privirea fixă, cu umbletul anost...“

Aşadar trebuie să pornesc război şi împotriva ei.

„Nu te mai iubesc deloc, dimpotrivă, te detest. Eşti o făptură demnă de dispreţ, stângace, aiurită, o biată slujnică... Ce faci, dară, toată ziua, Cucoană? Cine poate fi acest nou amant, minunat, care îţi mănâncă timpul, îţi tiranizează zilele şi te împiedică să te ocupi de soţul tău? Joséphine, ai grijă, căci într-o noapte, am să sparg uşa şi iată-mă!“

O clipă de furie în pustiul unei nopţi de toamnă, în timp ce ploaia cade deasupra Lombardiei, umiditatea îţi pătrunde în oase,

ceața ascunde mlaștinile ce înconjoară Mantova. Oboseala, apoi epuizarea, guturaiul ce nu mai trece, febra, râia care reapare îi asediază trupul firav cu pielea gălbuie, pe care trebuie, totuși, să-l pună pe picioare, să-l țină călare, să meargă dintr-un oraș în altul, de la Bologna la Brescia, de la Verona în cartierele periferice ale Mantovei. Știri sosite de la Viena anunță că Imperiul adună trupe noi, mai numeroase, mai deprinse cu războiul, mai bine înarmate, sub comanda generalului Alvinczy. Va trebui să le înfrunte din nou.

Napoleon inspectează trupele. Ascultă. Unii ofițeri și soldați se plâng. Unul a fost insultat în oraș. Altul a fost agresat. Drumurile nu mai sunt sigure. „Populația este împotriva noastră", repetă cu toții. Un transport de tablouri care trebuia să ajungă la Paris s-a întors la Coni, căci în zonele rurale din Piemont diferite bande atacă transporturile armatei și patrulele. „Javrele" astea sunt țărani care ne urăsc, i se explică lui Napoleon.

Iată-l din nou singur față în față cu viitorul.

Este oare posibil, cu ajutorul unei armate, ale cărei efective sunt de doar patruzeci de mii de oameni, amenințată de forțe superioare ce par inepuizabile, venite din Croația, din Ungaria, din Germania, din Austria, să apărăm Italia, Piemontul și Lombardia? Bologna și Verona?

Cere să fie chemat Miot de Mélito, reprezentantul Republicii în Toscana. Bărbatul scund prezintă situația cu lux de amănunte. Napoleon îi pune întrebări. Îl studiază pe diplomat, îi intuiește surprinderea. Acesta se aștepta să-l găsească aici pe unul dintre generalii precum Masséna, curajoși și agresivi.

— Nu semănați deloc cu ceilalți, îi spune lui Napoleon. Ideile voastre politice și militare...

Se întrerupe, șoptește, de parcă n-ar îndrăzni să spună ce are de spus:

— Ideile voastre diferă cel mai mult de formele și ideile republicane în comparație cu ideile celorlalți oameni pe care i-am întâlnit.

— Trebuie să ne facem prieteni, spune Napoleon, ca să ne asigurăm spatele și flancurile.

Se îndepărtează, adus de spate, iar părul drept îi încadrează fața palidă și mai slăbită.

— Toată lumea se coalizează împotriva noastră, spune. Trupele noastre își pierd prestigiul. Nu se mai pune prea mare preț pe noi. Influența Romei este considerabilă. Roma se înarmează, fanatizează poporul.

Se întrerupe.

— Trebuie să adoptăm un sistem care să ne poată aduce prieteni, atât din rândul oamenilor de rând, cât și din rândul figurilor princiare.

Își încrucișează brațele și spune:

— Nu ne putem impune puterea numai cu ajutorul baionetelor.[1]

Prin urmare, trebuie să acționăm și cu alte arme.

— Politica, spune Napoleon, instituțiile.

Își amintește de lecturile sale. Putea spune pe dinafară toate notițele pe care și le-a luat la Paris sau la Valence când citea cărți de istorie. Își reamintește de *Instituțiile* a lui Iustinian. De ce să nu creeze aici, în inima Italiei, niște republici aliate, așa cum Roma antică a creat în jurul său?

— Directoratul executiv... îl întrerupe Miot.

Napoleon pare iritat de intervenția lui. Ce știu directorii? Ce fac? Le-a scris. A solicitat „trupe, trupe dacă vreți să păstrăm Italia“. I-au răspuns îndemnându-l să fie prudent. Nu trebuie să-i favorizăm pe patrioții italieni, au spus ei.

— Dimpotrivă, ar fi trebuit să convocăm un congres la Bologna și Modena, spune Napoleon, și să-l alcătuim din statele Ferrara, Bologna, Modena și Reggio. Acest congres ar forma o legiune italiană, ar constitui un fel de federație, o republică.

Miot pare tulburat de ideile lui Napoleon. Ele nu oglindesc orientările Directoratului.

Napoleon ridică din umeri.

---

[1] *On peut tout faire avec des baïonnettes sauf s'asseoir dessus* – afirmația îi aparține de fapt lui Georges Clemenceau. (N. tr.)

În 15 noiembrie, în prezența sa, se desfășoară această reuniune la Modena, iar cei o sută de deputați proclamă Republica Cispadana.

Puterea, politica, diplomația: începe să prindă gustul acestor roade, pe care victoria armelor îi permite să le culeagă și din care se poate înfrupta, căci este generalul comandant al acestor soldați învingători.

Comandorul d'Este, fratele ducelui de Modena, cere să fie primit. Saliceti, nesincer și ispititor, se apropie, îi șoptește că trimisul Modenei transportă patru milioane în aur, în patru cufere.

— Sunt din țara voastră, spune Saliceti. Vă cunosc problemele de familie. Directoratul nu vă va recunoaște niciodată serviciile aduse. Ceea ce vi se oferă vă aparține, acceptați oferta fără să vă faceți probleme și cât mai discret; contribuția ducelui către Directorat se va micșora și va fi mulțumit să dobândească astfel un protector.

— Vreau să îmi păstrez libertatea, răspunde Napoleon.

Un reprezentant al guvernului Veneției oferă peste scurt timp șapte milioane în aur.

Cu un simplu gest, Napoleon îi face semn bancherului să plece.

Ce vor să-nsemne aceste sume care i se propun tocmai acum când el se simte animat de dorințe și ambiții imense? Nu vrea să se spurce cu aceste bacșișuri ridicole ale puterii. El își dorește puterea. Vrea să se servească de politică și de diplomație pentru cu totul alte planuri decât acela de a-și rotunji veniturile personale. În tot cazul, dacă va reuși, va fi bogat. Dacă va reuși ce? Când încearcă să-și dea seama ce-și dorește, nu poate niciodată să definească foarte bine acest lucru. Vrea ceva important, vrea ceva mai mult. I se pare de neconceput să-și impună limite. Iar după ce a cunoscut atâția oameni care sunt importanți în aceste state mici, duci, conți, prinți, începe să fie tot mai convins că nimeni nu-l poate constrânge, pentru că se simte mai puternic decât toți cei pe care i-a întâlnit. Nu este el cel care i-a învins pe generalii austrieci?

Îi scrie pe un ton autoritar împăratului Austriei.

„Maiestate, Europa vrea pace. Acest război devastator durează de prea mult timp.

Am onoarea să vă previn, Majestatea Voastră, că, dacă nu trimiteți plenipotențiarii la Paris, ca să înceapă negocierile de pace, Directoratul executiv îmi ordonă să ocup Portul Trieste și să distrug toate așezările de la Marea Adriatică pe care le stăpânește Majestatea Voastră. Până acum, nu am trecut la îndeplinirea acestui plan în speranța de a nu spori numărul victimelor inocente ale acestui război.

Doresc ca Majestatea Voastră să fie sensibilă la nenorocirile care îi amenință pe supușii săi și să redea lumii pacea și liniștea.

Al dumneavoastră, Majestatea Voastră, cu respect,

Bonaparte."

Semnătura sună ca o provocare, în josul a ceea ce este un adevărat ultimatum, iar el o știe foarte bine.

Amintindu-și acest text, în sălile glaciale din Palatul Scaliger de la Verona, Napoleon este cuprins de o neliniște pe care nu o poate stăpâni. Pe pereți, armoariile lui Scaliger reproduc emblema familiei medievale: o scară. Oare el, micul corsican, n-a vrut să urce prea sus? Se apropie trupele lui Alvinczy, de trei ori mai numeroase decât ale lui. Mii de oameni zac în spitale, istoviți, răniți, după luni întregi de marșuri și de lupte neîntrerupte. În 6 și 11 noiembrie, cu ocazia primelor confruntări cu trupele lui Alvinczy, la Caldero, lângă Verona, a fost obligat să se retragă.

Napoleon a fost învins. În pofida suferinței insuportabile pricinuite de eșec nu și-a plecat capul. A mers alături de soldați prin noroaie. Mâine, va lupta din nou. Va învinge. Căci, și el presimte acest lucru, dacă valul negru al înfrângerii va lovi din nou armata Italiei, atunci toate slăbiciunile, oboseala acumulată, invidiile, ranchiuna îi vor duce la pieire pe oamenii lui și pe el, generalul lor comandant, cel dintâi.

Scrie Directoratului.

„Vă rog să-mi trimiteți puști cât mai curând posibil, nici nu vă puteți imagina cu câtă dibăcie se folosesc de ele oamenii noștri."

Directoratul trebuie să cunoască situația.

„Inferioritatea numerică a armatei și starea de epuizare a oamenilor acestora atât de curajoși mă fac să-mi fie teamă de orice."

Cum să hrănești această armată?

„Germanii, în timp ce se retrăgeau, au comis o mulțime de orori, au tăiat arborii fructiferi, au ars casele și au jefuit satele."

Este general-comandant. Dar directorii, superiorii săi, trebuie să-și asume responsabilitățile așa cum și le asumă și el:

„Destinul Italiei și al Europei se decide aici, în această clipă. Tot imperiul s-a pus în mișcare și încă nu s-a domolit. Arareori trec câteva zile în care să nu sosească alți cinci mii de oameni; iar de două luni încoace, este limpede că avem nevoie de ajutor. Îmi fac datoria, armata și-o face pe-a ei. Sufletul mi-e sfâșiat de durere, dar am conștiința împăcată. Avem nevoie de ajutoare, de ajutoare."

Când pornește însă prin mlaștinile din Alpone, în 14 noiembrie 1796, nu se mai gândește la ajutoare. „Ne descurcăm cum putem."

Înaintează în fruntea trupelor, pe drumurile înguste de pământ care traversează mlaștinile. Orașul Arcole este cufundat în ceață. Apa din mlaștini este rece ca gheața, iar mirosul este îngrozitor. Austriecii lui Alvinczy sunt pe celălalt mal, s-au adăpostit. O mulțime de ofițeri cad răpuși în preajma lui Napoleon, căci merg și ei înghesuiți pe aceste ridicături de pământ, devenind ținte ușoare pentru inamic.

Iată un pod de lemn, ca la Lodi.

Napoleon își simte trupul tresărind. Trebuie să riști totul de fiecare dată, dacă vrei să învingi.

Napoleon pornește înainte, însoțit de un tambur care anunță atacul. Nu privește în urma lui. Smulge un drapel din mâinile unui sergent, îl flutură. Și apoi strigă: „Soldați, nu mai sunteți învingătorii de la Lodi?" Înainte! Se împiedică de trupurile celor căzuți. Este împins din toate părțile. Niște grenadierii îl depășesc, o salvă inamică și sunt toți culcați la pământ. Este singur, oferindu-și pieptul drept țintă dușmanului. Moartea nu înseamnă nimic,

dacă vine așa, în toiul luptei. Muiron, Muiron, prietenul său din timpul asediului Toulonului, cel mai bun dintre aghiotanții lui, trece în fața lui. O zguduitură. Muiron este mort. Trupul lui alunecă pe lângă cel al lui Napoleon. Trebuie să înaintăm. Alunecă, lovește una din barele podului, își pierde echilibrul și totul dispare. Noaptea îl învăluie.

Când deschide ochii, îl ascultă în tăcere pe fratele lui, Louis, explicându-i că a leșinat și că a fost scos din mlaștină chiar în clipa în care croații veneau de pe celălalt mal ca să pună mâna pe el.

Se ridică. A trecut printr-o încercare. Viața i-a atârnat de un fir. Un moment de cumpănă. Trăiește. Alvinczy e învins.

Cavaleria să-i urmărească pe austrieci, ordonă. Un ofițer spune în șoaptă că este o manevră riscantă care nu se practică niciodată.

— În război trebuie să ai imaginație, îi răspunde închizând ochii.

Se gândește la Muiron, la oamenii cărora li se vedeau spinările ca niște trunchiuri moarte ce pluteau la suprafața mlaștinii din Alpone. Și el ar fi putut fi unul dintre ei. Mort precum Muiron, care și-a dat viața pentru el. Dar, de vreme ce este în viață, totul pare posibil. Moartea l-a atins în treacăt, ca să-i dea de înțeles că încă nu i-a sunat ceasul, că este încă mai puternic decât ea.

Iată-l în trăsura ce-l duce la Milano, la capătul puterilor, dar foarte hotărât. Din cauza oboselii abia-și mai simte picioarele. Tușește. Dar numai moartea îl poate împiedica să meargă mai departe. Și mai are atât de multe lucruri de făcut. Directoratul l-a trimis de la Paris pe generalul Clarke, însărcinat să negocieze cu Viena.

Deci nu au încredere în mine. În mine, care am învins. În mine, pe care Parisul mă aclamă.

În asemenea măsură încât strada Chantereine pe care locuiește Joséphine a fost botezată „strada Victoriei", iar la un teatru se joacă o piesă în onoarea lui Napoleon, intitulată *Le Pont de Lodi*, „Podul de la Lodi". În fiecare seară, spectatorii se ridică să-l aplaude pe generalul învingător și curajos.

Dar directorilor le este teamă de el. Rivalitatea dintre oameni nu dispare niciodată.

Să mă consoleze soția mea.

În 27 noiembrie, Napoleon ajunge la Palatul Serbelloni. Nu este nevoie să urce scările. Palatul este gol, mort. Unde-o fi? La Genova, invitată de Senat să prezideze niște festivități. A plecat cu Hippolyte Charles. „Să fie împușcat!" strigă. Apoi, își revine în fire. Ce motiv ar putea invoca? Gelozia? Cine este ridicol? Soțul sau amantul? Nu-i mai rămâne decât disperarea, un soi de moarte care repetă în viața privată căderea în mlaștina de la Alpone, de pe podul Arcole.

„Vin la Milano", îi scrie Joséphinei, „mă grăbesc să ajung în apartamentul tău, am lăsat totul baltă ca să te văd, să te strâng în brațe... Dar nu erai acolo: cutreieri orașele pe la tot felul de serbări, pleci de lângă mine atunci când vin. Obișnuit cu pericolele, știu ce remediu există pentru neplăcerile și suferințele vieții. Nefericirea mea nu are margini; mi-aș fi dorit să nu am parte de ea.

Voi fi aici până mâine la ora 9 dimineața. Nu te deranja; distrează-te; ești făcută să fii fericită. Lumea întreagă este încântată dacă îți este pe plac, în timp ce soțul tău este foarte, foarte nefericit..."

Noaptea pare interminabilă. Nu se mai luminează de ziuă? O victorie în fața Joséphinei nu va obține niciodată. A dat ordin ca Hippolyte Charles să fie, de astă dată, demobilizat din armata din Italia din ordinul generalului comandant, dar ceruse asta deja. Iar Joséphine a plâns, l-a implorat. Iar el s-a răzgândit.

„Înconjurată de plăceri, ar fi păcat să faci fie și cel mai mic sacrificiu pentru mine", îi scrie. „Nu merit să-ți dai osteneala, căci nu are rost să te intereseze fericirea sau nefericirea unui bărbat pe care nu-l iubești. Greșesc atunci când îți cer să mă iubești la fel de mult cât te iubesc eu: de ce să vreau ca dantela să cântărească la fel de mult ca aurul? Greșesc dacă natura nu m-a înzestrat cu destul farmec să-ți pot stârni interesul, dar ceea ce merit din partea

Joséphinei este atenție, stimă, căci te iubesc cu patimă, neasemuit de mult.“

Pleacă de la Milano, nerăbdător să se avânte din nou în luptă. Războiul nu-l înșală, așa cum face o femeie.

În noaptea de 14 ianuarie 1797, pe platoul de la Rivoli se pot vedea focurile avanposturilor austriece ale generalului Alvinczy, revenit cu trupe noi. În față, la doar câteva sute de metri, focurile acelea ce alcătuiesc în vârful colinelor un fel de zonă înstelată, sunt cele ale diviziilor Joubert și Masséna.

Pe timpul nopții pregătim lupta. Acolo, în stânga, în rezervă, Masséna. La dreapta, spre râul Adige, Divizia Joubert. În centru, Berthier și oamenii lui.

Se face repede dimineață. Trebuie să străbatem împreună cu Murat și aghiotantul Le Marois linia trupelor. Un regiment se retrage. Lansăm un contraatac. Niște ofițeri o iau înainte pe burtă, după ce au ascultat care sunt ordinele.

Soarta luptei este incertă. Deodată, sosesc întăriri, în ritm de tobe și cu steagurile fluturând, sunt oamenii din Regimentul 18. Napoleon le iese în întâmpinare. Cuvintele pe care le rostește răsună precum duruitul tobelor.

— Bravi soldați din Regimentul 18, ați dat ascultare unui simțământ nobil; v-ați sporit astfel renumele; și pentru că sunteți demni de acest renume, ca răsplată pentru purtarea voastră, veți avea onoarea să-i atacați primii pe cei care au avut îndrăzneala să ne stea în cale.

Napoleon este aclamat, oamenii își pregătesc armele, se năpustesc asupra austriecilor, care încep să se predea cu sutele strigând: „Prizonieri! Prizonieri!“

Avem puțin timp la dispoziție, se dau ordine și se execută.

Se lasă noaptea. Câteva zeci de ofițeri stau înghesuiți în două încăperi. Napoleon se află în mijlocul lor. Cu toții mănâncă pâine uscată și șuncă râncedă.

Napoleon glumește pe seama „rației“.

— Rația de nemurire este întotdeauna bună, adaugă căpitanul Thiébaud.

Apoi, ofițerul își pleacă privirile, simțindu-se dintr-o dată stânjenit, tocmai el care a luptat ziua întreagă, cu sabia scoasă. Acest lucru îi întărește lui Napoleon convingerea că a fost înzestrat cu un dar care-i permite să comande altor oameni.

Își alege locul pe culcușul de paie. Va dormi alături de ofițerii săi. Le împărtășește soarta și totuși este singur.

Dimineață trebuie să vorbească soldaților, înghețați de frigul de peste noapte.

Să comanzi nu înseamnă să te oprești din cauza suferinței lor, ci să le ceri să meargă mai departe pentru a-l bate pe Wurmser care încearcă să-i dea ajutor lui Alvinczy și unui alt general austriac, Provera. „Generale, vrei glorie?, îl întreabă un soldat. Ei, atunci o sa-ți dăm noi glorie!"

Mărșăluiesc în pas alert. Îl vor înfrânge pe Wurmser la La Favorite. Provera se va retrage împreună cu trupele sale. Wurmser va capitula în 2 februarie și va evacua Mantoue.

Te schimbi când învingi astfel, când ești ovaționat de oameni care-și dau viața la ordinul tău. Când ai douăzeci și două de mii de prizonieri ce traversează orașul Milano și mărșăluiesc, încadrați de soldați, spre Franța. Când te întorci la Verona, înconjurat de capete de coloană ce poartă fluturând peste treizeci de steaguri smulse dușmanului, la Rivoli.

Vorbești și scrii altfel atunci când le poți spune soldaților: „Ați obținut victoria în paisprezece bătălii cu inamicul față în față și șaptezeci de ciocniri. Ați făcut peste o sută de mii de prizonieri, ați luat inamicului cinci sute de tunuri de campanie, două mii de calibru mare. Ați îmbogățit muzeul din Paris cu peste trei sute de obiecte, capodopere ale Italiei antice și Italiei contemporane."

Iar directorii ar vrea să dea ordine de la Paris? Politica, diplomația... sunt tot la dispoziția mea.

Napoleon îi primește pe trimișii Papei și semnează împreună cu ei Tratatul de pace de la Tolentino: la cele șaisprezece milioane

ce i-au fost deja deja promise, se mai adaugă alte cincisprezece și tot ei trebuie să renunțe la Avignon.

Schimb harta Franței.

Iată marea.

În ziua de 4 februarie 1797, Napoleon ocupă Ancona. Se duce singur până la capătul digului din port. Privește până departe.

— În douăzeci și patru de ore, vom pleca de aici în Macedonia, îi spune lui Berthier, pe care îl regăsește pe chei.

Macedonia, ținutul natal al lui Alexandru cel Mare.

Dintr-o dată însă, toate victoriile repurtate rămân în urmă, ținând parcă de un trecut îndepărtat, prăfuit.

„Sunt încă la Ancona", îi scrie peste câteva zile Joséphinei. „Nu vreau să vii aici, pentru că n-am terminat ce aveam de făcut. De altfel, este un ținut posomorât și toată lumea se teme.

Mâine plec spre munți. Nu-mi mai scrii deloc... Nimic nu m-a indispus vreodată atât de mult ca războiul ăsta blestemat."

25

În fața lui Napoleon se înalță munții.

S-a oprit la începutul acestui drum care, pornește de la Treviso și se îndreaptă spre primul fluviu ce trebuie traversat, Piave. Dincolo de el, se află alte două văi, Tagliamento și Isonzo.

Soldații înaintează în fața lui, cu un pas greoi și lent. Drumul se îngustează și devine deja abrupt. Oamenii sunt la fel de obosiți ca el. A scris câteva cuvinte pentru ei: „Nu mai putem spera să obținem pacea, decât mergând să o căutăm în statele ereditare ale casei de Austria."

Numai că trebuie din nou să lupte, să înfrunte un nou general austriac, arhiducele Carol, care și-a grupat trupele în Tirol, spre trecătoarea Tarvisio, la izvorul și dincolo de aceste fluvii.

Și ca să ajungă acolo, trebuie să străbată acestei văi pline de pietriș, să traverseze râurile Piave, Tagliamento, Isonzo, să treacă printre pantele acoperite de grohotiș, dominate de aceste masive calcaroase de un alb albăstrui, ale căror laturi și culmi sunt sfâșiate, de parcă muntele ar fi doar un schelet imens pe care nu se mai află niciun strop de carne.

Abia dincolo de el, în Tirol, Friuli și Carintia, spre Judenburg, Klagenfurt, vor regăsi pajiștile și pădurile.

Aici, piatra este spartă, tăioasă.

Napoleon este îngrijorat.

„Pe măsură ce înaintam în Germania", spune el, „mă simţeam tot mai copleşit de trupele inamice... Toate forţele împăratului s-au pus în mişcare şi în toate statele casei de Austria, lumea se pregăteşte să ne ţină piept." Se gândeşte la trupele franceze, rămase în aşteptare, în zona Rinului. „Dacă nu trecem degrabă Rinul", adaugă el, „ne va fi imposibil să rezistăm prea mult timp."

Însă trupele lui Moreau rămân nemişcate pe malurile Rinului; Armata Sambre-et-Meuse, preluată de Hoche, pare să vrea să atace, dar când?

Iar dacă ei vor fi cei care vor repurta victoria asupra Austriei, principalul inamic, dacă ei vor convinge Viena să semneze pacea, ce se va alege de gloria armatei din Italia şi de generalul ei comandant?

De câteva nopţi îl frământă această întrebare.

La Ancona, la Tolentino, aşteptându-i pe trimişii Papei, sâcâit de umezeala unui sfârşit de iarnă ploios, s-a gândit singur la toate astea, plimbându-se cu paşi mari prin camera lui şi tot alungându-şi aghiotanţii care veneau din când în când.

Pentru cine luptă? În numele cui a repurtat aceste victorii? Pentru oamenii Directoratului, aceşti avocaţi, aceşti „gură-cască", sau pentru el?

În nopţile din februarie 1797, pielea lui s-a acoperit din nou de bubuliţe şi de pecingine. A vrut să-i scrie Joséphinei, dar nu şi-a putut găsi cuvintele, de parcă întrebările care-l tulburau erau mult prea grave şi nu mai permiteau exprimarea unei alte pasiuni.

Este viaţa lui în joc. Cărţile pe care le joacă îi decid soarta. Atunci de ce să lase să conducă jocul pe nişte oameni care-i sunt inferiori? Ce calităţi au aceşti oameni? Sunt avizi. Se gândesc la puterea lor. Şi-au riscat vreodată viaţa într-o bătălie? Ştiu ei ce simţi când treci un pod în bătaia gloanţelor? Cu ce drept îşi impun voinţa? Aleşi de popor? În aparenţă. În realitate, au redactat o Constituţie ca să-şi salveze posturile şi bunurile. Şi dau ordin să se tragă cu tunul în cei care o contestă. Şi tocmai ei să-şi însuşească miza? În numele Franţei, în numele francezilor?

N-am făcut oare deja mai mult decât vor face ei vreodată?

Joc pentru mine.

Trebuie să-l înving pe arhiducele Carol și să demarez negocieri cu Viena, ca să fiu nu doar generalul învingător, ci și omul care a adus pacea.

Trebuie să acționez repede, căci nu pot îngenunchea Austria cu doar patruzeci de mii de oameni și trebuie să am în vedere și supravegherea tuturor orașelor și localităților rurale italienești în care majoritatea populației îi detestă pe francezi.

Napoleon și trupele sale se îndreaptă spre nord-est.

În 12 martie, Napoleon trece Tagliamento. Joubert se află la Bozen și la Brixen, Bernadotte la Trieste.

În ziua de 28 martie, Napoleon intră în Klagenfurt. Curând, avangarda ajunge la Leoben, în centrul Stiriei. Și de pe culmile Semmering, Napoleon zărește întinsa Câmpie a Dunării și, o sută de kilometri mai departe, își imaginează și deslușește prin ceața de la orizont cupolele și acoperișurile Vienei.

Nu trebuie să-și piardă capul. Trebuie să respecte „sistemul" pe care l-a conceput, victorie și pace cât mai curând posibil.

Din ziua de 31 martie, a redactat, în cortul său, un mesaj destinat arhiducelui Carol. Când i-a înmânat depeșa aghiotantului care avea să se îndrepte spre liniile austriece, i-a atras atenția s-o înmâneze personal generalului comandant austriac. Apoi, l-a privit mult timp pe ofițer dispărând pe străzile din Klagenfurt.

Cuvintele pe care le-a așternut pe hârtie și care-i răsună în cap au șanse mici să fie respectate. Arhiducele Carol nu este, în mod cert, dispus să-și permită prea multe față de autoritățile de la Viena. Numai că împăratul Austriei nu este un „avocat" sau un „gură-cască" precum cei care guvernează la Paris. Iar aceștia vor fi constrânși, într-o bună zi, să țină seama de Napoleon, căci poporul va cunoaște cuprinsul acestui mesaj.

„Bravii militari luptă în război și doresc pacea", scria el. „Am ucis oare destui oameni și am făcut îndeajuns de mult rău tristei omeniri? Ea ne imploră de pretutindeni. Sunteți hotărât să meritați titlul de binefăcător al omenirii și salvator al Germaniei? În

ceea ce mă priveşte, dacă propunerea pe care am onoarea să v-o fac poate salva fie şi viaţa unui singur om, voi fi mai mândru de coroana civică pe care consider că am meritat-o decât de trista glorie ce poate încununa nişte succese militare."

Aşteaptă, înaintează şi mai mult în Stiria, ajunge la Judenburg, Leoben.

Aceste noi victorii – Neumarkt, Unzmarkt – nu-i fac deloc plăcere. Sunt banale după Lodi, Arcole, Rivoli.

Poate că războiul însuşi îl lasă acum rece şi nu-i mai stârneşte atâtea emoţii ca mai ieri? La început, războiul îl pasiona. Dar, iată că de aproape un an nu face decât să lupte, să vadă morţi până i se face rău, să-i vadă murind pe cei mai buni, Muiron, de pildă, pe podul Arcole, ca să-i salveze viaţa. Acum, la aproape douăzeci şi opt de ani, ştie că războiul nu este decât un mijloc, un instrument ale cărui faţete le cunoaşte bine. Îl mai poate surprinde războiul? Ceea ce se obţine prin intermediul lui îl atrage: gloria, puterea asupra oamenilor, nu doar asupra celor care mărşăluiesc, ci asupra tuturor oamenilor obişnuiţi, asupra instituţiilor şi plăcerilor lor.

Priveşte în jur. Se uită la ofiţeri, aghiotanţi, generali, Joubert, Masséna, Bernadotte. Sunt nişte buni soldaţi, curajoşi, talentaţi. Dar el se află deja mai presus de ei, printre cei care nu se mulţumesc să conducă o armată, chiar şi în calitate de general-comandant, ci care iau decizii pentru toate armatele. Cei care deţin puterea politică.

Cei care deţin puterea sau cel care o deţine?

Însă dacă vrea să se numere printre aceştia, sau, de ce să nu îndrăznească să se gândească şi la asta, să fie cel care deţine puterea politică, trebuie să-i înfrunte pe deţinătorii puterii de la Paris.

Îi cunoaşte pe cei cinci directori, Barras, Carnot, Reubell, Barthélemy, La Révellière-Lépeaux. La 13 Vendémiaire, a fost braţul înarmat al lui Barras. Pe aceşti oameni nu-i stânjeneşte câtuşi de puţin problema respectării legii. El a trăit Revoluţia. Ştie foarte bine că, exact ca pe un câmp de luptă, ceea ce contează este sabia, adică raportul de forţe.

Își cheamă unul din aghiotanți, pe Lavalette. Ofițerul se înclină în fața lui. Napoleon recunoaște această politețe plină de respect, lipsită de servilism, acest „aer de bună creștere". Le sunt specifice aristocraților, vechilor regaliști.

Lavalette este loial, inteligent. Trebuie să fie un excelent agent de informații: Napoleon îi spune să ia loc.

Lavalette să se ducă la Carnot. Acesta, împreună cu Barthélemy, este un apropiat al cercurilor regaliste prezente în clubul de la Clichy. Din dorința de a menține stabilitatea, ar fi oare dispus Carnot să desființeze Republica? Ar fi util să știm ce gânduri are acest om, ce pregătește. Peste câteva săptămâni urmează să aibă loc alegeri. Totul pare să dea de înțeles că regaliștii le vor câștiga. În aparență, triumvirii Barras, Reubell, La Révellière-Lépeaux sunt deciși fără doar și poate să reînceapă Vendémiaire.

Napoleon este agitat, măsoară încăperea în lung și-n lat. Jocul acesta îl incită. Se simte pregătit să-l joace. La urma urmei este vorba tot de un război, însă nu unul fățiș, în văzul lumii, ci unul ascuns, dus pe mutește. Un joc de șah. O înfruntare asemenea celei de pe câmpul de luptă, dar cu reguli mai complicate, cu jucători mai abili, cu mai multe careuri și piese. Războiul ar fi mai degrabă un joc de cărți. Iar politica un joc de șah.

Iar această tablă de șah ar fi supusă unor forțe multiple care s-ar putea declanșa brusc, ar putea împrăștia piesele și jucătorii. Napoleon își amintește astfel de scene petrecute în curtea de la Tuileries, când mai multe femei furibunde au mutilat în 10 august trupurile lipsite de viață ale elvețienilor.

— Democrația poate fi violentă, șoptește Napoleon, numai că ea nu este doar o noțiune abstractă și poate fi stârnită.

Lavalette trebuie să se străduiască să înființeze ziare, să-i întâlnească pe scriitori, pe jurnaliști, pe cei care pot influența opinia publică. Să se știe pretutindeni cine este Bonaparte, ce a făcut, ce vrea: pacea. Toți acești oratori, romancieri, poeți, pictori trebuie să vorbească despre faptele de eroism ale generalului Bonaparte.

Lavalette îl aprobă.

— Aristocrația, continuă Napoleon, rămâne la fel de distantă ca-ntotdeauna, nu-i așa? Ea nu iartă niciodată.

Apoi își comunică ordinele. Lavalette să se ducă la Carnot, repetă. Trebuie să-l liniștim pe Carnot, să-l potolim.

— Spuneți-i, ca și când ar fi ideea voastră, că mă voi retrage cu prima ocazie; iar dacă această ocazie întârzie, îmi voi da demisia; fiți foarte atent la efectul pe care-l vor avea spusele voastre asupra lui.

La 13 Vendémiaire, el a fost omul lui Barras. De astă dată, nu-l mai interesează decât binele lui.

Se pregătesc toate detaliile cu multă atenție. În 13 aprilie 1797, în micul oraș Leoben, cei doi plenipotențiari austrieci solicită să fie primiți.

Napoleon îi face să aștepte, pentru că vrea ca acești doi „Domni", doi nobili eleganți și inflexibili, generalul conte de Merveldt și contele de Beauregard, să înțeleagă că nu ei conduc negocierile.

Imaginându-și-i cum își pierd răbdarea în ciuda impasibilității lor, Napoleon simte aceeași plăcere pe care o trăiește un jucător care anticipează cu mai multe mișcări evoluția partidei. A învățat, învață, să-i pună astfel, chiar și pe cei mai experimentați dintre oameni, într-o situație neplăcută, în care nu poate fi vorba de un echilibru de forțe. Orice detaliu contează în această înfruntare de la om la om, de la putere la putere, care este dialogul.

Vrea să obțină ca Austria să renunțe la Belgia și la malul stâng al Rinului. El îi va propune în schimb Veneția, pe care încă n-o controlează, dar îi va fi de ajuns un simplu pretext să-l înlăture pe doge de la putere. Franța va păstra Insulele Ionice.

Aceste propuneri trebuie să rămână secrete. Ce părere ar avea venețienii despre ele? Ce ar crede directorii care au anunțat deja că trebuie să i se cedeze Austriei, dacă participă la negocieri, Lombardia?

Napoleon intră fără grabă în încăperea cu tavan jos unde se află cei doi plenipotențiari. Va câștiga, pentru că știe ce vrea. Forța unui om, general sau șef de stat, constă în capacitatea de a intui evoluția evenimentelor, de a înțelege lucrurile mai repede decât adversarii săi.

În 18 aprilie, Napoleon și trimișii Vienei semnează *Preliminariile* de la Leoben.

Am făcut prima mutare.

Din nou o noapte de insomnie.

Trebuie să controleze toată tabla de șah. Va trimite un curier la Directorat, să ducă textul *Preliminariilor* și să transmită intenția sa de a demisiona în cazul în care *Preliminariile* nu sunt acceptate. Va trebui să găsească acele cuvinte potrivite ca să-i constrângă pe directori să nu refuze, chiar dacă nu cred un cuvânt din ceea ce citesc. Să-i prindă în cursă. Și să nu dea ocazia să se formuleze critici. Cheamă un aghiotant. Dictează.

„În ceea ce mă privește, vă cer un răstimp de odihnă. Am fost vrednic de încrederea acordată și m-am acoperit de mult mai multă glorie decât îi este necesară unui om pentru a fi fericit. Vocile calomnioase se vor strădui zadarnic să-mi atribuie intenții perfide, cariera mea civilă va fi precum cariera mea militară, modestă, fără nimic ostentativ. Trebuie să înțelegeți însă că trebuie să plec din Italia și vă cer insistent să trimiteți, odată cu ratificarea Preliminariilor, ordine în ceea ce privește primele măsuri ce trebuie adoptate în Italia, ținând cont de situația existentă și un concediu ca să mă pot întoarce în Franța."

Odihnă?

Ce-nseamnă odihna?

În noaptea de 19 aprilie 1797, niște ofițeri care abia mai respirau și aveau fețele marcate de oboseală au pătruns în cartierul general. Napoleon îi oprește de îndată ce îi vede. Să comanzi înseamnă să ții oamenii la distanță, dar cu respect.

— Patru sute... începe unul.

Patru sute de soldați francezi, cel mai adesea răniți imobilizați în paturile lor de spital, au fost uciși, strangulați, loviți cu pumnalele, cu săbiile la Verona, de niște bande de țărani.

La Veneția, un vas francez aflat în Rada Lido a fost atacat, iar căpitanul său a fost ucis.

Napoleon le face semn ofiţerilor să plece. În anumite situaţii, răzbunarea este necesară. La violenţă trebuie să răspunzi cu şi mai multă violenţă. A învăţat această lege în copilărie, la Brienne, la şcoala militară, la Ajaccio, când a fost comandant pentru prima oară, când a participat la primele lupte.

Putem însă folosi răzbunarea necesară ca pretext pentru o acţiune deja stabilită. Dacă adversarul rămâne descoperit şi nu bagă de seamă că îl ameninţă un atac, cu atât mai rău pentru el. Trebuie să loveşti repede şi cu forţă.

„Credeţi", îi scrie Napoleon dogelui Veneţiei, „că legiunile mele din Italia vor tolera masacrul pe care-l încurajaţi? Sângele fraţilor mei de arme va fi răzbunat."

O represiune nemiloasă se abate asupra masacratorilor din Verona, iar trupele franceze intră în Veneţia. Acesta a fost sfârşitul Republicii Veneţia, care a cunoscut treisprezece secole de istorie independentă. Ea va putea fi cedată Austriei în schimbul malului stâng al Ronului şi al Belgiei, iar Directoratul aprobă, după îndelungi dezbateri, *Preliminariile* de la Leoben.

Trasez noua hartă a Europei.

Peste câteva zile, Napoleon desigilează prima scrisoare pe care i-o adresează de la Paris aghiotantul său Lavalette:

„Dragă generale, toate privirile sunt aţintite asupra voastră. În mâinile voastre se află soarta întregii Franţe. Semnaţi pacea şi-i schimbaţi soarta ca prin farmec. Faceţi acest lucru ţinând seama numai de bazele tratatului preliminar de la Leoben, încheiaţi pacea. Iar apoi, dragă generale, veniţi să vă bucuraţi de aprobarea întregului popor francez, care vă va numi binefăcătorul său. Veniţi să-i uimiţi pe parizieni cu cumpătarea şi filosofia voastră."

Napoleon reciteşte scrisoarea.

Îi place această primăvară a anului 1797.

26

Are douăzeci şi opt de ani. Învaţă să fie stăpân, să domnească.

A hotărât că va locui cu ai lui, cu familia venită de la Marsilia, cu statul major, cu invitaţii săi, toată mulţimea care îl înconjoară acum la castelul de la Mombello, la doisprezece kilometri de Milano, o vilă somptuoasă pe care a ales-o ca să scape de căldura apăsătoare a verii lombarde.

Joséphine se află lângă el. În sfârşit!

O vede clipă de clipă, ori de câte ori şi-o doreşte. Totul se schimbă atunci când domneşti, chiar şi în privinţa soţiei. Ea nu se mai plimbă pe Corso, precum milanezele elegante care, în trăsurile lor joase, *bastardelle*, ies să fie admirate de cavalerii care călăresc prin preajmă, apoi se opresc să servească îngheţată la cafeneaua *Corsia de Servi*. Îl deranja foarte mult curtea insistentă a ofiţerilor.

Aici, la Mombello, sunt tot timpul în preajma Joséphinei, dar le este teamă de el.

Îi place s-o vadă pe Joséphine prezidând dineurile pe care le organizează în fiecare seară sub un cort mare, înălţat în parc. Masa se serveşte pentru patruzeci de persoane.

Napoleon vorbeşte, toată lumea îl ascultă cu evlavie, fiecare întoarce capul spre el. El este stăpânul. El impune frugalitatea meniurilor: supă, rasol, felul principal, salată şi fructe şi un singur vin.

El este stăpânul acestei lumi: surorile sale, Pauline şi Caroline, fratele său, Jérôme, Eugène şi Hortense de Beauharnais.

Adesea simte ațintite asupra lui privirile insistente ale mamei și, uneori, o surprinde uitându-se și la Joséphine. Știe că nu o place, dar locul Joséphinei este aici, înconjurată de diplomații austrieci sau napolitani, cu toții aristocrați. O examinează cu atenție. Are grația și eleganța vicontesei care a fost până nu de mult. Uneori se simte cuprins de o dorință năprasnică. O ia de mână și o trage după el. Nu-i pasă ce gândesc comesenii despre atitudinea lui.

Cu ocazia unei excursii la Lacul Maggiore, în compania lui Berthier și a diplomatului Miot de Mélito, a avut prilejul să-și dea seama cât de jenați erau cei doi bărbați pentru că, de fiecare dată când el o îmbrățișa pe Joséphine, ei își plecau ochii. Și ce dacă! Este soția lui, așa că el stabilește regulile.

De multă vreme nu s-a mai simțit atât de vesel, atât de liniștit, poate că a fost chiar prima oară. Corpul lui își recapătă forțele, se întremează. Niciodată nu s-a simțit lipsit de energie, dar acum reușește să scape încetul cu încetul de oboseală, ca și de râia chinuitoare, care îi provoacă mâncărimi din ce în ce mai rar.

Decide soarta unora și a altora, iar acest lucru îl bucură nespus, îi provoacă o satisfacție profundă, poate una dintre cele mai intense pe care le-a avut vreodată. Sora lui, Élisa, s-a căsătorit la Marsilia cu un modest căpitan corsican, Felix Bacciocchi. Fie! Nu îl mulțumește acest lucru, dar trebuie să accepte. Căsătoria religioasă va fi celebrată la capela castelului, în același timp cu cea dintre sora sa mai mică, Pauline, și generalul Leclerc. Bacciocchi, dat fiindcă englezii au părăsit Corsica din luna octombrie 1796, va fi numit comandant al fortificațiilor din Ajaccio. Joseph, odată ce paoliștii au plecat împreună cu englezii, a reușit să fie ales deputat de Ajaccio în Consiliul celor Cinci Sute, unul dintre puținii aleși considerați iacobini în cadrul unei majorități de deputați cu orientări monarhiste. Joseph va fi numit ambasador al Republicii la Roma. Directorii nu-i pot refuza aceste favoruri. Louis Bonaparte este deja căpitan, iar Lucien, cel independent, cel ambițios, comisar pe lângă armata Nordului, a Rinului, apoi în Corsica, dar cel mai mult îi place să-și petreacă timpul la Paris. În ceea ce o privește pe Letizia Bonaparte, care umblă tot timpul îmbrăcată în negru și în fața

căreia toţi se înclină cu respect, ea vrea să se întoarcă în Corsica, aşa că i se organizează cu toate onorurile călătoria de întoarcere.

Cât de multă încredere în propria-ţi persoană îţi dă nu numai puterea, ci şi certitudinea că poţi schimba destinele oamenilor!

Iese pe platforma din faţa castelului. În depărtare, zăreşte culmile încă înzăpezite ale Alpilor. La o distanţă de câţiva paşi, în spatele lui, se află generalii Berthier şi Clarke, iar ceva mai în spate, Lannes, Murat şi Marmont.

Îl aşteaptă cu toţii să meargă la masă.

Nişte italieni, ţărani din împrejurimi sau orăşeni veniţi de la Milano, sunt ţinuţi la distanţă de unii dintre cei trei sute de legionari polonezi care păzesc castelul. Aceşti soldaţi sunt nişte bărbaţi înalţi şi robuşti, recrutaţi de prinţul Dombrowski, plecaţi în exil ca şi el, de altfel, din ţara lor împărţită, ocupată. Îi sunt devotaţi trup şi suflet.

Să domneşti înseamnă să inspiri admiraţie şi devotament.

Napoleon se gândeşte la Muiron, pe podul de la Arcole. Sacrificiul oamenilor pentru cel pe care l-au ales drept conducător legitim, îi sporesc acestuia autoritatea.

Italienii se înghesuie. Vor asista la dineu. Aşa cum se obişnuia la Versailles, pe timpul Regelui Soare.

Iată că se anunţă sosirea marchizului de Gallo, ambasadorul Neapolelui la Viena.

Vin aici în faţa mea, oameni care au fost cineva, oameni de la curţile regale şi imperiale.

Iar în afară de ei sunt aici Lannes sau Murat, oameni de rând, soldaţi ai Revoluţiei.

Femeia aceea, care merge alături de Joséphine, este Saint-Huberty, o actriţă care a avut epoca ei de glorie înainte de Revoluţie. Se spune despre ea că este căsătorită cu contele d'Antraigues, un agent regalist a cărui prezenţă serviciile de informaţii ale armatei au semnalat-o la Veneţia şi, care, se presupune, că este în slujba curţii de la Viena, de la Londra şi a lui Ludovic al XVIII-lea.

Să ţin minte acest lucru, să dau ordin să fie căutat.

Iată-l pe ambasadorul Franței, Miot de Mélito, care se oprește, așteaptă un gest al lui Napoleon ca să înainteze, să-i vorbească, fără îndoială, despre apropiata pace, de vreme ce Gallo este aici, iar alți diplomați italieni sosesc și ei. Îl felicită pe Napoleon pentru faptul de a fi creat Republica Cisalpină și Republica Liguriană. Îl întreabă despre rolul său pe viitor.

Uneori trebuie să te destăinuiești, pentru că astfel ideile prind formă și forță, îi obligă pe cei cărora le sunt dezvăluite să se decidă, îi fac să tremure sau să viseze, organizează viitorul. A-ți da pe față gândurile ca să spui adevăruri numai pe jumătate, să întreții îndoiala în privința ambițiilor tale dezvăluindu-le numai în parte...

„N-aș vrea să renunț la armata din Italia", spune Napoleon, „decât ca să joc un rol aproape asemănător celui pe care-l joc aici, dar consider că încă nu am găsit momentul potrivit. Prin urmare, pacea este poate necesară ca să satisfacem dorințele curioșilor noștri de la Paris, iar dacă trebuie să facem pace, mie-mi revine această misiune. Dacă l-aș lăsa pe altul să-și asume meritul instaurării păcii, această binefacere l-ar situa mai presus de mine în opinia celor mulți, în pofida tuturor victoriilor mele."

Am vorbit destul, să mergem la masă.

Napoleon se așază. Spune anecdote, cel mai adesea cu subiect istoric. Toate privirile sunt ațintite asupra lui.

Dă semnalul încheierii mesei.

Merge singur prin umbra parcului, trece printre italienii care îl ovaționează, îi aclamă numele: „eliberatorul Italiei!" Îl așteptă pe marchizul de Gallo, îi spune că după încheierea păcii are de gând să-și reia studiile de astronomie sau de matematică. Ar putea trăi aici, în această locuință, departe de zgomotul orașului, îndeplinind doar rolul de judecător de pace pentru populația din împrejurimi.

Joséphine li s-a alăturat.

„Nu credeți nimic din ce spune", îi atrage atenția lui Gallo, cu vocea ei mieroasă. Este un temperament veșnic neliniștit, mintea cea mai mobilă și mai activă, cea mai fecundă atunci când trebuie să pună la punct noi proiecte pentru întreaga lume, iar dacă ar

înceta să mai fie preocupat de lucruri înalte, ar pune pe jar zilnic toată casa, ar fi imposibil de trăit împreună cu el."

Joséphine râde.

El îi curmă avântul cu o singură privire și ea tace. Acum își poate permite să facă așa ceva.

Se apropie de marchizul Gallo. „Îl cunoașteți pe contele d'Antraigues?" întreabă.

Dar pleacă fără să mai aștepte răspunsul.

Berthier îl așteaptă într-unul din saloanele castelului, cu plafoane greoaie, sculptate, cu draperii de catifea închise la culoare, care creează în încăperea supraîncărcată cu mobile o atmosferă apăsătoare.

Pe una dintre mesele care îi servesc drept birou, Napoleon zărește o mapă mare roșie, cu închizătoare aurie.

Îi solicită lămuriri lui Berthier din priviri. Mapa a fost găsită în posesia contelui d'Antraigues, pe care generalul Bernadotte l-a arestat, respectând ordinele primite. Agentul regalist se găsea în compania ambasadorului Rusiei, Mordvinov. D'Antraigues avea un pașaport rusesc, ceea ce i-a permis să plece din Veneția ocupată de trupele franceze și să treacă de primele posturi de control. Bernadotte l-a ajuns din urmă și l-a arestat la Trieste. Prizonierul a fost transferat la Milano.

Orice lucru, orice ființă are o față ascunsă, întunecată. Asta spune ea adesea. Însă numai câteva persoane cunosc aceste secrete. Ceilalți, mulțimea, poporul, descoperă abia mai târziu adevărul: eroul lor n-a fost decât o marionetă, manevrată de altcineva.

Napoleon se gândește la Mirabeau, un personaj atât de admirat, a cărui casă de bani descoperită la Tuileries demonstra că acesta fusese plătit de rege precum unul dintre obișnuiții săi agenți.

Ajutându-se de un pumnal, rupe închizătoarea mapei roșii. Începe să frunzărească paginile acoperite cu un scris delicat. Se oprește. Recunoaște anumite nume: pe cel al generalului Pichegru, care tocmai a fost ales președinte al Consiliului celor Cinci Sute

și, deci, este șeful reacțiunii regaliste, unul dintre cei mai activi membri ai „Clubului regalist“ din Clichy.

Citește cele treizeci și trei de pagini. Este vorba de raportul întocmit de un agent regalist, Montgaillard, și adresat lui d'Antraigues. Dovezile trădării generalului Pichegru când comanda armata Rinului și râului Moselle sunt covârșitoare. Niște agenți ai armatei emigraților lui Condé, dar și austriecii au luat legătura cu generalul Pichegru. În 1 aprilie 1795, el a reprimat cu brutalitate o revoltă a sanculoților din Paris. Iată un semn bun. Montgailland, din partea lui Condé, îi propune să organizeze cu armata sa o lovitură de stat care să contribuie la reinstaurarea monarhiei. Pentru a-i răsplăti trădarea, va primi bastonul de mareșal, Crucea de comandor *de Saint-Louis*, „Sfântul Ludovic“, Castelul de la Chambord, două milioane bani gheață, o rentă de o sută douăzeci de mii de livre, din care jumătate îi poate reveni soției sale, iar o pătrime copiilor, și patru tunuri!

Napoleon recitește totul. Ceea ce are în fața ochilor seamăna cu deschiderea unei breșe în linia inamică. Cu aceste dovezi, el dispune acum de mijloacele necesare pentru a influența situația de la Paris. Îi poate furniza lui Barras instrumentul care-i va permite să-i dea în vileag și să-i distrugă pe Pichegru și pe regaliști, învingători în alegeri, acuzându-i de trădare.

S-a oprit din citit. Când reia lectura, tresare. Montgaillard îi scrie lui d'Antraigues că poate obține „curând un rezultat din partea *Eléonorei*, tot atât de bun ca și cel pe care l-am obținut de la *Baptiste*“.

Baptiste este pseudonimul folosit pentru a-l desemna pe Pichegru, iar *Eléonore*, cel folosit pentru a-l denumi pe Bonaparte. Montgaillard consideră că suma care ar reprezenta prețul la care ar putea fi cumpărat Bonaparte ar fi de treizeci și șase de mii.

Napoleon împinge hârtiile. Prezența numelui său în acest document slăbește dovezile împotriva lui Pichegru. Ar fi necesar, deci, să se înlăture orice aluzie la armata din Italia. Nu se poate lipsi de o asemenea armă.

— Conduceți-l pe d'Antraigues la castel, spune Napoleon.

S-a lăsat noaptea. În încăpere domnește întunericul. Napoleon îl vede intrând pe d'Antraigues. Bărbatul este elegant și sigur pe el. Cu toate acestea, figura lui exprimă neliniște. Îl vede mai întâi pe Berthier, apoi îl recunoaște pe Napoleon. Protestează cu o voce vehementă. Are un pașaport rusesc. Este diplomat.

— Ei aș! De ce am avea încredere în pașapoarte? spune Napoleon. V-am permis să prezentați un pașaport numai ca să fiu sigur că ajungeți în mâinile mele.

— În Rusia nu se știe nimic despre acest nou drept politic, spune d'Antraigues.

— Ei bine, se va afla de existența lui. Împăratul n-are decât să interpreteze cum vrea acest eveniment, puțin ne pasă. Dacă aș fi fost la Trieste, ambasadorul său ar fi fost arestat, i-ar fi fost luate efectele și actele și l-aș fi trimis de unul singur înapoi, să ducă vestea Rusiei. Sunteți prizonierul meu, nu vreau să vă eliberez.

Trebuie să ai o reacție violentă ca să-ți descumpănești adversarul, pentru ca astfel el să-și dea seama cât de hotărât este omul din fața sa.

— Să vorbim acum despre altceva.

Napoleon îi face semn lui d'Antraigues să ia loc pe o canapea mare, apoi se așază lângă el, în timp ce Berthier împinge spre ei o măsuță pe care sunt întinse hârtiile scoase din mapa roșie.

Să știi să apreciezi pe cineva la justa valoare. Să știi că trebuie să-l flatezi, dar și să-l ameninți ca să-l faci să cedeze, așa se dobândește puterea de a-i influența, de a-i dirija și de a-i conduce pe ceilalți oameni.

— Sunteți un om luminat la minte, începe Napoleon, sunteți un om mult prea înzestrat ca să nu vă dați seama că această cauză pe care o apărați este pierdută. Popoarele s-au săturat să lupte pentru niște imbecili, iar soldații s-au săturat să lupte pentru niște lași. Revoluția a izbucnit în Europa. Ea trebuie să-și urmeze cursul. Uitați-vă la armatele regilor: soldații sunt pricepuți, ofițerii nemulțumiți, iar ele sunt învinse.

Napoleon adună hârtiile.

— În Franța există o nouă facțiune, spune. Vreau s-o distrug. Trebuie să ne ajutați să facem acest lucru și apoi veți fi mulțumit că... Poftim, semnați hârtiile astea, vă sfătuiesc s-o faceți.

Îi întinde hârtiile cenzurate. D'Antraigues protestează. I s-a deschis mapa. Nu-și recunoaște documentele.

Napoleon se ridică și exclamă.

— Ei aș! Vă bateți joc de mine! Exagerați. V-am deschis mapa pentru că mi-a făcut plăcere. Armata nu este un tribunal. Nu vă cer să recunoașteți dacă aceste documente vă aparțin; vă cer să semnați aceste patru fascicole.

Napoleon îi oferă în schimb dreptul de a-și recupera bunurile din Franța și chiar posibilitatea de a beneficia de un post la ambasada din Viena.

— Nu mă interesează, domnule, niciuna din propunerile dumneavoastră, ripostează d'Antraigues.

Ce-și închipuie acest naiv? În ce lume crede că trăiește?

— Dovezi, dovezi! Foarte bine, dacă aveți nevoie de dovezi, le vom găsi!

Acest om trebuie să cedeze.

Peste câteva zile, Napoleon o întâlnește întâmplător pe soția lui d'Antraigues care vine, împreună cu fiul ei de cinci ani, să-i facă o vizită Joséphinei de Beauharnais.

Napoleon se îndreaptă spre ea: trebuie să știi uneori să exagerezi furia care te stăpânește.

— Poate că mâine la ora șase soțul dumneavoastră va ieși din închisoare, iar eu vi-l voi trimite la ora unsprezece cu zece gloanțe în pântec, spune.

Saint-Huberty își strânge fiul în brațe. Ea strigă, copilul plânge.

— Fiul meu nu este îndeajuns de copt ca să-l măcelăriți? zbiară femeia. Cât despre mine, vă sfătuiesc să dați ordin să fiu împușcată, căci altminteri am să vă omor oricând voi avea prilejul.

Intră Joséphine și o ia cu ea pe Saint-Huberty care-i spune: „Doamnă, mi-ați spus că Robespierre a murit, iată că a înviat. Este însetat de sângele nostru. Ar face bine să ne ucidă, căci mă duc la Paris și mi se va face dreptate..."

Robespierre?

Amintindu-şi de fratele lui Maximilien, Napoleon cade pe gânduri, în timp ce se îndepărtează de cele două femei. Poate că oamenii aceia, teroriştii, chiar dacă au rămas la putere cu ajutorul ghilotinei, au fost, de fapt, nişte naivi.

În 9 iunie 1796, d'Antraigues acceptă să recopieze cele şaisprezece pagini modificate şi să le semneze. Mapa roşie îi este trimisă lui Barras. Triumvirii Directoratului au de acum înainte o armă decisivă împotriva lui Pichegru şi a deputaţilor regalişti, împotriva membrilor Clubului de la Clichy.

— Asta este opera mea, spune Napoleon.

Dă ordin ca d'Antraigues să fie lăsat să iasă când doreşte, în schimbul promisiunii de a nu evada.

Să rămână în viaţă. N-are decât să şi evadeze dacă vrea. Trădătorul nu mai are nicio putere acum.

Sau poate chiar dimpotrivă. I se deschide corespondenţa, scrisorile lui ajung în mâinile lui Napoleon.

Într-o seară, în timp ce se plimbă încet prin birou, Napoleon citeşte portretul pe care i l-a făcut d'Antraigues. Se opreşte adesea de parcă s-ar privi în oglindă.

„Acest geniu distructiv", scrie d'Antraigues, „...pervers, atroce, un geniu al răului, cu resurse inepuizabile, pe care orice obstacol ce-i aţine calea îl scoate din minţi, care nu dă doi bani pe viaţă, dar pentru care ambiţia înseamnă totul, care vrea să fie stăpân şi care este decis să piară sau să ajungă atotputernic, care n-are nicio limită, care nu pune preţ pe vicii şi virtuţi, ci le consideră nişte mijloace la îndemână, căci altminteri îi sunt indiferente, este prototipul omului de stat. Violent din fire, până la exces, dar reuşind să-şi înfrâneze pornirile prin practicarea unei cruzimi mai chibzuite, care-l ajută să-şi controleze mânia, să-şi amâne răzbunările, dar fiind atât din punct de vedere fizic, cât şi psihic în imposibilitatea de a avea chiar şi o singură clipă de răgaz. Bonaparte este un om de statură mică, plăpând, cu ochi mistuitori, iar în priviri şi în expresia gurii se poate citi o anume cruzime, ipocrizie, perfidie, vorbeşte puţin, dar nu pierde niciodată ocazia să-şi spună părerea atunci este în joc vanitatea lui; are o sănătate şubredă, datorită

acidității sângelui. E acoperit de pecingine, iar astfel de boli îi sporesc violența și energia.

Este tot timpul preocupat de proiectele sale și nu are timp pentru distracții. Doarme trei ore pe noapte, nu ia medicamente decât atunci când durerile sunt insuportabile.

Acest om vrea să devină stăpânul Franței și, prin intermediul Franței, al întregii Europe. Tot ce nu are legătură cu acest lucru, chiar dacă este vorba despre succesele sale, reprezintă pentru el doar mijloace pentru a-și atinge scopul. Prin urmare, fură fără nicio jenă, pradă tot, adună o avere enormă în aur, argint, bijuterii, pietre prețioase. Nu-l interesează această avere, are însă nevoie de ea tot ca să-și atingă țelul. Acest om care este în stare să jecmănească o întreagă comunitate îi va da fără ezite un milion omului care-i poate fi de folos. Cu el poți ajunge la o înțelegere în doi timp și trei mișcări. Iată prin ce mijloace reușește să-i corupă, să-i cucerească pe cei din jurul său."

Să fiu oare chiar așa?

Napoleon iese în parcul castelului de la Mombello.

Se plimbă. Vântul s-a transformat în vijelie, așa cum se întâmpla adesea seara, după căldurile insuportabile de după-amiază. Nu izbucnește întotdeauna furtuna, însă atmosfera este atât de încărcată încât ai impresia că stă să explodeze. Fulgerele luminează cerul întunecat în depărtare, spre lacuri și spre munți.

Așa mă văd cu toții. Dușmanii mei.

Să vrei să fii cineva, să vrei să-ți lași amprenta pe această lume, înseamnă să stârnești calomnia, ura invidioșilor și a rivalilor.

Nu poți să fii cineva fără să ai dușmani. Dacă nu stârnești ura celorlalți înseamnă că ești un nimeni. Că nu ești bun de nimic.

Să fiu oare chiar așa?

Sunt.

27

Plouă. Peste Valea Tagliamento s-au îngrămădit nori grei. Este sfârşitul lunii august 1797. Napoleon stă pe estrada castelului din Passariano. De acolo poate vedea, la capătul marii alei mărginite de plopi, trăsurile plenipotenţiarilor austrieci care se îndepărtează. Unii sunt găzduiţi la Campoformio, nu departe de castel. Alţii au ales să locuiască la Udine. Vin însă să negocieze aici, la castelul din Passariano. Nici contele Ludwig de Cobenzl, un diplomat versat, nici marchizul de Gallo, nici generalul conte de Merveldt nu par grăbiţi să încheie pacea. Continuă să analizeze *Preliminariile* semnate la Leoben.

Discută tot felul de nimicuri, îşi etalează eleganţa şi arta de a face conversaţie, ca să treacă timpul mai repede. Îi fac curte, ca nişte aristocraţi manieraţi ce sunt, Joséphinei de Beauharnais. Participă chiar la jocurile de cărţi pe care aceasta le organizează ca să treacă timpul.

Napoleon intră în castel trântind uşile. N-au reuşit să-l păcălească. Toţi aceşti diplomaţi aşteaptă evenimentele din Paris. Speră că, din divergenţele care au loc în interiorul Directoratului, învingători vor ieşi partizanii lui Pichegru, regaliştii, membrii clubului de la Clichy. Iar atunci, adio pace. Monarhia va reveni la Paris.

Imposibil. Care ar mai fi soarta mea ?

Napoleon a acţionat. În rândul soldaţilor armatei din Italia au fost răspândite mii de proclamaţii, de ziare. Iată ce au putut citi :

„Soldaţi, Trebuie să vă dedicaţi trup şi suflet Republicii! Soldaţi, regaliştii, de îndată ce-şi vor face apariţia, vor fi învins. Să declarăm un război necruţător duşmanilor Republicii şi ai Constituţiei anului III."

Este nevoie însă ca stratagema să fie pusă în aplicare cu multă atenţie. Nu trebuie să te expui din cale afară. Napoleon îi repetă lui Lavalette: „Încearcă să te întâlneşti cu toţi şi ai grijă să nu te laşi influenţat de niciun parti-pris; spune-mi adevărul, dar fără nicio umbră de subiectivism."

Cum să poţi alege o strategie, dacă ceaţa nu s-a risipit?

Lavalette explică: Barras şi La Révellière-Lépeaux au cerut ajutorul generalului Hoche şi al armatei sale pentru a organiza o lovitură de stat antiregalistă. Dar generalul, după ce le-a promis tot sprijinul, a dat înapoi din cauza atacurilor şi a intrigilor. Directorii îşi caută alt om.

Nu voi mai fi generalul Vendémiaire.

Iată-l însă pe Augereau, pe care Napoleon îl trimite cu trei milioane la Barras. Trebuie să acţioneze. Napoleon a primit o scrisoare de la acesta la puţin timp după ce a ajuns la Paris: „Promit să salvez Republica de agenţii regelui şi ai bisericii."

Lavalette îl sfătuieşte pe Bonaparte să stea deoparte, să nu-şi compromită gloria de general învingător în represiunile care se pregătesc la Paris.

„Au primit documentele de la D'Antraigues?" întreabă Napoleon.

„Acestea vor fi pretextul pentru a se trece la represiune, şi lovitura de graţie", precizează Lavalette. „Victimele sunt deja stabilite. Se tipăreşte deja în secret confesiunea lui D'Antraigues, care dovedeşte trădarea lui Pichegru. Pe ziduri se pun afişe, în care se denunţă complotul străinului."

Trebuie să aştepte lovitura pe care o va da Augereau, să păstreze distanţa, dar nu şi să rămână inactiv.

Napoleon devine sâcâitor. Îi convoacă la castelul din Passariano pe oamenii cărora le-a încredinţat sarcina de a trimite ziare la Paris şi la Milano, care să ajungă în mâinile cetăţenilor pe care se poate

conta sau ale soldaților. Frunzărește primele numere ale unor ziare precum *Curierul armatei din Italia* sau *Patriotul francez, Franța văzută de Italia* sau *Jurnalul lui Bonaparte și al bărbaților virtuoși*. Se înfurie. Prea moderate! Nu trebuie lăsate fără răspuns atacurile din ziarele regaliste, dar se impune promovarea unor idei simple, cu o mare încărcătură. „Să se vorbească despre mine, despre faptele mele de vitejie", spune Napoleon.

Un șef nu este lăudat niciodată îndeajuns de mult.

Citește cu glas tare o frază din *Curierul*: „Se deplasează cu viteza unui fulger și lovește precum trăsnetul, este pretutindeni și vede tot."

Iată cam ce ar trebui să se scrie. Dictează: „Am văzut regii la picioarele mele, aș fi putut avea cincizeci de milioane în casele de bani, aș fi putut cere și obține orice altceva; dar sunt cetățean francez, sunt trimisul Marii Națiuni și cel dintâi general al ei, știu că posteritatea îmi va face dreptate."

Dacă în ziarele pe care le plătește nu se scriu astfel de adevăruri, cine altcineva le va mai face cunoscute?

Pe piață circulă optzeci de ziare regaliste, exclamă Napoleon, care răspândesc zilnic vorbe injurioase, calomnii.

— Înțeleg că membrii „Clubului de la Clichy" vor să treacă peste cadavrul meu ca să reușească să distrugă Republica. Unii spun: „Nu ne temem de acest Bonaparte, îl avem pe Pichegru." Trebuie să cerem ca acești emigranți să fie arestați, să se pună capăt influenței străinilor. Trebuie să solicităm să se distrugă presele ziarelor vândute Angliei, mai sângeroase decât a fost vreodată Marat.

Când oamenii lui de condei – Jullien, un iacobin, Regnault de Saint-Jean-d'Angély, fost membru al Adunării Constituante, Arnault, un scriitor – au plecat, îl cheamă pe Berthier. Vrea ca, în fiecare dimineață, să i se citească principalele ziare franceze și străine. La Paris, situația este incertă. Trebuie să se acționeze ca la război, nimic să nu fie lăsat la voia întâmplării. Trebuie să ai idei.

Între fiecare dintre frazele sale, se întrerupe. „Națiunea are nevoie de un conducător, un conducător vestit datorită faptelor sale de glorie", spune, „iar nu datorită unor teorii de guvernare, unor

fraze, unor discursuri ideologice, din care francezii nu înțeleg nimic... O Republică de treizeci de milioane de oameni, ce idee! Cu moravurile și cu viciile noastre! Aceasta este o himeră care-i entuziasmează pe francezi, dar care va trece ca atâtea altele. Ei au nevoie de glorie, să-și satisfacă vanitatea; cât privește libertatea, habar n-au ce-nseamnă. Gândiți-vă la armată, de pildă: succesele pe care le-am repurtat, victoriile noastre i-au redat soldatului francez adevărata sa natură. Eu sunt totul pentru el."

Apoi, îl privește îndelung pe Berthier. Nu-i poți spune totul, nici măcar celui care-ți este fidel. Și, totuși, trebuie să sugerezi cumva ce vrei să spui, pentru ca acest om să înțeleagă, să poate face ca ideile să prindă viață.

„Un partid se declară în favoarea Bourbonilor", reia Napoleon. „Nu pot contribui la triumful său. Vreau ca într-o bună zi să diminuez puterea partidului republican, dar nu vreau ca acest lucru să se producă în favoarea fostei dinastii, nu vreau în niciun caz să joc rolul lui Monk[1], cel care restabilește monarhia în Anglia după Cromwell, nu vreau să joc acest rol, dar nu vreau să-l joace nici alții..."

Este „sistemul meu": joc pentru mine.

În 9 septembrie, Napoleon deschide scrisoarea pe care i-o adresează Lavalette, prin curier special. Ideile se învălmășesc.

În 14 septembrie – 18 Fructidor –, la ora trei dimineața, Parisul a fost ocupat militar de trupele lui Augereau. Regaliștii au fost arestați. Barras triumfă. Carnot fuge. Barthélemy, celălalt director, fidel „Clubului din Clichy", a fost prins. Consiliul celor Cinci Sute și Consiliul Bătrânilor au fost epurate. Niște afișe enorme, lipite pe toate zidurile din Paris reproduceau documentele lui D'Antraigues. „Opera mea", spune Napoleon împăturind scrisoarea la loc.

---

[1] George Monck, primul duce de Albemarle, amiral, inițial aliatul lui Oliver Cromwell, dar care, după moartea acestuia a contribuit la reinstaurarea monarhiei, respectiv la urcarea pe tron a regelui catolic Carol al II-lea. (N. tr.)

Napoleon îl trimisese pe Augereau la Paris și dezvăluise trădarea lui Pichegru.

Pichegru este arestat.

Peste câteva zile, un alt curier îl anunță pe Napoleon că generalul Hoche a murit, datorită unei tuberculoze vechi, și că generalul Moreau, suspectat de complicitate cu regaliștii, a fost scos din rândul cadrelor militare.

Așadar, sunt singurul rămas.

Trebuie să-i liniștesc pe acești directori care și-au sporit puterea și care se pot teme acum de generalul acoperit de glorie al cărui nume este aclamat la Paris și pe care-l susțin unele ziare.

Prin urmare, în 10 octombrie, Napoleon se așază la masă și le scrie directorilor: „Vreau să-mi reiau locul printre semeni, după exemplul lui Cincinnatus[1] și să arăt respect magistraților și aversiune regimului militar care a distrus atâtea republici și a dus la pieire mai multe state."

V-ați liniștit, domnilor directori ?

---

[1] Cincinnatus – erou roman care, atunci când patria era în pericol, a fost chemat de Senat să preia comanda trupelor Republicii și care, după ce și-a servit patria și a învins, a refuzat toate onorurile, și-a topit sabia transformând-o în brăzdar pentru plug și s-a întors să-și lucreze pământul, pentru a-și servi mai departe patria prin muncă. (N. tr.)

28

— Eu... începe Napoleon.

Se află în salonul castelului din Passariano, unde îl primește de obicei pe contele de Cobenzl.

Plenipotențiarul de la Viena trebuie să sosească în câteva clipe de la Campoformio, iar Napoleon s-a hotărât să încheie negocierile de pace. Acum, când a fost îndepărtat pericolul unei lovituri de stat regaliste la Paris, toți francezii trebuie să-l considere pe Napoleon omul păcii.

— ...eu n-am niciun fel de ambiții, continuă Napoleon privindu-l pe Berthier, care tocmai i-a citit ziarele pariziene.

Toate îi înalță osanale generalului Bonaparte.

— Sau, dacă am vreuna, continuă, este absolut firească, este una înnăscută, este atât de strâns legată de existența mea, de parcă ar fi sângele care-mi curge prin vine; de parcă ar fi aerul pe care-l respir; ea nu mă îmboldește să mă grăbesc; nu va trebui niciodată să lupt pentru ea sau împotriva ei; nu are de ce să fie mai grăbită decât mine; ea depinde în exclusivitate de împrejurări și de ideile mele în ansamblu.

Ce înseamnă ambiția? Ar prefera să spună energia, dorința de a merge înainte. Unde? Știe că, odată pacea încheiată, va trebui să plece din Italia. Nu poate rămâne în această țară cucerită, care nu este însă a lui și unde ar depinde tot timpul de deciziile autorităților de la Paris. Ar trebui să se întoarcă la Paris, dar ce poziție ar putea ocupa acolo? Să fie unul dintre directori? „Încă nu

e momentul favorabil", şi-a spus adesea. Aşadar, ar trebui să plece undeva mai departe.

S-a dus de câteva ori pe malul Mării Adriatice.

A privit, spre răsărit şi spre sud, coastele acelea tăiate în stâncă care-i amintesc de Corsica şi anunţă deja apropierea de Grecia şi de Orient. Visează, îşi imaginează. Ar avea nevoie numai de câteva ore să ajungă în Insulele Ioniene, care aparţin de acum Franţei. Apoi, dincolo de ele, luându-şi din nou inima în dinţi, după numai câteva zile de drum, ar ajunge în Malta, citadela din inima Mării Mediterane. Şi astfel, dintr-o insulă în alta, ar reuşi să ajungă pe acel continent al cuceritorilor antici care au intrat în oraşele mitice, Alexandria, Ierusalim. Dar, pentru a putea face toate astea, ar trebui să controleze marea, să cotropească Anglia şi s-o îngenuncheze.

„Să distrugem Anglia înseamnă să îngenunchem Europa", îi spune diplomatului Poulssiègue, pe care-l însărcinează cu o misiune de spionaj în Malta. Iar când diplomatul se miră de intenţia lui, Napoleon ridică din umeri. De ce trebuie să explici întotdeauna o intuiţie, un vis?

„Nu peste mult timp", şopteşte el, „ne vom da seama că, pentru a distruge Anglia cu adevărat, trebuie să cucerim Egiptul."

Diplomatul n-a citit, de bună seamă, *Călătorii în Siria şi în Egipt*, ale lui Volney, acel vechi prieten pe care l-a cunoscut cândva, în Corsica.

Napolon rămâne cu ochii aţintiţi spre orizont.

Mai departe.

Mai întâi însă, trebuie să încheiem pacea cu Austria.

Contele de Cobenzl se aşază cu eleganţă, picior peste picior, şi începe să-şi dezvolte argumentele.

Napoleon se plimbă nerăbdător prin salon. Nu poate să-l asculte. Drept cine îl ia acest aristocrat? Drept un oarecare diplomat titrat ce poate fi învârtit pe degete? De zile întregi negocierile bat pasul pe loc.

Napoleon simte că furia pune stăpânire pe el, dar nici nu încearcă s-o oprească. Fierbe ca un vulcan gata să erupă. Uneori prinde bine să-ți dai frâu liber, să nu te abții.

— Imperiul vostru, strigă dintr-o dată, este ca o târfă bătrână obișnuită să fie violată de toată lumea. Uitați că Franța este învingătoare și că voi sunteți învinși. Uitați că aici negociați cu mine, înconjurat de grenadierii mei.

Gesticulează nervos. Răstoarnă măsuța. Serviciul de cafea cade pe jos și se sparge. Napoleon se oprește, vede cum uimirea și teama amestecate cu un soi de ironie îi deformează trăsăturile contelui de Cobenzl.

Fără îndoială că aristocratul îl consideră „un smintit", cum le-a și spus, de altfel, apropiaților săi.

Un smintit? Cel care învinge nu poate fi în niciun caz un smintit.

Peste o săptămână, în 17 octombrie 1797, Cobenzl semnează la Campoformio, în numele Austriei, Tratatul de pace cu Franța, confirmând Preliminariile de la Leoben. Austria cedează Franței, Belgia. Renunță la Lombardia în favoarea Republicii Cisalpine. Franța anexează Insulele Ioniene (Corfu, Zante, Cefalonia), în timp ce Austria primește în schimb Veneția și Terraferma până la Adige.

— Știați că la Paris sunteți considerat „marele pacificator"? întreabă Lavalette la șase zile după ce a plecat din capitală. Oamenii vă aclamă numele. Întoarcerea soției voastre a fost ovaționată precum întoarcerea unei regine. Sunteți aureolat cu gloria generalului învingător și cu cea a cumpătării.

Napoleon ascultă. Tocmai a primit felicitările Directoratului pentru încheierea Tratatului de la Campoformio. Noul ministru al relațiilor externe, Talleyrand, fostul episcop de Autun, pe care Napoleon nu l-a întâlnit niciodată, i-a scris: „Iată deci o pace cu pecetea Bonaparte. Directoratul este mulțumit, opinia publică radiază. Totul este cum nu se poate mai bine. Vom avea probabil parte de ceva vociferări din partea italienilor; dar n-are nicio importanță.

Rămas bun, general Pacificator! Rămas bun, prietenie, admirație, respect, recunoștință: nici nu știu când ar fi potrivit să mă opresc."

„Vociferări din partea italienilor": iată un ministru care nu se prea sinchisește de Veneția cedată austriecilor, iată un om care pare să înțeleagă ce înseamnă politica și diplomația.

— La Paris veți avea parte de o primire triumfală, îl asigură Lavalette. Toată lumea se va înghesui să vă vadă, pe străzile pe care vă veți deplasa.

— Nici vorbă, spune Napoleon, oamenii ar fi la fel de curioși să mă vadă și dacă aș străbate străzile în drum spre eșafod.

Nu este deloc surprins când i se aduce la cunoștință numirea în funcția de comandant-șef al armatei din Anglia, menită să pregătească invazia și nici când un nou mesaj primit a doua zi de la Paris îl însărcinează să reprezinte Republica la Congresul de la Rastadt unde trebuie să se pregătească punerea în aplicare a Tratatului de la Campoformio.

Știe că unii deputați, precum și Reubell dintre directori, nu au fost de acord cu clauzele tratatului. Nu au dat dovadă de realismul lui Talleyrand. Cum să fi respins însă această pace atât de așteptată și întâmpinată cu atâta entuziasm?

— Mă invidiază cu toții, știu foarte bine, spune Napoleon, deși mă lingușesc. Nu-mi vor tulbura însă judecata. S-au grăbit să mă numească general al armatei din Anglia ca să mă îndepărteze din Italia unde sunt mai degrabă suveran decât general. Vor vedea cum stau lucrurile când nu voi mai fi eu acolo.

Pleacă însă fără niciun regret.

Îi convoacă pe ofițerii din Palatul Serbelloni. Îi trece în revistă fără grabă. Fiecare chip îi evocă un moment anume din acești aproape doi ani de lupte. Din primăvara anului 1796, când a preluat comanda unei bande de „tâlhari", până când a reușit să-i transforme într-o armată de grenadieri fideli până la moarte, condusă de niște căpitani și generali îmbrăcați în uniforme strălucitoare, care-l înconjoară plini de admirație în saloanele decorate cu fast, în viața lui a avut loc o revoluție.

Mai ieri, nu era decât generalul Vendémiaire, iar acum iată-l aclamat, sărbătorit, elogiat, „generalul Pacificator".

Se îndepărtează de ofițerii care-l înconjoară. Își amintește de Muiron, care l-a apărat ca un scut viu, care a preferat să moară pentru ca el să trăiască. Muiron și-a dat viața, la fel ca alte câteva mii de tineri soldați, plini de energie, de dorințe și ambiții. Simte că poartă în el toată această moștenire de forță și sânge. Că trăiește prin toți acești morți și pentru ei. Solidar cu ei pentru totdeauna, urmărit de amintirea lor.

— Odată despărțit de armată, spune Napoleon, nu mă va consola decât speranța că ne vom revedea în curând și vom lupta împotriva unor noi pericole. Indiferent unde îi va repartiza guvernul pe soldații armatei din Italia, ei vor fi de-a pururi demnii apărători ai libertății și ai gloriei Franței.

Eu sunt totuna cu Franța.

În noaptea de 17 spre 18 noiembrie 1797, ajunge la Torino.

Ambasadorul Franței Miot de Mélito îl găzduiește câteva zile în reședința sa.

Napoleon nu poate dormi. Se plimbă de-a lungul și de-a latul marelui salon, fără să-l bage în seamă pe Miot, care așteaptă politicos, în tăcere. Napoleon vorbește mai întâi cu sine, în acest moment care este o paranteză între o parte a istoriei sale care se încheie și o alta care începe și pe care e dornic deja s-o exploreze.

— Avocații ăștia de la Paris numiți în Directorat, spune, habar n-au ce înseamnă să conduci, sunt niște minți înguste. Am să văd ce vor să facă la Rastadt. Mă îndoiesc profund că vom reuși să ne înțelegem și să fim de acord mult timp.

Se întrerupe. Pare să descopere într-un târziu prezența lui Miot, apoi, continuând să-l privească, adaugă:

— În ceea ce mă privește, dragă Miot, vă mărturisesc că nu mă mai pot conforma ordinelor altora; am avut ocazia să conduc și n-aș mai putea renunța. Hotărârea mea e luată, dacă nu voi putea fi stăpân, voi pleca din Franța; nu pot să accept ca după ce am făcut atâtea lucruri pentru ea s-o las pe mâna unor avocați...

La ora nouă dimineața, trăsura pleacă din Torino.

Napoleon trece prin Chambéry, Geneva, Berna, Soleure, Basel. Priveşte mulţumea de oameni care-l aclamă şi-şi zăreşte chipul subţire, palid şi obosit, oglindit în geamurile de la trăsură. Dar când trăsura se opreşte, uită de oboseală şi coboară, plin de energie. Lumea se adună în jurul lui. I se cere părerea în multe privinţe. Ia decizii, mănâncă în câteva minute, frugal, pleacă din nou în zori, traversează regiunea Brisgau şi ajunge la porțile orașului Rastadt în seara de 25 noiembrie.

Dă ordin să se oprească trăsura, schimbă echipajul. Trebuie să-i şocheze pe oameni. Intră în oraş într-o trăsură trasă de opt cai şi escortată de treizeci de husari de Veczay, voinici, călare pe niște cai împodobiţi de paradă.

Împreună cu suita lui ocupă o întreagă aripă din palat. Se simte, de îndată, prins în jocul negocierilor între diplomaţi. Nu este stăpânul, ci subordonatul directorului Reubell, care răspunde de diplomaţie în cadrul Directoratului. Nu-i mai are în jurul lui nici pe grenadierii săi fideli, nici curtea de la castelul din Mombello. Se enervează. Odată ce ai fost mare, nu mai poți accepta să redevii un oarecine.

În sala negocierilor, îl întâlneşte pe Axel Fersen, delegatul Suediei, care a fost amantul reginei Maria-Antoaneta. Îl privește cu dispreţ.

— Republica franceză nu va tolera, spune pe un ton tăios, ca nişte oameni binecunoscuţi pentru legăturile lor cu fosta monarhie a Franței să vină să-i sfideze pe miniştrii celui dintâi popor de pe pământ.

Apoi, îi întoarce spatele. Napoleon nu suportă „vorbăria diplomatică".

În ziua de 30 noiembrie, grăbindu-i pe diplomaţi, se implică în schimbarea documentelor ratificate ale tratatului. În 2 decembrie, îl convoacă pe aghiotantul său, Murat, şi-i dă ordin să plece la Paris pentru a-i pregăti venirea ca, în 3 decembrie 1797, să pornească şi el la drum. Face numai un scurt popas, de câteva ore, la Nancy, în 4 decembrie.

Francmasonii din Loja *Saint-Jean-de-Jérusalem*, îl întâmpină și-l sărbătoresc, dar el se mulțumește să le adreseze doar câteva cuvinte. Este absent. Pare să viseze. S-a îmbrăcat în civil, iar în 5 decembrie 1797, la ora cinci seara, ajunge la Paris în poștalion, însoțit de Berthier și de Championnet.

Joséphine trebuie să fie pe drum, undeva în Italia, căci i-a dat ordin să se întoarcă la Paris. Nu vrea să se gândească la ea. Căci asta nu-l face decât să sufere, îi stârnește gelozia.

Parisul pare pustiu. Nu se aud zgomote, nu se văd cortegii.

Se duce acasă, pe strada Chantereine. Numai că strada se numește de acum înainte „strada Victoriei".

Iar liniștea și discreția în loc de urale care să-i preamărească gloria înseamnă alt mijloc de a lua prin surprindere.

Și cum poți conduce oamenii altfel decât uimindu-i?

Partea a șaptea

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Partea a șaptea

Aici totul începe să decadă... Trebuie să plec în Orient

5 decembrie 1797 – 19 mai 1798

29

— Trebuie să-l întâlnesc pe omul acesta chiar mâine, spune Napoleon.

Abia a ajuns la Paris și deja îl însărcinează pe unul dintre aghiotanții săi să ducă un mesaj ministrului Relațiilor externe din cadrul Directoratului, Charles Maurice de Talleyrand-Périgord. Este absolut sigur că Talleyrand îl va primi.

Poți să-ți dai seama de cum poate fi un om fără să-l fi cunoscut personal. Iar Talleyrand, de când a fost numit ministru în iulie 1797, i-a dat de înțeles că este un aliat gata să se pună în slujba lui, pentru a profita la rândul său.

Asta înseamnă, de fapt, o alianță între oamenii cu putere.

Napoleon își amintește de prima scrisoare trimisă de Talleyrand. „Cu adevărat înspăimântat de sarcinile extrem de importante și de primejdioase ce-mi revin, am nevoie de garanția că gloria voastră trebuie să ne procure mijloacele și înlesnirile necesare în cadrul negocierilor", i-a scris acesta în 24 iulie 1797.

Înspăimântat, fostul episcop de Autun? Omul care celebra în 1790 slujba cu ocazia *Fête de la Fédération*[1], omul care a stat câțiva ani în exil, în Statele Unite și în Anglia, așteptând să ia sfârșit teroarea ghilotinei și care, de îndată ce a revenit în Franța, datorită sprijinului lui Barras și a intrigilor femeilor pe care le iubește atât de mult, în special ale doamnei de Staël – fiica lui Necker –, a obținut în cadrul Directoratului funcția de ministru al Afacerilor exter-

[1] Sărbătoarea prilejuită de împlinirea unui an de la căderea Bastiliei. (N. tr.)

ne, este posibil ca acest om să se îndoiască de calitățile sale? Să fim serioși. Pe un om ca el nu-l poate înspăimânta nimic. Scrisoarea lui înseamnă un singur lucru: să ne unim forțele, avem interese comune. Iar ulterior, și alte gesturi i-au confirmat convingerea lui Napoleon.

În ziua de 6 decembrie, ora unsprezece dimineața, când intră în saloanele hotelului Galliffet, de pe strada Bac, Napoleon are încă foarte proaspete în minte aceste lucruri. Talleyrand i-a dat deja de înțeles că suportă cu dificultate tutela Directorilor, și în special, pe cea a lui Reubell, însărcinat cu politica externă. Asta este de ajuns pentru a pune bazele unei înțelegeri fructuoase.

Așadar, acesta este Talleyrand.

Napoleon vede venind spre el un bărbat înalt, palid la față, cu părul pudrat după moda Vechiului Regim, cu nasul cârn. Este spân și surâde ironic. Șchiopătează. Cu greu îți dai seama ce vârstă are.

În salon, bărbații și femeile, invitați să-l vadă pe Napoleon, s-au ridicat. Talleyrand face prezentările cu o oarecare plictiseală în glas. Doamna de Staël. O femeie extravagantă pe care Napoleon n-o prea bagă în seamă. Nu are încredere în această femeie care-l soarbe din priviri, care i-a scris scrisori înflăcărate. Ce fel de femeie este aceea care nu știe să se mulțumească doar cu puterea ei de seducție, care vorbește afectat și își permite gesturi prea îndrăznețe? O femeie care încearcă să-și ascundă urâțenia? Napoleon îi întoarce spatele, îl salută pe navigatorul Bougainville, apoi îl urmează pe Talleyrand în cabinetul său.

Napoleon îl privește cu atenție pe ministru. Este așa cum și-l imagina, are gâtul acoperit de o cravată foarte înaltă, pieptul strâns într-o redingotă largă, are o voce puternică și gravă, este un aristocrat care vede lucrurile de sus, cu priviri fixe, un om realist, care nu se mulțumește cu vorbe goale. Un jucător abil. Dar care nu se ferește să arate în mod deschis că-l admiră pe Napoleon, și că el, ca un frate mai mare, recunoaște că mezinul acoperit de glorie are în mână cărți mai bune. În atitudinea lui, Napoleon intuiește și o anumită detașare, așa încât nu simte la el nici servilism, nici recunoașterea unei așa-zise inferiorități. „Aveți cele mai bune cărți",

pare să spună Talleyrand, „vă susțin în acest joc, fără să renunț însă la nimic."

De astfel de parteneri am nevoie în partida pe care o joc.

— Sunteți nepot al arhiepiscopului de Reims, care îi este fidel lui Ludovic al XVIII-lea, spune Napoleon.

Repetă intenționat „Ludovic al XVIII-lea" – ca un regalist.

— Și eu am un unchi arhidiacon în Corsica, continuă apoi. El m-a crescut. Știți că, în Corsica, să fii arhidiacon este același lucru cu a fi episcop în Franța.

E un mod de a-i sugera că, pe lângă interesele imediate, au o origine similară, ceea ce ar putea constitui o garanție pentru colaborarea lor.

Această primă întâlnire se încheie. Salonul s-a umplut de lume. Toată asistența îl salută pe Napoleon cu respect.

— Cetățeni, spune Napoleon, sunt mișcat de primirea voastră călduroasă. Am făcut tot ce mi-a stat în putință atât în privința războiului, cât și a păcii. Directoratului îi revine sarcina de a ști să se folosească de rezultatele strădaniilor mele, pentru fericirea și prosperitatea Republicii.

Trebuie să fie prudent. În unele ziare, se sugerează deja că aspiră să instaureze o dictatură. Altfel ce ar căuta la Paris? se întreabă unii. Așadar, trebuie să adoarmă vigilența unor astfel de adversari, să nu se arate avid de glorie, să fie pe placul mulțimii și să se poarte ca un cetățean modest, preocupat nu de interesele sale, ci de cele ale Republicii.

Ia masa la Reubell, directorul care s-a opus cel mai vehement clauzelor tratatului de la Campoformio, superiorul și adversarul lui Talleyrand. Aici trebuie să pară modest și dezinteresat.

Însă în ochii opiniei publice, Directoratul este alcătuit din oameni corupți, care rivalizează între ei. Important este deci să nu se compromită alături de unul dintre clanuri și să poată demonstra că nu s-a îmbogățit în război.

Dacă este primit în reședința de pe strada Victoriei, trebuie să pară că se numără printre oamenii de știință, literații, savanții,

membrii ai Institutului Franței, militarii ce vin acolo. Nu trebuie să fie confundat cu oamenii politici. Berthollet, Monge, Laplace, Prony, Bernardin de Saint-Pierre, Desaix sau Berthier: aceşti cetățeni sunt mai presus de orice bănuială. Vorbeşte despre metafizică şi poezie cu Marie-Joseph Chénier, îi face o demonstrație de matematică lui Laplace, fostul său profesor de la şcoala militară.

Pariul este câştigat atunci când Laplace exclamă: „Ne aşteptam să primim orice de la dumneavoastră, mai puțin o lecție de matematică!"

Îi vine o idee: să candideze pentru a fi acceptat la Institut, pe locul lăsat vacant de Carnot. Ziarele scriu imediat despre asta. Napoleon le citeşte în fiecare dimineață. Jurnaliştii se miră: pe general nu pare să-l intereseze decât această candidatură onorabilă, dezinteresată.

În 25 decembrie, Napoleon întruneşte trei sute cinci voturi şi este repartizat în prima clasă a Institutului, „Științe fizice şi matematică", secția „Arte mecanice".

A doua zi, la ora patru şi jumătate după-amiază, ia loc între Monge şi Berthollet ca să asiste la prima ședință a Institutului. Seara, cu ocazia unui dineu, doamna Tallien îl felicită.

Au trecut mai puțin de trei ani şi este aproape de culme. Dar este prea devreme să arate c-o ştie.

Trebuie să pară încă o vreme că este un „nimeni" şi că nu face nimic deosebit.

A învățat să nu se lase îmbătat de succes. Cu ocazia ceremoniei oficiale pe care Directoratul a organizat-o în cinstea lui, la Palatul Luxembourg, nu întoarce capul spre cei care-l aclamă: „Trăiască Bonaparte! Trăiască generalul marii armate!" Străzile din jurul palatului sunt pline de o mulțime entuziastă.

Mulțimea s-a adunat aici pentru mine. Îmi strigă numele.

Pentru că aude oamenii ovaționându-l, îi priveşte cu alți ochi pe cei cinci directori ce poartă pe umeri marea mantie de un roşu deschis spre portocaliu, cu guler înalt alb, cu dantele, cu îmbrăcămintea brodată cu fir auriu, pălăria neagră ridicată într-o parte şi decorată cu un panaş tricolor.

Mulțimea nu lor le strigă numele. Nu pentru ei se trag salve de tun, nu pentru ei a fost înălțat altarul patriei înconjurat de statuile libertății, egalității și fraternității și nu pentru ei intonează corurile Cântecul de întoarcere, *pe versurile lui Chénier și pe muzica lui Mehul, ci pentru mine.*

Însă ei, cei cinci directori, au puterea să organizeze o asemenea ceremonie. Iar puterea este o rețea de complicități, de garanții și garanții suplimentare, o adevărată pânză de păianjen care leagă între ei sute de oameni.

Ei controlează încă această rețea.

Talleyrand rostește discursul. „Mă gândesc la tot ce-a făcut ca să nu supere pe nimeni cu gloria sa", spune Talleyrand întors cu fața spre Napoleon, „la această înclinație antică spre simplitate ce-l caracterizează, la pasiunea sa pentru științele abstracte... Cu toții știm că-i displac profund strălucirea, luxul și fastul, aceste ambiții demne de dispreț ale oamenilor oarecare. N-avem, desigur, niciun motiv a ne teme de ambiția sa, ba chiar sunt convins că va trebui poate să-l solicităm noi, într-o bună zi, ca să-l smulgem din tihna și desfătarea însingurării sale închinate studiului."

Napoleon ascultă, cu chipul impasibil, cu buzele strânse, cu privirile fixe. Talleyrand îi este de folos, fără să fi fost nevoie să se consulte înainte.

Modestia mea trebuie să facă vâlvă.

Napoleon a hotărât să spună doar câteva cuvinte, așa cum se cade unui om care nu vrea să iasă în evidență.

„Pentru a fi liber, poporul francez", începe el, „trebuia să lupte împotriva regilor. Pentru a câștiga o Constituție întemeiată pe dreptate, trebuia să învingă optsprezece secole de prejudecăți. Atunci când fericirea poporului francez va fi consfințită de cele mai bune legi organice, întreaga Europă va deveni liberă."

Este ovaționat. Să fi înțeles mulțimea că țara nu dispune încă de „cele mai bune legi"? Și că el, Napoleon, cunoaște situația? Trebuia să spună acest lucru, cu riscul de a fi imprudent, căci el trebuie să întruchipeze voința de schimbare.

De când a venit la Paris, i se tot pun întrebări. Ce are de gând? Oamenii contează pe el pentru ca în țară să se instaureze în fine

pacea şi să nu mai aibă loc lovituri de stat. Trebuia deci, să dea de înțeles că împărtăşeşte aceste idei.

A doua zi după ceremonie, rămâne acasă, pe strada Victoriei. Bourrienne îl vizitează. Era şi el de față la Palatul Luxembourg.

— O ceremonie extrem de rece, spune el. Toată lumea părea să se controleze şi am observat pe toate figurile mai multă curiozitate decât bucurie sau dovada unei adevărate recunoştințe.

— Le este teamă, explică Napoleon, mă urăsc.

Îi arată o scrisoare primită în acea dimineață, în care i se garantează că se pune la cale un complot împotriva sa, pentru a fi otrăvit.

— Cei care mă aclamă, spune Napoleon, m-ar fi sufocat bucuroşi sub coroanele triumfale.

Prin urmare, este nevoie de prudență. Pentru a rămâne în viață va avea grijă să-şi ascundă gloria şi orgoliul.

Îi cere unui slujitor fidel, fost soldat, să-l însoțească. El este cel care îl serveşte la masă şi îi toarnă vinul.

Sieyès şi François de Neufchâteau, între care s-a aşezat la banchetul oferit în cinstea sa de către cele două adunări, Consiliul Bătrânilor şi Consiliul celor Cinci Sute, se miră de precauțiile pe care şi le-a luat. Fuseseră deja surprinşi de faptul că l-au văzut venind la Paris într-o „trăsură foarte modestă", îmbrăcat în haine civile, dar încălțat în cizme cu pinteni, de parcă ar fi vrut să fie pregătit să poată sări pe cal la nevoie.

Le răspunde surâzând. Se prefac oare că nu ştiu că cei care deranjează sunt ucişi? El ştie! Şi mai ştie că deranjează. Iacobinii îl bănuiesc că vrea să instaureze o dictatură. Directorii se tem că-şi pierd puterea.

Aşadar, chiar la acest banchet somptuos de opt sute de tacâmuri, patru servicii, opt sute de lachei, treizeci şi doi de şefi de sală, cu vin de Cap, de Tokay, cu crapi din Rin şi trufandale de tot felul, servitorul său îi va schimba tacâmul, farfuriile şi paharele, şi-i va oferi ouă fierte moi.

La Talleyrand, în schimb, este cu totul altceva.

În ziua de 3 ianuarie 1798, la ora zece treizeci seara, Napoleon intră în saloanele hotelului Galliffet, unde îl aşteaptă Talleyrand şi aproape cinci sute de invitaţi.

Săptămâni întregi s-a lucrat la decorarea clădirii. Cântăreţi, artişti coregrafi, muzicieni oferă reprezentaţii pe estradele ridicate în mijlocul saloanelor. Peste tot sunt arbuşti, iar pe pereţi cópii care reproduc capodoperele pe care Bonaparte le-a cucerit în Italia. În curţi, nişte soldaţi şi-au ridicat corturile. Scările şi saloanele sunt parfumate cu ambră. Femeile, îmbrăcate după moda romană sau greacă, învăluite în muselină, mătase şi crep, au fost alese de Talleyrand personal, pentru eleganţa şi frumuseţea lor.

Napoleon o priveşte pe Joséphine, nepăsătoare, surâzătoare, cu o diademă de camee în păr. Este una dintre cele mai frumoase femei. Şi este a lui.

Are ce şi-a dorit. Acest triumf, aceste femei şi aceşti bărbaţi puternici care-l înconjoară.

Dar rămâne rezervat. A preferat să nu poarte uniforma, ci o redingotă neagră, încheiată până la gât.

Îl ia de braţ pe scriitorul Arnault. Intră în sala de bal unde se dansează vals. Se dansează şi pe o muzică nouă, „un contradans" botezat *la Bonaparte.*

Deşi este eroul acestei sărbători, cu toate astea pare nervos. Se apleacă spre Arnault. Să fie îndepărtate persoanele inoportune, îi spune. Nu poate vorbi deschis. Se pare însă că nu el este suveranul la balul oferit de Talleyrand şi dat în onoarea lui. Îi zăreşte printre invitaţi pe trei dintre directori. Iată culmea puterii. Acest gând îl chinuieşte. Sărbătoarea sună fals, îl deranjează. Prea multă curiozitate în jurul lui şi nu îndeajuns de mult respect. Însă adevăratul respect se obţine doar atunci când ai în mână toată puterea.

Arnault, care a fost alungat de lângă Napoleon de mulţime, revine însoţit de o femeie pe care acesta o recunoaşte imediat.

— Doamna de Staël, spune Arnault, vrea să v-o prezint, căci dânsa pretinde că are nevoie şi de o altă recomandare decât numele său bine cunoscut. Permiteţi-mi, generale, să mă supun voinţei domniei sale.

Se creează un cerc în jurul lor. Napoleon o priveşte pe femeia corpolentă, care vorbeşte cu emfază, îi face complimente, îi pune întrebări. Simte cum dispreţul şi furia pun stăpânire pe el. Nu este genul de bărbat care să se lase dominat de o femeie pe care nu o doreşte. Îl deranjează nu numai urâţenia ei, ci şi înfumurarea. Se spune că scrie, pretinde că are idei politice. Ea!

— Generale, ce femeie vă place cel mai mult?

— Soţia mea.

— Fireşte, dar care este femeia pe care o stimaţi cel mai mult?

Probabil că se aştepta ca el să răspundă: o femeie care gândeşte, care este preocupată de problemele guvernării, care scrie... Cu cine-şi imaginează că stă de vorbă? Cu un palavragiu care frecventează saloanele literare?

— Pe cea care ştie cel mai bine să se ocupe de familia ei, răspunde.

— E de la sine înţeles. Dar, totuşi, care ar fi după părerea dumneavoastră cea dintâi dintre femei?

— Cea care face cei mai mulţi copii, doamnă.

Îi întoarce spatele şi se îndreaptă spre sala banchetului, înconjurată de un gard viu de mirt, dafin şi măslini. Se intonează *Le Chant du départ*, „Cântecul de plecare". Numai femeile se aşază. Talleyrand se găseşte în spatele fotoliului pe care stă Joséphine. Napoleon l-a luat de braţ pe ambasadorul Turciei, Esseid Ali.

Apoi, artistul Lays îi dedică Joséphinei un cuplet care este bisat:

Scumpă soaţă
A soldatului, a eroului învingător
Tu ce-ai pus pe-a lui inimă stăpânire
Doar tu şi patria,
Plăteşte dară sfânta datorie
Ce-o are un popor măreţ faţă de apărătorul său,
Ocrotindu-i fericirea
Onorezi datoria Franţei.

Napoleon îl priveşte pe Talleyrand care stă aplecat peste umărul soţiei sale.

Omul acesta, un maestru al tactului, al diplomației, poate fi, prin urmare, un aliat important.

Dar Talleyrand nu deține puterea. Nu este decât un protejat al lui Barras și subordonatul lui Reubell, care îl tratează pe Napoleon cu sarcasm și dispreț.

Pe acești oameni trebuie să-i câștige de partea lui, cu orice preț, fără a accepta însă să fie confundat cu ei.

Bonaparte se duce la Palatul Luxembourg, unde se află ei. Lucrează la proiectul care vizează invadarea teritoriului Angliei. Nu este el generalul-șef al armatei însărcinat cu această misiune?

Stă în picioare, în fața directorului. Vorbește despre dificultățile unei astfel de acțiuni. A dat ordin să fie pregătit armamentul naval de la Brest. S-a întâlnit cu Wolf-Tone, patriotul irlandez. Am putea avea în vedere, explică el, o debarcare în Irlanda și am provoca astfel o revoltă împotriva invadatorului englez.

Își dă seama că, încetul cu încetul, îi convinge și pe cei care, până nu de mult, nu erau de acord cu această soluție. Efortul lui dă roade.

La începutul lunii ianuarie, este convocat de urgență. La Roma s-au produs evenimente grave. Locuitorii Romei, îndoctrinați de preoți, au atacat trupele franceze. Generalul Duphot a fost asasinat. Ambasadorul Joseph Bonaparte a fost obligat să părăsească Roma.

Napoleon dă ordine, îi scrie generalului Berthier care l-a înlocuit la comanda armatei din Italia.

Însă, chiar și în aceste împrejurări dramatice, adeseori surprinde în privirile celor din jur reticențe politice. Atunci se apără. Îi îndepărtează pe generalii pe care-i consideră rivalii săi, Bernadotte și fostul său subordonat, Augereau, care a scris că Bonaparte este „un încurcă-lume ambițios și asasin". Exemplare din scrisoarea acestuia au circulat printre deputați. Iar Napoleon știe acest lucru.

Furia a pus stăpânire pe el. A mototolit copia scrisorii. Trebuie să fii tot timpul cu băgare de seamă.

În 18 ianuarie, Talleyrand cere să-l vadă pe Napoleon.

Napoleon se duce la hotelul Galliffet. Talleyrand îl întâmpină cu o demonstraţie de admiraţie mai insistentă ca de obicei. Trăncăneşte puţin despre tot felul de lucruri, apoi îi dezvăluie, în fine, motivul întâlnirii. În 21 ianuarie urmează să se comemoreze, în vechea Biserică Saint-Sulpice, cinci ani de la executarea regelui Ludovic al XVI-lea. Iar directorii doresc ca Napoleon să asiste la ceremonie.

Talleyrand surâde şi tace. Napoleon se uită în ochii lui.

— Nu deţin nicio funcţie publică, spune. Prezenţa mea n-ar avea nicio noimă.

Este limpede că i se întinde o cursă. De săptămâni întregi se străduieşte să fie mai presus de taberele care se înfruntă, iar acum vor să-l constrângă să aleagă.

Acum trei zile, când, într-una dintre cele mai renumite cafenele din Paris, *Café Garchy*, situată în apropiere de Palatului Regal, a avut loc o altercaţie între nişte foşti emigranţi regalişti şi nişte iacobini, care s-a soldat cu un mort şi mai mulţi răniţi, el a protestat vehement, a fost indignat şi a spus că s-a recurs la acţiuni de vandalism, furt, masacrarea unor nevinovaţi, pretinzându-se că a fost vorba de acţiuni ale iacobinilor. A acuzat chiar poliţia de a fi organizat această „crimă atroce", această „acţiune a unor ucigaşi plătiţi". El militează în favoarea ordinii şi pentru încheierea violenţelor. Trebuie să ia sfârşit controversele de până acum dintre iacobini şi emigranţi şi cei mai buni să conducă. Ceea ce a reuşit să facă el în republicile italiene.

Iată ce-i atrage pe oameni când vine vorba de persoana lui: el este omul care va restabili pacea civilă. Iar directorii vor să-l implice în comemorarea morţii lui Ludovic al XVI-lea!

Talleyrand insistă.

— Este o sărbătoare a canibalilor, spune brusc Napoleon. O cumplită mascaradă.

Se calmează la fel de repede cum s-a enervat.

— Nu pretind că ar fi cazul să discutăm dacă judecarea lui Ludovic al XVI-lea a fost utilă sau nocivă, spune. A fost un incident nefericit.

Sărbătorile naţionale, mai adaugă, trebuie să celebreze victorii. Nu ne plângem decât victimele căzute pe câmpul de luptă.

O vreme tac amândoi, după care, Talleyrand îi spune, cu o voce blajină, că legea guvernează ţara. Iar legea prevede această comemorare. Influenţa pe care o are generalul Bonaparte asupra opiniei publice este atât de mare încât el trebuie să participe la ceremonie. Directorii care i-au cerut acest lucru ar fi contrariaţi de absenţa sa şi ar considera că a ales să conteste Republica.

— E oare momentul pentru aşa ceva? întreabă Talleyrand.

Se întrerupe, apoi adaugă că Napoleon ar putea participa la ceremonia de la Saint-Sulpice în haine civile, alături de colegii săi de la Institut.

— Aşa am salva aparenţele, şopteşte Talleyrand.

Napoleon nu răspunde dar, în ziua de 21 ianuarie 1798, face parte din cortegiu. Ascultă discursul lui Barras, care jură „să urască regalitatea şi anarhia". Apoi corul cântă le *Serment républicain*, „Jurământul republican", muzica de Gossec şi versurile de Chénier:

Dacă vreun uzurpator vrea să aservească Franţa
Să ne cunoască pe dată răzbunarea
Să piară lovit de spadă; iar membrele-i însângerate
Să-i fie aruncate pe câmp, să fie hrană pentru vulturi.

Şi, în fine, se citeşte o odă a lui Lebrun-Pindare:

Dacă mai există unii care vor un stăpân
Într-o lume stăpânită de regi
Ducă-se să cerşească să fie puşi în lanţuri
Căci nu sunt demni să-i considerăm francezi.

La sfârşitul ceremoniei, mulţimea adunată, care ignoră Directoratul, aşteaptă. Napoleon ezită să dea ochii cu ea. Vrea să se îndepărteze, dar l-au văzut şi strigă: „Trăiască Bonaparte! Trăiască generalul armatei din Italia!"

Îi vine greu să plece de acolo.

Oamenii aceştia, orice ar cânta, vor un conducător.

Poate că a venit momentul să acţionez.

Este ca un leu în cuşcă în palatul său de pe strada Victoriei. Nu mai vorbeşte nici cu Joséphine, care-l priveşte şi încearcă să se apropie de el.

Trebuie să-l întâlnească pe Barras care, în acest moment, conduce Directoratul. Barras este un adept al ordinii. Ar fi bine să înţeleagă necesitatea reformării instituţiilor. Că trebuie să terminăm cu acest guvern alcătuit din cinci directori, neputincios prin natura sa. Napoleon se gândeşte. În Italia, a redactat constituţii pentru republicile pe care le-a creat. Dacă ar deveni director, ar putea, împreună cu Barras, să-i alunge pe ceilalţi trei membri şi să instaureze o putere executivă eficace.

Barras îl primeşte în Palatul Luxembourg, cu mare pompă, pentru că s-a obişnuit cu luxul şi iubeşte fastul. Este gras. Vorbeşte încet, de parcă l-ar obosi îngrozitor fiecare cuvânt pe care îl pronunţă.

Acest om, căzut pradă plăcerilor, cunoscător rafinat al gastronomiei şi gurmand în egală măsură, petrecăreţ, despre care se spune că-i plac toate viciile, mai este oare în stare să facă ceva?

Napoleon ezită să vorbească, apoi, dintr-o dată, începe:

— Regimul dictatorial, spune, nu poate dura. A fost vătămat definitiv după lovitura de stat din 18 Fructidor. Majoritatea naţiunii, iacobini şi regalişti, îl respinge.

Se întrerupe, apoi, fără a-l slăbi nicio clipă din ochi pe Barras, spune, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Trebuie să facem în aşa fel încât învingătorul Italiei şi Pacificatorul să fie eligibil, prin derogare. Apoi, odată ajuns la putere, totul va depinde de noi doi, îi vom putea înlătura pe directori. Vom putea instaura astfel o putere a ordinii şi toleranţei, momentul fiind propice.

Napoleon se apropie. Barras stă aşezat. N-a făcut nicio mişcare.

— Opinia publică este favorabilă, continuă Napoleon, dar bunăvoinţa populară se aseamănă cu o furtună, trece repede.

Barras se ridică brusc. Transpiră. Își roteşte ochii, vorbeşte cu o voce tunătoare.

— Este imposibil ce-mi propui. Dacă Bonaparte ar fi ales de consilii, membru al Directoratului, acest lucru ar constitui o încălcare a Constituției. Directoratul ar respinge un asemenea decret.

Ridică tonul şi mai mult.

— Vrei să schimbi Constituția, spune el, nu vei reuşi şi te vei distruge doar pe tine. Sieyès te-a manipulat prin sfaturi perfide, nu vă văd bine pe niciunul dintre voi.

Napoleon se găseşte din nou singur, față în față cu destinul său.

Nu poți avea încredere decât în tine însuți.

Conta pe Barras. Însă acesta preferă ca situația din țară să se degradeze decât să-şi asume vreun risc. Ce-i de făcut? Pe cine să contez? Momentul încă nu pare favorabil pentru a acționa. Dacă acționează, riscă să le facă un serviciu iacobinilor, care-l suspectează şi se vor debarasa de el sau ar putea favoriza o contrarevoluție, pe care n-ar vrea s-o vadă izbândind. Şi, de altfel, țara ar refuza ambele ipoteze. Şi încă nu e momentul potrivit să propună o a treia variantă, cea pe care voia s-o pună în practică împreună cu Barras. Singur nu poate face nimic, nu încă.

În zilele următoare a stat închis în casă, supărat.

Ca şi altădată, se gândeşte să plece undeva.

În ziua de 29 ianuarie, un curier îi aduce un memoriu pe care Talleyrand l-a prezentat în urmă cu două zile Directoratului. Este un text lung, în care ministrul Relațiilor externe preconizează ocuparea Egiptului. „Egiptul, pe care natura l-a amplasat atât de aproape de noi“, scrie Talleyrand, „ne oferă avantajele sale imense în ceea ce priveşte raporturile comerciale, fie cu India, fie cu alte țări. Egiptul nu înseamnă nimic pentru Turcia, care nu are alura unei autorități.“

Napoleon reciteşte textul de mai multe ori pe parcursul zilei. De câte ori n-a visat la Egipt, cu ani în urmă, în Corsica, pe când

îl asculta pe Volney vorbindu-i despre călătoriile sale de-a lungul Nilului şi s-a gândit din nou la el, cu doar câteva săptămâni în urmă, la Passariano, aşa încât acest memoriu i se pare cunoscut.

Spre seară, când vine Bourienne, Napoleon îl duce imediat în salonul cel mic, departe de Joséphine.

— Nu vreau să mai rămân aici, îi spune cu o voce iritată. Nu pot face nimic. Directorii nu vor să audă de nimic. E limpede că, dacă rămân, în scurt timp, voi pierde tot ce-am câştigat. Aici totul începe să decadă, să-şi piardă valoarea, gloria de care m-am bucurat a fost deja dată uitării, Europa este prea mică să-mi mai poată oferi ceva. Trebuie să plec în Orient, acolo poate fi cucerită adevărata glorie. Şi totuşi, înainte de asta, vreau să străbat ţărmurile, să văd cu ochii mei ce s-ar putea face. Vă voi lua cu mine pe voi, Lannes şi Sukowsky. Dacă reuşita unei descinderi în Anglia mi se va părea îndoielnică, şi mi-e teamă că aşa va fi, armata Angliei va deveni armata Orientului, şi plec în Egipt.

30

Napoleon se află la capătul digului Portului Anvers. Burnițează și s-a făcut frig. A trecut mai mult de o săptămână de când merge din port în port, de la Étaples la Boulogne și Calais, de la Dunkerque la Ostende. Vrea ca în seara aceasta să ajungă la Bruxelles, apoi să plece din nou cu poștalionul prin Givet, Lille și Saint-Quentin și să revină la Paris în jurul zilei de 20 februarie 1798.

Urmărește cu privirea cum se retrage apa mării. Totul este gri, cerul, orizontul, valurile, nisipul, blocurile de piatră ale digului. Totul îi este străin aici. Nu poate regăsi nici culorile pe care le știe de atâta vreme, nici recifele, nici marea de acasă. Dar nu acesta pare a fi lucrul cel mai important. Nimic nu-l mulțumește din ceea ce a văzut. Cum să invadezi Anglia cu doar câteva vase, chiar bărci uneori, când ar fi nevoie de sute ca să poți face asta?

Se apropie de un grup de marinari. Îi privește pe oameni, dar nu le pricepe limba. La Boulogne și Dunkerque a înțeles perfect ceea ce i-au spus alți marinari. Vasele englezești patrulează de-a lungul țărmurilor. Sunt multe, fregate, avizouri, bricuri. Unele au peste patruzeci de tunuri.

Marinarii i-au vorbit deschis micului general, care li s-a prezentat sub numele de generalul Lasne.

Napoleon privește pentru ultima oară orizontul. De ajuns! Se urcă înapoi în trăsură. Bourienne îl întreabă. Este mulțumit generalul de ceea ce a văzut? Apoi, Bourienne adaugă că forțele navale puse la dispoziția armatei Angliei i se par absolut insuficiente.

Ce-şi închipuie el? Că eu n-am văzut asta?

— Este o acţiune prea primejdioasă, răspunde Napoleon pe un ton iritat. Nu vreau să risc astfel soarta măreţei Franţe.

Seara, la Bruxelles, la teatru, este recunoscut, dar atitudinea sa sumbră îi îndepărtează pe inoportuni. În drum spre Paris, rămâne la fel de serios.

Trebuie, deci, să renunţe la gândul de a invada Anglia şi să plece din Franţa, să se angajeze în aventura egipteană la care visează de atâta vreme, unde îl pândesc pretutindeni nenumărate pericole şi care pare plină de incertitudini. Nu are însă de ales!

Se întoarce spre Bourienne:

— Cu oamenii aceştia nu pot face nimic, spune. Directorii nu înţeleg nimic despre ceea ce este măreţ. Îi depăşeşte. Nu au nicio putere de execuţie. Am avea nevoie de o flotilă pentru expediţie, iar englezii au deja mai multe vase decât noi. Pregătirile absolut necesare pentru a reuşi sunt peste puterile noastre. Trebuie să revenim la proiectele legate de Orient, acolo avem posibilitatea să obţinem rezultate cu adevărat importante.

Devine din nou foarte tăcut.

Este supărat pe Barras, pe acest petrecăreţ şi acest laş care a refuzat să-l ajute să intre în cercul suprem al puterii, din cauza asta fiind constrâns să aleagă Egiptul. Căci nu poate rămâne la Paris, să aştepte acolo ca gloria lui să piară pentru totdeauna.

Aşadar Orientul, Egiptul.

Odată ce ai luat o hotărâre, nu trebuie să te mai abaţi de la ea şi faci tot posibilul s-o pui în practică. Se întâlneşte cu directorii, cu Talleyrand, care tocmai a redactat un raport despre expediţia vizată. Dar să comanzi înseamnă să nu laşi în grija nimănui problema organizării.

Îi dictează corespondenţa lui Berthier. Trupele fidele din armata Italiei se vor aduna la Genova, pregătite de îmbarcare. Solicită să fie primit de Directorat. Îi priveşte cu dispreţ şi cu iritare, deşi nu

arată, pe cei cinci membri. Au decis să-l îndepărteze din Franța. Se supune, dar vor fi obligați să țină cont și de voința lui.

Vrea să i se pună la dispoziție douăzeci și cinci de mii de infanteriști, trei mii de cavaleriști – fără cai, vom găsi la fața locului. Vrea o sută de piese de artilerie, o sută de cartușe de om, și între opt și nouă milioane pentru cheltuieli.

În timp ce-l ascultă, directorii par tot mai șocați. Și asta nu e încă tot.

— Vreau să am puteri nelimitate, guvernul să-mi dea libertate deplină în privința acțiunilor ce trebuie întreprinse în Malta, Egipt și în Siria, la Constantinopol și în Indii.

Observă că Barras și Reubell sunt tot mai schimbați la față, iar pe chipurile lor se pot citi neîncredere și teamă totodată.

Vor accepta însă să-mi dea tot ce le cer, pentru că vor să mă trimită cât mai departe de Franța. Le este teamă.

— Vreau să am capacitatea să-mi numesc oamenii în toate funcțiile, chiar să-mi aleg succesorul, continuă Napoleon. Vreau să fiu învestit cu toată puterea necesară, garantată prin toate mijloacele necesare, pentru a putea trata cu Poarta, Rusia, diferitele puteri din India și regențele din Africa.

Mă consideră un om periculos, ciudat, poate chiar nebun. Vor să scape de mine.

Napoleon păstrează câteva clipe tăcerea, apoi adaugă:

— Vreau să mă pot întoarce în țară când și cum vreau.

Se uită unii la alții. Mă și văd întorcându-mă la Paris, cu fruntea acoperită de laurii unei glorii mult mai răsunătoare decât cea dobândită în Italia. Sunt aproape siguri însă că am foarte puține șanse să mă întorc!

Își pleacă frunțile ca să-și ascundă speranța. Acceptă tot ce le cer.

Pariez totul pe o singură carte... Cea mai riscantă mișcare din viața mea.

Pe ce alt drum aș putea s-o apuc? Viața mea este astfel croită încât, în momentele cruciale, nu pot alege decât sau să-mi fiu fidel mie în-

sumi, să accept provocarea, sau să mă reneg și să nu mai fiu eu însumi și să devin un oarecare, la fel ca ei.

Numai că acum ei dețin puterea. Ei își impun încă deciziile.

Când trebuie să chibzuiască lucrurile, Napoleon devine furios. Bombăne, se întrerupe atunci când întocmește listele de nume, de ofițeri, de învățați pe care vrea să-i ia cu el în expediție. Căci această expediție trebuie să uluiască Parisul. El nu va fi acum doar războinicul și pacificatorul, ci și cel care scoate la lumină o civilizație uitată și măreață, cea din ținuturile unde au trăit faraonii și și-au încrucișat drumurile Herodot și Alexandru cel Mare, Caesar și Pompei.

Când se gândește la aceste nume, începe să viseze din nou, iar furia dispare. Se înflăcărează:

— Am să colonizez această țară, spune. Am să aduc aici artiști, muncitori de tot felul, femei, actori. Îmi sunt de ajuns șase ani, dacă totul merge bine, să ajung în India... Vreau să străbat Asia Mică în chip de eliberator, să ajung triumfător în capitala bătrânului continent, să-i alung de la Constantinopol pe descendenții lui Mahomed și să mă așez pe tronul lui.

— Șase ani, șoptește Bourienne care îl ascultă fascinat.

— Șase ani, Bourienne, sau doar câteva luni, totul depinde de evoluția evenimentelor.

Se încruntă. Ce se va întâmpla la Paris cât timp el va fi îndepărtat din orașul unde este în joc destinul său?

— Da, șoptește, am încercat tot posibilul. Nu mă vor aici.

Începe din nou să se plimbe prin încăpere, călcând apăsat pe pardoseala salonului reședinței sale de pe strada Victoriei.

— Ar trebui să-i înlătur de la putere, continuă cu o voce convingătoare, și să mă urc pe tron. Dar este prea devreme pentru asta. Nobilii nu ar fi niciodată de acord să mă sprijine. Am sondat terenul. Este prea devreme, nu a sosit încă momentul potrivit. Voi fi singur, Bourienne. Trebuie să-i uimesc pe acești oameni.

Stabilește data plecării în primele zile ale lunii mai 1798, de la Toulon, unde se adună vasele venite din toate porturile Mării Mediterane sub control francez, de la Trieste la Genova și la Nisa.

Ziarele anunță în ziua de 25 aprilie că „generalul Bonaparte a părăsit Parisul pe 3 Floréal[1] – 22 aprilie – la miezul nopții după ce și-a luat rămas bun de la directori, la ora trei, și a luat masa la directorul Barras, împreună cu care a asistat la reprezentația piesei *Macbeth* la teatrul Feydeau".

Dacă Napoleon s-a prezentat în fața directorilor în 23 aprilie, n-a făcut asta ca să-și ia rămas bun, ci dimpotrivă, ca să pună din nou în discuție problema plecării sale.

În ajun, în timp ce supraveghea ultimele pregătiri pentru plecarea în expediție, un curier venit de la Viena s-a prezentat pe strada Victoriei. Mesajul este scurt: reședința generalului Bernadotte, din capitala imperiului austriac, a fost invadată și devastată de mulțime. Membrii ambasadei Franței au fost siliți să se apere, iar Bernadotte a părăsit Viena.

Reîncepe războiul cu Austria? Acest eveniment va fi pretextul folosit pentru a se acționa?

Napoleon a analizat situația toată noaptea. Se poate prezenta în fața directorilor drept omul capabil să împiedice reluarea ostilităților. Se poate duce la Rastadt, să reia legătura cu contele de Cobenzl, și să revină la Paris după ce a consolidat pacea. Mai bine la Rastadt decât în Egipt!

Trimite mesaje în Italia. Să nu se îmbarce trupele la Genova, să se aștepte până la noi ordine.

Se prezintă în fața directorilor. Aceștia îl ascultă pe Napoleon, care garantează că, dacă va fi trimis la Rastadt cu puteri depline, va rezolva incidentul. Talleyrand îl susține. Napoleon insistă.

Poate că asta este șansa pe care o așteaptă. Poate că ar trebui mai degrabă să riște totul decât să plece. Poate ar trebui să-i înlăture pe directori și să preia acum puterea.

În 28 aprilie, Barras se duce pe strada Victoriei.

Napoleon îl privește pe acest om, despre care și-a făcut deja o părere, în timp ce îi face complimente Joséphinei, iar apoi îl vede

[1] A opta lună din Calendarul republican francez. (N. red.)

venind spre el şi-l aude şoptindu-i că Directoratul doreşte ca el să plece neîntârziat în Egipt. Că nu se mai pune problema unei misiuni la Rastadt.

Prin urmare, asta este alegerea lor.

Napoleon mai stă câteva ore pe gânduri, apoi se decide. Va pleca. Telegraful transmite ordinele. Curierii pleacă cu mesajele. Şi întreaga maşinărie a expediţiei se pune în mişcare.

În ziua de 5 mai, Napoleon îi anunţă pe apropiaţii săi că va pleca din Paris şi se va îndrepta spre Egipt. Este pregătită deja trăsura mare, închisă, acoperită cu un fel de prelată, ce apără bagajele. Cu ea vor călători Marmont, Bourienne, Duroc şi Lavalette.

Joséphine se apropie de el. Napoleon o priveşte fără să spună nimic. Îl însoţeşte şi ea în călătorie, îi spune.

Arnault intră în salon, furios.

— Directoratul vrea să vă îndepărteze. Franţa vrea să vă păstreze, îi spune lui Napoleon. Parizienii vă reproşează faptul că v-aţi resemnat. Strigă mai tare ca oricând lozinci împotriva guvernului. Nu vă temeţi că până la urmă vor striga şi împotriva voastră?

Ce poate fi mai schimbător, mai imprevizibil, mai puţin demn de încredere decât o mulţime?

— Parizienii, răspunde Napoleon, strigă, dar n-ar acţiona. Sunt nemulţumiţi, dar nu sunt nefericiţi.

Surâde, face câţiva paşi.

— Dacă aş sări pe cal, continuă, nimeni nu m-ar urma.

Apoi, adaugă pe un ton autoritar:

— Mâine vom pleca.

La ora trei, în dimineaţa zilei de 6 mai 1798, se pleacă din Paris. Pe drum, mai tot timpul plouă cu găleata.

În trăsură, toată lumea tace. Din cauza zdruncinăturilor, ocupanţii trăsurii se lovesc unii de alţii. Joséphine doarme. Napoleon stă cu ochii deschişi, nu pare să aibă nevoie de somn.

Viaţa lui merge înainte, nimeni n-o mai poate opri.

Un şoc violent zguduie trăsura pe o scurtătură spre Roquevaire. Au luat-o pe acest drum, ca să evite Marsilia, să ajungă mai repede la Toulon.

Prelata trăsurii s-a agăţat de ramura unui arbore. Toată lumea coboară. Se cercetează locul. Napoleon face câţiva paşi: vede în faţa lui un pod prăbuşit pe care furtuna l-a aruncat într-o prăpastie adâncă.

— Iată mâna destinului, spune Marmont arătând ramura copacului.

Dacă nu era ea, trăsura se zdrobea de stânci.

Napoleon urcă din nou în trăsură.

— La drum, repede, strigă.

Trebuie să meargă, fără să ezite, până la capătul acestui nou drum.

A venit din nou vremea să acţioneze.

În 10 mai, la Toulon, recunoaşte marea de un albastru intens, soarele arzător şi pânzele albe care se profilează pe un cer atât de luminos încât te orbeşte.

De la fereastra sa, din hotel *de la Marine*, priveşte entuziasmat acest peisaj, orizontul dincolo de care îşi imaginează pământul Egiptului, care a gemut sub picioarele atâtor cuceritori de la începuturile istoriei.

Va păşi şi el pe urmele lor. Îşi îmbracă uniforma şi pleacă să inspecteze flota.

De fiecare dată când ambarcaţiunea sa se apropie de un vas, de pe acesta se trag două salve de tun, în semn de salut.

Este generalul-şef al acestei *armada*, el, cel care, cu cinci ani în urmă, nu era decât un tânăr căpitan necunoscut, el care mai păstrează încă pe piele urmele râiei pe care a contractat-o la Toulon.

Seara, oraşul este iluminat în onoarea sa. Joséphine se află lângă el. Se simte puternic.

A doua zi, trece trupele în revistă. În faţa oamenilor aliniaţi, sub cerul acesta care-i aparţine, învăluit de miresmele mării, ale pinilor şi măslinilor, care-i sunt atât de familiare, îşi regăseşte

energia şi vioiciunea pe care de mai bine de o lună le ţinea în frâu la Paris, în acest oraş al manevrelor şi al uneltirilor ascunse.

Aici, în plină acţiune, faţă în faţă cu marea, totul este mai simplu. Limpede precum lumina copilăriei sale.

— Ofiţeri şi soldaţi, spune, sunt doi ani de când vă conduc. La începuturi, mărşăluiaţi prin mlaştinile rivierei italiene, în cea mai cumplită mizerie, luptându-vă cu lipsurile, sacrificând totul ca să puteţi supravieţui: v-am promis că voi pune capăt acestor neplăceri şi v-am condus în Italia. Acolo, aţi avut parte de tot ce-aţi dorit. Mi-am ţinut cuvântul sau nu?

Vocile la unison ce-l aprobă, care vin spre el ca un val uriaş, acel „da" ce izbucneşte din pieptul soldaţilor îl tulbură. Iată ce înseamnă să trăieşti.

— Ei bine, continuă, aflaţi că nu aţi făcut încă îndeajuns de multe pentru patrie, iar patria nu a făcut încă îndeajuns de multe pentru voi. Vă voi duce într-o ţară unde, prin faptele voastre eroice viitoare, îi veţi întrece pe cei care îi uimesc astăzi pe admiratorii voştri şi veţi face patriei serviciile pe care este îndreptăţită să le aştepte de la o armată de neînvins. Promit...

Se întrerupe câteva clipe şi aşteaptă să se facă linişte.

— Îi promit fiecărui soldat că la întoarcerea din această expediţie, va avea cu ce să-şi cumpere şase pogoane de pământ...

Fanfara cântă. Soldaţii strigă: „Trăiască Republica nemuritoare!"

La ora cinci dimineaţa, în ziua de 19 mai, Napoleon se află la pupa ambarcaţiunii care se îndepărtează de chei. Joséphine îi face semne cu mâna. O priveşte mult timp. Să fi vrut oare cu adevărat să se îmbarce cu el, aşa cum i-a dat de înţeles, sau n-a fost vorba decât de o propunere făcută într-o doară, pentru că oricum ştia că el o va refuza? Mai bine să nu ştie adevărul. Vrea să plece cu iluzia că ea-şi dorea să rămână lângă el.

Întoarce privirile spre larg. Rada se vede plină de vase. O sută optzeci de nave aşteaptă să se pregătească de drum la ora

șase. Ancorat la câteva ancabluri, *Orient*, vasul amiral, arată ca o fortăreață cu trei etaje, fiecare înarmat cu patruzeci de tunuri.

Napoleon urcă la bord și se duce de îndată pe pasarelă. Comandantul Casabianca dă ordin vaselor să întindă pânzele. Marea este brăzdată de valuri scurte. Cele treisprezece vase de linie deschid drumul, cu vântul din față, urmează vasele de transport, înconjurate de fregate, de avizo[1] și de bricuri.

Unele dintre vasele cu încărcătură prea mare se lovesc de fundul mării. Când *Orient* se pune în mișcare, atinge și el fundul, se înclină, apoi se eliberează și pornește la drum.

Napoleon n-a făcut nicio mișcare. Stă câteva ore pe punte, în timp ce vasele ajung în larg.

El este destinul acestor treizeci și patru de mii de oameni.

El a ales diviziile, generalii, tunurile. S-a ocupat personal de alcătuirea Comisiei *Artelor și Științelor*, căci a ținut neapărat ca aceasta să însoțească armata.

Ca să reușești, trebuie să încerci să prevezi totul.

Se întoarce spre Marmont care stă nu departe de el.

— Îmi măsor visurile cu compasul rațiunii, spune.

[1] Vas de război de tonaj mic și cu viteză mare. (N. tr.)

[illegible]

Partea a opta

Să fii mare înseamnă să depinzi de tot

19 mai 1798 – 9 octombrie 1799

31

Napoleon ascultă stând în picioare pe pasarela vasului *Orient*. Vasul merge de-a lungul coastelor Corsicii. Vântul s-a potolit. Este timp frumos. Se zăreşte deja Capul Bonifacio şi, dincolo de el, se profilează la orizont piscurile Sardiniei. Apoi, se vor îndrepta spre Sicilia, Malta, Creta şi, în fine, Alexandria.

Napoleon dă ordin corpului de muzică să se adune pe puntea superioară din faţă. Muzicienii încep să cânte. Aproape imediat, de pe vasele apropiate, fanfarele răspund. Vocile soldaţilor îngrămădiţi pe punţi se amestecă cu duruitul tobelor şi bubuitul alămurilor.

Toată lumea cântă în cor, de la o navă la alta, „Cântecul de plecare", care, din 1794, este intonat de toate armatele.

Cântând, Victoria ne deschide drumul,
Libertatea ne îndrumă paşii
Şi din nord până-n sud trompeta de război
A sunat clipa, clipa începerii luptei.
Temeţi-vă, duşmani ai Franţei.

Oamenii au nevoie de această înfrăţire.

Cu toţii intonează refrenul din toate puterile:

Republica ne cheamă
Să fim capabili să învingem, ori de nu, să fim capabili să murim.
Pentru ea, fiece francez trebuie să trăiască,
Pentru ea, fiece francez trebuie să moară.

Amiralul Brueys se apropie, vorbeşte tare, ca să se facă auzit, dar Napoleon întoarce capul. El ştie. Amiralul, de câteva zile încoace, tot pomeneşte de lucrurile care-l frământă. O fregată, care s-a alăturat convoiului în dreptul oraşului Bastia, a zărit în depărtare o escadră engleză. Un alt mesaj, transmis de la Genova unui vas francez, conţine aceeaşi informaţie. Vasele englezeşti îi urmăresc îndeaproape, având în frunte vasul *Vanguard*, al amiralului Nelson.

Napoleon se îndepărtează.

De săptămâni întregi n-a mai fost atât de liniştit. În zilele ce au precedat plecarea, era extrem de îngrijorat. Dar, de când a ajuns pe mare, se simte nespus de liber şi plin de viaţă. Acum depinde doar de bunul plac al vântului, al mării, al hazardului. Aici nimic nu mai depinde de el. Dacă vasele englezeşti se vor profila la orizont, dacă va începe lupta, abia atunci va trebui, de bună seamă, să decidă, să aleagă. Deocamdată însă, amiralul Brueys să facă bine să tacă, să vegheze la bunul mers al vaselor, să se repare pânzele când timpul o va permite şi să se mărească viteza dându-se semnal tuturor navelor cu salve de tun, ca să ajungem mai repede la capătul drumului.

Se lasă noaptea. Una după alta, fanfarele se opresc din cântat şi nu se mai aud decât încheieturile vaselor şi ale catargelor care pârâie şi pânzele care sunt plesnite de vânt. Convoiul, care ocupa toată suprafaţa mării, precum un oraş maiestuos care-şi arborează drapelele şi stindardele, a dispărut, învăluit de întuneric. Napoleon priveşte bolta cerească, Calea Lactee care traversează cerul ca o escadră iluminată, alcătuită dintr-o mulţime de vase pe care nimic nu le poate opri.

Iar Napoleon este sigur de acest lucru. Trece de la un moment al destinului la altul, antrenând cu el toată această flotă și zecile de mii de oameni.

Pleacă de pe pasarelă. În „salonul de primiri", amenajat din ordinul său lângă sala de mese și cabina sa, ofițerii și unii membri ai expediției, pe care i-a invitat să ia masa și să petreacă seara împreună, se ridică.

Încă de la bun început a instituit o disciplină strictă. Bourienne, căruia îi transmitea ordinele, s-a mirat când a introdus ceea ce el numește „eticheta de curte". De ce nu? Pe mare, mai mult decât oriunde altundeva, și cu certitudine în deșert, unde armata va trebui să meargă și să lupte zile întregi, ordinea, disciplina, ierarhia sunt necesare. Așadar, trebuie marcate și respectate gradele care permit accesul la cel mai înalt nivel. Amenajarea spațiului și luxul specific trebuie să amintească că generalul-șef este un personaj însemnat.

Oamenii sunt înghesuiți în spațiile cuprinse între punțile vasului *Orient*. Pe zi ce trece, hrana lor este tot mai proastă. Hainele lor sunt impregnate cu voma oamenilor bolnavi. Și mai toți sunt bolnavi. Dar generalul-șef și apropiații săi nu trebuie să împărtășească această soartă comună. Nu pentru că le place luxul, ci pentru că ei sunt cei care comandă. Iar privilegiile de care beneficiază reprezintă semnul distinctiv al responsabilităților și al rolului lor.

Napoleon știe că modul în care trăiește la bordul vasului *Orient* stârnește nemulțumiri. „Obiceiuri de la curte în mijlocul unei tabere de spartani", se spune. I se aduc la cunoștință aceste formulări. În timp ce Napoleon traversează sala de joc, cineva i-a adresat aceste cuvinte: „Nu privilegiile îți aduc recunoaștere și considerație, ci faptul că-ți iubești patria și prețuiești libertatea."

Napoleon s-a oprit, l-a căutat din priviri pe impertinent, dar n-a văzut decât chipuri plecate.

Cu o voce fermă a spus: „Jucați, domnilor. Să vedem cine va fi favorizat, și cine nu, de soartă."

Un adevărat vacarm a pus stăpânire pe sală. S-au pus ludovici de aur pe cărţi. Jucătorii de *pharaon*, un joc de cărţi practicat la Versailles, şi-au încasat mizele.

Ce înseamnă egalitatea în jocurile de noroc? Hazardul alege între câştigători şi cei care pierd. Dar în viaţă?

Napoleon se instalează în „salonul de primiri" în mijlocul apropiaţilor săi. „Să vorbim despre egalitate", spune, „şi, totodată, despre inegalitate între oameni."

Îl provoacă din priviri pe Monge, aşezat lângă el, apoi pe Bourienne sau pe generalul Caffarelli. Junot moţăie deja. Eugène de Beauharnais visează. Berthollet bombăne. Niciunul nu s-ar eschiva însă de la aceste dezbateri zilnice, pe care Napoleon le-a introdus, căci omul trebuie să gândească tot timpul, căci fiecare clipă, fiecare privire dă naştere unei idei.

— Inegalitatea, continuă el.

Oare l-au citit pe Rousseau? Caffarelli începe. „Legile care consfinţesc proprietatea", spune el, „consfinţesc o uzurpare, un furt." Încep discuţiile.

Napoleon se ridică. Să mergem pe punte.

Se merge în grup. Este o vreme plăcută. Discuţiile durează până târziu, în noapte. Vom continua mâine această dezbatere a „Institutelor", cum numeşte Napoleon aceste confruntări.

Îi cere lui Bourienne să-l urmeze în cabină. Se întinde. A cerut ca de picioarele patului său să fie prinse nişte bile de fier, să încerce să diminueze ruliul. Dar n-au avut niciun efect. Uneori trebuie să rămână culcat. Bourienne citeşte. Monge şi Berthollet i se alătură. Vorbesc despre Dumnezeu, despre islam, religii care sunt necesare popoarelor.

Napoleon se întrerupe brusc. Vrea ca Bourienne să mai citească odată cu voce tare din Coran. Cartea se află acolo, lângă Biblie, în bibliotecă, pe raftul „politică".

În ziua de 9 iunie, dimineaţa devreme, Napoleon urcă pe pasarela vasului *Orient*. Amiralul Brueys întinde braţul. La orizont, se

zărește o masă compactă, alcătuită din zeci de pânze albe. Privind prin lunetă, Napoleon repereazā convoiul plecat de la Civita Vecchia, care se alătură grosului flotei. Iar fâșia aceea de pământ care abia se zărește deasupra mării, sunt Malta și insula Gozo, de care o despart doar câteva ancabluri.

Napoleon cere să i se aducă sabia, apoi începe să dicteze amenințări pe ton de ultimatum adresate marelui maestru al cavalerilor de Malta, Hompesch.

Vrea, spune, să înnoiască provizia de apă a tuturor vaselor. Le cere cavalerilor să capituleze. Știe că va ocupa insula, oricare ar fi răspunsul pe care i-l vor aduce ofițerii care se îndepărtează de *Orient* la bordul a două șalupe.

Insula trebuie să intre sub controlul Franței. Stăpânirea ei face parte din plan. Și nimic nu poate împiedica acest lucru. Ea trebuie cucerită ca un avanpost al unui plan ce va continua prin incursiuni mult mai departe.

„Generalul Bonaparte", dictează Napoleon, „este hotărât să obțină prin forță ceea ce ar fi trebuit să i se acorde potrivit principiilor ospitalității care stau la baza ordinului vostru."

Poate să înceapă debarcarea trupelor.

Aude voci care cântă *La Marseillaise*. Sunt soldații din Semibrigada a 9-a, care escaladează sistemul de fortificații al insulei Gozo. Napoleon îi vede prin lunetă. Dă câteva ordine. Cu ajutorul unor frânghii sunt coborâte niște șalupe, iar infanteriștii se îmbarcă. Unii ajung pe țărm în câteva minute și, ici și colo, se zărește deja fumul provocat de incendii.

Napoleon comandă o salvă de tunuri. Trebuie să demonstreze că nimic nu-l va împiedica să folosească forța. Peste câteva ore, marele maestru Hompesch solicită o întrevedere.

Acum, Napoleon poate străbate La Valetta. Merge încet prin orașul cu străzi pavate care alcătuiesc o tablă de șah. Aici, ca și în Italia, sfidează Istoria. Este urmașul cavalerilor care au luptat în Cruciade.

Îi primeşte pe aceşti cavaleri în propriul lor palat, pe care flutură drapelul Republicii Franceze. „Cei care sunt francezi", spune el, „şi au mai puţin de treizeci de ani, să vină să participe la expediţie, ca să se bucure de partea lor de glorie. Ceilalţi, în trei zile trebuie să părăsească insula."

Își continuă apoi vizita. Este stăpânul a ceva ce este un stat. Nimic nu poate sta în calea voinţei sale, iar acest lucru îi înflăcărează imaginaţia.

Dictează coduri, decrete, reorganizează toată administraţia insulei. În vreme ce măsoară în lung şi-n lat marea sală a Ordinului, uneori se opreşte în faţa vreunuia dintre blazoanele de cavaler. Câteva minute se opreşte din dictat. Acest stat a fost creat pe parcursul mai multor secole. Lui îi ajung câteva ore să creeze un altul, diferit. Şi să reglementeze, în şaisprezece paragrafe, toată administraţia insulei, să anuleze titlurile de nobleţe. Simte că aghiotanţii săi îl privesc, plini de admiraţie şi respect.

Un bărbat, înzestrat cu putere, poate schimba radical ordinea lucrurilor, a constatat deja acest lucru în Italia creând Republicile Cisalpină şi Ligurică. Un bărbat ce comandă unor soldaţi înarmaţi poate schimba la fel de multe lucruri, mai multe decât un popor printr-o revoluţie, mai multe decât plebea revoltată. Această idee îl entuziasmează. Este mândru de opera sa.

Merge pe străzile din La Valetta. Intră în Catedrala Saint-Jean, care a fost transformată în topitorie. Toată lumea îi execută ordinele.

În fiecare capelă sunt instalate furnale în care se topesc tot aurul şi tot argintul din relicve. Zece muncitori lovesc cu ciocanele obiectele preţioase înainte de a topi bucăţile.

Se întoarce în palatul cavalerilor. Dă ordin să se afişeze proclamaţia pe care tocmai a recitit-o : „Toţi locuitorii insulei Malta devin cetăţeni francezi şi fac parte din Republică. Omul nu înseamnă nimic prin simplul fapt că s-a născut, doar meritele şi talentele sale îl fac să se remarce."

Timpul trece pe nesimţite. Când hoinăreşte prin grădinile palatului, îşi ascultă generalii. Lannes se plânge de atitudinea unor soldaţi care au jefuit o Mănăstire la Gozo, au vrut să le violeze pe călugăriţe, i-au ameninţat pe ofiţeri. Alţii vorbesc de prostituatele extrem de prietenoase cu francezii.

Napoleon ascultă. De ce-şi va duce aminte? De mizeriile astea? De casele jefuite, de relicvele topite, sau chiar de femeile violate, de brutalitatea soldaţilor, de morţi, sau de faptul că a fost aici, ca un adevărat cuceritor, înainte de a ajunge la Alexandria?

Dar oamenii, ce vor păstra în amintire? Că a intrat cu forţa pe insulă sau că a eliberat două mii de sclavi musulmani din temniţa Maltei?

Se aşază în grădina palatului. I se aduce un coş plin cu portocale abia culese. Sub coaja groasă şi aspră a fructului, se află prospeţimea catifelată a pulpei zemoase.

În ziua de 18 iunie, odată ce sarcina a fost îndeplinită şi vântul este prielnic, Napoleon îi ordonă amiralului Brueys să se pregătească de drum. Vasul *Orient* se îndepărtează în timp ce garnizoana lăsată la Malta salută plecarea convoiului prin câteva salve de tun.

După numai câteva ore, căldura devine tot mai apăsătoare în pofida brizei mării. Coastele Greciei, ale insulelor Citera şi Creta, de-a lungul cărora navighează, sunt învăluite în toiul dimineţii de o brumă cenuşie, pe care numai vântul serii şi al dimineţii o împrăştie. Napoleon rămâne pe pasarelă. Aici sunt ţinuturile unde a poposit Ulise, iar acolo coastele în lungul cărora au navigat galerele romane. Iată regatul lui Minos, punctul de plecare al mitologiilor.

Să fie oare singurul care simte ceva privind aceste peisaje încărcate de Istorie? Vorbeşte neîncetat. Evocă decadenţa oraşelor şi imperiilor, a Greciei, a Occidentului şi a Orientului. Este nevoie de voinţa unui bărbat, egalul unuia ca Alexandru cel Mare sau al unuia precum Caesar, ca să stabilească frontierele unei noi puteri. Iar gloria se cucereşte aici.

În ziua de 27 iunie, pe înserat, Napoleon îi dă ordin lui Brueys să cheme Fregata *Junon* la pupa vasului *Orient*.

Vede oamenii adunați în liniște pe puntea fregatei care s-a apropiat de vas. Așteaptă cu toții de parcă ar aștepta prorocirile unei divinități. El este însă cel care rostește cuvintele. Va trebui să i se dea ascultare. Comandantul fregatei este atent la instrucțiuni: să se ducă la Alexandria și să-l ia la bord pe consulul Franței, Magallon.

Așteaptă ca fregata să se întoarcă. Timpul se răcește. Un vânt dinspre nord clatină vasele din convoi. Vântul se întețește. Valurile înalte, învolburate, aruncă pe punte cantități mari de apă. Soldații sunt bolnavi. Se adună totuși ca să asiste la citirea unei proclamații a lui Napoleon. Acesta îi privește, în timp ce ofițerii citesc. Oamenii abia se țin pe picioare din cauza furtunii, dar sunt atenți. Trebuie să înțeleagă. Napoleon le spune: „Cel care violează este un monstru, cel care jefuiește ne dezonorează". I-a avertizat. De bună seamă că nu va putea împiedica anumite nelegiuiri. El știe cum reacționează oamenii în război. Dar îi va putea pedepsi cu asprime. Le vorbește ca să-i prevină și ca să-i instruiască, să le ceară să fie mai presus de ei înșiși. Asta înseamnă să comanzi.

„Soldați!

Veți participa la cucerirea unui teritoriu, iar efectele acestei cuceriri asupra civilizației și comerțului sunt incalculabile...

Vom avea de străbătut drumuri lungi și obositoare; va trebui să ne angajăm în mai multe lupte; vom reuși să facem tot ce ne-am propus; soarta este de partea noastră.

Popoarele alături de care vom trăi sunt mahomedane; cel dintâi comandament al credinței lor este acesta: «nu există Dumnezeu în afară de Allah, iar Mahomed este profetul său».

Nu-i contraziceți; purtați-vă cu ei, așa cum ne-am purtat cu evreii, cu italienii; respectați-i pe muftiii și imamii lor, așa cum îi respectați pe rabini și episcopi. Fiți la fel de toleranți cu ceremoniile pe care le prevede Coranul pentru moschei, cum ați fost când era vorba de mănăstiri, sinagogi, de religia lui Moise și a lui Isus Hristos.

Legiunile romane protejau toate religiile. Aici veți găsi obiceiuri diferite de cele din Europa: trebuie să vă obișnuiți cu ele.

Primul oraș care ne va ieși în cale a fost construit de Alexandru. Vom întâlni la fiecare pas amintiri demne să stârnească emulația francezilor."

Se fac auzite doar câteva urale, vântul este prea puternic, iar marea prea furioasă.

În 30 iunie, în plină furtună, *Junon* se întoarce.

Consulul Magallon reușește să urce la bordul vasului *Orient*, în pofida valurilor care izbesc șalupa de carcasa navei. Îi vorbește lui Napoleon ținându-se de pereții cabinei. O escadrilă engleză de peste zece vase tocmai a plecat din Alexandria. Trebuie să dea târcoale, să aștepte convoiul francez.

Napoleon urcă de îndată pe punte. Privind chipul amiralului Brueys, își dă seama că acesta este îngrijorat. Nelson nu se află departe. Furtuna nu permite debarcarea prea curând.

Trebuie să așteptăm, spune Brueys care insistă.

— Amirale, nu avem timp de pierdut. Soarta nu-mi este favorabilă decât trei zile. Dacă nu profit de acest lucru, suntem pierduți. Să fii mare înseamnă să depinzi de tot. În ceea ce mă privește, eu depind de evenimente pe care le decide un fleac.

A dat ordin să se debarce în Golful Marabout, la vest de Alexandria.

De la bordul vasului *Orient*, Napoleon vede răsturnându-se șalupele încărcate cu trupe. Aude strigătele soldaților, căci majoritatea nu știu să înoate.

Este momentul cel mai periculos. Teama a pus stăpânire pe el, iar nerăbdarea îl chinuiește.

1 iulie 1798. La ora patru după-amiaza, se îmbarcă pe o galeră malteză ca să se apropie de coastă. Sare apoi într-o șalupă și, la ora unu dimineața, ajunge la țărm.

Am ajuns, în fine, pe acest pământ!

Îl măsoară din priviri, dă primele ordine. În noaptea senină trupele continuă să debarce. Este din nou calm şi hotărât. Se lungeşte. Va dormi pe pământul pe care a păşit Alexandru.

La ora trei dimineaţa, se trezeşte, trece în revistă trupele. Soldaţii sunt uzi. Le priveşte chipurile, apoi dă ordin ca diviziile Kléber, Menou şi Bon să pornească spre Alexandria.

În aceste împrejurări, nu luxul trebuie să-l deosebească pe şef de ceilalţi, ci curajul şi îndrăzneala sa.

Napoleon se duce cu un pas vioi în fruntea coloanei. Lângă el se află generalul Caffarelli care are un picior de lemn.

În curând se instaurează domnia soarelui, a setei, a nisipului, a beduinilor, a luminii orbitoare şi a unei călduri atât de apăsătoare încât îţi taie răsuflarea, îţi pătrunde în hainele de lână.

Napoleon merge fără să privească înapoi. Uneori aude un strigăt înfundat şi un zgomot. Un om tocmai s-a prăbuşit, epuizat, cu buzele şi limba umflate de sete.

Puţurile sunt goale.

Deodată, de pe culmea unei dune se zăresc fortificaţiile Alexandrei.

La câteva sute de metri se înalţă Coloana lui Pompei.

Napoleon se instalează pe soclu, se aşază. Un ofiţer îi aduce câteva portocale de Malta, din care începe să muşte. Sunt amare şi dulci totodată.

32

De la primele focuri de armă care se aud în arşiţa sufocantă, Napoleon ştie. Ştafeta raportează că populaţia din Alexandria îi întâmpină pe soldaţii din avangarda Diviziei Kléber cu lovituri de pietre şi cu focuri de armă. Cavaleriştii arabi au atacat. Fortificaţiile au fost înlăturate de trupe, dar în interiorul oraşului populaţia continuă să opună rezistenţă. S-a tras dintr-o moschee. Trupele au pătruns în ea, i-au pedepsit pe cei care se aflau acolo, bărbaţi, femei, copii. Generalul nu a putut opri masacrul.

Ştafeta pleacă din nou. Dinspre oraş se aud ţipete de femei care se amestecă cu sunetele provocate de explozii. Trec răniţii, care se sprijină unul pe altul, apoi se prăvălesc pe pământul fierbinte.

Napoleon ştie deja.

Barbariei războiului, aici i se va alătura ostilitatea, ba chiar ura, care se exprimă sub forma acestei călduri înăbuşitoare, a luminozităţi care-ţi distruge ochii, a uscăciunii care îţi usucă gura, îţi irită pielea. Napoleon presimte, prin tot corpul său care-l doare, prin picioarele însângerate de marşul de peste noapte, că va trebui să se întărească clipă de clipă ca să poată face faţă acestei clime, s-o învingă şi să le impună oamenilor să-şi continue marşul, să lupte în pofida a tot ce li se împotriveşte.

Aici, totul va fi mai dificil. Aici, totul va fi necruţător. Cine cedează moare. Va trebui să distrugă tot, chiar şi amintirea Corsoului de la Milano, a castelelor de la Mombello şi de la Passariano, a

ceremoniilor de la Palatul Luxembourg și a recepției de la hotelul Galliffet.

Să fi plecat Talleyrand în misiune la Constantinopol, ca să-i avertizeze pe turci că această invadare a Egiptului nu este dirijată împotriva lor? Napoleon se îndoiește de acest lucru. Va trebui să uite Italia, va trebui să nu se mai gândească la Joséphine. Iar fiecare soldat va trebui să facă același lucru cu problemele lui.

Vor fi capabili de asta acești oameni care provin din armata Italiei?

Au oare habar directorii Barras și Reubell, toți acești petrecăreți rămași la Paris, ce înseamnă să fii aici, să ai pielea arsă și să fii înconjurat de moarte din toate părțile?

Va trebui să se lupte cu moartea în fiecare zi, să fie mai necruțător decât ea, să nu se lase atras în mrejele ei. Să se folosească de moarte pentru a lupta împotriva morții.

Acest gând îl face să se încordeze. Se simte ca un arc. Rămâne neînduplecat. Acest război este dovada că, din vremurile antice, eroilor li s-a impus ce să facă, căci el ar fi putut alege să se refugieze în intrigile molatice ale Directoratului, desfășurate între salon și budoar, între avocați și femei.

Faptul că acceptă acest război demonstrează că este un erou, pe măsura celor care au pășit pe pământul pe care calcă, pe măsura celor care au întemeiat acest oraș, Alexandria.

Napoleon adresează un ultimatum guvernatorului Alexandriei: „Sunteți fie prea prost informat, fie prea îngâmfat", spune Napoleon. „Armata mea tocmai a învins una dintre cele mai importante puteri din Europa. Dacă, în zece minute, nu văd fluturând drapelul păcii, veți da socoteală în fața lui Dumnezeu de sângele care se va vărsa inutil, din cauza voastră."

Un curier aduce în același timp vestea că generalul Kléber a fost rănit de un glonț care l-a nimerit în frunte și că vine o delegație să depună jurământ de supunere și să cedeze orașul.

Vede această delegație apropiindu-se înconjurată de soldați înarmați. Turbanele multicolore, tunicile lungi de mătase ies în

evidență în comparație cu culorile închise ale uniformelor. Cămilele domină grupul. În jurul Coloanei lui Pompei se produce o busculadă. „Cadii, șeici, imami, ciorbagii", începe Napoleon, „vreau să vă restitui drepturile, împotriva voinței uzurpatorilor. Îl slăvesc pe Allah mai mult decât o fac mamelucii, opresorii voștri, și-l respect pe profetul său Mahomed, precum și Coranul."

Așa trebuie să vorbești. Oamenii au nevoie de credința lor și de astfel de cuvinte.

Oamenii încep să pălăvrăgească. Musulmanii se plâng. Niște soldați au furat de la niște arabi care nu se opuneau înaintării lor.

Niște ofițeri raportează că unul dintre acești soldați a fost arestat. I-a furat unui arab un pumnal.

— Să fie judecat!

Iată-l, bâlbâindu-se, cu pielea umflată din cauza arsurilor, cu fața deformată de frică. Este interogat. Mărturisește.

Moartea ca să lupți împotriva morții.

Soldatul este executat la câțiva pași de Coloana lui Pompei.

Delegații se înclină, îi jură credință lui Napoleon. Iar el intră în Alexandria.

Străzile sunt înguste. Căldura devine și mai apăsătoare, toate zidurile sunt încinse. Niște femei scot țipete ascuțite. Napoleon merge călare, înconjurat de membrii delegației și de o escortă de ghizi. Deodată, simte o izbitură pe cizma stângă și aude în același timp o explozie. Calul său face un salt. Se aud alte țipete. Se trage asupra casei de unde a pornit focul de armă.

Mi-am văzut moartea cu ochii încă o dată.

Se instalează în casa consulului Franței și, aproape imediat, Napoleon începe să dea ordine, deși în jurul lui încă se vorbește despre trăgătorul izolat, care a fost găsit având în preajmă șase arme și a fost ucis.

Mâine, 2 iulie, se va face trecerea în revistă a trupelor, precum și a corpului de muzică, a ofițerilor, a generalilor în ținută de gală, apoi plecarea primelor unități spre Cairo. Îl cheamă pe consulul Magallon și alege pentru înaintarea trupelor drumul spre

Damanhour, ca să nu fie nevoit să traverseze Nilul, pe care navighează galerele mamelucilor. Îi sâcâie deja pe ofițeri, cere să se organizeze un atelier, unde să se facă uniforme noi, mai subțiri. Napoleon ar vrea ca toți cei care îl ascultă să se molipsească de energia lui, de nerăbdarea lui, să fie conștienți că fiecare clipă trebuie folosită la maximum. Așa că le spune: „Sfântul Ludovic a stat aici și s-a rugat timp de opt luni, deși ar fi trebuit ca în tot acest timp să meargă, să lupte și să se stabilească în acest ținut."

Cum să reușească însă să-i facă pe toți acești oameni, pe fiecare soldat în parte, să se concentreze la fel de mult ca el? Astăzi Cairo, iar mâine... Ce? Mai departe, mai sus.

Începe să-i dicteze lui Bourienne o proclamație adresată egiptenilor care trebuie tipărită în timpul nopții, în arabă, în turcă și în franceză, iar apoi trebuie să fie afișată în toate orașele, să fie citită cu voce tare și distribuită de trupele care înaintează.

„În numele lui Dumnezeu, cel milostiv și îndurător. Nu există altă divinitate decât Allah: el nu are fii și domnește de unul singur."

Bourienne ridică privirile.

Ce-și închipuie el? Că le poți vorbi musulmanilor așa cum le vorbești creștinilor?

„În numele Republicii Franceze, care are la bază libertatea și egalitatea..."

Dictează cu o voce sacadată, legându-se de mameluci, aristocrația războinică ce îi oprimă pe egipteni.

„Prin ce inteligență, prin ce virtuți, prin ce cunoștințe se deosebesc mamelucii de alții, de pot avea tot ceea ce le face viața o plăcere? Există undeva un ținut frumos, o sclavă frumoasă, un cal frumos, o casă frumoasă? Aparține mamelucilor, de bună seamă!

Dar Dumnezeu este drept și milostiv. Toți oamenii sunt egali în fața lui Dumnezeu. Doar inteligența, virtuțile, cultura îi deosebesc. Niciun egiptean nu va fi împiedicat să ocupe o funcție și cu toții vor putea deține cele mai înalte posturi, astfel poporul va fi mulțumit. Cadii, șeici, imami, ciorbagii, spuneți poporului vostru că francezii sunt și ei buni musulmani. Acest lucru este dovedit

prin faptul că au fost la Roma cea Mare și au distrus tronul Papei, care îi incita tot timpul pe creștini să pornească război împotriva musulmanilor; că s-au dus în insula Malta și i-au alungat de acolo pe cavalerii care credeau că Dumnezeu vrea ca ei să le declare război musulmanilor. Fericiți, da, fericiți vor fi egiptenii care ne vor veni de grabă alături. Și nenorocirea se va abate asupra celor care se vor alătura mamelucilor.

Dumnezeu să apere gloria sultanului otoman, Dumnezeu să apere gloria Armatei franceze! Dumnezeu să-i afurisească pe mameluci și să binecuvânteze soarta națiunii egiptene!

Scrisă la cartierul general din Alexandria, la 13 Messidor[1] din anul VI al Republicii (1 iulie 1798) sau sfârșit Moharram 1213 al Hegirei."

Remarcă surâsul lui Bourienne și al celorlalți ofițeri care repetă în glumă: „Francezii sunt și ei buni musulmani". Se înfurie. Ce știu ei despre modul în care trebuie să-i conduci pe oameni? El vrea să revoluționeze și să „republicanizeze" Egiptul, să-i convingă pe locuitorii săi să renunțe la prejudecățile lor și să și-i facă aliați. Această proclamație, o recunoaște, „este o înșelătorie, dar bine intenționată"! Cum să te faci înțeles de oameni dacă nu le vorbești pe limba lor? Nu mai există decât o singură cale, în afară de asta: prin forța armelor și, deci, prin teama pe care acestea o inspiră.

În 2 iulie, dis-de-dimineață, Napoleon trece trupele în revistă. S-a făcut îngrozitor de cald deja. Oamenii trebuie să pornească la drum și să rabde de sete. Trebuie să plece sub comanda generalilor Desaix și Reynier.

Se îndreaptă spre un grup de soldați care, după ce au fost ținuți prizonieri o vreme de beduini, au fugit sau au fost eliberați. Aceștia pleacă privirile. Apoi, unii dintre ei încep să vorbească: povestesc ceea ce au văzut: tortură, mutilări. Unul dintre ei plânge, trupul îi este zguduit de hohotele de plâns. Beduinii l-au sodomizat.

[1] A zecea lună din calendarul republican francez (20 iunie – 19 iulie). (N. red.)

— Neghiobule, te-ai îmbolnăvit, spune Napoleon. Ai plătit pentru că ai fost imprudent. Trebuia să rămâi cu brigada ta. Mulțumește cerului că ai scăpat atât de ușor. Hai, nu mai plânge!

Însă bărbatul continuă să plângă. Napoleon se îndepărtează, trece în revistă din nou trupele. Trebuie să pornim degrabă la luptă, înainte ca teama și îndoiala să nu pună stăpânire pe armată. Trebuie să-i mânăm înainte pe acești oameni, să poată rămâne în picioare, altminteri s-ar prăbuși chiar aici. Trebuie ca teama de a fi prinși, torturați, umiliți să-i determine să meargă înainte.

Să organizeze tot, să prevadă tot, să dirijeze tot.

În căldura care te face să simți că fiecare gest devine obositor și te apasă în asemenea hal încât nu mai poți să respiri, Napoleon se mișcă fără încetare, dictează mergând. Inspectează sistemul de fortificații din Alexandria, căci va pleca din oraș și se va alătura armatei pentru a conduce luptele. Străbate „bazarul", le privește pe femeile care au doar fețele neacoperite. Controlează aprovizionarea unităților, numărul cailor. Organizează o administrație civilă.

Noaptea, din cauza atmosferei atât de sufocante, nu poate dormi.

Se dă jos din pat, cheamă un aghiotant. Îți amintești de sergentul acela care a fost unul dintre primii care au reușit să treacă de fortificații și pe care l-am văzut luptând la Coloana lui Pompei? Să fie decorat. Se gândește apoi la flotă. Ce ordin să-i dea amiralului Brueys? Să rămână în rada Portului Aboukir, sau să plece spre Malta sau Corfu, sau să încerce să intre în portul Alexandria? Nelson va reveni cu escadra lui, de bună seamă. Napoleon ezită. Brueys crede că va putea să se apere la Aboukir dacă va fi atacat. Apele nu sunt destul de adânci să poată ajunge în Malta sau Corfu. Iar în Portul Alexandria, vasele riscă să eșueze.

Acest lucru îl neliniștește pe Napoleon. Are impresia că nu poate controla destinul escadrei. Numai că el nu este marinar. Trebuie să aibă încredere. Și, cu toate astea, nu-i place să-și delege nici puterea, nici responsabilitățile.

7 iulie. O ceață roșiatică ascunde soarele. Aerul se încarcă de un praf fierbinte. A început să bată Khamsin, vântul din sud. Trebuie

să plece, totuși, spre Damanhour, să străbată deșertul. Napoleon călărește în fruntea statului său major și a oamenilor din escortă și din cartierul general. Monge și Berthollet, membri ai Comisiei de științe și arte, s-au alăturat trupei. Simte mii de fire de praf biciuindu-i fața. Tot corpul lui suferă, ca și cele ale soldaților din trupele conduse de Desaix și Reynier, care au traversat deșertul plin de pietriș și torid. Unii oameni s-au sinucis. Rezervoarele de apă care trebuiau să marcheze drumul erau de cele mai multe ori goale. Canalul de-a lungul căruia mărșăluiau secase. Soldații rămași în urmă, cu ochii arși, cu buzele crăpate de căldură, fără apă, cu uniforme de lână, cu burțile goale, căci în sate nu găseau nimic, au fost asasinați, torturați. Desaix a trimis soldați să ceară ajutor. Oamenii își pierd mințile.

Napoleon călărește toată noaptea, depășește diviziile Bon și Vial care se îndreaptă și ele spre Damanhour.

Îi vede pe toți acești oameni care merg în întunericul nopții. Își imaginează cât de mult suferă și ce teamă trebuie să le fie. Știe că soldații bombăne, le căşună pe ofițerii lor, îi acuză pe directori că i-au deportat aici ca să scape de Bonaparte „al lor". Le căşună însă și pe el. De ce nu le-a asigurat ploști pentru apă? Își amintesc de Italia. Ce naiba să facă ei cu cele șase pogoane de pământ de acolo pe care generalul le-a promis?

Și totuși oamenii aceștia sunt cu el în deșert. Și n-au decât un singur țel, ca și el: să învingă. Așadar, trebuie să meargă mai departe. Trebuie să-i convingă să-și continue drumul. Trebuie să-i determine să respecte disciplina. Însă acum, ca să-i salveze, îi va forța să înainteze.

La ora opt, Napoleon ajunge la Damanhour.

Intră în coliba întunecată unde îl așteaptă notabilitățile. I se oferă un vas cu lapte și turte de grâu. Spune câteva cuvinte, dar, în timp ce vorbește, îl șochează figurile generalilor. Unii sunt furibunzi, alții obosiți și deznădăjduiți.

Așteaptă cu toții ca Napoleon să tacă, să poată vorbi și ei. Această aventură n-are sorți de izbândă, spune unul dintre ei. Oamenii își pierd mințile, completează un altul. Orbesc. Se sinucid. Nu mai pot lupta.

Napoleon se apropie de ei. Nu scoate un cuvânt, doar îi priveşte. Apoi îi anunță că vor merge mai departe, spre Ramanieh, pe Nil. Trebuie să-i învingă pe mamelucii lui Murad Bey. Să comanzi înseamnă să perseverezi, nu să cedezi.

În data de 9 pornesc din nou la drum.

Au de înfruntat aceleaşi suferințe, apoi, dintr-o dată, după mirajele deşertului, zăresc Nilul.

Napoleon vede cum rândurile se rup, cavaleriştii şi infanteriştii se aruncă în apa fluviului cu arme cu tot, beau, iar apoi vede trupuri luate de curent, oameni morți pentru că au băut prea multă apă, morți din cauza şocului termic şi morți de oboseală. Pe malul fluviului se află suprafeţe întregi pline cu pepeni, iar oamenii se reped să se îndoape.

Îi priveşte. Au ajuns până aici în pofida epuizării, dezgustului, a nemulțumirii, a melancoliei, a deznădejdii. Oameni pe care, după campaniile din Italia, nimic nu-i pregătise pentru această lume total diferită, nimeni nu-i avertizase în privința violenţei din această ţară.

Au străbătut tot acest drum pentru că aşa a vrut el. Iar acum, trebuie să lupte.

În ziua de 11 iulie, la ora trei, trece în revistă trupele.

Îşi face anunţată prezenţa printr-un duruit de tobă. Merge călare încet. Şi-au curăţat uniformele. Armele lor strălucesc.

Napoleon se opreşte în faţa fiecăreia dintre cele cinci divizii. Își îndreaptă spatele. Toţi soldaţii se uită la el, îl urmăresc cu privirile.

— Vă previn, spune, că suferințele noastre nu au luat sfârşit: vom avea de dat lupte, va trebui să învingem şi să traversăm deşerturi. Abia apoi vom ajunge la Cairo unde vom avea de mâncare pe săturate!

În timp ce se îndepărtează, aude vocile ofiţerilor care repetă aceste cuvinte oamenilor lor. Apoi îi aude pe soldaţi cântând.

Vor lupta şi vor învinge.

La răsăritul soarelui, dă ordin corpului de muzică să cânte *La Marseillaise*. La orizont vede înaintând cavaleria mamelucilor. Unii

poartă căşti aurii, alţii turbane. Tunicile lor pline de ornamente strălucesc. Fiecare mameluc are o carabină, pistoale, *djerids* – un fel de suliţă – şi două iatagane.

Napoleon îşi adună aghiotanţii. Vrea ca diviziile să formeze careuri. Ofiţerii se miră. Ar fi prima oară când este folosită această formaţie.

Ce ştiu ei? Aceasta este o tactică pe care austriecii şi ruşii au folosit-o deja împotriva otomanilor. Însă armata franceză n-a recurs niciodată la ea. Repetă ordinul. I-a dispărut oboseala. Dă ordin ca tunurile să fie aşezate în unghiurile careurilor, alcătuite fiecare din şase rânduri de infanterişti. În centru, se vor pune echipajele, „măgarii şi savanţii", spune cineva.

Este absolut necesar ca niciunul din careuri să nu poată fi spart de o şarjă, de un atac.

Şi, într-adevăr, mamelucii s-au izbit toată dimineaţa de aceşti „arici", apoi au fugit.

Morţii dezbrăcaţi pe câmpul de luptă de la Chebreis au pe sub tunici pungi pline cu aur. Îşi poartă tot avutul cu ei. Soldaţii încep să-i jefuiască.

Dar, după nici două sau trei ore, Napoleon dă ordin să se plece iar la drum.

Traversează acest infern de căldură în care oamenii abia se mai târăsc. Îi vede pe unii soldaţi prăbuşindu-se; alţii, care se îndepărtează de grosul armatei, sunt decapitaţi de beduini, care le înfig capetele în suliţe, apoi fug. Incendiază şi jefuiesc satele prin care trec. Ajung, în sfârşit, la Embabeh, în ziua de 21 iulie, la ora două după-amiaza, după un marş istovitor. Căldura a devenit insuportabilă. În depărtare, la dreapta, Napoleon zăreşte piramidele, iar la stânga, minaretele şi domurile din Cairo.

Rămâne mai întâi singur, împietrit de uimire, plimbându-şi privirile de la piramide la minarete, apoi spre Nil. Aici se află chiar în leagănul Istoriei. Îşi aminteşte nopţile de la Valence, când citea cu înfrigurare cărţile despre faptele de vitejie ale eroilor antici sau care evocau istoria acestor popoare fondatoare, ce au făurit istoria.

Iar acum se află aici, nu în chip de călător, precum Volney, sau atâția alții care l-au îndemnat la visare, ci în postură de cuceritor.

Îi cheamă pe generali. Se adună cu toții în jurul lui. Diviziile vor alcătui careul, începe Napoleon. Dar, în timp ce vorbește, simte că trebuie să-i ajute pe acești oameni să devină conștienți de momentul pe care-l trăiesc.

— Duceți-vă, spune în sfârșit, și gândiți-vă că de la înălțimea acestor monumente – și le arată piramidele – patruzeci de secole de istorie vă privesc.

Vede primele grupuri de mameluci izbindu-se de careuri și împrăștiindu-se apoi. Vede diviziile punându-se în mișcare pentru a-i împiedica pe mameluci să mai ajungă la fortificațiile de la Embabeh. Aude tunurile trăgând, apoi strigătele soldaților care iau cu asalt fortificațiile.

Își imaginează măcelul. Îi vede pe soldați repezindu-se asupra cadavrelor mamelucilor și jefuindu-le. Undeva, într-un duel solitar, un locotenent francez înfruntă un mameluc cu lovituri puternice de sabie. Altundeva, mamelucii se aruncă în Nil și fug.

Au învins. Trece călare pe lângă proviziile lui Murad Bey. Își vede soldații cum scormonesc după mâncare. Ceva mai departe, alții scot din apă, cu baionetele, cadavrele unor mameluci, luate de curenți, pentru a le prăda. Apoi, deodată, se întunecă.

Merge singur. A învins. Aici, sub privirile eroilor istoriei. Zărește în depărtare orașul Cairo, luminat de incendiile pe care le-au aprins jefuitorii beduni sau fellahi. Mamelucii au dat foc la peste trei sute de vase. Cerul a luat foc, iar piramidele se ivesc roșii din noapte.

Culoarea sângelui.

Se simte obosit.

Nu se întoarce încă la Cairo. Așteaptă calm, de parcă, odată înfruntarea încheiată și victoria dobândită, nu are dinainte decât un gol imens. Intră în casa de campanie a lui Murad Bey de la Gizeh. Străbate încăperile mari, mobilate cu divane acoperite cu țesături

de mătase din Lyon, mărginite cu franjuri din fir de aur. Se plimbă singur în grădină, printre arborii de tot felul, se aşază sub o boltă acoperită de viţă-de-vie cu struguri mulţi şi grei.

Singurătatea îl apasă.

După ce a fost nerăbdător să plece la luptă, după toate marşurile forţate, după toată tensiunea în care a trăit, se simte cuprins de melancolie. Se gândeşte la Joséphine. Îl cheamă pe Junot. Trebuie să vorbească despre ea, trebuie să se liniştească, pentru că gelozia pune din nou stăpânire pe el, îl face să se îndoiască de soţia lui, vrea să ştie adevărul, deşi parcă ar prefera în acelaşi timp să rămână neştiutor. Junot îi spune însă că trebuie să înfrunte, în fine, adevărul, măcar în seara asta, a victoriei. Un învingător precum generalul Bonaparte poate accepta să fie înşelat?

Napoleon se înfurie. Deodată, îşi aminteşte de ofiţerul acela, un tânăr pe care arabii l-au capturat pe drumul spre Cairo şi pe care răpitorii săi erau dispuşi să-l elibereze în schimbul unei răscumpărări. Dar el a refuzat să le facă jocul. Iar arabii l-au ucis imediat trăgându-i un glonţ în cap. Napoleon l-a privit, apoi şi-a continuat drumul. Nu putea ceda atât de uşor şantajului. El este ofiţerul pe care ea a pus stăpânire. Junot îl înnebuneşte, vorbindu-i de toate astea. Joséphine l-a înşelat, mai spune, şi enumeră numele amanţilor cu care s-a afişat peste tot. Bonaparte nu bănuia nimic?

Napoleon îi spune lui Junot să plece şi rămâne multă vreme în grădină. Apoi, furia pune stăpânire pe el, se-ntoarce în casă, sparge bibelourile, se izbeşte de Bourienne care vine în grabă. Îl priveşte. Nu poţi avea încredere în nimeni. Eşti singur. „Nu-mi mai eşti credincios“, strigă. „Femeile...“

Simte că se sufocă. Spune cu o voce abia auzită. „Joséphine.“ Îl recunoaşte, în fine, pe Bourienne.

— Dacă mi-erai credincios, continuă, m-ai fi informat despre tot ceea ce am aflat de la Junot: asta înseamnă un prieten adevărat.

Începe să răcnească. Strigă cât îl ţin puterile.

— Joséphine... Şi eu sunt la o sută de leghe. Trebuia să-mi spui! Joséphine, să mă înşele, tocmai ea...

Se îndepărtează. Voia să impresioneze.

— Blestemații! Voi extermina această rasă de terchea-berchea și de filfizoni! Cât despre ea, divorțul, da, divorțul, un divorț public, răsunător! Trebuie să scriu, știu tot.

Se întoarce spre Bourienne.

— E vina ta! Trebuia să-mi spui!

Abia îl aude pe Bourienne care vorbește despre victorie, glorie.

— Glorie! Puțin îmi pasă de ea! Aș da orice ca ceea ce mi-a spus Junot să nu fie adevărat, atât de mult o iubesc pe această femeie! Dacă Joséphine se face vinovată, divorțul trebuie să mă despartă pentru totdeauna de ea! Nu vreau să fiu de râsul tuturor neisprăviților de la Paris. Îi voi scrie lui Joseph: el va da ordin să se pronunțe divorțul!

În grădină intră niște ofițeri. Au aflat că aici pot găsi viță-de-vie cu roade.

Napoleon stă deoparte, în timp ce aceștia culeg bucuroși struguri. Parcă i s-a golit capul. Nu mai simte nimic, furia l-a stors de puteri.

Un curier așteaptă multă vreme în fața lui, fără ca el să-l vadă. Ofițerul relatează că cele două companii de infanterie, cu tobele și goarnele în frunte, au ajuns, așa cum era stabilit, la Cairo, însoțite de o delegație venită să aducă capitularea orașului.

— De-a lungul drumului nici țipenie de om, spune acesta. Nu se auzeau decât țipetele femeilor ce răsunau din toate haremurile.

Haremuri? Napoleon ridică privirile și-i spune destul de brutal curierului să plece.

Nu se instalează la Cairo, în palatul lui Muhammad el Elfi, din piața Esbekieh, decât în ziua de 24 iulie.

Toată lumea se agită în jurul lui. Mai are încă multe de organizat. Înființează un Divan, un consiliu, alcătuit din ulemale – căpetenii religioase – de la Moscheea Al Azhar. Dictează toată ziua, apoi, din nou, a doua zi.

Organizează unități de poliție începând cu vechile miliții otomane.

Uneori, se întrerupe în mijlocul unei fraze, de parcă, dintr-o dată, i s-ar goli capul din nou, apoi continuă. Egiptenii și soldații trebuie să înceteze să mai jefuiască locuințele mamelucilor. Extinde legile Divanului la nivelul întregului teritoriu cucerit. Orele se scurg. Dinaintea lui se înfățișează niște negustori. Intenționează să-și deschidă prăvăliile. Și iată că este deja noaptea de 25 iulie. Din nou singur. Se simte gol pe dinăuntru.

Îi scrie lui Joseph:

„Pot ajunge în Franța peste două luni: îți cer îngăduința să-ți vorbesc despre problemele mele. Am o mulțime de necazuri casnice, căci în sfârșit mi-a căzut vălul de pe ochi. Tu ești singurul om în care am încredere. Prietenia ta înseamnă totul pentru mine; ar fi de-ajuns s-o pierd și pe ea și să mă trădezi și tu, ca să devin un adevărat mizantrop. E jalnic să îți îndrepți toate sentimentele, găzduite de o singură inimă, către o singură persoană... Înțelegi ce vreau să spun?"

Joseph va înțelege, de bună seamă. Joseph trebuie să știe, firește, de multă vreme, tot ce se vorbește despre Joséphine.

„Fă în așa fel", continuă Napoleon, „încât la întoarcere să am la dispoziție o casă de campanie, fie în apropiere de Paris, fie în Bourgogne. Am de gând să-mi petrec iarna acolo și să nu mai ies deloc."

Se ridică și se duce până la fereastră. Tăcerea nopții e întreruptă de lătrăturile câinilor vagabonzi care umblă în haite pe străzile pustii. Napoleon se întoarce la masă.

„Mă indispune natura umană", scrie. „Simt nevoia să fiu singur și să mă izolez de toată lumea. Onorurile mă plictisesc. Inima mi-e uscată, gloria pare searbădă. La douăzeci și nouă de ani, le-am încercat pe toate, nu-mi mai rămâne decât să devin cu adevărat egoist!"

Ezită.

Se gândește la soldații cu trupurile mutilate, dezmembrate, arse, la cei cărora mamelucii le expuneau capetele retezate cu o lovitură de iatagan.

Recitește fraza, apoi adaugă:

„Am de gând să păstrez casa. N-o voi da niciodată oricui. Nu mai am decât atâta cât îmi trebuie să trăiesc! Adio, singurul meu prieten, n-am fost niciodată nedrept cu tine!“

Nu poate dormi. Detestă aceste nopți zgomotoase, îi detestă pe acești câini care latră neîncetat. Începe să scrie un raport adresat Directoratului: „E dificil“, scrie „să găsești un pământ mai roditor și un popor mai nevoiaș, mai neștiutor și mai îndobitocit.“

Își dă seama că nu va putea amăgi acest popor. E prea diferit de acești oameni. Aceste ulemale nu s-au lăsat înșelate de declarațiile lui în favoarea religiei lor. Dă ordin ca întreaga populație să predea toate armele. Se teme să nu izbucnească o revoltă. Iar neliniștea îl face să fie încordat din nou. Deocamdată se găsește în acest oraș, indiferent care sunt planurile lui de viitor. „Cairo“, scrie în raportul adresat Directoratului, „care are peste trei sute de mii de locuitori și cea mai periculoasă gloată din lume.“ Ca să facă față situației, trebuie să ia în fiecare zi zeci de decizii. În ziua de 31 iulie, îi scrie generalului Menou, care comandă în zona deltei:

„Turcii nu pot fi ținuți în frâu decât cu multă asprime; în fiecare zi, dau ordin să fie tăiate cinci sau șase capete pe străzile din Cairo. Până acum, din cauza prostului renume de care ne bucuram, de adepți ai terorii, a trebuit să-i menajăm: de acum înainte, însă, trebuie să adoptăm măsurile care se impun pentru ca acești oameni să se supună; iar pentru ei, să se supună înseamnă să se teamă.“

13 august. Stă așezat în cortul său, în apropiere de Salheyeh, acolo unde începe deșertul Sinai. Ezită să meargă mai departe. Se consultă cu ofițerii. Îl pot ajunge din urmă pe Ibrahim Bey, care a fugit spre Siria și pe care îl urmăresc de mai bine de zece zile? Aceștia nu apucă să-i răspundă. Sosesc niște curieri, cu sufletul la gură. În ziua de 1 august, spun ei, flota lui Nelson a distrus în Golful Aboukir flota amiralului Brueys. Numai câteva vase au reușit să scape din măcel. Marea încă mai aruncă pe țărm cadavrele

marinarilor. Vasul *Orient* a explodat, iar zgomotul și zguduitura s-au simțit până la Alexandria. Brueys a murit.

Se lasă o tăcere apăsătoare. „Suntem prizonieri", spune cu voce tare un ofițer.

Napoleon se ridică. Spune cu un ton hotărât: „Brueys a pierit, și-a făcut datoria."

Începe apoi să se plimbe sub cort, în fața ofițerilor, fără să-i scape din priviri.

— Ei bine, domnilor, continuă cu același ton hotărât, iată-ne obligați să înfăptuim lucruri mărețe!

Se apropie de ei.

— Le vom înfăptui! Trebuie să întemeiem un imperiu. Îl vom întemeia. Ne despart de patrie mări pe care nu suntem stăpâni, însă nicio mare nu ne desparte nici de Africa, nici de Asia.

Îi privește insistent. Cei mai mulți își pleacă privirile.

— Suntem mulți, nu vom duce lipsă de oameni care să ne recruteze cadrele. Nu vom duce lipsă de muniție de război, vom avea suficientă: la nevoie, vom mai produce noi.

Ofițerii râd nervos când Napoleon iese din cort și privește în depărtare.

33

Intră în Cairo.

În ziua de 14 august, când își face apariția în marea sală de primire a palatului său din piața Ezbekieh, se face, dintr-o dată, liniște.

Ghicește întrebările care se află pe toate buzele, pe cele ale ofițerilor sau cele ale bey-lor și ulemalelor. Fețele acestora din urmă sunt impasibile și totuși, le poate citi în ochi satisfacția. Au aflat toți despre catastrofa de la Aboukir.

Toți cei de față îi urmăresc fiecare mișcare. Napoleon se așază. Trebuie să pară calm. Face un semn.

Servitorii săi se agită în jurul a șapte ibrice cu cafea care sunt pe foc. El oferă cafeaua și zahărul. Se interesează despre sărbătoarea Nilului, care trebuie să fie celebrată a doua zi, în 15 august, despre cea care trebuie să marcheze aniversarea nașterii lui Mahomed. Știu ei că și el s-a născut în aceeași zi, cu douăzeci și nouă de ani în urmă?

În timp ce oficialitățile musulmane beau încet cafeaua privindu-l, Napoleon spune: „Sper să instaurez un regim întemeiat pe principiile Coranului, care sunt singurele adevărate și care pot contribui la fericirea oamenilor."

Se ridică. Întrevederea a luat sfârșit. Își conduce vizitatorii până la imensele scări de marmură, de alabastru și de granit de Assuan.

Berthier și Bourienne au rămas în încăpere. Nu îndrăznesc să spună nimic. Îl urmează atunci când străbate sălile palatului al

cărui proprietar, Muhammad Bey şi Elfi, a fugit în Egiptul de Sus. Acest palat este singurul din Cairo care are geamuri la ferestre şi o cameră de baie la fiecare etaj.

Napoleon se opreşte.

Nici măcar aceşti ofiţeri, care-i sunt cei mai apropiaţi, nu-l înţeleg. Ce-şi imaginează? Că s-a convertit la islam? Bourienne şi Tallien, care abia au ajuns în Egipt, au protestat când a vrut să-i primească pe membrii divanului îmbrăcat în veşminte turceşti, cu tunică orientală şi turban. Iar el a cedat, şi-a pus la loc redingota neagră încheiată până la gât. Trebuia să aleagă între a-i dezorienta pe soldaţii săi şi a-i cuceri, poate, pe egipteni. Oamenii nu păreau însă pregătiţi pentru un asemenea gest. Nu vrea însă să renunţe. Are de gând să înfiinţeze unităţi de militari din care să facă parte negri cumpăraţi în Egiptul de Sus, beduini, foşti servitori ai mamelucilor. Această armată ar fi alcătuită astfel după modelul ţării, al imperiului pe care visează să-l creeze. Şi ar rezolva astfel problema efectivelor, tocmai acum când armata actuală este mai puţin numeroasă, când creşte numărul bolnavilor spitalizaţi, iar ciuma afectează oraşele de pe coaste.

Trebuie să fii cu ochii în patru. Stă de vorbă cu Berthier. Li s-a impus oamenilor, aşa cum a ordonat, să facă o baie pe zi şi să-şi curețe uniformele? Unde este punctul de vedere despre acest lucru, al ziarului care trebuie să informeze armata, *Curierul Egiptului*?

Îl priveşte pe Berthier. Îl apreciază pe acest om eficace, atent. Îl stimează pentru pasiunea pe care o nutreşte faţă de o doamnă din Milano, doamna Visconti, rămasă în Italia. Berthier vrea să cunoască opinia lui Napoleon în această privinţă.

— Îţi înţeleg pasiunea, dar nu adoraţia, şopteşte Napoleon.

Berthier pleacă privirile. A cerut să se întoarcă în Europa. Nu şi-a ascuns motivele. Ştie însă că flota este distrusă.

— O să te duci curând la ea, adaugă Napoleon, ai să pleci cu o fregată.

Apoi, li se adresează lui Berthier şi Bourienne, luându-i drept martori, îl acuză pe amiralul Brueys că a fost imprudent, pe ami-

ralul Villeneuve că nu a luptat şi că a fugit din radă, după cum povesteşte mai toată lumea.

— Imperiul mărilor aparţine rivalilor noştri, spune. Dar oricât de neplăcut ar fi acest lucru, nu poate fi atribuit nestatorniciei norocului; el nu ne părăseşte încă, ba chiar dimpotrivă, ne-a fost de mare folos în această operaţiune, mai mult ca niciodată.

Observă cât sunt de uimiţi Bourienne şi Berthier.

— Nu ne mai rămâne decât să ne organizăm cucerirea, explică. Ceea ce-mi place cel mai mult la Alexandru, continuă, nu sunt campaniile lui, ci metodele politice. Numai un mare om politic ca el se putea duce să consulte Oracolul zeului Amon[1], ca să domnească asupra Egiptului.

Oare înţeleg Bourienne şi Berthier despre ce vorbesc?

— Proiectul meu, adaugă Napoleon, este să-i conduc pe oameni, aşa cum vor cei mai mulţi dintre ei. Aceasta ar fi, cred eu, modalitatea de a recunoaşte suveranitatea unui popor. Dacă aş guverna un popor de evrei, aş reface templul lui Solomon...

Se întrerupe. În ziua de 18 august, va asista la sărbătoarea Nilului, apoi, peste câteva zile, la cea închinată glorificării lui Mahomed, iar în 21 septembrie, se va celebra sărbătoarea Republicii, iar mai târziu,]n 4 octombrie, se va comemora 13 Vendémiaire. Este absolut necesar ca în aceste zile să se adune corpul de muzică, generalii în uniformă de gală şi trupele.

Berthier şi Bourienne se îndepărtează.

Mâine 15 *august, împlinesc douăzeci şi nouă de ani.*

În 18 august, la ora şase dimineaţa, când soarele arde deja, Napoleon merge, la câţiva paşi distanţă, în faţa grupului generalilor şi notabilităţilor din Cario care se îndreaptă spre *Megyas.*

---

[1] După un lung şi istovitor drum prin deşert, Alexandru consultă oracolul zeului Amon, iar preoţii acestuia îi acordă titlul de fiu al lui Ra, purtat altădată de faraoni; astfel regele devine, în ochii egiptenilor, un zeu. (N. tr.)

Acolo se va distruge digul ce va permite valurilor Nilului să invadeze o parte din ținutul care înconjoară orașul dispărând în canal. Fanfara cântă, se trag salve de tun. Apa năvălește în sfârșit.

Napoleon privește torentul de apă și mulțimea. Începe să arunce monede. Oamenii se îmbrâncesc ca să le apuce, se iau după el când se îndreaptă spre palatul său din piața Ezbekieh.

În ziua de 21 august, orașul se află din nou în sărbătoare, pentru aniversarea nașterii Profetului. Napoleon asistă la parada militară. Oamenii trebuie să vadă forța cu ochii lor. Când începe banchetul, se așază în mijlocul ulemalelor. Nu poate suferi carnea de oaie prea grasă, mâncărurile prea condimentate. Și cu toate astea, își bagă degetele în sos, apucă bucățile de carne, la fel ca ceilalți comeseni.

Generalul Dupuy, comandantul trupelor din Cairo, se apleacă spre Napoleon.

— Îi păcălim pe egipteni, spune, cu atașamentul nostru simulat față de religia lor, în care nu credem mai mult decât în cea a Papei.

Ce rost are să-i răspundă ? Câți oameni acceptă să trăiască fără religie ? S-ar putea oare guverna un popor care n-ar recunoaște puterea unui Dumnezeu ? Cui nu i-ar fi teamă de pedeapsa divină ? Sau de cea a armelor ?

Napoleon vrea, deci, ca, în ziua de 21 septembrie, forțe militare și mai numeroase să participe la sărbătoarea Republicii. Dă ordin ca în piața Ezbekieh să se construiască un circ mare în centrul căruia să fie înălțat un obelisc de lemn pe care se află înscrise numele soldaților căzuți în luptă în timpul cuceririi. Un templu înconjoară monumentul. Pe frontispiciul său este înscris cu litere aurii : *Nu există Dumnezeu în afară de Dumnezeu, iar Mahomed este profetul său.* Drapelele tricolore sunt înălțate în același timp cu drapelele turcești, boneta frigiană[1] și semiluna.

[1] Efigia libertății și a Republicii franceze. (N. tr.)

Ca să conduci, trebuie să unești forțele, oamenii, ideile și să ții toate astea strâns într-un pumn de fier.

Așa trebuie să fi gândit toți cuceritorii, toți împărații, toți cei care au vrut să-și lase amprenta pe istoria popoarelor.

Iar el este unul dintre aceștia, cu siguranță. Din când în când îi privește pe soldații care defilează pe pista circului, apoi pe cavaleriștii care se pregătesc de cursă, precum cele care trebuie să se fi desfășurat odinioară aici, în epoca civilizațiilor acum dispărute.

Napoleon înaintează spre un altar pe care au fost așezate carta Drepturilor Omului și Coranul. Se va adresa soldaților, le va glorifica faptele de vitejie și va preaslăvi Republica.

Vorbește, dar își dă seama că vorbele lui nu au niciun ecou. Nimeni nu strigă: „Trăiască Republica!" Acești oameni sunt obosiți, neliniștiți din cauza războiului cu Turcia, care simt că se apropie, se tem de ideea de deveni prizonieri ai cuceririi lor.

Ridică brațul. Artileria trage o salvă, iar apoi focul de artificii iluminează cerul.

Entuziasmul acestor oameni pare a fi un balon care se dezumflă. În fiecare clipă, trebuie să-l reînsuflețești. Altminteri, nimic nu e posibil.

Dar el, oare nu cumva șovăie și el?

Se dedică misiunii sale. Înființează Institutul din Egipt. Îi place să se ducă acolo. Este doar vicepreședintele acestuia, nu?

Monge, președintele, îl primește în palatul care i-a aparținut lui Qassim Bey, situat la Nasrieh, în suburbiile orașului Cairo.

Toți învățații care participă la expediție sunt găzduiți acolo, în clădirile ce înconjoară o grădină umbroasă.

Napoleon intră în sala pentru întruniri care era odinioară salonul principal al haremului. Monge, Berthollet, Geoffroy Saint-Hilaire sunt așezați în jurul lui. Napoleon îi ascultă. S-au făcut numeroase descoperiri. Lui Rosette, îi explica mai târziu plin de pasiune Berthollet, căpitanul Bouchard a descoperit pe suprafața șlefuită a unui bloc gros de bazalt o inscripție greacă, care pare să fi fost tradusă în hieroglife și într-o a treia scriere, ce nu poate

fi identificată. Se vor putea descifra poate, în sfârşit, hieroglifele comparându-le cu alte scrieri?

Napoleon ascultă. Uită despre visurile sale legate de crearea unui imperiu, de ideea de a porni spre India, de a încheia o alianță cu Tipoo Sahib, sultanul din Mysore, care este atât de pornit împotriva englezilor încât a acceptat ca francezii să creeze la Mysore un Club iacobin!

Vizitează biblioteca creată într-una din aceste clădiri. Acolo poţi întâlni deopotrivă soldaţi şi ofiţeri şi câţiva şeici. Traversează grădina, descoperă laboratorul şi, mai departe, locuinţa pictorilor. Uneori participă, în grădina Institutului, la discuţiile învăţaţilor.

Un alt vis pune stăpânire pe el, cel al cunoaşterii. Să ştii, să înţelegi. Iar entuziasmul din anii de adolescenţă îl cuprinde din nou; „Demnitatea ştiinţelor“, spune apucându-l de braţ pe Geoffroy Saint-Hilaire. „Aceste cuvinte îmi redau cu exactitate gândul. Nu cred că omul poate da o mai plăcută întrebuinţare vieţii, decât să se străduiască să cunoască natura şi toate lucrurile de care se foloseşte, pe care le poate cântări în lumea materială.“

Continuă să vorbească plin de însufleţire. Ar trebui să se facă o hartă a Egiptului, să se poată găsi urmele acelui canal al faraonilor care pleca din Suez spre Mediterana.

— Mă voi duce la Suez, spune ridicându-se.

Monge şi Geoffroy Saint-Hilaire îl conduc până la intrarea Institutului. El îi priveşte cu atenţie. Oamenii aceştia par fericiţi. I se adresează lui Geoffroy Saint-Hilaire. „Întâlnesc aici oameni care nu se gândesc la nimic altceva decât la ştiinţă“, spune Saint-Hilaire cu o voce exaltată. „Trăiesc în centrul unui cămin entuziast de lumini... Ne ocupăm cu pasiune de toate problemele care interesează guvernul şi de științele cărora le-am dedicat viața.“

El este cel care a făcut posibil acest lucru.

Se întoarce în palatul său. Străzile din jurul pieţei Ezbekieh s-au schimbat de câteva săptămâni încoace. S-au deschis cafenele, ţinute de creştinii din Cairo. Mulţimea forfoteşte şi se înghesuie în faţa prăvăliilor. O mulţime de soldaţi umblă pe străzi, cumpără

pui, oi, dând la schimb ceea ce uneori au prădat cu ocazia operațiunilor împotriva beduinilor. Sunt mulți și cei însoțiți de femei, de toate vârstele, și ele cumpărate. Sunt îmbrăcate în haine europene. Se plimbă făloase la brațul lor.

Chiar și apropiații lui sunt preocupați de același lucru: de plăcere. Este o chestiune care îl irită și-l rănește în același timp. Astfel, Eugène de Beauharnais se afișează în compania unei tinere femei de culoare, al cărei corp mlădios atrage toate privirile.

În anumite seri, când Napoleon rămâne singur, amintirea acestor femei îl bântuie în miez de noapte. Simte nevoia să aibă un trup lângă el, din cauza acestei călduri umede care incită la desfrâu. O mulțime de prostituate își racolează clienții în împrejurimile palatului. Nu reușește să doarmă. Tăcerea nopții se lasă întreruptă tot timpul de lătrăturile câinilor. Și, totuși, a dat ordin să fie uciși toți câinii care se adună în haite. I s-a spus că au fost încercuiți în piața mare, că au fost uciși cu zecile, dar mai sunt cu sutele, și nu pot fi prinși.

Deodată, se simte neputincios, se întristează. Și el, ca și ofițerii și soldații, se simte prizonier în aceste locuri.

Șeicii i-au prezentat niște femei. I s-au părut prea grase, prea bătrâne, o masă de carne grasă. S-a simțit umilit. Iar amintirea Joséphinei i-a stârnit iarăși furia împotriva ei.

Într-o seară, șeicul El Bekri a împins spre el o fetișcană de șaisprezece ani. A petrecut câteva nopți cu ea. Dar ce fel de femeie este aceea care nu știe decât să se supună? L-a satisfăcut, dar l-a și plictisit. Și s-a simțit și mai singur. După câteva săptămâni, i-a spus să plece. A ieșit împreună cu aghiotanții săi care frecventează Tivoli. El a vrut să se deschidă acest teatru după moda franceză. Acolo se găsesc săli pentru dans, săli de joc, chiar și o bibliotecă. Cele câteva femei care i-au însoțit se întrec între ele care să fie mai seducătoare, mai curtate de ofițeri.

Napoleon se instalează la o masă. Privește pe rând întreaga asistență. Eugène de Beauharnais și Junot i-au vorbit despre o tânără blondă, soția locotenentului Fourès, seducătoare și veselă. Se află și ea acolo. O privește insistent toată seara. O dorește. Are

nevoie de ea. Ea se întoarce tot timpul spre el. După luni de zile, simte pentru prima oară o dorință care-l obsedează și-l împiedică să se gândească la orice altceva.

Știe că lumea i-a remarcat atitudinea. Oamenii șușotesc, se uită la Pauline Fourès. Lui însă nu-i pasă de toate astea. Vrea ceva. Deci, trebuie să obțină.

Este absolut sigur că ea va ceda. După felul în care a răspunsul privirilor lui insistente, el știe că e gata să-i cedeze. Încearcă să afle câte ceva despre femeie. Are douăzeci de ani. A fost modistă. Și-a urmat soțul deghizată în soldat. Se spune că părul ei blond este atât de frumos și de lung, încât se poate înfășura în el.

Dictează un ordin: „Cetățeanului Fourès, locotenent în Regimentul 22 de cavalerie ușoară, i se ordonă să plece cu prima diligență de la Rosette spre Alexandria, unde urmează să se îmbarce. Cetățeanul Fourès va avea asupra sa niște telegrame pe care nu le va deschide decât odată ajuns pe mare, în care va găsi instrucțiunile necesare."

Așa acționează regii.

Oare el n-a devenit egalul unui suveran?

Ea cedează. O instalează într-o casă în apropiere de palat, în piața Ezbekieh. Se plimbă împreună în caleașcă. Știe că lumea îi spune *Clioupâtre* sau „suverana noastră din Orient". Se hrănește cu trupul ei tânăr, cu spontaneitatea ei, cu vorbăria ei. Ea este *Bellilote*[1] a lui, pentru că așa i se spunea. Iar când locotenentul Fourès revine, căci englezii, după ce au pus stăpânire pe vasul cu care pleca, l-au eliberat pentru a crea un conflict cu Napoleon, ea divorțează. Un cuvânt pare să fie de ajuns. Este prima femeie pe care a tratat-o ca un stăpân. El nu mai este tânărul general pe care o femeie cu experiență îl poate seduce prin șiretlicurile și farmecul ei și își impune voința. De acum înainte el dă ordine. Iar Bellilote l-a ajutat parcă să înțeleagă că lui așa îi place să se poarte. Că până

[1] De la numele ei de fată Bellisle sau după cum i se spunea la 16 ani, Bellilote: petite belle. (N. tr.)

şi cu femeile, trebuie să se poarte ca un cuceritor. Ea îl eliberează de acea supunere voluntară care l-a transformat, ani de zile, în adoratorul disperat al Joséphinei. Au trecut vremurile alea, gata.

De ce nu s-ar căsători cu Bellilote? se întreabă uneori. Căci va divorţa de Joséphine. O duşmăneşte acum. În definitiv, poate fi atât de simplu, de plăcut să iubeşti o femeie ca Bellilote!

Dacă ea i-ar dărui un copil, n-ar ezita să se căsătorească cu ea. „Ce vrei", îi spune lui Bouerienne, „prostuţa nu poate face copii."

De altfel, ar fi momentul potrivit să aibă copii?

Această femeie îl distrează, îl satisface, îl ajută să-şi păstreze echilibrul. Tot timpul prezentă alături de el, ea este amfitrioana dineurilor. Aghiotanţii o însoţesc. Eugène de Beauharnais s-a revoltat. Este fiul soţiei legitime, a spus el. Napoleon nu i-a răspuns, dar l-a scutit de acest serviciu. Nu-i poate purta pică lui Eugène, s-a dovedit un soldat de nădejde, un aghiotant devotat. Iar Napoleon nu vrea ca viaţa lui privată să îi afecteze îndatoririle şi responsabilităţile funcţiei.

Joséphine n-a reuşit niciodată să-l determine să renunţe la ceea ce avea de făcut. Cum ar putea face asta Bellilote?

O femeie îi poate însenina sau întuneca destinul, dar nicio femeie nu poate fi acest destin.

A trebuit să pună capăt revoltei unei anumite părţi a populaţiei din Cairo. Oamenii au ucis, au devastat, au jefuit cu o furie oarbă. Ca să-i potolească a ordonat să se deschidă focul asupra moscheii Al Azhar. Generalul Dupuy a fost asasinat, aghiotantul Sulkowski a fost şi el răpus, în timp ce efectua o recunoaştere în afara oraşului.

— A murit, este fericit, spune Napoleon.

O furie fără seamăn pune stăpânire pe el, pe care doar paloarea şi nervozitatea o lasă să se întrevadă.

— Mă dezgustă îngrozitor Rousseau, spune. Omul sălbatic este un câine.

Au fost ucişi aproape trei sute de francezi şi, fără îndoială, că au pierit între două şi trei mii de răzvrătiţi. Acum trebuie pedepsiţi

exemplar, trebuie să ordone să se taie capete în oraş, iar trupurile decapitate să fie aruncate în Nil, deşi soldaţii jefuiesc şi molestează populaţia, ucid.

Trebuie să încetăm să ne răzbunăm, trebuie să mă opun ofiţerilor şi soldaţilor care vor „să-i trimitem pe lumea cealaltă, fără excepţie, pe toţi cei care au văzut companiile franceze retrăgându-se".

Iată ce vor trupele, iar eu trebuie să refuz, căci un popor nu poate fi ţinut în frâu doar prin teroare. N-au înţeles asta?

A doua zi după revoltă, Napoleon primeşte notabilităţile. Aceştia îngenunchează în faţa lui. El îi priveşte insistent. Aceşti ipocriţi se prefac că mi se supun, dar au stârnit populaţia să se revolte.

— Şerifi, ulemale, oratori din moschee, spune el; aduceţi la cunoştinţa poporului vostru faptul că aceia care, de bună voie, s-ar declara duşmanii mei, nu-şi vor găsi refugiu nici pe lumea asta, nici pe lumea cealaltă... Fericiţi cei care, de bună credinţă, sunt cei dintâi care se asociază cu mine.

Le face semn să se ridice.

— Va veni o zi în care vă veţi convinge că Dumnezeu mi-a insuflat tot ceea ce am făcut, continuă el, şi tot ceea ce am dat ordin să se facă. Atunci veţi înţelege că, dacă toţi oamenii s-ar uni ca să se împotrivească planurilor lui Dumnezeu, ei n-ar putea împiedica înfăptuirea hotărârilor sale şi că pe mine m-a însărcinat să le înfăptuiesc.

— Braţul tău este puternic, iar vorbele tale, meşteşugite, îi spun ei.

Aşa trebuie să le vorbească, dar ar fi bine să aibă grijă să nu se îmbete cu propriile cuvinte.

Şi cu toate astea, la fiecare pas pe care-l face, Istoria este atât de prezentă încât îl ameţeşte. Îi primeşte în cortul său pe negustorii din Yemen, ale căror caravane se duc până în India. Tratează cu beduinii. Se duce la izvoarele lui Moise, acolo unde, din falezele Sinaiului, izvorăşte apă dulce.

Se află în ţinuturile unde s-a făurit religia oamenilor. Traversează şi el Marea Roşie, şi, dintr-o dată, mareea îl surprinde împreună

cu escorta sa. Caii trebuie să înoate în întuneric. Sunt ca soldaţii din armata faraonului, pe care valurile îi vor înghiţi. Reuşesc să ajungă însă într-un târziu la mal, iar zgomotul valurilor îi petrece. Generalul Caffarelli şi-a pierdut piciorul de lemn.

Napoleon înaintează pe un promontoriu care domină fluxul. Iată locul unde s-au născut miturile. Iată-l ajuns aici, unde destinul său se adapă, unde, poate, se va naşte legenda sa.

Pe drumul de întoarcere, descoperă canalul săpat de faraoni. Coboară de pe cal şi-l priveşte o vreme.

Timpul, ca şi nisipul, îngroapă lucrurile create de mâna omului, dar nu face să dispară legenda lor.

O regăseşte pe Bellilote. Trăieşte în braţele ei câteva zile de pasiune şi de uitare.

Căci ştie că va trebui să plece şi să se adâncească iar în singurătatea faptelor. Se lasă, deja, pradă imaginaţiei. Turcia este de acum în război. Trupele ei sunt în Siria şi se îndreaptă spre Egipt. Trebuie să le oprească. Şi să le iasă în întâmpinare. Să le învingă, iar apoi drumurile i se vor deschide spre India sau spre Constantinopol.

Dar, la începutul lunii februarie, un negustor francez, Hamelin, a reuşit să treacă de blocada engleză. Aduce veşti despre Europa. Franţa trebuie să facă faţă unei coaliţii, cuceririle ei sunt ameninţate. „Dacă, pe parcursul lunii martie, raportul cetăţeanului Hamelin se confirmă şi Franţa trebuie să se înarmeze împotriva monarhiilor, mă întorc în Franţa", spune Napoleon.

Porţile viitorului s-au deschis din nou în faţa lui.

Va pleca de la Cairo în Siria.

Sunt aduşi în faţa lui trei grenadieri din Semi-brigada 32, acuzaţi că au ucis două egiptence în casele lor, cu ocazia unei tentative de furt. Divanul vrea ca generalul-şef să-i judece.

Sunt în faţa lui, nişte necioplţi şi susţin că sunt nevinovaţi, vorbesc despre luptele la care au participat. Le pune întrebări. Devin agitaţi. Dovezile, un nasture, un petic de uniformă, îi condamnă. Decide de unul singur. Vor fi împuşcaţi.

Peste câteva ore, sunt executați în prezența întregii brigăzi, după ce au ridicat paharul „în sănătatea lui Bonaparte".

Ascultă cum a decurs execuția. Soldații au protestat, alții au fost mulțumiți de pedeapsă, care a fost stabilită, după părerea lor în numele ordinii, al disciplinei și al justiției. Îi spune medicului Desgenettes care se află lângă el:

— Cum naiba să-i contești unui om, căruia statul îi încredințează uneori viața a o sută de mii de oameni, dreptul de a pedepsi potrivit convingerilor sale, delicte atât de grave.

Face câțiva pași, apoi adaugă:

— Un general-șef trebuie învestit cu o putere extraordinară.

34

S-a lăsat frigul. Napoleon se întoarce. La câteva sute de metri, satul arde. Încă mai aude nişte strigăte, apoi, ţipetele încetează, căci se îndepărtează în grabă în mijlocul cavalcadei escortei. Berthier se apropie de el şi, fără să se oprească, îl întreabă în ce stare îi sunt rănile. Napoleon dă pinteni calului şi-şi reţine un geamăt. Îl doare coapsa, îi zornăie capul în fiecare clipă, simte durerea pulsând la tâmplă, acolo unde a primit lovitura. Se întoarce din nou. Compania de dromaderi formează un zid care ascunde flăcările acestui sat în care ar fi putut muri, în acea zi de 15 februarie 1799. Ţăranii s-au repezit asupra lui înarmaţi cu bâte, rămăsese singur, numai cu Berthier, căci lăsase escorta să se îndepărteze. Şi deodată a fost înconjurat şi lovit. A apărut apoi cavaleria, oamenii lui au început să lovească cu săbiile, să ucidă şi au incendiat satul.

Acest incident este un semn în plus. De când se îndreaptă spre nord, în fruntea celor treisprezece mii de oameni din care este alcătuită armata sa, n-a simţit nici urmă de entuziasm. Deşi călăreşte prin ţinutul Bibliei, pe care l-au ocupat cruciaţii. Îşi imaginează o revoltă a populaţiilor creştine din Palestina, cărora li se alătură arabii, care se ridică împotriva stăpânilor lor otomani. Dacă ar avea loc o asemenea revoltă, el s-ar putea duce fie în India, fie la Constantinopol, şi ar schimba harta lumii. Continuă însă să fie abătut, deşi se miră şi el de acest lucru.

În ziua de 17 februarie, ajunge la El Arich. Trupele generalului Reynier tocmai au cucerit fortăreaţa. Napoleon trece încet prin tabăra în care soldaţii au făcut focuri mari, la care prăjesc oi,

bucăţi de cal. Au înălţat corturi mari, iar înăuntru, când se apleacă, Napoleon zăreşte siluete de femei, negrese din Abisinia, circasiene. Pe pământ sunt aşezate saltele şi rogojini.

Să fie oare asta armata care poate ajunge până la Ind? Soldaţii nu se uită la el. Generalul Reynier înaintează, însoţit de ofiţerii săi. Fortăreaţa El Arich era bine apărată, explică el, dar a ordonat un atac surpriză. Otomanii au fost atacaţi în timp ce dormeau. Asediatorii n-au avut pierderi mari, dar, şi-i arată trupurile turcilor înghesuite pe pământ, printre ei sunt doar câţiva supravieţuitori.

Napoleon înaintează. „Este una dintre cele mai frumoase operaţiuni de război posibile", spune. Apoi arată spre locul de campament. Acolo domneşte indisciplina. De ce avem nevoie de toate aceste focuri unde fiecare grup de soldaţi se hrăneşte după bunul plac? Unde sunt proviziile? Cine distribuie alimentele?

Deodată însă, Reynier se enervează, protestează împotriva acuzaţiilor. Ofiţerii sunt de acord cu el. Generalul Kléber, care soseşte pe neaşteptate, adaugă că nu li s-a asigurat nimic, că o armată nu poate fi întreţinută cu proviziile capturate de la inamic.

Napoleon îi priveşte insistent.

Armata va pleca din El Arich în 21 februarie, spune. Se va îndrepta spre Gaza, Jaffa, Saint-Jean-d'Acre.

Se îndreaptă spre cortul său, şi-i zăreşte adunaţi în jurul unui foc pe Monge, Berthollet şi Venture, traducătorul, Vivant Denon, un pictor, medicul Desgenettes şi câţiva alţi învăţaţi, care au dorit să însoţească armata în Siria.

— Palestina, meleag al masacrelor, spune Venture.

Napoleon ştie acest lucru. Se gândeşte la zeul Moloch căruia fenicienii îi aduceau sacrificii umane, la masacrele inocenţilor, ordonate de Irod, de romani, de cruciaţi. Moartea a zămislit aici Istoria.

El întruchipează acum Istoria în plină desfăşurare. Tot îl mai dor capul şi piciorul. Dar este în viaţă. Duşmanii lui au murit. Viaţa şi moartea. Nu mai există o altă lege de la izvoarele timpului.

În ziua de 25 februarie 1799, intră în Gaza.

Plouă fără întrerupere. Merge prin apă și noroi. Cămilele mor de frig pe drumul de la Ramaleh. Două mănăstiri construite din piatră străjuiesc micul oraș. Napoleon se îndreaptă spre ele. Una este armenească, alta catolică. Oamenii se adună în jurul lui. Îi sărută mâinile. Niște femei cu pielea foarte albă îngenunchează în fața lui. Îi ascultă. Secole de-a rândul n-a mai călcat nici un creștin pe aici. El este primul. Traversează sălile boltite, urmat de medicul Desgenettes. Aici, spune el, ar trebui să organizăm un spital militar. În clipa în care vrea să iasă din mănăstirea catolică, vede sosind primii răniți, îngrămădiți în șarete.

Plouă în continuare. Trupele cărora li se alătură înaintează încet, spre Jaffa. Își dă seama că sunt cu toții obosiți, că s-au săturat de toate. Oamenilor, soldați și ofițeri deopotrivă, le este lehamite să se îndepărteze și mai mult de Franța, și chiar de Egipt, unde s-au obișnuit să trăiască. Și care ar fi țelul lor? Să înfrângă armata turcă? De ce să n-o aștepte să vină pe Nil? De ce trebuie s-o izgonească? Va trebui să lupte ca să cucerească fiecare oraș? Ce folos că l-a slăvit pe Mahomed, i-a chemat pe arabi să se alăture armatei, dacă ei se răzvrătesc pretutindeni, ca niște barbari hotărâți, de o cruzime inimaginabilă?

În ziua de 4 martie, iată-l ajuns la Jaffa.

Napoleon privește orașul pe care va trebui să-l cucerească. Este așezat pe un soi de căpățână de zahăr înaltă. Casele sunt dispuse etajat pe pante, apărate de un zid de incintă flancat de turnuri. Deși vântul îi taie fața, Napoleon pune la punct mai întâi planurile asediului, apoi, după ce lucrările sunt aproape gata, intră în tranșee.

Soldații se adună în jurul lui, la poalele pantei pe care va trebui s-o urce. Îi dictează lui Berthier un mesaj adresat guvernatorului orașului Jaffa: „Dumnezeu este milostiv și îndurător... Tocmai pentru a evita nenorocirile care s-ar putea abate asupra orașului, generalul-șef Bonaparte îi cere pașei să se predea înainte să fie forțat să facă acest lucru de asaltul pe care-l va provoca un eventual refuz."

Napoleon îl urmăreşte cu privirile pe ofiţerul însărcinat să ducă mesajul. Omul se apropie de una din porţile zidului de incintă, i se deschide şi este tras înăuntru.

Deasupra tranşeelor domneşte liniştea. Deodată, se văd apărând nişte siluete pe metereze. Ele agită în aer, ca pe un trofeu, capul ofiţerului. Aproape în acelaşi timp se aud strigăte, iar trupele pornesc la atac fără să fi aşteptat să primească vreun ordin.

În toiul luptei, uită cu toţii că duşmanul este un om ca şi ei.

Napoleon aude strigăte, vede sângele curgând. Soldaţii se întorc cu baionetele înroşite. Intră în tabără încărcaţi cu pradă de război şi împing dinaintea lor femei şi fete tinere de vânzare, pe care încep să le ofere la schimb pentru tot felul de obiecte.

Napoleon s-a retras în cortul său. Se simte iar pustiit. Are trupul îngheţat. Mai sunt între două şi trei mii de turci refugiaţi în fortăreaţă, îi spune Bethier. Se pare că în oraş ar exista cazuri de ciumă. Jafurile dezorganizează armata.

Napoleon pare ca trezit dintr-un vis. Să fie trimişi doi ofiţeri să analizeze situaţia. Eugène de Beauharnais se apropie. Vrea să fie el unul dintre cei doi. Napoleon acceptă. Priveşte din nou într-un punct fix.

După câteva ore, Beauharnais se întoarce. I-a convins pe turci să capituleze. Sunt gata să se predea, să-şi abandoneze armele.

Napoleon se ridică. Murmură, cu chipul palid:

— Şi ce să fac cu ei, ce naiba au făcut acolo?

Convoacă un consiliu de război. Îşi priveşte ofiţerii atent. Toţi îşi pleacă privirile.

— Cei născuţi în Egipt trebuie să fie trimişi acasă, spune Napoleon.

Apoi întreabă:

— Şi cu ceilalţi, ce facem?

Nu răspunde nimeni. Se plimbă de colo-colo, puţin aplecat înainte şi cu braţele la spate. Îşi aminteşte de cartea lui Volney, pe care o citea la Valence, apoi de discuţiile cu acesta, în Corsica. Un cuceritor al Palestinei a dat ordin să se înalţe o piramidă de capete tăiate ca să pună stăpânire pe ţară, prin intermediul terorii.

Moartea duşmanului este o armă.

— Trebuie, mai spune.

Ofiţerii ies. Iar el rămâne nemişcat, îngheţat.

Toate astea se vor face în dunele de nisip la sud-vest de Jaffa. Prizonierii vor fi împărţiţi în grupuri mici. Unii vor încerca să scape aruncându-se în mare. Apa va fi roşie. Iar, când soldaţii îşi vor termina cartuşele, vor lovi cu baionetele.

Aude strigătele muribunzilor care sunt ucişi. Iar, după câteva ore, simte mirosul morţii răspândindu-se din trupurile sfârtecate ale celor aproape trei mii de morţi.

Este un simplu cuceritor al Palestinei, printre mulţi alţii.

Îi dictează lui Bourienne, care îl priveşte cu un soi de spaimă, o proclamaţie destinată locuitorilor Palestinei, celor din Nablus, Ierusalim şi din Saint-Jean-d'Acre: „Trebuie să ştiţi că toate eforturile îndreptate împotriva mea au fost inutile, căci tot ceea ce eu am de gând să fac trebuie să reuşească. Cei care se declară prietenii mei prosperă. Cei care se declară duşmanii mei pier. Ceea ce tocmai s-a petrecut la Jaffa şi Gaza trebuie să vă facă să înţelegeţi că, deşi sunt necruţător cu duşmanii mei, sunt bun cu prietenii mei şi mai ales îngăduitor şi milostiv cu oamenii sărmani."

Apoi, cu un gest brusc, îl alungă pe Bourienne.

Se aşază. Unde se află? Cine este? Ce a făcut? Încotro se îndreaptă? Nici nu-şi dă seama câtă vreme a stat aşa, tot punându-şi întrebări. E posibil să fi stat toată noaptea, fără să se mişte, căci acum, iată, soarele luminează sus, pe cer.

Medicul Desgenettes vine în faţa lui. De cât timp îi vorbeşte despre bolnavii pentru care spitalul a devenit neîncăpător? Au ganglionii inflamaţi în regiunea inghinală şi la gât. Au ciumă. Desgenettes a încercat să-i liniştească pe oameni. A înmuiat vârful unui pumnal în puroiul unui bolnav şi apoi s-a înţepat cu el la subţiori şi în zona inghinală.

Napoleon se ridică și se îndreaptă cu pași apăsați spre spital. Câțiva ofițeri din statul său major îl urmează, privindu-l cu aceeași teamă ca atunci când a ordonat să fie executați prizonierii.

Privirile lor îi justifică faptele, îl absolvă. El este plămădit dintr-un alt aluat. Faptele lui nu trebuie judecate cu aceeași măsură ca cele ale oamenilor obișnuiți. Rolul pe care-l joacă, pe care vrea să-l joace și îl va juca în Istorie, justifică totul. Nu se teme de moarte. O înfruntă. Iar, dacă în înfruntarea dintre ei, ea este cea care învinge, înseamnă că el s-a înșelat în privința destinului său.

Ciumații stau întinși în penumbră și degajă un miros infect de hazna. Chiar și în cele mai mici unghere sunt înghesuiți bolnavi.

Napoleon merge încet. Îl întreabă pe Desgenettes despre felul în care a fost organizat spitalul. Ofițerii îl urmează la câțiva pași distanță, încearcă să-l împiedice să se aplece asupra fiecărui bolnav, să-i vorbească, să-l atingă.

La Reims, regele atingea scrofulele.

Regele era taumaturg.

El trebuie să fie egalul acestor suverani. Teama lui, emoțiile nu există. Se supune unicei legi a destinului său, înfăptuiește ceea ce această lege îi dictează. Uită ce simte din cauză că nu poate fi decât ceea ce trebuie să facă.

Intră într-o încăpere strâmtă din spital. Bolnavii abia mai au loc. Un mort zace acolo, aruncat pe un pat mizerabil. Are o față hidoasă, strâmbată de suferință. Hainele lui sunt zdrențuite și mânjite de puroiul care s-a scurs dintr-un buboi imens.

Nu ezită nicio clipă. Apucă acel trup și-l ridică. Ofițerii încearcă să-l oprească. Dar el strânge soldatul mort la piept.

De ce se teme? De un singur lucru, să nu fie la înălțimea a ceea ce trebuie să fie. Moartea – moartea lui, moartea altora – nu înseamnă nimic.

Nu s-a molipsit de ciumă. Însă destinul său îl pândește aici, în Golful Haifa: două vase de linie englezești, *Tigrul* și *Tezeu*, cărora li se alătură curând canoniere și vase turcești, sunt deja ancorate acolo.

Napoleon ocupă Haifa, în extremitatea sudică a Golfului. Pe cealaltă peninsulă, la nord, dominând un mic port, se află Fortăreața Saint-Jean-d'Acre, străjuită de un turn.

Napoleon privește îndelung Golful ce se deschide generos spre mare. Îi cunoaște pe oamenii din fața lui. Guvernatorului din Acra i se spune *Jazzar Casapul*. Napoleon își amintește despre cărțile de călătorii ale lui Tott, citite la Valence, ca și cele ale lui Volney. Jazzar Casapul, povestea baronul Tott, dăduse ordin să fie zidiți în zidul de incintă pe care îl reclădea în jurul Beirutului, sute de creștini de rit grec, dar cerea să li se lase acestora capetele afară, pentru a se putea bucura mai mult de suferințele lor. Iată cine a fost omul care a primit ajutor din partea englezului Sydney Smith. Drumurile lui Napoleon și Smith s-au întâlnit pentru prima oară la asediul Toulonului. Smith a aruncat în aer flota franceză aflată în radă tocmai atunci când trupele Convenției, și printre ele Napoleon, ocupau orașul. De atunci, n-a încetat să lupte împotriva Franței. Napoleon își amintește de o scrisoare pe care a primit-o în 1797, la scurt timp după 13 Vendémiaire, în care Sydney Smith, întemnițat la Paris, cerea să fie eliberat în schimbul prizonierilor francezi. Napoleon nu i-a răspuns. Peste puțin timp, a aflat că Smith a evadat, cu complicitatea agenților regaliști, printre care se număra și un anume Le Picard de Phélippeaux.

Phélippeaux! Acum se află la Saint-Jean-d'Acre, comandă artileria lui Jazzar Casapul. Și ăsta trebuie să fie un semn.

— Phélippeaux... începe Bourienne.

Napoleon, cu o mișcare a capului, îi face semn să tacă. Această întâlnire, tocmai aici, sub zidurile de la Acra, este un moment esențial al destinului.

Îi revin în minte toate înfruntările pe care le-a avut cu Phélippeaux la școala militară. Loviturile de picior trase pe sub masă, în sala de mese, rivalitatea dintre ei, ura. Iată că a venit momentul să-și încheie socotelile.

Începe asediul. Soldații sapă tranșee ca să se apropie de zidurile de apărare și de turnurile imense construite de cruciați. Cu

ajutorul minelor încearcă să creeze o breșă. Artileria de asediu, indispensabilă, care sosea pe vase, a fost inspectată de navele lui Sydney Smith. Tunurile turcești trăgeau din toate părțile, iar Napoleon, care asistă la focul lor încrucișat, știe că Phélippeaux comandă focul, așa că aplică ceea ce au învățat împreună.

Asalturile se succed unul după altul, fără niciun rezultat, deși fac multe victime. Tabăra franceză din jurul orașului Acra seamănă cu un iarmaroc uriaș. Acolo se vând vin, țuică, smochine, turte, struguri, chiar și unt. Dar și femei.

Napoleon știe asta, dar, încetul cu încetul, pierde controlul asupra armatei. Este tot mai greu să mențină disciplina. Ajung la el informații despre cârcotelile ofițerilor, reticențele generalilor, nemulțumirile soldaților. Bourienne îi pune pe masă proclamațiile care, din ordinul lui Sydney Smith, sunt aruncate în fiecare zi de pe ziduri în tranșee. „Aceia dintre voi“, citește Napoleon, „indiferent de grad, care ar vrea să scape de pericolul care-i amenință, trebuie să-și facă, fără întârziere, cunoscute, intențiile. Îi vom duce acolo unde vor să meargă.“

Cu un gest disprețuitor, Napoleon dă de înțeles că nu este de acord cu proclamația. Niciun soldat nu va ceda acestei tentații, spune. Îi dictează lui Berthier un ordin de zi. Sute de creștini au fost masacrați la Saint-Jean-d'Acre de către Jazzar Casapul, le amintește tuturor. Ce au făcut Smith și Phélippeaux? Sunt complicii lui. Prizonierii francezi sunt torturați, decapitați, îmbarcați pe vase unde domnește ciuma. Trebuie să întrerupem orice relații cu englezii. Demersurile lui Smith sunt demne de un nebun, spune răspicat, accentuând cuvintele.

Se impune reluarea asalturilor. Caffarelli este ucis. Ofițerii pier cu zecile în fruntea oamenilor lor. Kléber șoptește:

— Generalul Bonaparte trimite la moarte câte zece mii de oameni pe zi!

Este nevoit să înfrunte aceste reproșuri.

Napoleon își adună generalii. Murat face un pas spre el:

— Sunteţi călăul soldaţilor voştri, îi spune. Trebuie să fiţi extrem de încăpăţânat şi de orb să nu înţelegeţi că nu veţi putea niciodată cuceri oraşul Saint-Jean-d'Acre.

Trebuie să asculte. Să nu se înfurie. Să nu răspundă.

— La început, soldaţii voştri erau înflăcăraţi, continuă Murat, acum trebuie siliţi să se supună ordinelor! Ţinând cont de starea lor de spirit, nu m-aş mira să nu se mai supună deloc.

Napoleon întoarce spatele, se îndreaptă spre cortul său fără să spună niciun cuvânt.

De ce nu înţeleg oamenii ăştia care e miza jocului? În Acra se află bogăţiile paşei şi arme pentru trei sute de mii de oameni.

Bourienne a intrat în cort însoţit de Berthier. Napoleon li se adresează.

— Dacă reuşesc, spune, voi ridica şi voi înarma toată Siria, care nu poate uita cruzimea lui Jazzar, pentru a cărui înfrângere populaţia se ruga la Dumnezeu, de fiecare dată când începea un asalt. Mă îndrept spre Damasc şi Alep. Înaintând în această ţară, rândurile armatei mele vor fi îngroşate de toţi cei nemulţumiţi. Voi vesti oamenilor abolirea sclaviei şi a guvernelor tiranice ale paşalelor. Ajung la Constantinopol cu o mulţime de oameni înarmaţi. Creez în Orient un Imperiu nou şi mare, care îmi va asigura locul în posteritate. Iar după ce voi înfrânge monarhia Austriei, mă voi întoarce poate la Paris, prin Adrianopol sau prin Viena.

Pe feţele lui Bourienne şi Berthier poate lesne citi că nu trebuie să-şi împărtăşească visul, ci trebuie să-şi convingă oamenii să i-l împlinească obţinând câte o victorie în fiecare zi, iar adevăratul scop al acestor fapte trebuie să-l păstreze numai pentru el.

Berthier anunţă că trupele lui Kléber se află într-o situaţie disperată în regiunea Muntelui Thabor, nu departe de Nazareth şi de Tiberiada.

Să uităm de Imperiul din Orient! Să ne ducem să-l învingem pe sultanul Damascului care încearcă să încercuiască trupele franceze!

Napoleon conduce atacul. Turcii fug. Unii se aruncă în lacul Tiberiada, unde soldații îi urmăresc și-i ucid cu baionetele. Curând apa lacului devine sângerie.

Victorie totală. Napoleon merge pe străduțele din Nazareth.

Niște animale își potolesc setea în bazinul de piatră al unei fântâni. Napoleon se oprește. Poate că această fântână exista deja pe vremea nașterii religiilor!

Călugării de la mănăstirea din Nazareth îl întâmpină, îi oferă ospitalitate pentru o noapte. Vizitează capela. Starețul vorbește cu seriozitate, îi arată coloana de marmură neagră pe care îngerul Gabriel a spart-o atingând-o cu călcâiul.

Ofițerii și soldații încep să râdă. Scrutându-i cu privirea, Napoleon restabilește liniștea. Aici este unul dintre locurile unde s-a născut Istoria. Căpeteniile satului ies în față. Se cântă un Te Deum pentru a celebra victoriile. Călugării, populația creștină îl înconjoară pe Napoleon. El este continuatorul cruciaților. Sunt fericiți cu toții. Creștinii își imaginează că au scăpat de tirani. Îi lasă să creadă că așa e.

Cât timp se vor bucura de această libertate?

Când se întoarce în tabăra de la Saint-Jean-d'Acre, situația s-a înrăutățit. Asediații au primit întăriri: oameni și artilerie.

Napoleon se retrage în cortul său. Vrea să fie singur.

Au avut loc opt asalturi, zadarnic însă. I-a fost de ajuns să străbată tabăra ca să-și dea seama că soldații sunt epuizați și peste tot domnește indisciplina. Singura veste bună este moartea lui Phélippeaux.

Moartea l-a ales pe el, iar nu pe mine.

Trebuie să ia măsuri însă. Printre documentele pe care i le-au adus aghiotanții săi, găsește o scrisoare a Directoratului, din 4 noiembrie. Iată ce scrie: „Vouă, generale, vă revine sarcina să decideți, de comun acord cu elita de viteji și oameni remarcabili care vă înconjoară."

Aşadar, el trebuie să decidă. Ascultă veştile pe care i le aduce un negustor venit din Italia, după o lungă călătorie. Trupele franceze ar fi recucerit Roma şi Neapole. Omul nu ştie mai multe. Dar ceea ce a aflat îi este de ajuns. Napoleon este nerăbdător să câştige. În Europa, zarurile au fost din nou aruncate. Dacă Neapole a fost ocupat de francezi, Austria nu are altă alternativă decât să declare război Franței.

Iar eu sunt țintuit aici, obligat să lupt împotriva barbarilor cu oameni obosiți, nemulțumiți, sătui de război, bântuiți de ciumă.

Trebuie să plec, să renunţ la asediu şi să mă întorc în Franța.

Mai întâi însă, trebuie să fac ceva pentru ca tot ce s-a întâmplat aici să nu fi fost zadarnic, pentru ca totul să capete un sens. Toate sacrificiile, toată suferința trebuie să fi avut un rost. Aşadar, trebuie să mă slujesc de cuvinte, ca să schimb realitatea, să le transmit un vis acestor oameni, ca să fie mândri de ceea ce au înfăptuit.

„Soldaţi, aţi traversat deşertul care desparte Africa de Asia mai repede decât o armată arabă“, scrie. „Aţi alungat de la poalele Muntelui Thabor o mare de oameni, veniţi din toate părţile Asiei în speranţa să jefuiască Egiptul. Ne vom întoarce în Egipt. Nu merită să mai pierdem câteva zile ca să cucerim castelul de la Acra. Vitejii pe care aş fi putut să-i pierd acolo, îmi sunt acum necesari la operaţiuni mai importante. Soldaţi, vom avea de înfruntat din nou oboseala şi nenumărate pericole. Însă acolo vă veţi acoperi din nou de glorie.“

Hotărârea este luată.

— Trebuie să organizăm retragerea, spune, să distrugem tunurile şi proiectilele după ce vor fi bombardat până la capăt Acra. Apoi, trebuie să pornim la drum, iar de fiecare dată când trecem printr-un sat, să mergem în pas de defilare, cu drapele capturate de la inamic şi fanfara în frunte.

Dă ordin să fie aşezaţi răniţii pe cai. Toţi oamenii valizi să meargă pe jos.

— Generale, ce cal să vă păstrez? întreabă ordonanța.

— Toată lumea să meargă pe jos, drace, cu mine în frunte: n-ai auzit ordinul?

Merge în fruntea trupelor. Şi-a pus trăsura la dispoziţia lui Monge şi Berthollet şi a matematicianului Gostaz, toţi trei bolnavi. Pe străzile din Haifa, în piaţa Tantourah, la Jaffa, cară după ei răniţi şi ciumaţi. Îi târăsc după ei, îi abandonează. Unii cer să li se curme suferinţa.

Napoleon, după ce a vizitat din nou spitalul din Jaffa, se apropie de Desgenettes.

Îl priveşte insistent. Vreo treizeci de bolnavi sunt netransportabili.

— Opiu, doar atât spune.

Desgenettes protestează din răsputeri.

— Datoria mea este să îi ţin în viaţă, spune.

Nu-i va otrăvi pe aceşti bolnavi.

— Nu vreau să vă determin să renunţaţi la convingeri, răspunde Napoleon. Însă datoria mea este să ţin în viaţă armata.

Se îndepărtează. Va găsi nişte oameni dispuşi să le lase ciumaţilor opiu.

— Dacă aş fi avut ciumă... începe.

Ar fi vrut să i se facă această favoare.

Se aşază din nou în fruntea oamenilor săi, în timp ce geniştii aruncă în aer fortificaţiile de la Jaffa.

Trebuie să mergem înainte, deşi auzim focurile de armă ale soldaţilor care se sinucid, sau pe cele ale soldaţilor care le fac camarazilor lor favoarea de a-i ucide, la rugămintea acestora.

Câmpurile sunt cuprinse de flăcări. Vasele englezeşti trag asupra coloanei pe care o atacă beduinii.

În ziua de 9 iunie, ajung în sfârşit la Salahyeh, după ce au traversat deşertul Sinai.

Napoleon ştie că oamenii sunt nemulţumiţi şi vociferează. Ce putere are o armată de care nu eşti sigur şi care se revoltă ? Trebuie să restabilească ordinea în rândul oştenilor săi. Este ofiţer de când se ştie. Instigatorii la dezordine şi nesupunere trebuie să fie pedepsiţi, scrie el, iar dacă manifestările de indisciplină survin în timpul unui marş forţat sau în timpul luptelor, se va aplica pedeapsa cu moartea.

17 iunie 1799. Napoleon intră în Cairo pe Poarta Victoriei, Bab el Nasr. I-a dat ordin comandantului garnizoanei, generalul Dugua, ca primirea să fie triumfală. Tot traseul a fost presărat cu ramuri de palmier. Fanfara cântă, mulţimea de gură-cască se înghesuie să-i vadă trecând. În fruntea trupelor, deschizătoare de drum, sunt steagurile capturate de la inamic.

Napoleon, ajuns în piaţa Ezbekieh, se instalează în centru, îi vede defilând prin faţa lui. În ţinută de gală, fiecare dintre ei purtând la drapel o frunză de palmier.

Fortăreaţa Saint-Jean-d'Acre, strigătele celor împuşcaţi la Jaffa, gemetele ciumaţilor, totul se pierde într-un trecut ce-i pare deja îndepărtat.

El este în viaţă. Se întoarce învingător. Îl aşteaptă un viitor.

Se îndreaptă spre palat.

Pauline Fourès îl aşteaptă la intrare.

35

Aude din nou lătrătul câinilor. Se ridică. Pauline Fourès, *Bellilote*, doarme. Se duce la fereastră. Zărește minaretele. E posibil oare să rămână încă multă vreme în acest oraș, acum când știe că nu va putea porni spre Constantinopol sau spre India?

Coboară scara de marmură, își plimbă mâna pe granitul de Assuan. Trebuie să plece de aici, unde simte că îi e dat să aibă parte la nesfârșit de aceleași lucruri neplăcute.

Câinii sunt tot acolo și noapte de noapte îl împiedică să doarmă. Va da din nou ordin să fie adunați și uciși. Iar după câteva săptămâni se vor aduna iar, vor alerga pe străzi în haite și vor urla până-i va plesni capul.

Trebuie să plece, să se întoarcă în Franța, în Europa.

În 21 iunie începe să-i scrie amiralului Ganteaume să pregătească de drum cele două fregate care se află în rada portului Alexandria, *Muiron* și *Carrère*.

Muiron, care a murit pe podul de la Arcola ca să-i salveze viața.

Asta este viața, unii mor, cad la datorie, iar ceilalți își văd de drumul lor.

Se întoarce în camera lui. Pauline Fourès doarme nemișcată.

Să plece? Dar când?

Este în stare de alertă. Știe că va trebui să profite de momentul potrivit, să nu-l rateze, să nu accepte să fie reținut. Ocazia se va ivi, știe sigur asta, căci se află din nou în situația de a alege între viață

şi moarte. Iar viaţa pulsează cu atâta forţă în el, încât ea va învinge şi de această dată.

Oare acolo, în faţa oraşului Saint-Jean-d'Acre, unde visul i s-a spulberat, nu şi-a dorit îndeajuns de multă să învingă? Sau poate imaginaţia i-a jucat din nou feste încurajându-l să-şi dorească imposibilul?

Va trebui ca raţiunea să rămână la cârmă. Nu trebuie să devină nerăbdător, ba chiar dimpotrivă, trebuie să se poarte de parcă ar avea de gând să rămână aici pentru totdeauna, să-şi ascundă intenţiile, să lase lucrurile în ordine celor care rămân cu adevărat aici. Să facă tot ce poate.

Se prezintă în faţa membrilor Divanului. Trebuie să lase impresia că este stăpân pe sine şi pe situaţie.

— Am aflat că unii duşmani au răspândit zvonul că aş fi murit, spune. Priviţi-mă bine şi convingeţi-vă că sunt cu adevărat Bonaparte. Voi, membrii Divanului, spuneţi-mi cine sunt aceşti ipocriţi, aceşti rebeli. Dumnezeu m-a înzestrat cu multă putere. Nici nu ştiu ei ce pedeapsă cumplită îi aşteaptă! Sabia mea este lungă şi nu ştie ce-nseamnă îndurarea!

Aşadar, trebuie să mai ucidă nişte oameni. Altfel nu se poate.

În ziua de 23 iunie îl primeşte pe generalul Dugua, comandantul fortăreţei. Ce-i de făcut cu numărul tot mai mare de prizonieri? Trebuie să facem economie de cartuşe, dar să executăm oamenii cât mai discret, spune.

Dugua ezită o clipă, înainte de a continua.

— Generale, continuă în cele din urmă, îmi propun să mă folosesc de serviciile unui călău.

— Întru totul de acord, spune Napoleon.

Să trimiţi oameni la moarte, ca să-ţi poţi cârmui viaţa.

Călăii sunt egipteni sau greci. Şi nişte musulmani care îneacă prostituatele în Nil, potrivit legii islamice care condamnă relaţiile intime dintre o femeie musulmană şi un necredincios.

Nu se împotriveşte. Bolile venerice se răspândesc tot mai mult. Iar armata trebuie să fie readusă la ordine, reorganizată, protejată,

căci oamenii şi disciplina lasă mult de dorit, chiar şi în rândul ofiţerilor superiori.

Lui Kléber nu pare să-i pese. Napoleon priveşte cu atenţie caricaturile ce i-au fost puse pe masă, sunt desenate de Kléber. Omul acela slab, ce pare posedat, bolnav este chiar el, aşa cum îl vede Kléber.

În rândul armatei acesteia istovite se ridică voci împotriva lui.

În ziua de 29 iunie, la prima şedinţă a Institutului Egiptului, doctorul Desgenettes s-a ridicat în picioare şi a vorbit furibund despre „linguşire de mercenar", despre un „despot oriental", acuzându-l pe Napoleon că vrea să profite de ciumă şi s-o considere cauza rezultatului dezastruos al campaniei din Siria, adică, de fapt, să considere că medicul se face vinovat de înfrângere.

Nu îi răspunde deocamdată, trebuie să aştepte ca Desgenettes să se calmeze şi apoi să spună: „Ştiu, domnilor, ştiu, generale, că vă aflaţi aici şi în altă calitate decât aceea de membru al Institutului şi că vreţi să fiţi şef pretutindeni. Ştiu că am fost îmboldit să spun lucruri care vor avea răsunet până departe; nu retractez însă niciun cuvânt. Îmi voi găsi refugiul în recunoştinţa armatei."

Fiecare zi ce trece îi confirmă că are dreptate: trebuie să plece din Egipt, dar are nevoie de o victorie răsunătoare, altminteri plecarea lui, oricât de mult s-ar restabili situaţia în ţară, va semăna cu fuga unui învins.

Caută această victorie, mai întâi spre sud, şi-şi instalează cartierul general la poalele piramidelor, ca să se pregătească să lupte împotriva lui Murad Bey, care tot nu poate fi prins.

În fiecare zi, în căldura dogoritoare şi ucigătoare, umblă prin soare, aşteptând ca patrulele să repereze locul unde şi-a aşezat tabăra Murad Bey sau nişte semnale din partea acestuia, deoarece se spune că noaptea, sultanul comunică cu soţia sa rămasă la Cairo.

În 15 iulie, un grup de călăreţi, cu feţele arse de nisipul încins, aduc vestea cea mare: o flotă anglo-turcă a debarcat trupe, câteva mii de oameni la Abukir.

Nici nu mai are rost să asculte restul. Iată semnul pe care-l aştepta, iată momentul prielnic.

Napoleon dictează ordine. De când aştepta această bătălie. Trebuie să înaintăm în marş forţat, să ne adunăm la Ramanyeh, apoi să ne ducem la Abukir, să constatăm că turcii şi-au făcut fortificaţii de-a lungul râului.

Trebuie să pună capăt, cu un gest al mâinii, tuturor părerilor care-l îndeamnă la prudenţă, să-i facă să tacă pe ofiţerii care susţin să nu se acţioneze, ci să fie aşteptată sosirea diviziei lui Kléber.

În noaptea de 24 iulie, Napoleon îl convoacă pe Murat. Iată planul de atac. Trebuie să atacăm, să-i gonim pe turci înapoi pe mare. Napoleon este absolut sigur. Aşa trebuie să acţionăm. Îl ia pe Murat de braţ şi iese împreună cu el din cort. Se vede cerul senin. Noaptea pare a fi pe trecute. Stă să se lumineze de ziuă.

— Această bătălie va decide soarta lumii, spune.

Observă uimirea lui Murat care răspunde:

— Sau cel puţin soarta armatei.

— Soarta lumii, repetă Napoleon.

Ştie că nu va putea pleca din Egipt decât încununat de o victorie care să facă uitate toate episoadele sângeroase şi nesigure, şi care să facă posibilă păstrarea în amintire numai a momentelor glorioase.

Murat atacă în zorii zilei de 25 iulie 1799 şi-i pune pe fugă pe turci. Mii de trupuri au înroşit marea cu sângele lor, aceeaşi mare în care au pierit cu un an în urmă atâţia marinari francezi.

Când ajunge Kléber, bătălia s-a terminat, iar Murat este numit general de divizie.

— Am asistat la una dintre cele mai frumoase bătălii, spune Napoleon, şi la unul dintre cele mai cumplite spectacole.

Kléber cel reticent, cel sarcastic, cel ostil înaintează.

Deşi Kléber este mult mai solid decât el, Napoleon ştie că-l domină. Kléber întinde braţul.

— Generale, sunteţi mare precum lumea, spune, dar lumea nu este destul de mare pentru voi.

Napoleon acceptă să fie îmbrăţişat.

2 august 1799. Cei din urmă otomani care opuneau rezistență în Portul Abukir s-au predat în această după-amiază, zdrențăroși, tremurând, înfometați, răniți, iar Napoleon a dat ordin să fie hrăniți și să li se trateze rănile. Apoi, a trimis doi ofițeri la bordul vasului *Tigru*, vasul comandorului Sydney Smith – iarăși el, mereu el – ca să negocieze un schimb de prizonieri.

Este ora zece seara. Napoleon s-a întins pe pat. Adoarme. În depărtare se aude zgomotul ritmic al fluxului și refluxului mării. Tresare brusc și se trezește. Unul dintre aghiotanții săi intră în cort și îl anunță că secretarul lui Sydney Smith se află lângă el și vrea să-i transmită un mesaj din partea comandorului.

Napoleon se așază pe marginea patului de campanie, și-l privește pe englez apropiindu-se de el. Este un bărbat înalt, respectuos, care îi înmânează un pachet de ziare pe care Sir Smith ține să i le trimită generalului-șef. În pachet sunt *Gazeta de Francfort* și *Curierul Londrei*.

Napoleon începe să citească, fără să se sinchisească de prezența englezului. Exemplarele cele mai recente datează din 10 iunie. Sunt luni de zile de când Napoleon nu mai are vești din Europa.

Cuvintele, numele îl rănesc. Înfrângeri ale francezilor în Italia, în fața mareșalului Suvorov: rușii! În Germania, înfrângeri în fața arhiducelui Carol. Cel pe care el l-a învins. S-a ales praful de toate cuceririle. Directoratul divizat se confruntă cu o situație permanentă de criză.

Iar eu sunt aici, incapabil să redresez situația, să profit de ea, să profit de acest moment în care totul este posibil, să profit de momentul prielnic.

Un altul ar putea acționa.

Îi pune întrebări englezului, care îi confirmă știrile, dă de înțeles că Sydney Smith vrea să-i vadă pe francezi plecând din Egipt și că ar fi posibil să negocieze pe această temă.

Napoleon îl conduce pe englez până la ambarcațiunea sa, apoi, cu pași repezi, se întoarce în cort și recitește ziarele.

Membrii Directoratului au pierdut tot ceea ce el a câștigat. Victorii și pierderi de vieți omenești inutile.

Aruncă ziarele pe jos.

— Nemernicii, cum e posibil așa ceva? Biata Franță! Ce-au putut face! exclamă indignat. Incapabilii!

Nu mai poate dormi. Trebuie să plece cât mai repede din Egipt.

15 august 1799: împlineşte treizeci de ani. O etapă din viața sa se încheie. Așezată în fața lui, Pauline Fourès trăncăneşte, nepăsătoare, îmbrăcată în tunică de husar și cu cizme în picioare, cu părul lung şi blond desfăcut.

Ea nu ştie nimic. Nimeni nu trebuie să ştie nimic despre plecarea lui, în afară de câțiva oameni care-l vor însoți.

Se preface că o ascultă pe Bellilote făcând planuri de viitor. El când se va decide să divorțeze? Ea este liberă şi i-a promis sau i-a dat de înțeles că se va căsători cu ea. Spune asta pe un ton glumeţ, nu ţâfnos. El încuviințează din cap. „Iubita mea este puterea. Unica mea pasiune, unica mea iubită şi stăpână este Franța. O îmbrățișez cu toată ființa mea." Nu şi-a făcut promisiuni decât lui însuși: să fie tot ce vrea să fie. Tot ce simte că poate fi.

Însă, pentru ca acest lucru să fie posibil, trebuie să se prefacă, să continue să le facă jocul celorlalți, pentru ca nimeni să nu bănuiască, de fapt, că el este deja departe, în Franța, la Paris, și încearcă să se impună în fața tuturor acestor flecari, neputincioși, incapabili, corupți membri ai Directoratului.

Ca de obicei, se prezintă în fața membrilor Divanului. Îi salută ca un musulman. Participă alături de ei la rugăciune. Le spune: „Nu este adevărat că în cărțile voastre sfinte scrie că din Occident va veni o ființă superioară, însărcinată să continue opera Profetului? Nu este adevărat că acest om, acest trimis al lui Mahomed sunt eu?"

Ei nu îndrăznesc să protesteze. Victoria pe care a obținut-o i-a uimit, i-a descurajat. Așa că ei s-au supus.

Napoleon se închide în palatul său, începe să redacteze instrucțiunile pe care i le va lăsa lui Kléber, pe care l-a ales drept succesor. Scrie fără oprire, ore întregi, și descrie pe larg mijloacele care

trebuie să fie folosite pentru guvernarea Egiptului. Dacă situația devine însă critică, din cauza ciumei sau a lipsei de întăriri trimise de Franța, „sunteți autorizat să încheiați pace cu Poarta Otomană, chiar dacă evacuarea Egiptului ar trebui să fie condiția principală".

Se oprește din scris.

Egiptul nu-l mai interesează.

Adesea, în timp ce dictează un ordin, anunță că se va duce în deltă să facă o inspecție, ca să inducă în eroare. Cine va pleca împreună cu el? Nu are nevoie decât de oameni siguri, devotați trup și suflet, eficace. Astfel de oameni îi sunt indispensabili unui șef. Așadar, aghiotanții săi, deci, garda sa personală. „Trei sute de oameni de elită", își spune, „înseamnă foarte mult." Bourienne, confident și secretar de nădejde, îl va însoți, precum și generalii Berthier, un șef de stat-major de neînlocuit, Murat, Marmont, Andréossy, Bessières. Sunt tineri, plin de elan, fideli. Fidelitatea contează cel mai mult. Se gândește la Roustam Raza, mamelucul pe care sultanul El Bekri i l-a oferit la întoarcerea din campania sa în Siria și care, de atunci, a dat dovadă de atașamentul și discreția unui sclav. Orice șef are nevoie de un astfel de om, care știe tot ce se întâmplă, poate vedea și auzi cele mai intime lucruri și știe să tacă. Va veni și Roustam. La fel Monge și Berthollet, Vivant Denon, care au dat dovadă de curaj și de fidelitate și care vor depune mărturie în fața Institutului despre descoperirile făcute.

Nimeni altcineva.

O vede intrând pe Pauline Fourès, care nu bănuiește nimic. Iar el nu-i spune nimic. Femeia aceasta a reprezentat un moment din viața lui. A fost generos cu ea și va fi în continuare, dacă se vor mai revedea. E vorba însă despre destinul lui, mai măreț decât destinul tuturor celorlalți, iar în fața lui trebuie să fie lipsit de slăbiciuni.

În ziua de 17 august, după-amiază, sosește, în sfârșit, curierul amiralului Ganteaume. Flota engleză a plecat din preajma coastelor Egiptului, fără îndoială pentru a se duce să se aprovizioneze în Cipru. Timp de câteva zile, e posibil să se iasă din portul Alexandria.

Nu trebuie să mai aştepte. Trebuie să se hotărască de îndată. Să-i avertizeze pe toţi cei care vor veni cu el. Să dea ordine.

Să se apropie de Pauline Fourès, să o sărute, să-i dea o mie de ludovici şi să plece imediat. Să plece călare până la Boulaq, iar de acolo până la Alexandria şi să aştepte pe plajă să se întunece.

Are treizeci de ani. Iată că, din nou, viitorul îşi deschide braţele în faţa lui. Totul este posibil. Un naufragiu. Să fie capturaţi de un vas englez. Să fie condamnat de membrii Directoratului pentru că a dezertat. Ar fi capabili de aşa ceva. Sau, pur şi simplu, să ajungă prea târziu, după ce cineva – Bernadotte, Moreau, sau Sieyès, sau Barras – a profitat deja de ocazie şi a pus mâna pe putere.

Priveşte marea în timp ce se aşterne noaptea. Catargele a două fregate şi a două avizouri se profilează pe orizontul sângeriu.

Se apropie generalul Menou. El va fi mesagerul din preajma lui Kléber, convocat, dar trebuie să plecăm chiar în noaptea asta, înainte să vină Kléber.

Napoleon îl ia de braţ pe Menou şi merge repede de-a lungul plajei. Bietul om, cam durduliu, cu burtă, gâfâie şi nu poate răspunde.

— Directoratul a pierdut tot ceea ce noi am cucerit, ştiţi bine, Menou, începe Napoleon. Totul pare să fie compromis. Franţa se confruntă în acelaşi timp cu războaie peste hotare şi cu un război civil. Este învinsă, umilită, gata să piară.

Se opreşte, priveşte marea.

— Trebuie să-mi încerc norocul pe mare, să mă duc s-o salvez, spune.

Pleacă mai departe.

— Dacă voi reuşi, continuă, s-a zis cu oratorii de ocazie, cu potlogăriile profitorilor.

Va face dreptate şi va pune ordine în toate.

— Aici – şi arată spre ţinutul de unde tocmai a plecat şi spre oraşul Alexandria – nu mai este nevoie de mine, Kléber îmi poate ţine locul fără probleme.

Îi întinde lui Menou instrucţiunile, apoi îl îmbrăţişează.

O noapte fără lună a învăluit cu totul oamenii și vasele. Chiar și cu riscul de a fi reperați, trebuie să aprindă focuri, ca să ghideze ambarcațiunile care ajung, în fine, pe plajă. Suprafața mării rămâne neclintită, vasele stau nemișcate de parcă ar fi blocate într-un clei negru.

În zorii zilei de 23 august, o mică ambarcațiune se apropie de fregata *Muiron*. Un bărbat cu privire rugătoare urcă la bord. Este un membru al Institutului, Parseval Grandmaison, care a înțeles țelul călătoriei colegilor săi și imploră să fie acceptat alături de ceilalți.

Napoleon îl privește insistent pe acest om care roagă stăruitor. Care a avut curajul să vină până aici, să-i ceară să-l accepte. Acest curaj merită să fie răsplătit. Îl primește la bord.

La ora opt, când se pornește, în fine, vântul, sunt ridicate pânzele și încep să se îndepărteze de coasta egipteană, care, în curând, se pierde în zare, ca o dungă închisă la culoare, înghițită de mare.

Napoleon este calm acum. Se așază pe un afet de tun. La mică distanță de ei, îi urmează fregata *Carrère*. Dinaintea celor două fregate, pe post de cercetași, avizourile trag salve de tun.

Vântul s-a pornit cu greu. Napoleon este cel mai calm dintre toți cei aflați la bord. Le-a spus tot timpul: „Fiți liniștiți, vom reuși".

Vântul a umflat în fine pânzele. Amiralul Ganteaume vine să-l informeze despre ruta pe care o vor urma. Vor naviga de-a lungul coastelor africane, apoi vor schimba direcția și se vor deplasa de-a lungul Corsicii.

— Am încredere în destinul vostru, a spus el.

Se apropie Bertholet. Îi vorbește despre neliniștea care a pus stăpânire pe unii dintre ei.

— Cine se teme pentru viața lui, spune Napoleon, o va pierde de bună seamă. Trebuie să-ți impui să ai curaj și totodată să știi să cântărești lucrurile, iar în rest să le lași în voia sorții.

Se ridică și se plimbă pe punte.

Timp de câteva săptămâni se află în voia sorții. Nu poate face nimic, odată ce a ales această cale.

— Viitorul n-are importanță, spune întorcându-se spre Berthollet care îl urmează. Acum trebuie să ne gândim doar la prezent.

Iar prezentul înseamnă zile la rând petrecute pe mare, vântul care slăbeşte din puteri sau se înteţeşte, pânzele pe care crezi că le zăreşti, dar care dispar în zare, cărţile pe care le citeşti.

Îl ascultă pe unul dintre aghiotanţii săi, căruia i-a cerut, după dejun, să-i citească cu voce tare *Vieţile oamenilor iluştri*. Îi place Plutarh, acest povestitor care ştie să însufleţească o relatare. Îi plac zilele astea în care îşi poate lăsa mintea să rătăcească în voie, căci este singurul mod de a face ceva, în rest totul depinde doar de vânt, de mare şi de soartă.

Li se adresează: „Nu ne putem împotrivi naturii lucrurilor. Copiii sunt îndărătnici. Un om mare nu. Ce este viaţa unui om? Curba unui proiectil."

Cine încarcă tunurile, cine îndreaptă tunul spre țintă, cine aprinde fitilul? întreabă Berthollet.

Napoleon se plimbă cu paşi mari. Îi vin multe cuvinte în minte. Oare ele îi exprimă gândurile sau el doar se joacă cu ele? Spune ce simte şi, cu toate astea, în fiecare clipă din viaţă, a ales. Îi mărturiseşte lui Berthollet: „O putere superioară mă împinge să împlinesc un ţel pe care nu-l cunosc; atâta timp cât nu va fi înfăptuit, voi fi invulnerabil, neclintit: de îndată ce-i nu-i voi mai fi de folos, chiar şi o muscă mă va putea da la o parte."

De ce le vorbeşte despre asta lui Berthollet şi Monge? Oare aceşti învăţaţi simt la fel ca el, că o forță îi susţine, au şi ei presentimente, certitudini inexplicabile?

Ştie foarte bine, absolut sigur, că englezii nu-l vor intercepta. Ştie că Franţa este sătulă de războaie între iacobini şi emigranţi, că vrea pace în interiorul graniţelor, că-l aşteaptă pe omul care i-o va asigura.

Oare acest om este deja acolo?

Acesta pare să fie singurul lucru care-l nelinişteşte.

În ziua de 30 septembrie, admiră frumusețea coastelor Corsicii în lumina blândă a apusului, apoi simte mireasma mărăcinișului și, în scurt timp, zărește citadela și casele din Ajaccio.

1 octombrie. *Muiron* ancorează și, de îndată, de pretutindeni apar ambarcațiuni.

De unde au știut?

Se aud strigăte, aclamații. Nimeni nu ține cont de obligația carantinei. Oamenii se bucură că-l pot vedea pe Napoleon, că-l pot atinge. Mulți dintre ei îl îmbrățișează. În mulțimea care acum se grăbește să ajungă pe chei o zărește pe dădaca lui, Camille Ilari, o femeie în vârstă pe care curând o strânge în brațe. E ca și când și-ar îmbrățișa copilăria, atât de aproape și totuși atât de îndepărtată de el. Află că Louis, pe care l-a trimis în Franța în 1798, a trecut prin Ajaccio, apoi a plecat mai departe, cu mama lor.

Napoleon se duce la casa de la țară, la Melilli. Își amintește fiecare detaliu al vieții petrecute acolo și cu toate astea nu se lasă înduioșat. Acest univers este ascuns în sufletul lui, ca un decor pe care l-a părăsit și care nu-l mai interesează acum, când toată lumea vrea și așteaptă ceva de la el. „Ce enervant", șoptește, „plouă cu rude de care habar nu aveam."

Cere să i se aducă ultimele ziare venite din Franța. Citește pe nerăsuflate știrile, apreciază că situația militară s-a redresat, că Masséna – Masséna „al lui" – a obținut victorii în Italia, că generalul Brune rezistă în Republica Batavă, dar criza politică mocnește la Paris, unde Sieyès face jocurile.

Trebuie să plece din Corsica, să ajungă la timp.

În ziua de 7 octombrie, vântul își face, în fine, simțită prezența, și pot porni la drum.

Napoleon stă la proră până ce zărește coasta franceză.

Acesta este momentul cel mai periculos al traversării. Escadra engleză supraveghează zona în largul coastelor. În apropiere de Toulon, se zăresc niște vele, care, din fericire, de îndepărtează.

În dimineața de 9 octombrie, intră în Golful Saint-Raphaël.

Citadela de la Fréjus deschide focul când constată că se apropie o flotilă necunoscută.

De la proră, Napoleon vede mulțimea care se precipită pe cheiuri, apoi se aruncă în ambarcațiuni, înaintează spre fregate și strigă: „Bonaparte!“

Amiralul Ganteaume se apropie în momentul în care *Muiron* este invadat de mulțime.

— V-am adus acolo unde vă cheamă destinul, spune amiralul.

Napoleon e ridicat pe brațe și purtat pe sus.

— A venit! A venit! strigă cu toții.

Coboară de pe fregată. Pe chei, se formează un cortegiu.

Cui îi mai pasă acum de carantină, de riscul ciumei?

I se pregătește o trăsură.

De vreme ce a ajuns aici, e bine că soarta i-a fost favorabilă.

Cine m-ar putea opri?

[illegible]

[illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

— [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Partea a noua

Da, urmați-mă! Sunt zeul zilei.

9 octombrie 1799 – 11 noiembrie 1799
(20 Brumar anul VIII)

36

Iată, au trecut șaptesprezece luni de când a plecat din Franța! Era primăvară, luna mai a anului 1798, iar acum e toamnă. Valuri noroioase invadează albia râului Durance. S-a iscat furtuna, iar aversele de ploaie sunt atât de puternice, încât uneori caii trebuie opriți.

Pe atunci, se îndrepta spre Toulon. Joséphine îl însoțea, și se purta în așa fel încât îi dădea de înțeles că îl iubește și îi este devotată. După spusele ei, era gata să plece cu el, în Egipt.

Acum știe adevărul, știe despre căpitanul Charles, despre amanții ei.

Înverșunarea și amărăciunea pun stăpânire pe el de îndată ce strigătele mulțimii care înconjura trăsurile în fiecare sat prin care treceau: „Trăiască Republica! Trăiască Bonaparte!", au fost lăsate în urmă, iar el rămâne din nou singur, cu gândurile lui.

Oricât de mult și-ar fi dorit să uite, era de ajuns să-l privească pe Eugène de Beauharnais, așezat în fața lui, și totul îi revenea în minte.

La Avignon, oamenii opresc trăsurile. Vor să-l sărbătorească pe Bonaparte, învingătorul, omul care a adus pacea. Le adresează câteva cuvinte: „Nu fac parte din nicio tagmă, din niciun clan politic, fac parte din marele grup al poporului francez." Oamenii îl aclamă. I se celebrează victoria de la Abukir. Vestea a ajuns, deci, până aici și, așa cum a prevăzut, oamenii o știu doar pe aceasta. Îl urmărește cu privirile pe Murat care, cu iataganul prins la brâu, merge

ţanţoş, bronzat şi povesteşte despre atac ofiţerilor din garnizoană care-l înconjoară. Mamelucul Roustam se află în mijlocul mulţimii care îi pune întrebări, iar oamenii vor să-i atingă uniforma. Roustam încearcă să rupă cercul de oameni care îl sufocă. Când este aproape de Napoleon, reuşeşte să spună că trăsurile care aduceau bagajele au fost jefuite, în împrejurimile oraşului Aix, că au fost împiedicate să înainteze. Repetă: „Nişte beduini francezi au furat. Beduini francezi."

Auzind aceste cuvinte, mulţimea începe să bombăne. Banditii îi atacă pe călători, jefuiesc diligenţele. Pacea şi ordinea trebuie să fie reinstaurate. „Directoratul ne fură şi el!" strigă o voce. Sunt cu toţii nişte hoţi, toţi, se aude din nou.

Napoleon se apropie de oficialităţi, care se plâng şi ele, dar sunt şi flatate de atenţia care el le-o arată. Generalul Bonaparte ştie oare că Directoratul vrea să decreteze un împrumut forţat ca să-i fure pe oamenii cinstiţi, care au şi ei nişte bani puşi deoparte? Şi apoi, mai sunt răsculaţii regalişti, şuanii... Aceştia încă mai deţin o parte din Vendée, şi ameninţă oraşul Nantes. Cine ne poate garanta că emigranţii nu se vor întoarce, să ceară restituirea pământurilor care au fost vândute ca bunuri naţionale şi pe care noi le-am cumpărat? Republica trebuie salvată, mai spun ei.

— Sunt unul de-al vostru, spune Napoleon când se urcă în trăsură.

Li se adresează din nou de pe scăriţa trăsurii:

— Nu trebuie să mai existe facţiuni, nu voi mai tolera aşa ceva. Trăiască naţiunea!

Uralele „Trăiască Republica! Trăiască Bonaparte!" îl însoţesc pe străzile din Avignon, iar mai târziu, pe tot drumul, prin satele din valea Ronului, are parte de aceeaşi întâmpinare entuziastă.

Când se apropie de Lyon, vede arborate, la ferestrele tuturor caselor, drapele tricolore. Şi în locurile destinate schimbării cailor flutură panglici tricolore.

Toate astea în cinstea lui.

La Lyon, casele sunt iluminate şi împodobite. Este întâmpinat cu focuri de artificii, iar mulţimea pare a fi atât de numeroasă încât trăsurile trebuie să meargă la pas.

În faţa porţii hotelului, zăreşte nişte grenadieri. Pe platforma de la intrare îl aşteptă fraţii săi, Louis şi Joseph.

De peste tot, oamenii strigă: „Trăiască Bonaparte care vine să salveze patria!"

Salută mulţimea cu modestie. Simte că se află pe val, iar valul ce-l poartă este puternic şi profund, dar trebuie să evite orice exces şi aibă răbdare. Ştie foarte bine ce vrea: să ajungă la putere. Valorează mai mult decât toţi cei care se sfâşie între ei, ca să ajungă sau să rămână la putere. Are treizeci de ani. A comandat zeci de mii de oameni. A înfruntat moartea alături de ei. A învins. Va înlătura toate obstacolele. Trebuie să fie însă prudent. Cei de teapa lui Barras sau Sieyès sunt abili, vicleni.

Se retrage într-o încăpere cu Joseph.

Napoleon ar vrea să vorbească mai întâi despre situaţia din Paris, despre proiectele unora şi ale altora. Îi vin însă pe buze alte lucruri: „Joséphine", „Joséphine", repetă.

Joseph începe să vorbească în şoaptă, apoi se înfurie. Nu-i mai plăteşte Joséphinei renta de patruzeci de mii de franci pe care Napoleon l-a însărcinat să i-o acorde. A ridiculizat numele familiei Bonaparte. A trăit cu căpitanul Charles la Malmaison, proprietatea pe care şi-a cumpărat-o. A continuat să se vadă şi cu Barras. A fost văzută la Gohier, preşedintele Directoratului. Care dintre bărbaţii puternici nu i-a fost deja amant? E plină de datorii. L-a ajutat pe Charles în afacerile lui legate de aprovizionarea armatei.

— Iar mama... continuă Joseph

Napoleon îl opreşte. Îşi imaginează ce trebuie să simtă mama şi surorile lui. O să divorţeze, spune. Iar acest cuvânt îi sfâşie inima. Îl repetă. Simte durerea tot mai acut. S-a schimbat şi totuşi, pe tot drumul încoace, de la Fréjus, n-a încetat să se gândească la trupul soţiei sale, la mirosul ei. Ar vrea s-o îngenuncheze, aşa cum cucereşti un loc care a rezistat îndelung asediului şi capitulează în cele din urmă, şi căruia îi impui voinţa ta. Acum a devenit

însă omul pe care atâta lume îl aclamă. Se apropie de fereastră, vede îndepărtându-se trăsurile trase de cai. Cheamă un aghiotant. Generalul Marbot, care pleacă să preia comanda armatei din Italia, îi spune ofițerul, a rezervat aceste camere, pe care hotelierul le-a spus la dispoziția generalului Bonaparte.

Nu trebuie să uite niciun detaliu. Un om umilit sau doar jignit îi poate deveni dușman.

Napoleon dă ordine. Se va duce la hotelul unde a coborât Marbot, să-l salute și să-i ceară scuze. În partida pe care a început-o, orice bărbat poate deveni un pion important.

Și orice femeie.

Se gândește la Joséphine. Își poate permite să și-o facă dușman acum ?

Au plecat din Lyon și, în ciuda faptului că este foarte devreme, o mulțime entuziastă a strigat din nou în fața hotelului : „Trăiască Bonaparte, salvatorul patriei !"

Napoleon a vrut să rămână singur cu Joseph în trăsură. Privește munții din regiunea Forez, învăluiți în ceață. Trăsura va merge pe drumul Bourbonnais, mai îngust și mai puțin sigur, pe unde se ajunge însă mai repede la Paris.

Trebuie să acționeze repede. De la întoarcerea sa din Italia, nu s-a îndoit nicio clipă că, într-o bună zi, va ajunge la putere, la Paris. Acum însă, toate aclamațiile, uralele mulțimii transformă ceea ce nu era decât o intuiție într-o realitate pe care trebuie s-o organizeze și în care este obligat să se miște.

Se apleacă spre Joseph, îi pune întrebări.

— Un singur om contează acum, spune Joseph. Sieyès.

Napoleon își amintește de acest bărbat de cincizeci de ani, hotărât și prudent, în egală măsură, fost preot. În 1789, a redactat celebra diatribă, o interpretare proprie a evenimentelor : *Ce este Starea a Treia ?* Apoi, în timpul Convenției și Regimului Terorii, așa cum el însuși a declarat, „a trăit". Joseph îi spune că Sieyès a luat legătura cu Lucien, fratele lor, ales din partea Corsicii membru în adunarea celor Cinci Sute. Sieyès vrea o reformă ca să se

întărească puterea executivă în defavoarea celor două adunări, Consiliul Celor Cinci Sute și Consiliul Bătrânilor. A căutat un general ca să impună această reformă. Lucien a participat la toate tratativele neoficiale. Sieyès s-a gândit la generalul Joubert, dar acesta a fost ucis în bătălia de la Novi. Generalul Moreau a fost rezervat. Își imaginează Napoleon ce a spus Sieyès când a aflat că se întoarce în Franța? A spus aceste cuvinte de față cu Lucien: „Iată-l pe omul vostru, el va organiza lovitura voastră de stat mai bine decât mine."

— Iar Bernadotte? întreabă Napoleon.

— Ostil, spune Joseph. Nu uita însă că este soțul lui Désirée Clary...

Poate că acest lucru îl va face să fie mai înțelegător. Contăm, firește, pe generalul Leclerc, soțul Paulinei. Iar o mare parte din trupele care staționează în Paris sunt alcătuite din foști soldați ai armatei din Italia. Însă omul important, insistă Joseph, este Sieyès. În ceea ce-l privește pe ministrul Poliției, Fouché, este inteligent, la fel ca seminaristul, și un orator înnăscut. Este republican, regicid și terorist; el i-a masacrat cu tunul pe regaliștii din Lyon. Adjunctul său, Réal, un apropiat al lui Lucien, fost iacobin, comandă poliția judiciară.

Napoleon ascultă. Nu trebuie să comită însă nicio greșeală și îi vorbește fratelui său despre duplicitatea lui Fouché, un om enigmatic, cu păr roșu, căruia nu i se văd bine ochii pentru că sunt ascunși de pleoape. Napoleon a beneficiat de ajutorul lui la 13 Vendémiaire, iar Fouché a profitat de această ocazie ca să intre în grațiile lui Barras.

Ar trebui să-l coopteze pe Barras. Cum să apari însă în chip de salvator al patriei, dacă te aliezi cu omul care, în ochii opiniei publice, întruchipează corupția? Ar fi mai bine să contăm pe brelanul de preoți: Sieyès, Fouché, Talleyrand.

— Gohier, șoptește Napoleon.

— Avocat, un bărbat de cincizeci de ani, timorat, spune Joseph, dar președinte în exercițiu al Directoratului.

Joseph oftează, adaugă că soții Gohier se află în relații foarte bune cu Joséphine, care este adeseori invitata lor.

Din nou Joséphine.

În ziua de 16 octombrie 1799, când Napoleon intră în locuința sa de pe strada Victoire, Joséphine nu se află acolo.

Mama lui îi iese în întâmpinare, sobră, apoi vin surorile, Lucien. Îl așteptau. Nu mai are de ce să le pună întrebări. Încă de la primele cuvinte, încep s-o condamne pe infidelă, pe intrusă, pe absentă. Unde este? Îi spun „cu regret" că a plecat de la Paris, ca să-i iasă în întâmpinare, dar Joseph și Louis l-au găsit înaintea ei. Iar ea nu și-a găsit soțul.

Am luat-o pe drumul Bourbonnais, șoptește el.

Apoi, furia pune stăpânire pe el. Va divorța, să i se facă bagajele lui Joséphine și să fie duse la intrare. Va divorța.

Ar vrea să se odihnească, dar este prea încordat, și deja se anunță primele vizite. Vine Collot, un furnizor al armatei, pe care Napoleon nu l-a văzut de pe vremea când comanda armata din Italia. În timp ce acesta îi vorbește, se aud și primele strigăte ale mulțimii adunate pe strada Victoriei, care cântă *La Marseillaise*, strigă numele lui Bonaparte.

Napoleon nu mai este atent la Collot. Ar fi preferat o revenire discretă. Ar fi bine să mai facă pe modestul, încă vreo câteva zile. Nu-și va dezvălui intențiile decât după ce se va asigura de ajutorul de care are nevoie. Atunci va fi iadul pe pământ. Deocamdată, trebuie să fie prudent și reținut.

Collot observă bagajele Joséphinei.

— Vreți s-o părăsiți? întreabă.

— Nu ne mai leagă nimic.

Lui Napoleon îi pare rău că i-au scăpat aceste cuvinte, însă era prea supărat ca să se mai poată controla și să fie rezervat, așa cum trebuia.

Collot clatină din cap. „Nu e momentul", spune, „să vă ocupați de conflictele domestice."

— Măreția voastră ar fi compromisă, pentru Franța nu mai sunteți un oarecare soț încornorat.

Nu-l poate contrazice, are dreptate. Cuvintele lui Cullot îl trezesc la realitate.

— Ar fi foarte important să nu vă faceți de râs de la bun început, încheie Collot.

Lui Napoleon îi vine greu să accepte raționamentul lui Collot, deși s-a gândit și el deja la toate astea. Se enervează, ca să-și mascheze ezitarea.

— Nu, am luat o hotărâre, spune. Ea nu va mai pune piciorul în casa mea. Puțin îmi pasă ce se va spune!

Se îndepărtează. Trântește ușa. Știe foarte bine că se minte de unul singur. Trebuie să țină cont de părerea oamenilor. Și, cu toate astea, când se întoarce la Collot, căci acesta a insistat să-i mai vorbească, fiind sigur că, în cele din urmă, Napoleon o va ierta, acesta strigă:

— Dacă n-aș fi sigur pe mine, mi-aș smulge inima din piept și aș arunca-o în foc.

Nu vrea să se mai gândească la problema asta, dar știe că, indiferent ce-ar fi spus, încă mai ezită. Ea se găsește prea bine plasată în centrul eșichierului pentru ca să o poată considera o simplă soție infidelă. Deși asta și este. Însă rămâne și femeia pe care o dorește.

Iată-l pe Réal, adjunctul lui Fouché, care cere să fie primit. Va căuta să fie prudent, să se controleze și să afle care-i sunt intențiile. Fouché, spune Réal, se arată dispus să susțină un proiect care ar salva Republica de dublul pericol, iacobin și regalist. Réal este ministrul Poliției generale. Poate veni cu un ajutor financiar substanțial. Collot a oferit deja cinci sute de mii de franci.

Dacă acești oameni își riscă banii, înseamnă că au încredere că voi reuși.

Nu trebuie să fie irosită nicio zi. Napoleon este primit de Gohier, președintele Directoratului. Așadar, în casa acestui om, atât de mediocru, de afectat, de timorat, își petrecea serile Joséphine. El reprezintă însă autoritatea. Trebuie dus cu vorba.

— Veştile care ne-au parvenit în Egipt erau atât de alarmante, spune Napoleon, încât n-am ezitat să-mi abandonez armata ca să vin să înfrunt pericolele alături de voi...

— Generale, spune Gohier, pericolele pe care le aveam de înfruntat *erau* mari. Dar am ieşit cu bine din această situaţie. Aţi venit la timp, să celebraţi împreună cu noi numeroasele victorii ale camarazilor voştri de arme.

Aşadar, asta au de gând să spună! Vor scoate în evidenţă victoriile obţinute de generalii Moreau, Brune, Masséna, care au slăbit presiunea inamicilor. Nu vor putea să reducă la tăcere însă, sau nu foarte curând, această mulţime care se adună pe strada Victoriei, în dimineaţa zilei de 17 octombrie, în faţa Palatului Luxembourg, când Napoleon se prezintă dinaintea Directoratului.

Napoleon a decis să se îmbrace în haine civile, cu o redingotă verzuie care-i strânge trupul, cu o pălărie înaltă care-i completează ţinuta stranie. Iar în talie, prins cu un cordon de mătase, poartă un iatagan turcesc.

Când se înclină este aclamat. Şi în faţa directorilor are aceeaşi atitudine modestă. Îşi arată arma.

— Cetăţeni directori, spune, jur că nu va fi niciodată scoasă din teacă decât pentru apărarea Republicii şi a guvernului ei.

Îi priveşte. Vor îndrăzni să-l condamne, să-i reproşeze că a plecat din Egipt, acum când aud mulţimea care continuă să-i strige numele? Ştiu foarte bine că va trebui să i se găsească un loc în Republică. Îi priveşte insistent pe Barras, Gohier, Moulin. Sigur, nu contează pe ei, dar îi va putea măcar împiedica pe aceşti trei directori să-i facă rău? Mai rămân Sieyès şi Roger Ducos. Aceştia îi sunt aliaţi, şi cu ei va trebui să intre în joc, însă figura lui Sieyès exprimă înfumurare şi neîncredere în egală măsură. Vrea să păstreze în continuare controlul asupra jocului.

Lucien i-a spus ce le-a mărturisit Sieyès apropiaţilor săi: „Napoleon are prea multă trecere la oamenii de rând."

Trebuie deci să-l liniştească cumva. Sau să facă în aşa fel încât să devină indispensabil. Căci pe ce alt general poate conta Sieyès?

Se felicită. Cei cinci directori nu vor îndrăzni să întreprindă nimic împotriva lui.

Iese din Palatul Luxembourg și se prezintă în fața mulțimii vesel și încrezător în sine. Oamenii știu acum că cei de la putere nu au nimic să-i reproșeze.

Se întoarce pe strada Victoriei. Trebuie să pună totul la cale. Îi primește pe cei care au decis să joace împreună cu el această partidă decisivă și periculoasă.

Îl ascultă pe Talleyrand. Iată un om care a fost constrâns să demisioneze din postul său de ministru și nu își dorește altceva decât să-l redobândească. „Prin urmare, interesul îi este chezaș."

Este însoțit de Roederer, membru al Institutului și de alții care vorbesc plini de înflăcărare.

Napoleon îi privește atent, în timp ce ei repetă: „Generale, trebuie să preluăm puterea."

Numai că, doar el va plăti oalele sparte dacă se aventurează în luptă înainte să-și fi făcut un plan.

Decide, așadar, să rămână pe strada Victoriei și refuză să primească chiar și delegațiile de ofițeri și de soldați care vin să-l salute și așteaptă multă vreme în stradă, încercând măcar să-l zărească în treacăt.

Să preia puterea?

— Credeți că acest lucru ar fi posibil? Îl întreabă pe Roederer care insistă.

— Treaba este pe jumătate făcută.

Se mulțumește să împingă spre Roederer un exemplar al ziarului *Mesagerul*, apărut chiar în dimineața aceea de 20 octombrie. Acolo apar primele semne ale unui contraatac al adversarilor săi, poate chiar al iacobinilor sau poate al lui Barras.

„Bonaparte", scrie în ziar, „a plecat atât de grăbit și în mare secret din Egipt numai ca să poată evita o revoltă generală a armatei sale."

Roederer, apoi Talleyrand se indignează citind această afirmație. Napoleon îi privește fără să spună un cuvânt. Trebuie să

acționeze căci, dacă nu pune mâna pe putere, îl vor distruge. Gloria pălește repede, iar popularitatea se preschimbă adesea în dezaprobare. Dar, dacă acționează acum, va învinge.

Iar pentru asta, nu trebuie să piardă din vedere nimic.

A făcut bine că s-a împăcat cu Joséphine.

Ea s-a întors în timpul nopții. Portarul a acceptat să-i deschidă în pofida tuturor consemnelor.

Napoleon a auzit-o. S-a închis imediat în camera lui. Ea a venit și a bătut la ușă. Iar vocea aceea care-l implora, l-a înduioșat. Ea depinde acum de bunul lui plac, așa cum el și-a dorit de multe ori, dar fără niciun rezultat.

El nu cedează. O lasă să plângă, să-și recunoască vina, să ceară iertare. El nici nu se clintește, însă se simte tot mai tulburat, simte un amestec de dorință și interes, plăcerea de a-și lua revanșa și de a-și calcula fiecare gest.

Ea s-a îndepărtat, și, de îndată ce a crezut că Joséphine a renunțat, a simțit o durere cumplită, precum aceea pricinuită de o mare pierdere. A început să o dorească cu și mai mare intensitate. Abia atunci și-a dat seama cât de multă nevoie are de ea.

A ascultat la ușă. Cineva cobora scara. Copleșit de emoție a recunoscut vocile lui Eugène și Hortense de Beauharnais care îl implorau s-o ierte pe mama lor.

Îl iubește pe Eugène. A trăit alături de acest copil pericolele și plăcerile Egiptului. L-a văzut devenind bărbat, soldat și are încredere în el. De ce să renunțe, tocmai acum, la sprijinul întregului clan Beauharnais? Își poate permite să se lipsească de o parte din „armata" sa de familie?

Nu cedează rugăminților Joséphinei, ci rugăminților copiilor ei.

A deschis ușa. Joséphine a venit în grabă spre el. A început să-l mângâie pe față. I-a regăsit parfumul, trupul zvelt, care se lipește de el.

Au făcut dragoste toată noaptea.

A devenit stăpânul acestei femei, poate tocmai pentru că nu o mai iubeşte la fel de mult ca înainte, cu aceeaşi dragoste oarbă.

A doua zi, o vede surâzând, când intră Lucien, care credea că fratele lui s-a decis să divorţeze. Napoleon îl ia de braţ pe Lucien. „Nu e momentul să vorbim despre asta, sunt lucruri care mă privesc doar pe mine."

Lucien nu insistă. Napoleon îl ascultă pe băiatul de douăzeci şi patru de ani din faţa sa, pasionat de politică și care a reuşit, grație numele său, să ajungă membru al Consiliului celor Cinci Sute, să devină interlocutorul lui Sieyès.

Lucien vorbeşte nervos. Sieyès, spune el, vrea un guvern mai restrâns, alcătuit din trei consuli, în loc de cinci directori. Speră să organizeze transferarea adunărilor de la Paris la Saint-Cloud şi să le determine să voteze reforma instituțiilor.

— Pot să-i transmit că tu consimţi să fii unul dintre cei trei consuli? întreabă Lucien.

— Nu, zău aşa, în niciun caz.

I se pare prea devreme. Vom vedea mai târziu. Sieyès este deja compromis, fiind considerat moderat, chiar reacţionar, partizan al unei eventuale reveniri a monarhiei, poate că are chiar o legătură cu familia Orléans.

— Nu vreau să ajung să fiu părtaş cu niciun partid, repetă Napoleon.

Duce un război nedeclarat. Palpitant ca o ofensivă, numai cu lovituri mascate. Are nevoie de sprijinul lui Sieyès, însă fără să-l solicite și fără să-l declare. Trebuie să scape de directori dar, dacă este posibil, să evite o lovitură de stat. Trebuie să preia puterea din interior, cu sprijinul adunărilor, al Consiliului celor Cinci şi al Consiliului Bătrânilor.

Nu vreau să fiu un general care vine la putere prin forță.

Prin urmare, îl ignoră pe Sieyès la un dineu în casa lui Gohier, iar acesta din urmă îi vorbeşte, a doua zi, despre remarca plină de amărăciune a lui Sieyès: „Aţi observat ce comportament a avut

acest mic insolent față de membrul unei autorități, care ar fi trebuit să dea ordin să fie împușcat?"

Prea târziu.

Îl flatează pe generalul Moreau: „Doream de atâta vreme să vă cunosc."

În 23 octombrie, se duce din nou la Palatul Luxembourg și, fără să insiste prea mult, le dă de înțeles celor doi directori că este candidat la Directorat. Gohier, Moulin, cu fețe mohorâte și satisfăcute, răspund că „pactul social impune în mod absolut vârsta de patruzeci de ani pentru a putea deveni membru al Directoratului".

Cu atât mai rău pentru ei.

Mulțimea continuă să-l aclame. Ziarele, pe care le citește în fiecare dimineață cu atenție, afirmă că „exclusiviștii nu vor reuși să incite poporul împotriva lui Bonaparte".

În ziua de 23 octombrie, Lucien este ales președinte al Consiliului celor Cinci Sute. Iată o poziție cucerită deja.

Însă orice medalie își are și reversul.

Onorăm numele Bonaparte în persoana lui Lucien, iar de Napoleon sperăm să scăpăm încredințându-i o nouă misiune militară.

Dacă ei își imaginează că acest lucru mai este posibil, vai de ei când se vor trezi la realitate!

Nimic nu este însă sigur până când nu se întâmplă cu adevărat.

Bernadotte n-a refuzat să participe la un banchet alături de Napoleon? „Un bărbat care a încălcat legea carantinei", a spus el, „poate foarte bine să fi readus ciuma printre noi, iar eu nu vreau să iau masa alături de un ciumat."

Și nu au trecut decât zece zile de când Napoleon s-a întors la Paris.

37

Napoleon nu îi poate acorda decât câteva minute fiecăruia dintre vizitatorii săi. Îi ia de braț, îi duce în cealaltă parte a salonului. Grădina, care se vede prin ușile din sticlă ale rotondei, se află învăluită în ceață. Flacăra puternică a lumânărilor luminează și încălzește încăperea.

Joséphine stă în fața șemineului, surâde, face conversație și-i ține de urât viitorului interlocutor al soțului ei. Napoleon îi aruncă o privire.

Trebuie să fie amabil cu toți, să-i flateze, să-i invite să revină.

Joséphine se pricepe de minune să-i întâmpine pe toți acești ofițeri de toate gradele, pe membrii Institutului, pe deputații și bancherii care vin pe strada Victoriei, fiindcă în mediile oamenilor influenți din Paris, în această lume a zvonurilor și ambițiilor, se spune că generalul Bonaparte va ajunge curând la putere, că pregătește o lovitură de stat.

În cartierele periferice e liniște, oamenii trăiesc în mizerie, își caută de lucru, sunt dezamăgiți și obosiți după acești zece ani în care la început și-au făcut speranțe, dar au avut parte, în schimb, de decepții, de violențe și de represiune. Nu-și mai doresc decât să câștige puținul de care au nevoie să-și cumpere o pâine. Visează să fie pace, pentru ca tinerii să nu mai fie mobilizați să plece să lupte la frontiere, ca să se îmbogățească cei precum Barras, furnizorii de arme.

Așa că, de ce nu l-ar prefera pe acest general Bonaparte, un învingător, care a semnat cândva pacea?

Numai că nu oamenii de la periferie și mulțimea de pe străzi pot decide acest lucru. De acum, problema puterii se rezolvă în saloane şi în cazărmi, în adunări.

Napoleon a înțeles că la această partidă nu participă acum decât câteva zeci de oameni.

În timp ce stă de vorbă cu Joséphine, care stă sprijinită pe șemineu, îl vede apropiindu-se pe Thiébaud, care a luptat în Italia, iar apoi, la 13 Vendémiaire s-a numărat printre cei care l-au ajutat.

— Rămâneți să luați masa cu noi, îi spune.

Iar Joséphine se aşază între ei.

— Sunteți singurul care, în absența mea, a făcut lucruri bune, continuă Napoleon.

Ridică privirile spre Thiébaud, care pare intimidat, apoi începe să vorbească despre planurile unei noi campanii în Italia.

Să fie oare momentul pentru așa ceva? Oare nici acesta nu înțelege că mai întâi trebuie rezolvată problema puterii la Paris?

Napoleon îl întrerupe pe Thiébaud, se enervează.

— O națiune este întotdeauna ceea ce știm să facem din ea, spune. Nu există un popor prost pentru un guvern bun, după cum nu există armate incompetente conduse de comandanți buni. Ce pretenții să ai însă de la nişte oameni care nu-și cunosc nici țara, nici nevoile ei, care nu înțeleg nici vremurile în care trăiesc, nu-i înțeleg nici pe oameni şi care nu sunt capabili decât să stârnească opoziție, acolo unde ar trebui să i se acorde ajutor?

Napoleon se ridică. Nu poate sta aşezat la masă mai mult de câteva minute. Începe să se plimbe prin salon.

— Am lăsat pace și găsesc război, exclamă. Prestigiul victoriei a fost înlocuit cu înfrângeri ruşinoase. Italia a fost cucerită; acum este invadată, iar Franța e amenințată. Am lăsat milioane la dispoziția autorităților, iar acum toată lumea se scaldă în lipsuri; acești oameni au coborât Franța la nivelul incapacității lor, au înjosit-o, iar ea îi condamnă pentru toate astea...

Îl conduce pe Thiébaud, îl privește cu atenție. Oare se poate baza pe acest om?

— La ce se pot aștepta generalii de la un guvern de avocați? continuă Napoleon. Pentru ca locotenenții să fie devotați, au nevoie de un comandant capabil să-i aprecieze, să-i conducă, să-i susțină.

Thiébaud se îndepărtează. Ar vrea să-l rețină, să-i spună: „Duceți-vă să-i lăsați adresa lui Berthier!"

Trebuie să-i vadă și să-i revadă pe oamenii care pot avea un cuvânt de spus. Să ia masa cu ei. Să se ducă din nou în fața Directoratului, deși știe că intenția directorilor este să-l îndepărteze.

— Să încercăm, pe cât posibil, să-i facem să-l uite, a spus Sieyès.

Sieyès: pare, totuși, singurul dintre cei cinci directori care i-ar putea fi aliat! Însă Sieyès nu vrea să-i fie periclitată poziția. Nu are nevoie decât de o sabie, pe care o va folosi pentru binele lui și pe care o va băga în teacă de îndată ce afacerea s-a încheiat. Ar fi bine să răspundă și zvonurilor răspândite de Barras. „Micul Caporal", a spus – el, un corupt, un desfrânat, care preferă bărbații tineri, el care a fost amantul Joséphinei! – „a adunat o adevărată avere în campaniile lui din Italia."

— ...o afirmație înjositoare, spune Napoleon nervos când este primit de directori. De altfel, chiar dacă ar fi adevărat că am făcut afaceri atât de bune în Italia, oricum n-aș fi făcut avere pe seama Republicii.

Gohier prefăcutul, bărbatul care-i face curte Joséphinei, Gohier timoratul, răspunde că „efectele prețioase închise în cuferele generalului șef nu-i aparțin, așa cum nici lucrurile furate nu le aparțineau soldaților, care au fost împușcați din ordinul lui. Dacă v-ați fi îmbogățit în Italia, acest lucru n-ar fi fost posibil decât în defavoarea Republicii!"

— Așa-zisa mea avere este o minciună pe care nu pot s-o creadă nici măcar cei care au inventat-o! răspunde Napoleon.

Ce speră aceşti avocaţi? Nu-şi dau seama că pe mine nu mă mai interesează decât un singur lucru, să înving? Cu ajutorul unora dintre ei, precum Sieyès, sau împotriva tuturor?

Joséphine îl linişteşte. Este abilă. Îl cunoaşte pe fiecare dintre ei. Trebuie să le vorbească, să-i seducă. Să nu-i instige împotriva lui.

Napoleon face câţiva paşi. Acceptă această atitudine, deşi se revoltă. Îl ia drept martor pe Bourienne.

— Ţine minte un lucru, spune. Întotdeauna să ieşi în întâmpinare duşmanilor şi să pari bucuros că-i vezi, altminteri vor crede că te temi de ei şi asta le va da curaj.

Îl vede pe Barras. Ascultă impasibil când directorul, pe un ton detaşat, îi spune:

— Bonaparte, destinul vostru este cariera militară. Vă veţi întoarce în Italia la comanda armatei de acolo. Republica se află într-o stare atât de precară încât nu există decât un singur preşedinte care o poate salva. Generalul Hédouville. Ce părere aveţi, Bonaparte?

Trebuie să salute şi să se retragă.

Să se ducă la generalul Jourdan, care se spune că este un apropiat al iacobinilor, care ar pregăti o lovitură militară pentru 20 Brumar. Să-l calmeze, fără să-l înşele.

— Sunt convins de bunele voastre intenţii şi de cele ale prietenilor voştri, dar în această situaţie nu pot fi de partea voastră. În rest, nu vă faceţi griji, totul se va face în interesul Republicii.

Să-l revadă pe generalul Moreau: să-i ofere o sabie din oţel fin, împodobită cu briliante, care valorează zece mii de franci.

Iată-l pe generalul Bernadotte, „omul-obstacol", să încerce să-l câştige de partea lui sau, măcar, să-l împiedice să-i fie ostil. Acesta i se va alătura învingătorului. Aşadar, trebuie să învingă.

Acum, în ziua de 1 noiembrie – 10 Brumar – nu mai avem timp pentru recunoaşteri şi pentru patrulări, trebuie să pregătim asaltul.

Napoleon acceptă în fine să aibă o discuţie de fond cu Sieyès. Întrevederea are loc la Lucien.

Sieyès abia s-a aşezat, iar Napoleon a şi început să-l atace. Trebuie să-l ia tare pe acest om, să-l facă să înţeleagă că nu-i va fi subordonat, ci egal.

— Îmi cunoaşteţi părerea, spune Napoleon. A venit momentul să acţionăm. Aţi decis ce măsuri aveţi de luat?

Nu trebuie să-l lase pe Sieyès să se piardă într-un adevărat labirint constituţional, trebuie să-l întrerupă.

— Ocupaţi-vă, deci, în exclusivitate, de transferarea la Saint-Cloud a adunărilor şi, simultan, de formarea unui guvern provizoriu. Sunt de acord ca acest guvern provizoriu să fie alcătuit numai din trei persoane, accept să fiu unul dintre cei trei consuli provizorii împreună cu voi şi colegul vostru Roger Ducos.

Tăcerea lui Sieyès şi a lui Lucien sunt edificatoare, amândoi sunt şocaţi de declaraţia lui extrem de brutală.

— Dacă nu-mi acceptaţi condiţiile, nu contaţi pe mine. Sunt destui generali dispuşi să pună în practică decretul Consiliului Bătrânilor.

Ce general ar mai îndrăzni să mi se împotrivească de vreme ce ştiu cu toţii care este ţelul meu?

Uneori însă, este neliniştit.

Într-o seară, la Talleyrand, pe strada Taitbout, aude marşul unui pluton de cavalerie. Soldaţii se opresc în faţa casei. Talleyrand se îndreaptă şchiopătând spre lumânări, să le stingă. În stradă, se opreşte o trăsură înconjurată de cavalerişti.

Poate că vor să mă aresteze.

Cine s-ar opune? Aliaţii mei de acum, cei care vin zilnic pe strada Victoriei, se vor alătura învingătorilor. Poporul nu s-ar revolta. Pentru cine ar face-o?

Talleyrand reaprinde lumânările râzând. Este doar un bancher care a fost escortat până aici.

Trebuie, însă, să fie precaut. Situaţia se poate schimba. Napoleon, când intră în templul Victoriei – Biserica Saint-Sulpice, unde Consiliul

celor Cinci Sute și Consiliul Bătrânilor oferă, în 6 noiembrie, un banchet în onoarea sa și a generalului Moreau, aude și strigăte ostile amestecate printre aclamații.

Nu mănâncă decât trei ouă și o pară.

Măcar pe astea nu le poate otrăvi nimeni.

E frig în biserica împodobită cu drapele și o inscripție mare, *Fiți uniți, veți fi învingători*. Orchestra cântă o muzică antrenantă, dar atmosfera pare funebră. Afară burnițează. Personalitățile se ridică pe rând să-și rostească toasturile. „Pentru armatele terestre și maritime ale Republicii", spune Lucien, în calitate de președinte al Conciliului celor Cinci Sute, „Pentru pace", spune Gohier. Moreau declamă: „Pentru toți aliații fideli ai Republicii."

Napoleon se ridică, așteaptă câteva minute, privește sala în care umbrele coloanelor desenează un labirint. Spune cu o voce puternică:

— Pentru unirea tuturor francezilor!

Apoi, fără să mai aștepte, se retrage.

I se pare mai important să-i revadă pe Sieyès ca să confirme acordul, pe Barras ca să-l facă să înțeleagă că trebuie să demisioneze, pe Fouché ca să pecetluiască alianța cu ministrul Poliției generale, pe Bernadotte, ca să se asigure de neutralitatea sa.

În 17 Brumar, 8 noiembrie, se găsește la domiciliul său din strada Victoriei. Fredonează. Totul este gata. Tocmai a recitit manifestele, afișele, proclamațiile care vor informa populația despre schimbarea guvernului. Apoi, îi convocă pentru a doua zi, 18 Brumar – 9 noiembrie – la ora șase dimineața, la el acasă, pe generali și pe ofițeri. Trupele, le spune lui Sébastiani și Murat, își vor ocupa pozițiile în Place de la Concorde, deoarece Consiliul celor Cinci Sute are sediul în palatul Bourbon, iar Consiliul Bătrînilor la Tuileries, și nu se vor muta la Saint-Cloud decât pe 19 Brumaire.

Redactează o invitație la dineu, pentru a doua zi seara, la președintele Gohier. Asta ar trebui să-l liniștească pe Gohier.

Apoi, Napoleon se răzgândește, o cheamă pe Joséphine. Gohier i-a făcut curte, nu-i așa? Să-l invite, deci, pe acest imbecil mâine dimineață.

Ea surâde, ia pana și scrie:

„Cetățeanului Gohier, președinte al Directoratului exclusiv al Republicii Franceze:

Dragul meu Gohier, veniți împreună cu soția, să luăm micul dejun împreună, mâine dimineață, la ora opt. Nu cumva să lipsiți; am să vă spun lucruri interesante.

Rămas bun, dragul meu Gohier, contați în continuare pe sincera mea prietenie.

Lapagerie Bonaparte."

E miezul nopții când Eugène de Beauharnais îi înmânează lui Gohier această invitație pentru a doua zi, 18 Brumar.

38

Cinci dimineaţa. Napoleon deschide fereastra salonului rotondei, face câţiva paşi prin grădină. Noaptea este rece şi senină. Pe peluze, zăreşte în lumina glaciară urme strălucitoare de polei alb.

În această zi, 18 Brumar, va avea loc primul act. Este calm ca întotdeauna în clipele de dinaintea unei bătălii, când trupele se pun în mişcare. Soldaţii de cavalerie ai lui Sébastiani şi Murat trebuie să-şi fi ocupat deja poziţiile în *Place de la Concorde* şi la Tuileries, iar primii deputaţi ai Consiliului Bătrânilor încep să sosească la palat.

Napoleon se întoarce în camera sa unde se îmbracă încet alegând cea mai simplă uniformă, fără ornamente, care-l va scoate în evidenţă în raport cu ţinutele încărcate ale deputaţilor, directorilor şi chiar şi ale generalilor. Peste câteva zeci de minute, începând cu ora şase, iată că apar deja primii ofiţeri care se prezintă la intrarea clădirii din strada Victoriei. Au pantaloni albi, băgaţi în cizme, iar bicornul este împodobit cu penaj tricolor. Napoleon face un tur prin grădină, îi salută, verifică apoi corpul de gardă, dacă este la locul lui.

Generalii trebuie să aştepte aici, alături de el, notificarea decretului pe care deputaţii Consiliului Bătrânilor îl vor vota la Tuileries, dacă planul prevăzut este respectat.

Curând, casa începe să fie plină.

Trebuie să le vorbească pentru ca fiecare dintre ei să se simtă important şi implicat. Napoleon se instalează în micul lui cabinet

de lucru și-i face semn lui Berthier să-i introducă pe rând, pe militari.

Generalul Lefebvre apare primul. Se vede obligat să-l liniștească pe acest om. Napoleon știe că adunarea îl îngrijorează, căci poate fi ilegală. Ori, trebuie să-i câștige încrederea lui Lefebvre. Acesta comandă Divizia a 17-a care reprezintă trupele Regiunii Paris și Garda Națională a Directoratului. Napoleon îl îmbrățișează. Lefebvre acceptă ca Franța să rămână în mâinile avocaților care jefuiesc Republica? – începe Napoleon înainte de a aduce acuzații Directoratului. Apoi, își scoate sabia.

— Iată, ca semn al prieteniei mele, sabia pe care o purtam în Egipt, vă aparține, generale.

Lefebvre, cu ochi plini de lacrimi, ia sabia. Iese din cabinet declarând că este gata „să le arunce pe aceste secături de avocați în Sena".

Primul succes.

Oamenii sunt, la urma urmei, atât de ușor de condus. Aproape toți oamenii.

Însă nimic nu poate fi câștigat pe de-a întregul atâta timp cât decretul nu este comunicat, căci cel mai adesea oamenii nu acceptă să-și asume riscuri decât atunci când sunt siguri că obțin ceea ce vor.

Joseph intră însoțit de generalul Bernadotte.

— Cum? Nu sunteți îmbrăcat în uniformă? exclamă Napoleon.

Bernadotte explică că nu este de serviciu și nu vrea să participe la revoltă.

— Revoltă, revoltă, împotriva unor imbecili, unor oameni care se ocupă de tot felul de chichițe avocățești de dimineața până seara! spune Napoleon. Credeți, probabil, că puteți conta pe Moreau, pe Macdonald, pe... Vor veni cu toții alături de mine, Bernadotte. Nu vă pricepeți la oamenii. Promit multe, dar cel mai adesea nu se țin de cuvânt.

Nu trebuie să greșească în privința lui Bernadotte, care-și agită bastonul-sabie și spune: „Nu-mi stă în fire să mă sinucid, dar nici

nu sunt genul de om pe care să-l convingi să facă ceva împotriva voinței lui..."

Trebuie să surâdă și să se mulțumească să-i ceară lui Bernadotte să nu întreprindă nimic împotriva lui.

— În calitate de cetățean, vă dau cuvântul meu de onoare că nu voi acționa, spune Bernadotte, dar dacă Directoratul sau corpul legislativ îmi ordonă...

Napoleon îl ia de braț pe Bernadotte.

— Nu vă vor folosi, spune Napoleon conducându-l pe Bernadotte. Se tem mult mai mult de ambiția voastră decât de a mea. Singura mea ambiție este să salvez Republica, nu-mi doresc nimic altceva...

Îl însoțește pe Bernadotte până în prag.

— Vreau să mă retrag la Malmaison cu câțiva prieteni, spune.

Bernadotte, impresionat, îl privește neîncrezător.

Când bătălia este în toi, trebuie să riști totul.

Napoleon îl cheamă pe Joseph. „Generalul Bernadotte, cumnatul vostru", începe, „va lua masa la voi acasă."

Măcar așa, îl va putea supraveghea.

Napoleon traversează salonul, evitând cu greutate mulțimea de ofițeri. Își dă seama ce îi frământă. Oamenii încep să fie neliniștiți. Dacă decretul nu va veni...

Apare Joséphine. Și Gohier? întreabă Napoleon. Președintele Directoratului n-a venit pe strada Victoriei. A refuzat invitația, a trimis-o doar pe soția sa.

Planul poate să eșueze încă și, cu toate astea, Napoleon este sigur că va reuși. Căci nu mai există altă scăpare decât să meargă până la capăt, indiferent de consecințe.

În salon, hărmălaie mare. Este ora opt și jumătate. Doi inspectori chestori ai Consiliului Bătrânilor, însoțiți de „un mesager de stat" în haine de ceremonie, își croiesc drum prin mulțimea de ofițeri. Vin să comunice textul decretului votat de Consiliul Bătrânilor.

Napoleon, în picioare în cabinetul său, îl parcurge cu privirile. Corespunde cu ceea ce a stabilit cu Sieyès. Adunările sunt

transferate în comuna Saint-Cloud, mâine 19 Brumar, la prânz. „Generalul Bonaparte este însărcinat cu executarea prezentului decret. Va lua toate măsurile necesare pentru siguranța reprezentării naționale." Va trebui să se prezinte în fața Consiliului Bătrânilor să depună jurământ.

Recitește documentul. Ia pana fără să le arunce nici măcar o privire inspectorilor. Adaugă un rând care îi atribuie comanda gărzii Directoratului. A obținut deja sprijinul lui Lefebvre. A câștigat prima bătălie. El conduce jocul și nu Sieyès.

Intră în salon, ținând textul în mână. Îl flutură prin aer, îl citește. Din punct de vedere legal, este șeful tuturor trupelor. Ofițerii își scot săbiile, le agită și-l aclamă. Cine ar putea să-l oprească?

Pe cai!

În această dimineață cu aer rece și un cer limpede, Napoleon s-a așezat în fruntea oamenilor săi. Aude în urmă tropăitul cailor. Generalii, ofițerii îl urmează la câțiva metri distanță. Parisul se înfățișează în toată frumusețea lui. Se adună mulțimea. Când se apropie de Biserica Madeleine, Marmont se alătură cortegiului cu un grup de ofițeri, apoi sosesc și călăreții lui Murat.

Napoleon trage aer în piept, iar vântul îi biciuiește fața.

Coboară de pe cal în fața Palatului Tuileries, și se duce, urmat de câțiva generali, până în sala unde se află deputații Consiliului Bătrânilor. Vede toate privirile îndreptate spre el, mulțimea de chipuri, gulerele înalte cu galoane aurii. Ezită.

— Cetățeni reprezentanți, Republica pierea, începe el. Ați știut acest lucru, iar decretul vostru o salvează. Blestemați fie cei care voiau să mențină vrajba și dezordinea! Îi voi aresta, cu ajutorul generalului Lefebvre, al generalului Berthier și al tuturor camarazilor mei de arme.

Își recapătă suflul. Nu-i plac adunările „de avocați".

— Nicio perioadă din Istorie nu seamănă cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, spune. Nimic din ceea ce s-a petrecut la sfârșitul secolului al XVIII-lea nu seamănă cu ceea ce se întâmplă acum.

Ne dorim o Republică întemeiată pe o libertate reală, pe libertatea civilă, pe reprezentarea națională; vom avea o astfel de

Republică, v-o jur în numele meu şi în numele camarazilor mei de arme.

— Jurăm, repetă ofiţerii.

Asistenţa aplaudă. Un deputat se ridică, vorbeşte despre respectarea Constituţiei, dar preşedintele Lemercier ridică şedinţa. Deputaţii se vor reuni mâine, la Saint-Cloud.

A câştigat a doua bătălie.

Oamenii îl felicită. Dar atâta timp cât lupta nu s-a încheiat, bătălia nu a fost definitiv câştigată. Iese în Grădinile Tuileries. Trupele s-au adunat acolo. Ele decid totul. Îl zăreşte pe un apropiat al lui Barras, Bottot, îl ia de braţ, îl duce în faţa trupelor, începe să-l atace cu o voce puternică.

— Ce aţi făcut din Franţa glorioasă pe care v-am lăsat-o? strigă în gura mare. Furtul a devenit o practică! I-am lăsat pe bieţii soldaţi fără apărare! Unde sunt bravii noştri soldaţi, cei o sută de mii de camarazi pe care i-am lăsat acoperiţi de lauri? Ce s-a ales de ei?

Îl dă la o parte pe Bottot, face un pas înainte.

— Această situaţie nu mai poate continua! În mai puţin de trei luni, am ajunge la despotism. Dar noi ne dorim o Republică, o Republică care să aibă la bază egalitatea, morala libertăţii civile şi toleranţa politică!

„Soldaţi, armata este din toată inima de partea mea, aşa cum şi eu sunt de partea corpului legislativ!

Dacă ar fi să dăm crezare unor răzvrătiţi, curând am fi cu toţii duşmanii Republicii, tocmai noi cei care am consolidat-o prin eforturile noastre şi curajul nostru! Nu cred că există oameni mai patrioţi decât bravii soldaţi care au fost mutilaţi în slujba Republicii!"

Asistenţa izbucneşte în aclamaţii. Soldaţii îşi salută comandantul cu săbiile şi armele.

Napoleon sare pe cal şi trece în revistă trupele.

E abia ora unsprezece şi jumătate, 18 Brumar, iar Napoleon are sentimentul că primul act s-a încheiat.

Mai este, desigur Gohier, preşedintele Directoratului, care refuză o vreme să semneze decretul. După cum spune Cambacérès, ministrul Justiției, parafa acestuia este necesară.

— Juriştii împiedică întotdeauna bunul mers al lucrurilor, şopteşte Napoleon.

Însă Gohier acceptă, semnează, spunând că vom mai vedea mâine, la Saint-Cloud, dacă va mai exista sau nu Directorat!

Mâine...

Poate că ar fi trebuit să încheiem socotelile încă de astăzi. Dar Napoleon nu se lasă copleşit de acest regret. Nu vrea o lovitură de stat militară, brutală, arogantă, cu schimburi de focuri, cu arestări. El vrea să fie, aşa cum scrie pe afişele care sunt lipite în jurul Palatului Tuileries, pe manifestele care se distribuie mulțimii, din ordinul său, „un om de bun simţ, un om de bine".

La Tuileries, la începutul după-amiezei, Talleyrand intră în birou. Napoleon îl priveşte întrebător. Barras a acceptat să demisioneze, învins fără luptă. Astea sunt cele mai grozave victorii! De ce să recurgi la violență, când poţi învinge limitându-te la amenințări?

Napoleon își convoacă ofiţerii din statul major, întinde pe masă un plan al Parisului. Mâine, trebuie să avem trupe staţionate la Tuileries, pe Champs-Élysée, pe drumul care duce spre Saint-Cloud. Va face o demonstraţie de forţă ca să-i liniștească pe oamenii de bună credinţă, să-i terorizeze pe eventualii opozanţi și să-i împiedice să acţioneze.

Fouché se apropie şi îi spune că a dat ordin să fie coborâte barierele din Paris.

— Ei, Doamne, la ce bun atâtea precauţii? exclamă Napoleon. Mergem cu naţiunea alături de noi şi nu avem drept scut decât forța acesteia. Pentru ca niciun cetăţean să nu fie îngrijorat, şi pentru ca triumful opiniei publice să nu aibă nimic în comun cu acele zile ce au fost opera unei minorităţi rebele!

Nu înțeleg cu toţii că Parisul trebuie să aibă parte de o zi obişnuită?

— Ascultaţi, spune.

Citeşte proclamaţia adresată trupelor care va fi publicată mâine, 19 Brumar.

— De doi ani încoace Republica este prost guvernată. Libertatea, victoria şi pacea vor reaşeza Republica pe locul pe care-l ocupa în Europa şi pe care l-a pierdut datorită prostiei sau trădării unora.

E limpede?

— Întreaga naţiune.

Se întoarce spre Sieyès care solicită să fie arestaţi capii iacobinilor, clatină din cap. Refuză.

Nu spune că l-a însărcinat deja pe Saliceti să se ducă să-i liniştească pe iacobini şi să le promită, în numele generalului, „o explicaţie sinceră şi detaliată", precizându-le că Sieyès voia să fie arestaţi, iar Bonaparte i-a apărat. Mâine, iacobinii nu vor merge la Saint-Cloud.

Sieyès îşi pleacă privirile.

Să fi înţeles Sieyès că în această seară de 18 Brumar el nu este singurul învingător, aşa cum spera? Şi că Napoleon şi-a pus amprenta pe evenimentele întregii zile?

Mâine?

Mâine, la Saint-Cloud, e adevărat.

— Lucrurile n-au mers deloc rău astăzi, îi spune Napoleon lui Bourienne, în locuinţa sa de pe strada Victoriei. Rămâne de văzut ce se va întâmpla mâine.

Scoate două pistoale şi le ia cu el în camera sa.

39

Astăzi, 19 Brumar anul VIII, 10 noiembrie 1799, se joacă ultimul act.

Din salon, Napoleon priveşte cerul plumburiu. Burniţează. Focul din şemineu stă să se stingă. E umezeală în toată încăperea.

Pe strada Victoriei au venit mai puţin persoane decât ieri dimineaţă. Şuşotesc. Cei care se găsesc aici sunt oameni siguri. Trebuie să meargă însă de la unul la altul, pentru că unii dintre ei şi-au exprimat deja tot felul de temeri. Cum vor reacţiona deputaţii celor două adunări? Se vor lăsa convinşi? Ieri, au fost luaţi prin surprindere. Acum, au avut noaptea la dispoziţie, să se pună de acord.

Cu un gest, Napoleon le alungă neliniştea şi îngrijorarea. Numai că şi pe el îl frământă aceleaşi întrebări. O bătălie întreruptă este o bătălie pe jumătate pierdută şi pe jumătate câştigată. Nimic nu a fost tranşat. Iar ziua care abia începe îi displace.

S-a ocupat, desigur, de dispozitivele militare. Trupele vor fi prezente de-a lungul drumului. Soldaţii lui Murat vor ocupa esplanada din faţa Castelului Saint-Cloud, şi vor bloca astfel garda Directoratului, în care nu se poate avea încredere. Nimic n-a fost însă stabilit în privinţa desfăşurării evenimentelor pe parcursul zilei. Lucien Bonaparte şi Sieyès au afirmat că deputaţii din Consiliul Bătrânilor şi din Consiliul celor Cinci Sute ar fi de acord să accepte numirea a trei consuli şi dizolvarea adunărilor timp de câteva săptămâni. Să fie oare sigur acest lucru?

Napoleon regretă că nu controlează situaţia în mai mare măsură. Crede în destin, dar nu-i place să improvizeze şi să lase lucrurile la voia întâmplării.

Se apropie Cambacérès, cu o figură gravă.

— Nu s-a stabilit nimic precis, spune ministrul Justiţiei. Nu prea ştiu cum se va termina totul.

Napoleon ridică din umeri. Trebuie să-l liniştească pe Cambacérès.

— În aceste consilii, spune, sunt oameni puţini. I-am văzut şi i-am auzit ieri toată ziua. Câte banalităţi, ce interese meschine!

Face câţiva paşi. Îi spune generalului Lannes, care este rănit, să nu plece la Saint-Cloud. Apoi, când o îmbrăţişează pe Joséphine, îi şopteşte: „Ziua asta n-o să fie o zi uşoară."

Se poate ajunge la lupte.

Pleacă în trăsură, escortat de un detaşament de cavalerie. Napoleon rămâne tăcut. Îl aude pe Bourienne care, aşezat lângă el, îi spune încet lui La Valette, când trec prin Place de la Concorde: „Mâine vom dormi la Luxembourg sau ne vom găsi sfârşitul aici."

Cu o mişcare a bărbiei, Bourienne arată locul unde se afla ghilotina.

Drumul este aglomerat cu trăsuri încărcate adesea cu bagaje, de parcă cei care se duc la Saint-Cloud şi-au pregătit deja fuga. Pretutindeni, în împrejurimile castelului, tabere de soldaţi.

În clipa în care traversează esplanada, Napoleon zăreşte grupuri de deputaţi din Consiliul celor Cinci Sute, cu robele albe strânse în talie cu o centură albastră şi cu o tocă roşie pe cap, îndreptându-se spre Pavilionul Orangerie.

Traversează esplanada. Soldaţii strigă: „Trăiască Bonaparte!" Dintr-un grup de deputaţi din Consiliul celor Cinci Sute se aud nişte voci: „Ticălosul ăla, nemernicul!" Nu întoarce capul.

Acest ultim act al piesei trebuie să se încheie printr-o victorie. Căci, dacă va fi învins, va pierde totul.

Intră în cabinetul care i-a fost rezervat şi care se învecinează cu saloanele. În această încăpere se află doar două fotolii, pe care s-au

aşezat deja Sieyès şi Roger Ducos, cei doi viitori consuli. E frig şi umezeală. Focul din şemineu pare că se stinge din clipă-n clipă.

Napoleon începe să se plimbe prin încăpere. I se pare insuportabil să aştepte, să nu acţioneze, să se bizuie pe alţii, să se lase în voia destinului său.

E abia ora unu şi jumătate după-amiază.

La Valette, aghiotantul, anunţă că Lucien Bonaparte a deschis şedinţa Consiliului celor Cinci Sute.

Aşadar, să aştepte. Napoleon se întoarce spre Sieyès şi Ducos. Aceştia stau de vorbă. Le este atât de uşor să se lase în voia destinelor lor fără să intervină? Intră un aghiotant, Napoleon îi pune mâna pe umăr, îl trage mai departe de fotolii. Ofiţerul şopteşte, întors spre Sieyès, că acesta din urmă i-a dat ordin vizitiului său să lase caii înhămaţi la trăsură şi să ascundă trăsura în pădure, să poată fugi, dacă lucrurile iau o întorsătură nefavorabilă. Talleyrand, explică ofiţerul, a venit însoţit de bancherul Collot şi s-a instalat într-o casă din apropierea castelului.

Sunt cu toţii prudenţi, gata să-şi asigure spatele. El îşi joacă toate cărţile.

Intră aghiotantul La Valette. Are o figură ce exprimă îngrijorare. Şedinţa deputaţilor Consiliului celor Cinci Sute este furtunoasă, spune acesta. Unii au strigat: „Nu vrem dictatură! Jos dictatorii! Trăiască Constituţia!" Preşedintele, Lucien Bonaparte, a trebuit să accepte ca deputaţii să depună jurământ de fidelitate faţă de Constituţia din anul III.

Sieyès surâde. Nu pare deloc deranjat de acuzaţiile care i se aduc lui Napoleon, fireşte.

— Iată de ce sunt în stare, îi spune Napoleon.

Sieyès ridică din umeri. Acest jurământ prin care se angajează să respecte Constituţia este, într-adevăr, puţin cam exagerat. Dar...

Napoleon se întoarce, îi căşună pe un şef de batalion care nu i-a executat ordinele. „Numai eu dau ordine aici!" strigă. „Arestaţi-l pe acest om şi duceţi-l la închisoare."

Se plimbă de-a lungul şi de-a latul încăperii. Ziua se arată aşa cum a presimţit şi el, nesigură. Cineva împinge uşa. Ce vor generalii Jourdan şi Augereau, despre care se spune că sunt simpatizanţi ai iacobinilor?

Vin deja să dea târcoale ca nişte vulturi, pentru că îşi imaginează că voi da înapoi în faţa opoziţiei parlamentare?

Îi propun un compromis, o acţiune cu care sunt şi ei de acord. Îi spun că Bernadotte dispune de oameni în cartierele periferice şi că poate declanşa o mişcare a sanculoţilor.

Dacă nu acţionez, pierd.

Napoleon îi spune lui Augereau să se retragă.

— Am intrat în horă, trebuie să jucăm, îi spune. Stai liniştit.

Iese din această încăpere, unde simte că se sufocă. Nu se va lăsa impresionat de toate aceste manevre, de toate aceste discursuri avocăţeşti.

Intră în galeria lui Apollo. Conciliul Bătrânilor a suspendat şedinţa. Alcătuiesc o masă compactă de roşu şi albastru. Napoleon ar vrea să înainteze, dar nu poate ajunge la estradă.

Trebuie să acţioneze, adică să vorbească.

— Reprezentanţi ai poporului, începe, vă aflaţi într-o situaţie neobişnuită, staţi cu toţii pe un vulcan...

Deputaţii au început deja să şuşotească. Nu se simte deloc bine în această postură. Nu-i place să se justifice.

Cine sunt oamenii aceştia, cărora le spune: „Patria nu are un apărător mai plin de zel ca mine; v-o jur; nu voi face nimic altceva decât să supraveghez modul în care vor fi executate ordinele voastre." Cum au reuşit să-l convingă că este obligat să obţină aprobarea lor?

— Şi Constituţia? urlă unul dintre deputaţi.

Îşi îndreaptă spatele.

— Constituţia? Se cade s-o invocaţi acum? Mai poate ea reprezenta o garanţie pentru poporul francez? Constituţia? Invocată de toate facţiunile, a fost încălcată de toate: toate o nesocotesc.

A spus toate acestea urlând. Încearcă să-și recapete suflul. Unul dintre deputați care îi este apropiat propune ca discursul să fie tipărit. Alte voci cer explicații. Trebuie să mai vorbească despre pericolele care există în Vendeea, despre regaliștii care amenință Nantes, Saint-Brieuc, Le Mans.

Rostește răspicat:

— Nu sunt de partea niciunei grupări politice, pentru că sunt numai de partea marelui partid al poporului francez.

Își dă seama că nimic din ceea ce spune nu are niciun ecou. Oamenii aceștia, îmbrăcați în robele lor albastre, strânse la mijloc cu o centură, cu toca lor roșie pe frunte, cu mantie albă deasupra, nu pot fi convinși.

Se întoarce spre intrarea în sală.

— Voi, grenadieri, spune, vă pot recunoaște bonetele de aici, voi, bravi soldați, vă văd baionetele de aici...

Deputații se ridică, amenință, bombăne. Sunt totuși membrii Consiliului Bătrânilor, cei care îi sunt într-o oarecare măsură favorabili!

Îi privește. Sunt ostili. Nu va putea niciodată să-i câștige de partea lui, atâta vreme cât nu sunt decât o haită. Așa că dă frâu liber emoțiilor, cuvintele îi vin în minte unul după altul, și le rostește fără să le mai controleze, fără să mai fie prudent.

— Dacă vreun orator plătit de cineva din afară ar cere să fiu scos în afara legii, spune, fie ca fulgerul războiului să se abată asupra lui pe dată, aș apela la voi, bravi soldați, bravii mei camarazi de arme.

Deputații urlă înfuriați.

— Amintiți-vă, strigă Napoleon, că îi am de partea mea pe zeul Victoriei și pe zeul Norocului.

Îl aude pe Bourienne care șoptește:

— Ieșiți, generale, nu mai știți ce spuneți.

Ce altceva să le spui însă acestor avocați care nu vor să audă nimic!

— Vă invit să luați măsurile salvatoare pe care iminența pericolului le impune în mod imperios, continuă. Brațul meu vă va sta

întotdeauna la dispoziţie pentru a veghea la punerea în practică a deciziilor voastre.

Traversează Galeria lui Apollo. Merge cu paşi repezi. Îi îndepărtează pe cei care, precum Bourienne, îi recomandă să fie prudent, îl sfătuiesc să nu se prezinte în faţa Consiliului celor Cinci Sute, unde majoritatea deputaţilor îi este ostilă. Oamenii aceştia nu înţeleg că este mai bine să te baţi prost decât să nu te baţi deloc? Are convingerea că nu va obţine nimic de la aceşti deputaţi dând dovadă de moderaţie. Sieyès, care se află lângă el, nu spune nimic. Pe scara ce duce spre Orangerie, i se adresează scriitorul Arault, care vine de la Paris: tocmai a plecat de la Fouché.

— Fouché vă răspunde de la Paris, generale, iar voi trebuie să-i răspundeţi de la Saint-Cloud. Fouché crede că trebuie să grăbiţi lucrurile, dacă ceilalţi vor să le întârzie... Şi cetăţeanul Talleyrand consideră că nu mai e timp de pierdut.

Mai multe persoane încearcă totuşi să-l oprească în momentul în care vrea să intre în sala de la Orangerie unde îşi are sediul Consiliul celor Cinci Sute.

Îi dă pe toţi la o parte. Trebuie să taie acest nod. Escortat de grenadieri, îşi face loc prin mulţimea care se înghesuie pe culoar şi împinge uşa, înaintează singur.

În faţa lui, bărbaţii cu tocă roşie. Strigăte, urlete. Chipuri care exprimă ură.

— Să fie scos în afara legii, dictatorul! Jos dictatorul! strigă mai multe voci.

Un deputat, cu un cap mai înalt decât toţi ceilalţi, se aruncă înainte, îi loveşte cu putere umărul lui Napoleon.

— Generale, pentru asta ai învins? îl întreabă.

Se aud şi câteva urale „Trăiască Bonaparte!“, acoperite pe dată de urletele celorlalţi. „Să fie scos în afara legii, în afara legii“, repetă ceilalţi.

Câteva clipe are impresia că parcă ar avea un văl pe ochi. Simte că se sufocă din cauza înghesuielii. Vede nişte deputaţi agitând nişte pumnale. Îşi zgârie pecinginii, coşurile de pe faţă. Sângele

țâșnește și începe să-i curgă pe obraji. Furia pune tot mai mult stăpânire pe el.

S-a întors în salon. Sieyès stă în fața lui, calm,

— Vor să mă scoată în afara legii, spune.

— N-au făcut altceva decât să se scoată pe ei înșiși în afara legii, răspunde Sieyès. Ar trebui să chemi armata.

În câteva clipe, Napoleon se calmează. Nu voia să recurgă la o lovitură de forță militară. Cel puțin deocamdată. Dar nu-și poate permite să piardă.

Se aud strigăte din Orangerie.

Cineva se împinge în ușile salonului. I se transmite că deputații Consiliului celor Cinci Sute au decretat scoaterea generalului în afara legii.

Nu poate pierde. Își scoate sabia din teacă și strigă de la fereastră: „La arme! La arme!"

Apoi se grăbește, urmat de aghiotanții săi, să ajungă în curte. Încalecă. Apare Lucien, cu capul descoperit. Cere să i se dea un cal.

Sieyès spune:

— Ne scot în afara legii! Ei bine, generale, măcar scoateți-i din sală!

Lucien, ridicat în șa, strigă:

— Un tambur, un duruit de tobă!

Tamburul bate toba. Apoi, se face liniște.

— Francezi, președintele Consiliului celor Cinci Sute vă declară că imensa majoritate a acestui consiliu este terorizată, în prezent, de câțiva reprezentanți înarmați cu stilete. Acești bandiți odioși, care sunt, fără îndoială, în solda Angliei au îndrăznit să vorbească despre scoaterea în afara legii a generalului însărcinat cu punerea în aplicare a decretului Consiliului Bătrânilor. Acești proscriptori nu mai sunt reprezentanții poporului, ci reprezentanții pumnalului!

Din piepturile mulțimii adunate pe toată esplanada și în curte izbucnesc aclamații.

Napoleon abia mai reuşeşte să stea în şa. Calul său tropăie pe picioarele din faţă, face salturi.

Napoleon ştie că acesta este momentul crucial al zilei. Şi este sigur că va învinge. Trebuie să învingă.

— Soldaţi, strigă, v-am condus de atâtea ori spre victorie, pot conta pe voi?

Soldaţii îşi ridică puştile şi săbiile răspunzând într-un glas „da".

Strigătele lor sunt tot mai puternice, Napoleon simte cum îi creşte inima.

— Nişte agitatori încearcă să stârnească împotriva mea Consiliul celor Cinci Sute. Ei bine, am să le bag minţile în cap! Pot conta pe voi?

Soldaţii strigă: „Trăiască Bonaparte!"

— Am vrut să le vorbesc, continuă Napoleon, mi-au răspuns cu pumnalele.

A câştigat. Nu mai e nevoie decât de câteva cuvinte.

— De ceva vreme încoace, prea multă deja, patria suferă, spune el, este jefuită, prădată, iar apărătorii ei sunt înjosiţi, sacrificaţi. Pe aceşti viteji, pe care i-am îmbrăcat, i-am plătit, i-am hrănit cu preţul victoriilor noastre, i-am găsit într-o stare jalnică.

— Trăiască Bonaparte!

— De trei ori am deschis porţile Republicii şi de trei ori au fost închise la loc.

— Trăiască Bonaparte!

— Da, urmaţi-mă! Eu sunt zeul zilei.

Se aud din nou urale. Napoleon îl aude pe Lucien care îi strigă:

— Gata, ajunge, crezi că te adresezi mamelucilor?

Lucien are dreptate: nu mai trebuie să vorbesc.

Napoleon se apleacă, îi dă un ordin generalului Leclerc. Grenadierii se pun în mişcare. Tamburii anunţă atacul, se îndreaptă spre Orangerie. Deputaţii din Consiliul celor Cinci Sute pot fi văzuţi încălecând ferestrele, lăsând să le cadă toca roşie, aruncându-şi toga albă, fugind spre parc. Se aude Murat strigând: „Scoateţi-i, naibii, pe toţi afară!"

Se întunecă. E ora şase seara.

Aşteaptă în salon. Aghiotantul Lavalette aduce vestea că deputaţii din Consiliul Bătrânilor au votat un decret prin care Directoratul este înlocuit cu o Comisie executivă alcătuită din trei membri. Au nevoie însă şi de votul Consiliului celor Cinci Sute.

Soldaţii pleacă la Saint-Cloud, în cârciumile de la periferie, în grădini, în cafenele, să-i găsească pe deputaţii care au fugit, ca să-i aducă înapoi la Orangerie, să voteze şi ei decretul.

Napoleon se plimbă prin salon. În castel, acum s-a făcut linişte. Se aude tropăitul soldaţilor care încep să plece din Saint-Cloud.

Către miezul nopţii, Lucien intră radios în salon.

Citeşte decretul: „Corpul legislativ creează Comisia consulară executivă alcătuită din cetăţenii Sieyès, Roger Ducos, foşti directori, şi Bonaparte, general, care se vor numi consuli ai Republicii."

Apoi, Napoleon intră în cortegiul care îi conduce pe consuli până în sala de şedinţe unde vor depune jurământul de fidelitate „faţă de suveranitatea poporului, faţă de Republica franceză una şi indivizibilă, faţă de egalitate, libertate şi faţă de sistemul reprezentativ".

Napoleon depune ultimul jurământul.

Începând din zorii zilei de 11 noiembrie 1799 Napoleon este consul.

În trăsura care, la cinci dimineaţa, îl duce înapoi spre Paris, Napoleon tace. Îşi dă seama că, în întuneric, Bourienne, aşezat lângă el, îl priveşte.

Napoleon însă, cu ochii închişi, nu întoarce capul.

Trăsura trece pe lângă soldaţii care se înşiruie pe partea laterală a drumului. Sunt veseli. Cântă:

Totul va fi bine
Aristocraţii vor fi spânzuraţi.

Napoleon ştie foarte bine că, orice ar face, este fiul Revoluţiei. Dar Revoluţia s-a terminat, la fel ca răsăritul acestei zile.

Deschide ochii. Trăsura intră în Paris. Străzile sunt pustii. Zgomotul făcut de roți pe pavaj și de copitele cailor micii lui escorte răsună între fațadele caselor cu obloanele închise.

Este cuprins de un sentiment necunoscut până atunci, de putere senină. După toate lunile petrecute în Egipt, pline de incertitudini, de încercări ale sorții, după orele în care a văzut sclipind la Saint-Cloud pumnalele urii, când, în fiecare clipă, putea să piardă totul, i se pare că, în sfârșit, a depășit toate obstacolele. În fața lui se deschid orizontul, viitorul lui, viața sa. De acum înainte totul va fi măreț. Simte acest lucru. Își dorește asta.

Da, Revoluția s-a terminat.

El este cel care închide o perioadă și deschide o altă epocă.

În sfârșit, în sfârșit! Se luminează! Viitorul îmi aparține!

Cuprins

Cuprins